

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The version of the following full text has not yet been defined or was untraceable and may differ from the publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/107206>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

174

Het Luiksche Diatessaron

in het Nieuw-Nederlandsch vertaald

met een inleiding over de herkomst van den
Middelnederlandschen tekst

door

GEERTRUIDA CATHARINA VAN KERSBERGEN

LUIKSCHE DIATESSARON

•

•

Promotor: Prof. Dr. JAC. VAN GINNEKEN

Het Luiksche Diatessaron

in het Nieuw-Nederlandsch vertaald

**met een inleiding over de herkomst
van den Middelnederlandschen tekst**

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van den Graad van Doctor in
de Letteren en Wijsbegeerte aan de Katholieke
Universiteit te Nijmegen, op gezag van den
Rector Magnificus Dr. F. van Welle,
Hoogleeraar in de Faculteit der heilige
Godgeleerdheid, volgens besluit van
den Senaat der Universiteit
in het openbaar te verdedigen
op Donderdag 9 Juli 1936
's namiddags om 4 uur

door

GEERTRUIDA CATHARINA VAN KERSBERGEN

Geboren te 's-Gravenhage

7

OVER DE HERKOMST VAN HET LIMBURGSCH LEVEN VAN JESUS.

INLEIDING.

Door het rijke en mooie boek van Dr. C. C. de Bruyn: Middelnederlandsche vertalingen van het Nieuwe Testament, Groningen-Batavia 1935, is ook het onderzoek der Middelnederlandsche Diatessaron-bewerkingen in een heel nieuw daglicht komen te staan. Wat er met de stilistisch eclecticische methode hierin te bereiken viel, heeft hij ineens bereikt. Een heele reeks oude vraagstukken heeft hij opgelost en het zal vele jaren duren, eer alle nieuwe problemen die hij heeft aangeboord, weer hun min of meer volledige beantwoording zullen gevonden hebben.

In deze inleiding zal ik niet trachten, weer aanstonds met nieuwe resultaten het pas met zooveel moeite gewonnen terrein nog uit te breiden. Toch kan het m.i. van groot nut zijn, om, voortbouwend op hetgeen door Dr. de Bruyn werd gevonden, door aanvullend materiaal te trachten, bij te dragen tot het juiste inzicht in de door C. de Bruin aangesneden kwesties. En wat m.i. voor deze consolideering op de allereerste plaats noodig is, is een nieuw uitgebreid onderzoek naar de Oud- en Middellimbursche taal.

Wij moeten hierbij wel bedenken, dat in de Middeleeuwen noch Belgisch Limburg, noch Hollandsch Limburg, ooit met den naam Limburg genoemd werden. Deze naam, eigenlijk toebehoorend aan het graafschap Limburg rond de huidige stad Limburg, even ten Zuidoosten van Eupen, is pas later op deze Noordelijke streken toegepast. In de Middeleeuwen hebben deze landen allerlei namen gedragen; voor ons Limburg vinden wij Gulik, Berg en het vierde Geldersch kwartier van Roermond, en voor Belgisch Limburg zijn een tijdlang de namen Doringen, Lotharingen en Haspengouw in gebruik geweest. Het eerste kan men zien uit Hadewych het tweede uit Heinryc van Veldeken, die in zijn St. Servatius altijd van Lotharingen spreekt. Het derde is voldoende bekend. Het heele gebied behoorde verder met Brabant tot het ééne Bisdóm, waarvan de zetel achtereenvolgens te Tongeren, Maastricht en Luik heeft gestaan; en zoo vinden wij dan ook vaak de namen Ludick en Luik met Limburg in verband gebracht.

De Oudlimbursche of oudnederfrankische taal der Karolingische psalmen is door de Nederlandsche taalgeleerden nog bijna nooit systematisch met het Middellimbursch vergeleken; evenmin als de zoogenaamde Oudsaksische kloosterregisters van Werden, Essen enz. Het is zeker waar, dat sommige dezer bronnen niet met zekerheid binnen de huidige landsgrenzen van België of

Nederland kunnen worden gelocaliseerd; maar dat neemt niet weg, dat zij toch zeker de oudere vormen bewaren van wat later de taal van Heinryc van Veldeken zou worden. En dat volstrekt niet elk voorbeeld van de Hoogduitsche klankverschuiving zoo'n tekst tot on-nederlandsch maakt, kan een ieder constateeren die den Sint Servatiustekst vergelijkt met de door L. Scharpé in het 3e deel der Leuvensche Bijdragen uitgegeven oude Leipziger en Münchener fragmenten. Alles wat van Helten en zijn tijdgenooten hieromtrent aan de Duit-sche philologen hebben toegegeven — immers Sievers en Steinmeyers Althoch-deutsche Glossen hebben toch ook bijna alle oudnederlandsche glossaria ge-annexeerd — is verouderd, en kan niet langer worden verdedigd.

Maar is ook op Middelnederlandsch gebied totnutoe het Middellimbursch niet te veel over het hoofd gezien? En zijn de Middellimbursche teksten in het Middelnederlandsch woordenboek niet onvoldoende geëxcerpeerd? Zoodat het eigenlijk niet te verwonderen is, dat C. C. de Bruin het practisch doet voorkomen, alsof er buiten de Limbursche Sermoenen geen bruikbare Middellimbursche teksten bestonden.

In de *Mittelniederländische Grammatik*² van Franck, is althans iets meer over de Limbursche taal te vinden, evenals in zijn samenvattend artikel in het 8e deel van *Taal en Letteren*, maar ook dit is nog volstrekt niet voldoende.

Daarom hebben de Nijmeegsche Neerlandici het ondernomen, om wat Frings al voor jaren als eerste eisch stelde: eerst een volledig fonetisch gram-matisch en syntactisch onderzoek naar den ouden L-tekst in te stellen en wat hier als inleiding tot de tweede editie der Nieuw nederlandsche vertaling van dien L-tekst wordt geboden, is niets anders dan een onderdeel van de naar aanleiding van de Bruins boek begonnen gezamenlijke onderneming, waarvan de publicatie mijn dissertatie op den voet zal volgen. De mij toegewezen taak was de afwerking van het reeds voor jaren door Prof. Jac. van Ginneken begonnen onderzoek naar den woordenschat van den L-tekst.

Om dien woordenschat te onderzoeken sloeg ik den weg der vergelijking in. Maar terwijl Dr. de Bruin met behulp van het Middelnederlandsch Woor-denboek uitsluitend in Vlaamsche en Brabantsche teksten naar overeenkomsten zocht, meende ik op de eerste plaats buiten het Mnl. Wrdb. om, den woordenschat der Limbursche teksten uit denzelfden tijd te moeten opmaken, om dien met het Vlaamsch-Brabantsche vocabularium te kunnen vergelijken. Dr. de Bruin concludeert toch uit zijn materiaal (op blz. 148 vlgd.) dat het idioom van den L-tekst zóóveel overeenkomst vertoont met dat van de Vlaamsch-Brabant-sche teksten uit dien tijd dat er voor het Limbursch bijna niets meer overblijft. Ik achtte die redeneering echter niet verantwoord, zoolang ook het Limbursche aandeel van dien woordenschat niet eerst afzonderlijk onderzocht werd, en daarna met het Vlaamsch-Brabantsche aandeel vergeleken.

Aangezien nu verder de Middelnederlandsche Limbursche bronnen verge-

leken bij de Vlaamsch-Brabantsche slechts gering in getal zijn, heb ik er ook de Oud-Limburgsche bronnen bijgenomen, en vooral ten slotte ook de publicaties over de Nieuw-Limburgsche bronnen der volkstaal geraadpleegd. Alleen op deze wijze was het naar mijn meening mogelijk over het al- of niet-Limburgsch zijn der woorden en uitdrukkingen van onzen tekst een juist oordeel te vormen.

Maar behalve de gepubliceerde volkstaalbronnen is en was er ook nog een ongepubliceerde Limburgsche volkstaal; en Prof. van Ginneken had, gelijk Dr. de Bruin op blz. 40 zelf mededeelt, juist met het oog op onzen tekst daarnaar reeds een uitvoerige enquête ingesteld, die eerst voor ons heele taalgebied, en daarna nog eens afzonderlijk voor West-Vlaanderen en Limburg is uitgeschreven en binnengekomen. Deze resultaten werden tot mijn beschikking gesteld.

Bovendien hebben ten slotte twaalf Limburgsche Neerlandici onder leiding van Prof. van Ginneken in de maand Juni van dit jaar nog een systematisch persoonlijk onderzoek ingesteld naar de volkstaal op den weg van Aubel via Maastricht en Tongeren naar Sint Truyden, waarvan ik hieronder de voornaamste bevindingen op een samenvattend kaartje mag publiceeren.

Aan al dit taal-geografisch materiaal heeft mijn onderzoek zoo een vaster en precieser grondslag gewonnen, dan met louter Oud-, Middel- en Nieuw-nederlandsche bronnen te bereiken viel. Natuurlijk mogen wij de tegenwoordige isoglossen niet zoo maar roekeloos eenige eeuwen terugdateeren, want vaak kunnen wij bewijzen, dat het vroegere verloop heel anders was; maar in veel gevallen zal toch blijken, dat een vroeger Limburgsch woord of klankfeit tot op den dag van heden Limburgsch is gebleven, ja zelfs dat wat thans Zuid- of West-Limburgsch is, ook vijf of zelfs tien eeuwen geleden reeds in diezelfde streken thuis was. Bij al haar voortdurende kleinere of grootere veranderingen, is de volkstaal onzer West-Europeesche dialecten toch uitermate stabiel en aan de overlevering trouw gebleven.

Dit Oud- en Nieuw-Limburgsch materiaal nu vult de Middel-Limburgsche gegevens niet alleen belangrijk aan, maar geeft ook het geheele vraagstuk een ander aanzien; zoodat ik mij gedwongen heb gezien, in de conclusies vrij sterk van die van Dr. de Bruin te verschillen.

Want naar aanleiding van het nieuwe materiaal, dat hieronder nog uitvoerig wordt besproken, ben ik tot de volgende slotsom gekomen.

Tot nog toe heeft men alleen rekening gehouden met de mogelijkheid, dat: òf L. is zuiver Limburgsch en dan ook geheel en al uit Limburg afkomstig, òf L. is oorsponkelijk Vlaamsch en door een Limburger overgeschreven en met een Limburgsch vernisje overstreken.

Het onderzoek der Nijmeegsche Neerlandici heeft ons nu echter geleerd, dat er nog een derde mogelijkheid bestaat: dat n.l. L. op een oorspronkelijken

- Best Eine mittelniederländische Uebertragung der Bestiaire d'amour. A—B
Lundequistska Bokhandeln, Uppsala
- LG Limburgsch Gebedenboek, uitgegeven door E. H. Floris Prins.
R. Bracke—van Geert, Baasrode
- Paas Fragment van een in Nederrijnsch Dialect geschreven Paaschspel,
uitgeg. in: De Middelnederlandsche Dramatische Poëzie door
H. E. Moltzer. J. B. Wolters, Groningen 1875
- GB Het Nederduitsch Glossarium van Bern, bewerkt door Dr. F. Buiten-
rust Hettema. J. B. Wolters, Groningen 1889
- GH Glossarium Harlemense. In Taalkundige bijdragen I bewerkt door
Dr. Gallée.

De bibliographie en afkortingen voor nr 4 zijn:

OUDLIMBURGSCH

- onfr Kleinere altniederdeutsche Denkmäler, herausgegeben von Moritz
Heyne. Ferdinand Schöningh, Paderborn 1883
- Wadst Kleinere altsächsische Sprachdenkmäler, herausgegeben von Elis
Wadstein. Dieder. Soltau's Verlag, Norden und Leipzig 1899
- ofr Altfränkische Grammatik, von Dr. J. Frank. Vandenhoeck und Ruprecht,
Göttingen 1909
- G1Tr Die Glossen des Codex Seminaru Trevirensis, Textausgabe von Pekka
Katara. Aktiengesellschaft Handelsdruckerei, Helsingfors 1912

Hierbij valt op te merken, dat wij om hierboven genoemde redenen het Oudlimburgsch dat ons slechts voor een klein gedeelte bekend is, zoo breed mogelijk hebben opgevat; en dus niet alleen de Oudsaksische kleinere overblijfselen uit Werden, Essen enz., maar ook het bekende Triersche Glossarium en den Index van Franck's Altfränkische Grammatik, hebben geëxcerpeerd. Al deze bronnen bewijzen toch, dat deze woorden en uitdrukkingen in het Zuid-oosten van ons taalgebied eenmaal in gebruik moeten zijn geweest.

De bibliographie en afkortingen voor nr 5 zijn:

NIEUWLIMBURGSCH

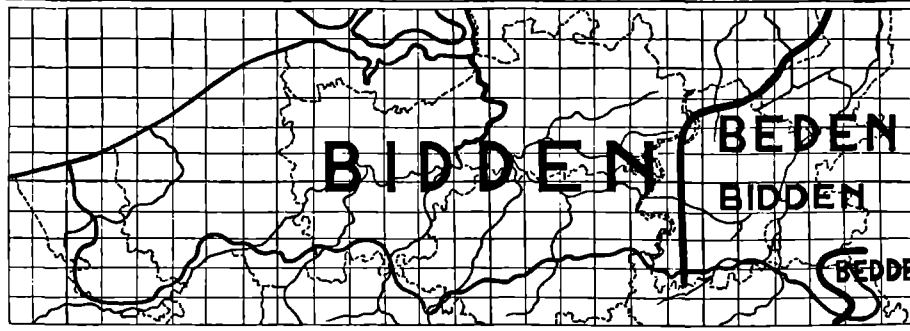
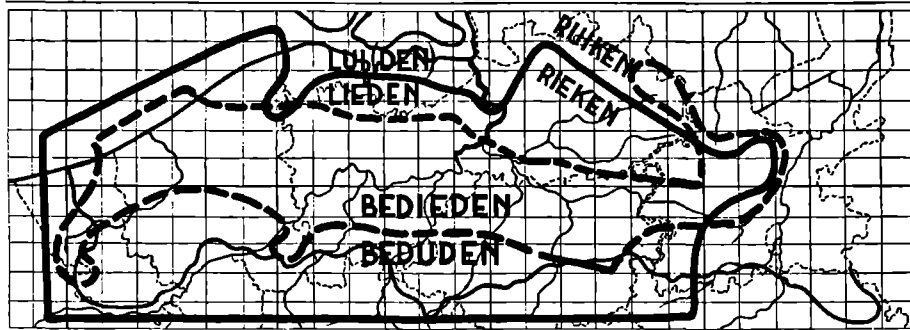
- Gro Dr. L. Grootaers — Het Dialect van Tongeren. Jozef van In & Cie,
Lier 1910. Otto Harrassowitz, Leipzig 1910
- Gra L. Grootaers en J. Grauls — Klankleer van het Hasseltsch Dialect.
Vlaamsche Drukkerij, Leuven 1930

- Hb J. H. H. Houben – Het Dialect der Stad Maastricht. Leiter-Nypels, Maastricht 1905
- Mrt A. M. Mertens – Het Limburgsch Dialect. In: ONZE VOLKSTAAL II Blom & Olivierse, Kuilenburg 1885
- vdH L. v. d. Heyden – Zittesjen A.B.C. Uitgave van de „Courant de Limburger”, Sittard 1927
- Dor Th. Dorren – Woordenlijst uit het Valkenburgsch Plat. Publications de la Société Historique et Archéologique du Limburg, 1918
- Jo J. Jongeneel – Proeve van Vormenleer en Woordenboek der Dorpspraak van Heerle. Karel Weyerhorst, Heerlen 1884
- Cla D. Claes – Bijvoegsel aan de Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon. A. Siffer, Gent 1904
- Rut Aug. Rutten – Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticon. Jan Bouchery, Antwerpen 1890
- Tue J. F. Tuerlinckx – Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon. Algem. Boekhandel van Ad. Hoste, Gent 1886

Hiermee geloof ik onze woordenlijst, die de eigenlijke kern van heel deze inleiding uitmaakt, voldoende te hebben ingeleid en toegelicht.

WOORDENLIJST

- 1 Abolghē** toorn 22-32 **2** de V (sfeer van Maerl) **3** Lutg Lutg² Chr LS **4** onfr
 âbulgî Wadst abelgian toornig maken
1 Abyt kleeed 49 **2** de V **3** Lutg Chr
1 Achtende achtste 6-12 **3** Serv achde LS agde GB achtende
1 Achter achter prol-20 **3** Serv achterhude En GB **4** onfr aftar
1 Achter doorheen (achter lande door het land 76-213 achter huse door het
 huis 80) **2** de Br **3** Lutg achter bosch en achter heiden Serv (meermalen)
 achter lande, achter dorpen **4** onfr aftar doorheen (achter allero thero waroldi
 over de heele wereld heen) Wadst aftar over..... heen
1 Achter trekken teruggaan 110 (trocken achter) **2** de Br (Hadew en Ruusbr)
3 GB agtergangeg retrogradus
1 Adversaris tegenstander 195 **3** Chr
1 Afdvingen afdwingen 78 (dvingt hem af) **2** de Br (alléén Sp en Troyen) **3** GB
 dwingen compellere Af is het gewoonste praeverbium
1 Aflaet vergiffenis 240 **3** Chr Serv LS LG GB **4** onfr aflât
1 Akkeren bebouwen 162 (akkert) **2** de Br **5** St. Truyden Maastricht en Moe-
 lingen Tue, Rut
1 Aldar toen terwijl 237-239 **2** de Br **3** Lutg Serv
1 Al dar wert daarheen (bijw) 88 **2** de Br (alleen Alex) **3** Lutg aldaer GB aldaer
 ibidem **5** De waart — samenstellingen zijn nog Limburgsch
1 Aldosghedaen soortgelijk 128-179 **3** Chr aldusdaen Serv soeghedaen En
 sôgedân Paas aldusgedanen LS 681 GB aldus itaque dosgedan talis
1 Aldosten zulk een, zoodanig 21-229 **3** Chr aldosten Serv aldus GB aldus aldus
1 Alghedads altijd, gedurig 75-135 **2** de V (Ruusbr gedads) **3** Lutg Lutg²
 gedaetschelike **5** ghedadig te Kerckom. De al-samenstellingen zijn zeker Lim-
 burgsch
1 Allene alleen prol-24 **3** Lutg Chr Serv LS Paas GB **5** Gra Hb Mrt Jo
1 Allertiere allerlei 116 **3** Chr alretiere
1 Allinc volstrekt 213 **4** Héliand alung geheel **5** Rut allyk geheel
1 Almoese 42-45 aalmoes **3** Lutg² almoschene Chr Serv **4** onfr alamôsna Wadst
 alemosa **5** Jo
1 Alsoe alzo prol **3** Lutg Lutg² Chr Serv LG GB **4** onfr Wadst alsô
1 Alsosten zulk een prol **2** de Br **3** Lutg² alsustenech Chr Serv sus zoo GB
 alsos sic siccine
1 Altehant aanstonds 18-122 **3** Lutg En Chr tehant Serv tehant. Voor de al-
 samenstellingen zie alghedads

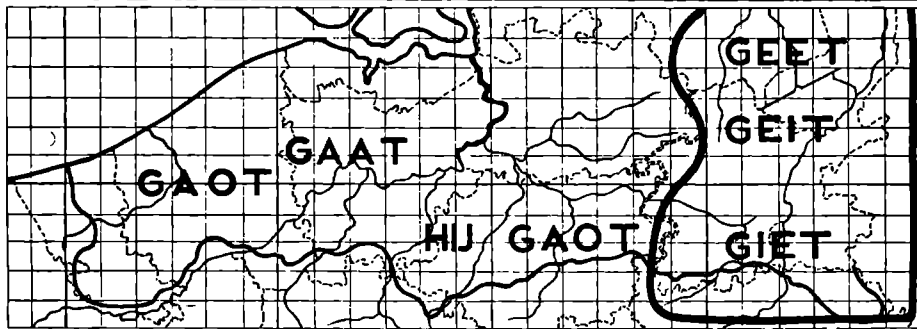
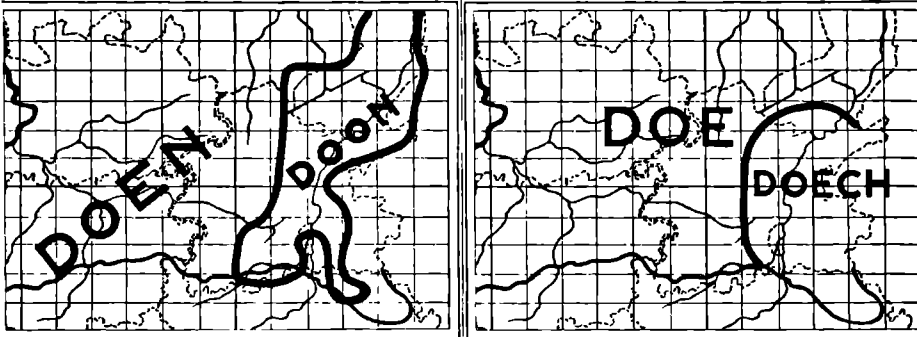
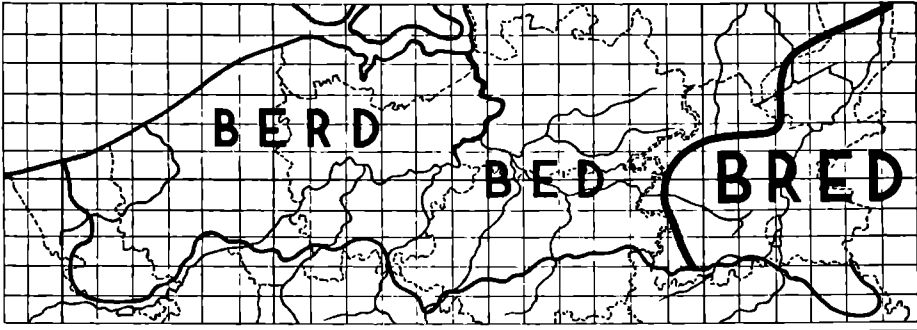

1 Altoes altoos 105-142 **3** Lutg Lutg² Chr Serv LS LG GB altoes assidue continue semper
1 Ambacht bediening ambt **2 3** Lutg Lutg² Chr Serv LS GB ambagt officium
4 onfr Wadst ambaht ambt **5** Algem. Limburgsch
1 Ambachtslieden ambtenaren 22 **3** LS GB ambagthus officina **4** onfr Wadst ammahtman bestuurder van een landgoed
1 Ande ijver 159 **2** de V **3** Lutg Lutg² anden wreken **4** onfr ando Wadst ofr andôn ijveren
1 Anderwerve andermaal 24-242 **3** Lutg Chr Paas Serv eerstwerf derde werf mennichwerven GB anderwerve denuo rursus
1 Anebeden aanbidden 58-235 (anebeddene) **3** Serv Paas LG aenbeden GB anebeden adorare
1 Ane.....bliven blijven in 180 (bliven uwe sunden ane u) **2** de Br (Sp en Rijmb) **3** GB anecleven inhaerere **4** onfr Wadst an in
1 Ane doen zich vervoegen bij 135 (dede hem an enen der portren) **2** de Br (Rijmb)
1 Ane.....draghen dragen, aanhebben 7 (hi droch.....ane) **2** de Br (Hadow Ruusbr) **3** Lutg Serv
1 Anedragen toeschrijven aan, beschuldigen 79 **3** Chr
1 Anetyen aantijgen, beschuldigen 182 **3** Serv
1 Ane werpen aantrekken, omwerpen 241 (hi warp enen roc ane) **2** de Br (in Lanc) **3** zie: anedraghen
1 Anise anijs 191 **3** GB **5** Gro Hb Jo ~
1 Anschin aangezicht 7-44 **3** Lutg² Chr Serv anschijn LS anschin
1 Antwoorden antwoorden 24-22 **3** Lutg Lutg² Chr LS Paas Serv GB **5** Gra Hb Jo
1 Apostel apostel 35 **3** Lutg Lutg² LS LG Paas
1 Anxteren beangstigen ,benauwen 158-164 **2** de V **3** Chr ansteleke vlaghe Serv om den anxte En met angesten LS anxteren LG anxtelic GB anxt anxietas anxten anxiri
1 Arbeiden arbeiden 115-150 **3** Lutg² Serv En LS LG Paas GB arbeiden (e)laborare **4** onfr Wadst arbeit moeite **5** Gro erbed = arbeid
1 Are arend adelaar 1-199 **3** Lutg² Serv LS Best
1 Arghe het booze 43 (argers 116 nit args 199) **3** Lutg² arger En Paas Aio arger GB argre deterior argren peiorare temerare **4** onfr arug boos archeide boosheid **5** Onze enquête geeft voor dit woord een strikt Brabantsche uitbreiding — zie kaart —, maar de oud- en middellimb. bronnen garandeeren ook een Limburgsche verbreiding in vroegeren tijd.
1 Arke ark 199 **3** Serv **5** Gra arek
1 Arme arm (adj) 28-5 **3** Lutg Serv En LG GB arme. inops **4** onfr Wadst **5** Gro errem Gra

1 Armoede armoede 147 **3** Lutg² Chr Serv LS GB armodi paupertas **4** onfr armuodi ofr armuoti **5** Gra eremoj Hb
1 Ave af 94-141 **3** Lutg Lutg² Serv En avenemen **4** onfr ava
1 Avont avond 186-205 **3** Serv En LG GB **4** onfr Wadst avond **5** Gro Gra Hb Mrt vdH

1 Baar golf 102 **3** GH GB bare procella
1 Baleren dansen 99 (balerde ende spranc) **2** de Br (dezelfde combinatie in Troyen en Rose) Maar dit is een Oostnederl. en een Oostbrab. tekstl **3** Lutg
1 Band band 141 **3** Lutg Chr Serv LS GB bant ligamen **4** Wadst band **5** Gro Hb
1 Bannen verbannen uitwerpen 193 (biene) **3** Serv **4** Wadst bannan voor het gerecht roepen
1 Barmhertig barmhartig **3** Serv erbernde LG Paas barmheerzicheit **5** Gro bermètek Hb
1 Bat beter prol-31 (te bat 146 te bat 197) **3** Lutg Lutg² te bat Chr bet Serv te bat des te bat Aio LG bet
1 Be bij 15 (be nachte 94-17 bi dage 15) **3** Lutg bi nachte bi tide GB bi prope iuxta penes bi altentide antiquiter **4** onfr Wadst bi
1 Becliven ontspruiten 93 **3** Lutg **4** Wadst klivon wortel schieten
1 Bedachtigheid verstand 173 **2** de Br (deze beteekenis alleen in Lanc)l **3** Lutg Serv bedachtelijck LS GB bedagte diligentia
1 Bedde bed 36-116 **3** Lutg Lutg² Chr Serv GB bedstat cubiculum **4** onfr Wadst GITr beddi
1 Bede bede 2 **3** Lutg Lutg² Chr LS Aio GB bede obsecratio **4** onfr bida
1 Beden bidden 42-15 **3** Lutg² Chr Serv LS GB deprecari **4** onfr Wadst bedôn
1 Bederven behoeven 208 **3** Chr bedarf Serv des bedorven wij LS GB bedurf-teg egenus **4** Wadst bithurfan
1 Bediden beduiden aanduiden 71-180 **3** Lutg Lutg² Serv beduden LS bedidenisse Aio LG beduden Paas bedutnisse GB explanare **5** komt in Belg. Limburg nog overal voor
1 Bedinghe gebed 130-165 **3** Lutg Serv LG GB beden deprecari orare
1 Bedranc gedrang 68 **2** de Br zonder bewijs! **3** Lutg
1 Bedrigen bedriegen 35 (hi bedrighet 142) **3** Lutg Serv Paas GB circumvenire decipere **4** onfr Wadst bedriogan
1 Bedruktheit droefheid 196 **3** LG bedrukenisse druckige gebet
1 Begeven verlaten 69 **3** Lutg² Serv Paas GB deserere
1 Begheren begeeren 74 **3** Lutg Lutg² Serv LS LG begerten Paas begerde GB affectare appetere **5** Gro Gra
1 Beghinsel begin 217 **3** LS GB beginsel exordium origo
1 Begiën belijden 179 **3** Lutg Best Serv gieën Paas gien GB begien fateri **4** onfr Begian

1 Beginnen beginnen (begoenste.....ane 239) **2** de Br begoenste.....ane bij Maerl en Lanc **3** Lutg Lutg² begonst Chr begoenste Serv LS begunde an din selme 374 Paas begonde **4** onfr begunsta Wadst biginnan **5** Gro Hb Mrt
1 Begorden omgorden 203 **3** GB accingere GH
1 Begripen berispen 112 **3** Best GB deprehendere
1 Begryp aanmerkingen prol **3** Lutg GB begripinge intercapedo
1 Behaghel fraai 81 **3** En behagelike Paas GB behagelheit behagleke placenter
1 Behendigheit list 171 **3** Lutg² behindechleke GB astutia calliditas
1 Behoerlec passend prol **3** Lutg² na behoer, behoerde = paste GB behoren pertinere
1 Behoeven noodig hebben 43 **3** Lutg Chr GH GB behuven indigere
1 Beide beide **3** Lutg² beide scande ende scade beide nacht ende dach En Paas beide distele ende dorre — deze wending komt ontelbare malen in de M.Limb. teksten voor
1 Beiden wachten 47-203 **3** Lutg Lutg² Chr Serv beijde En LS Best LG GB praestolari **4** onfr bidân **5** Gro beje Dor beije
1 Bekennen kennen 49-239 **3** Lutg Serv En LS LG Paas GB bekennisse cognitio **4** onfr bikennan erkennen
1 Bekinnen herkennen 92-225 **3** Lutg Best GB dun bekennen notificare **5** Cla zich bekennaître
1 Bekirnesse bekeering 51 in de noot **2** de Br zonder bewijsl **3** Chr bekeren bekeeren LS bekeernisse GB bekeringe conversio **4** Wadst bikerian omwenden
1 Bekiren convertere 148 (dat hi syn goet qualec hadde bekirt) **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Lutg Lutg² bekeert bekeerd Chr bekeert bekeerd Serv bekeerd GB bekeren convertere
1 Bekken bekken 207 **3** GB becken pelvis **4** onfr Wadst beekin
1 Bekoren in verzoeking brengen 24-138 **2** de Br (die of der doet bekoren 13-240) **3** Lutg der doet becoren Lutg² becoeren keuren LS becoren onder vinden LG Paas GB becoren comperiri. Limborch die doot becoren **4** onfr becorên beproeven **5** nog in Belg. Limburg algemeen in de beteekenis van: keuren proeven smaken
1 Bekroenen (hem) zich beklagen 150 (si bekroenden hem) **3** Lutg kronen kreunen
1 Belanc verwant 8 **3** Lutg
1 Belde beeld 171 **3** Serv bielde LS LG GB bilde effigies imago **4** onfr ofr bilithi **5** Gro belt Hb
1 Beligghen belegeren 158 **3** En belegen Aio GB belicgen adjacere
1 Belighen beliegen belasteren 35 **3** LG GB ligen mentiri
1 Belokenre doren bij gesloten deuren 240 **2** de V (in 13de eeuw sch Vlaamsch)
3 Chr beluken bijloke subst. Best beluken
1 Belsebuc Belzebub 78 **3** Lutg Paas Belsebub

1 Bemaenen vermanen 226 **3 GB** manen ammonere
1 Benedyen zegenen 121 **3 Lutg²** benendiden Serv LG Paas Tue gebenedyden zegen aanbrengen
1 Beneven langs 170 **3 Lutg**
1 Berauen berouw hebben (het berau hem 168-226 berowenese 134-168 **3 LS** beruwenosse LG berouwet mi GB it beruet poenitet berouwenisse com-punctio GH beruwen **5 Gro Gra**
1 Berechten verklaren 167 **3 Lutg Lutg²** Chr LS berigtenisse Aio Paas
1 Berespen beschuldigen 86-117 **3 Lutg²** Chr LS LG berijspen **4 onfr** respian straffen tuchtigen
1 Bergen verbergen 2-178 (hi brach) **3 Serv GB** bergen abscondere **4 onfr** sich bergan zich verbergen **5 Gro** Voor de metathesis zie kaart berd bred en III 31. hieronder
1 Berichten besturen 10 (te berichtene) **3 Lutg²** Chr Serv En LG GB berigten gubernare
1 Bernen branden 120-149 **3 Lutg Lutg²** Chr En brennende LS LG GB ardere comburere
1 Berucht beschuldigd 148 **3 Serv** frequent
1 Bersten barsten 71 **3 LG** borsten (Impf) GB sunder berste
1 Beschaden overschaduwten **3 GB** obumbrare
1 Beschop hoogepriester 21 **3 Lutg²** Chr Serv. Aio GB **4 onfr** Wadst biscop bisschop **5 Gro HB Jo**
5 Gro HB Jo
1 Beschowen aanschouwen 163 (si beschowen 133) **3 Serv** bescouwen En Paas GB bescowen perspicere **4 onfr** scauuôn schouwen **5 Gra**
1 Beschudden beveiligen bergen 196-199 **3 Lutg Lutg²** LG GH
1 Besien bezien (besich 240) **3 Lutg²** Chr Serv beseech LS GB aspicere **5 Gra Jo** Imperatief „sich“ algemeen in Hollandsch Limburg zie kaart doech
1 Besiken ziek worden (besikde 58) **3 GB** sieken infirmari siecheit elephantinus **5 Cla** ziektheid = vallende ziekte
1 Besloten gesloten 155 **3 Lutg En GB** besluten concludere includere
1 Besonderne afzonderlijk 236 **3 En** besonder GB sunderleke specialiter
1 Bespotten bespotten 146 **3 Chr Serv LG GB** deridere **4 onfr** bespottan
1 Bestaeden begraven 99 **3 Lutg Serv GB** bestadenisse collocatio
1 Bestaen ondernemen wagen prol **3 Lutg Chr Aio Best** bestain angreifen GB aggredi assistere impetere
1 Bestriken bestrijken zalven 232 **3 Chr En LS GB** circumlinire
1 Besuken onderzoeken 120-174 **3 LS** besuken bekoren Best GB scrutari
1 Besundecht zondig 30 **2 de Br 3 Lutg²** besundeghde zondige GB sundegen peccare **5 Voor** den Limb. Umlaut zie kaart: hondkens
1 Besvart bezwaard 38 **3 Lutg Lutg²** Serv LG GB swarleke graviter swaren gravare

20

21

22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

- 1 Beswerre** bezweerder 57 **3** GB exorcista
- 1 Betamen** betamen (betamede prol) **3** Lutg Serv
- 1 Betti** met u 209 **3** LS betten metten En Serv Paas bit met GB bit met **4** onfr bit met (ook in Franck's Altfränkische Grammatik) **5** St. Truyden Aelst Brustem Rijckel Houperdingen Borgloon
- 1 Bevaen** bevangen 66-171 **3** Lutg Lutg² Serv En LG GB bevangen perplexus **4** Wadst bivahan grijpen
- 1 Bevelen** bevelen **3** Serv En LS GB commendare committere **4** Wadst bifelhan aanbevelen
- 1 Bevinden met** vinden in 164 **2** de Br. (Z. vla.Bijdr.) **3** GB vinden reperire Befunden mit komt in bijna alle Limb. rechtsteksten voor b.v. Publicat. 71 Montfort art. 12, 14 en 15
- 1 Bewinden** inwikkelen 10 **3** En
- 1 Bichten (hem)** biechten (bichtten hem van hare sunden 21) **2** de Br **3** Lutg² bichte Chr Serv biecht LG bichte GB bygte confessio bygtere confessor **4** onfr Wadst bigihto biecht **5** Hb (wederk. w.w. vdH (wed.w.w.) Het reflexivum is speciaal Limburgsch
- 1 Bidden** vragen 40 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS Aio LG GB flagitare rogare **4** onfr Wadst biddian. Naast het sterke w.w. heeft de Limburgsche volkstaal nog altijd een zwak w.w. beden dat ook in het Mnl alleen in onder Limburgschen invloed staande geschriften voorkomt
- 1 Binden** verbinden 173 **3** Lutg² Chr Serv En Paas GB tesamene binden **4** onfr bindan binden **5** Gra bene = binden Hb
- 1 Binnen din avontmale** bij het avondmaal 243 **2** de Br **3** Paas bennen zwen jaren GB binnen introrsum
- 1 Binnen din dat** terwijl (voegw.) 201 **2** de Br **3** Chr binnen dien dat dit gesciede terwijl dit geschiedde
- 1 Blasen** blazen 42-240 **3** Chr En GB sufflare tubicinare **5** Gro blieze Gra bloze Hb bloze vdH blaoze Jo bloaze
- 1 Blasphemie** godslastering 182 **3** Lutg² blasfemeren Chr blasfemeert LG blasphemieden
- 1 Blenden** bedekken verbergen 191 **3** Serv blind GB cecare Voor de e zie kaart vis ves vus
- 1 Bleschen** blusschen 88-133 **3** Serv blusschen GB blisgen extinguere bleschinge suffocatus verblesgen uytdoen GH **4** onfr lescaen blusschen (intrans) **5** Hb blösse zelfde kaart
- 1 Blideleke** met vreugde 93 **3** Lutg Lutg² Chr blide Serv Aio Paas blide GB hilariter **4** onfr Wadst blithe blij
- 1 Bliscap** blijdschap 2-214 **3** Lutg Lutg² Chr Serv blijdschap LS Aio LG bliscap GB letitia **5** Gro blaisjop

1 Ens kints **bliven** een kind baren 6-129 **2** de Br **3** GB restare consistere Verdam citeert NB een Limburgschen tekst blijkens genedeg
1 **Bliven** blijven **2** **3** Lutg Lutg² Serv En LS LG Paas GB permanere remanere
4 onfr blivan blijven
1 **Blixeme** bliksem 197 **3** Serv GB blicsen fulgur **4** onfr blikisni **5** Gro Hb
1 **Bloc** balk 47 **3** Chr GH truncus
1 **Bloed** bloed 21-108 **3** Lutg² Chr Serv En LG Paas GB bluēt sanguis **4** onfr Wadst blōd **5** Gro Gra Hb Mrt vdH Jo
1 **Bloedevel** bloedvloeiing 75 **2** de Br (alleen Sp. H. en Rijmb.) **3** GB blutsogt Zie evel
1 **Bloem** 46 **3** Lutg² Serv En Paas GB blume flos
1 **Bloet** bloot prol-241 **3** Serv **5** Gro Gra Hb Jo
1 **Blouwen** mishandelen 169 **2** de Br **4** onfr bliuuan slaan
1 **Bode** bode 21-174 **3** Lutg Serv En Paas GB legatus nuntius **4** onfr bodo **5** Gro boj Gra Hb baøj Jo boa of beu
1 **Bokrane** fijn lijnwaad 147 **3** GB bocrane bissus
1 **Borch** burcht 85 **3** Chr borcht Serv En GB burch castel **4** onfr Wadst burg
1 **Bordne** last 84-150 **3** Lutg Lutg² LS GH bordene
1 **Borne** water 115-174 (putten borne utin putte, levenden borne **3** Chr borne bron Serv borne bron LS borne = water LG borne bron GB borne fons **4** onfr brunne bron **5** te Millen en omstreken is nog een glas bwoyn een glas water; bwoyn is de regelmatige vorm van born of hoorn hwoijn, doorn dwoyn enz. In Nederl. Limburg zegt men nog ei glaas pöt, letterlijk: een glas put voor een glas water. Zie nog Fonteine.
1 **Borse** beurs 186 **3** GB burse marsupium **4** Wadst bursa zakje **5** Gro bos Gra bos Hb
1 **Borst** borst 229-243 **3** Lutg² Chr Serv En Brust LS GB borst pectus torax GH **5** Gro bost Gra bors(t) Hb bors
1 **Bose** boos 39 (boesheiden 40 boesheit 50 boese 163) **3** Lutg² Serv bosen raet boesheit En bōse bōsheit LS LG GB bōse impius bosheit malitia **4** Wadst boseri slechte mensch
1 **Braden** braden 240 **3** En GB braden assare **4** onfr brādan **5** Gra broje vdH braoë
1 **Breet** breed 48 **3** Serv verbreiden breiden En GB breet latus GH **5** Gro Gra brit Hb Mrt.
1 **Breke** gebrek 135 **3** LG gebrecen GB gebreken deficere
1 **Breken** 37-231 **3** Serv En GB confringere frangere **4** Wadst brekan **5** Gro Hb
1 **Brengen** brengen 68-94 **3** Lutg² Chr Serv Paas brait GB brengen afferre **4** onfr Wadst ofr bringan **5** Gro Hb
1 **Broesemen** kruimels 113 **3** de V LS brosmē **4** Wadst brosmā **5** Hasselt, Aelst breusels Borgloon bruisems

1 Brokken stukken 147 **3 GB** fragmen **4 Wadst** brokke soort spijs **5 Gro**
1 Brudegom bruidegom 71-8 **3 Lutg² LS LG GB** brudegome **4 onfr** brûde-
gome **5 Hb** Mrt brugom of bruum Jo brudigam
1 Brulocht bruiloft 57-151 **3 LS** brulogt Paas brulucht bruloit **GB** brulogt nup-
tiaë **GH** Gelijk men ziet is de cht evenals in gichte = gifte even Limburgsch als
Westvlaamsch. **5 Gro** braulef **Hb** broelof vdH
1 Brut bruid 32-9 **3 Lutg** Serv bruyd **LS** Paas **GB** sponsa
1 Buc buik 112 **3 Chr** LG **GB** buc alvus venter **4 onfr** bûk **5 Gro** bauk **Gra** **Hb**
1 Busine bazuin 42-197 **3 Chr** bosine **Aio** **GB** busine buxina **GH**
1 Buten buiten 39-48 **3 En** **LS LG GB** buten exterius extra **5 Hb** boete
1 Bijl bijl 22 **In** onzen tekst onzijdig dat bijl **3 GB** bipennis securis **4 Wadst** bil
kleine paal **5 Gro** **Gra** **Hb** Nog onzijdig in heel Limburg

1 Cadine schotel 111 **2 de** **Br** zonder bewijs
1 Candelere kandelaar 36 **3 Serv** **GB**
1 Casteel dorp, gehucht 140 (de casteel van Siloa) **S** vermijdt dit door het
gebruik van tor, maar in Cap 183 hebben beide: in den casteel **3 En** kastel **GB**
In den mond van oudere Limburgers is kasteel nog mannelijk.
1 Caud koud 55 (bij uitzondering is deze vorm met **a** hier overeenkomstig de
Limburgsche volkstaal) **3 Serv** calt **LS** caude = koude **LG** colde = koude **Gro**
kajt.
1 Cause reden tot veroordeeling 227 **2 de** **Br** zonder bewijs **3 GB** sake causa
1 Ciren versieren 191 **3 Lutg** cirheit **Serv** **LS LG** Paas **GB** **5 Hb** sere
1 Clage klachten **3 Lutg** **Chr** **Serv** **Aio** **LG** Paas **GB** **4 Wadst** klagā
1 Cler klaar, duidelijk Prol. 45 (vercleren Prol, clarheit 11) **3 Lutg** **Lutg²** clær,
clærheit **LG** clærheit Paas **clar** **GB** **5 De** specifiek Limburgsche vorm cleer
leeft nog altijd in de volkstaal. **Tue** kleeer
1 Climmen klimmen 156 **3 Lutg** **Chr** **Serv** **LG**
1 Cliven vaneen scheuren 231 (si cloven) **3 Aio** gecloft
1 Cloppen kloppen 48 **3 Chr** **LG** Paas
1 Coepen kopen 122 (hi vercochte 35-137 — zie brulocht) **3 Lutg** **LS** ge-
kopen **LG** des coeps **GB** gecogt **4 onfr** **Wadst** kôpian **5 Gro** **Gra** **Hb**
1 Coever vele, overvloed 31 **2 de** **V** (13e eeuwsch Vlaamsch) **3 Lutg** **GB**
verkuvernesse **4 GI**Tr farcouoron = recupero **Tue** koever = vrijheid van han-
delen
1 Comen komen 102 (alst quam in der nacht = toen het nacht geworden
was) **2 de** **Br** (constr meermalen in Rijmb) — Mogelijk, dat deze constructie
van den Brabantschen omwerker is
1 Comen komen 229 (quam gaende) **2 de** **Br** Frings vindt deze participia
West-Vlaamsch **3 Chr** schegghen iemanne gaende comen, de **Serv** krioelt van

1 Dinne dienen 7-231 **3** Chr LS GB dinen **4** onfr Wadst thionon dienen **5** Gro Hb Mrt
1 Dinre dienaar 57 **3** Serv dynaer dienste LG dienresse **4** onfr Wadst thianust dienst
1 Dip diep 115 **3** En **5** Gro Hb dêp Algem Limburgsch
1 Distelen distelen 49 **3** Paas
1 Divel (glosse) duvel 91-143 (duvel 78 110) **3** Lutg² duvel Serv duvel En duvel LS Aio duvel LG duvel Paas duvele GB duvel diabolus **4** onfr Wadst ofr diobol **5** Gro düvel Hb duvel vdH duuvel Divel in het belg Limburgsch delabialisatiegebied
1 Dochter dochter 15 **3** En Paas dother GB dogter **4** onfr GITr dohter **5** Gro Hb Gra
1 Doe toen 2-6 **3** Lutg Chr Serv do En LG **4** Wadst tho **5** Gro dün Mrt vdH Voor do = doe zie doen
1 Doeden doden 192 **3** En Best Paas GB doden interimere
1 Doef doofstom6-144 **3** Lutg² Serv GB doef = surdus **4** onfr douf doof **5** Hb douf
1 Doeghen lijden 35-59 **3** Lutg Lutg² Chr Serv Aio Paas doigen GB dogen perferre
1 Te doene nodig 8-187 **5** Algem Limburgsch van doen = nodig
1 Doen don doen 157 (doch dat onze oghen werden ontploken) **2** de Br (vgl doet datten God niene hate Claus 364) **3** GB dun bekennen, dun verstan en wretleke don of dun = desaevire **5** Deze constructies met **doen** zonder dat ē een derde persoon bij betrokken is komen in het huidige Limburgsch nog overal voor „Doch dè boom omhouwen” beteekent dus „Houw den boom om” Voor dōn zie bijgaand kaartje
1 Doen doen (Imper doch doe 42-47) **2** de Br zonder bewijs **5** Doch als Imperatief komt nog alom in ZOLimburg voor. Zie kaart
1 Don doen 13-35 **3** Chr Serv En **4** onfr Wadst dōn **5** Hb
1 Doepsel doopsel 21-22 **3** Lutg doepde Serv LG **5** Gro döpsel
1 Doerheit dwaasheid 112-235 **3** Paas GB dorheit inprudencia GH doeregtech **5** Voor de tegenwoordige verbreiding zie kaart
1 Doet dood 13 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS Best LG Paas GB **4** onfr Wadst doth **5** Algem Limburgsch
1 Dolen dwalen 172 (verdoelt part 134) **3** En GB dolen errare **4** onfr duelan **5** Mrt
1 Dolinghe dwaling 227-233 **3** Lutg Serv LG GB dolinge error
1 Domp dom 2 **3** Serv dompheit En LS **4** onfr Wadst dumb **5** Gro dōm Hb In het grootste deel van Limburg nog domp op hetzelfde gebied als kam kamp Zie kaartje lam kam

1 Donker duister Prol 45 (donkerheit Prol 45) **3** Lutg² donkeren donckerheit
 Chr Serv LS donckel donckhelhet LG donckernisse GB dunkel tenebrosus **4**
 onfr duncal **5** Hb donkel Mrt Tue
1 Dore doere dwaas 38-144 **3** Serv GB doregteg **5** Rut door = domme valschaard
1 Dore deur 42 **3** Chr En LG Paas GB **4** onfr durf **5** Gro Algem Limburgsch
1 Dorewerdre deurwachter 200 **3** En dorewarde GB dorewerdre ianitor **4**
 Wadst duruwarderi
1 Dorsten dorsten (dorst 35 dorstech 204) **3** Lutg² dorst LS LG dorstech GB
 dorst sitis **4** onfr thurstan
1 Dorven mogen 220 **3** Chr durven Serv dorven
1 Dos dus (dosgedan 135-186) **3** Lutg Chr Serv dus GB dosgedan talis **4**
 Wadst thus
1 Drank drank 108-198 **3** Lutg² LG Paas GB dranc poculum **4** onfr Wadst
 drank **5** Algemeen Limburgsch
1 Dreghen dragen (dreghet 134) **3** Lutg Chr droechse Serv draghen En dragen
 LG GB dragen ferre **5** Oostnederlandsche Umlaut
1 Dreigen dreigen 143 (hi dreigt 128) **3** Serv GB dreigen cominari **5** Gro
 vdH druye
1 Drie drie 5-21 **3** Chr Serv En GB **4** onfr Wadst thrie **5** Gro draj Hb drey
1 Dringen dringen (si verdringen 75) **3** Serv En **4** onfr undarthingan zich onder
 iets dringen
1 Drinken drinken 82 **3** Lutg Serv En LS Paas drencken **4** onfr drinkan **5** Algem
 Limburgsch
1 Driven drijven (verdriven 130) **3** Serv En LS LG GB **4** onfr Wadst drivan
1 Droem droom 9 **3** Serv En GB dromen somniare dromer somniator **5** Algem
 Limburgsch
1 Drogen drogen (si drogde 183 si drogese 186) **3** GB drogen arere siccare
5 Gro
1 Droghenere bedrieger 195-233 **3** Lutg Serv droghenare GB drogenere GH
 droghenere **4** GITr druginari
1 Drossate rentmeester 150 **3** LS drosete Aio
1 Drunken dronken 2 **3** Lutg² dronken Chr dronken LS GB **4** GITr druncan
5 Algem Limburgsch
1 Druppe druppel (druppen bloeds 223) **3** Lutg Lutg² druppel Serv drupen LG
 droppel GB drope en dropel stilla gutta **4** onfr drope **5** Mrt dröppel Cla drup
 = borrel
1 Dukelkene doekjes 10 **3** GB dukelken panniculus
1 Dunken dunken 134-146 ('t docht 235) **3** Lutg Lutg² dochte dat dunken min
 Chr Serv dochte En donket Paas GB dunken conicere **4** onfr Wadst thunkian

- 1 **Dusentech** duizend 67-85 **3** Chr Serv dusent En dūsont LS dusentge LG dusent GB dusent mille **4** onfr thūsint
- 1 **Dwaen** wasschen 207-111 (dvach 44-179) **3** Lutg Lutg² Aio LG GB duan dilnere Voor dvach zie kaart doe = dôch
- 1 **Dwingen** dwingen (dvincse 170) **3** Lutg Chr Serv En LS GB dwingen compellere **4** onfr bethuingan = dwingen GITr thuingon **5** Algemeen Limburgsch
- 1 **Echt** vijandschap 181 **4** onfr ehtan vervolgen
- 1 **Echt** wederom 219-223 **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg Serv **4** onfr eft weder **5** Gra
- 1 **Echterste** uiterste laatste 170-233 **3** Oostnederl Umlaut **5** Mrt echelste vdH echesjte
- 1 **Edel** edel 202 **3** Lutg Serv LS LG edelheit Paas En GB **4** ofr edili
- 1 **Edik** azijn 231 **3** LS edeke LG edic **4** onfr etig **5** zie kaart azijn edik
- 1 **Eenradich** één van zin (eenradeghen samen besluiten 184-185) **2** de V (sfeer van Maerl) **3** GB eenradegheit conspiratio GH eenradicheit
- 1 **Eer** eer 12 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS LG GB **4** onfr êra **5** Gro Gra HB vdH
- 1 **Eerhande** eene soort 21 **3** Chr eengherhand GB enrehande
- 1 **Eer nemmer** alvorens 225 zie nemmer **2** de Br zonder bewijs **3** GB eer prior **4** Wadst er eerder
- 1 **Eet** eed 40 **3** Chr En LS GB eet iuramentum **5** Gro Hb
- 1 **Egenen** aanwijzen toeëigenen 154 (geeghent, in syn propre eigen) **3** Lutg Lutg² Serv syn eyghen En eigen GB eigen proprium
- 1 **Eischen** vragen naar 6-51 **3** Chr En Aio LG GB eisen requirere GH eysen inhorrere **4** onfr êscan Wadst
- 1 **El** anders 57-149 **3** Lutg Chr els Best **4** onfr elilendig buitenlandsch
- 1 **Elec** elk 174 **3** Serv elck **5** Algemeen Limburgsch
- 1 **Elre elswar** elders anders 94-130 **3** Lutg Lutg² els GB elswar alibi
- 1 **Emmeer** ooit meer 175-202 **3** Lutg Chr Serv ommer sent En iemer
- 1 **Emmertoe** voor altijd 218 **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg Serv ommer
- 1 **Enech** eenige 128-129 **3** Lutg Chr Serv LS LG enyg Paas einech GB **4** Wadst enig **5** Algemeen Limburgsch
- 1 **Enicheit** eenheid glosse 80 **3** Lutg LS LG GB eenech singularis
- 1 **Engheen** negheen geen **2** **3** Chr egheen Serv egheyne GB negein
- 1 **Enweghe** weg voort 17-96 **3** Lutg Chr En GB enwech
- 1 **Ergren** bederven beschadigen 45 (gherghert 150) **3** Serv GB ergren depravare
- 1 **Erre** gram verstoord 18-137 **3** Chr Serv En Paas irre GB erringe exacerbatio GH
- 1 **Erren** toornig worden 38 (hem errt) **2** de Br (in Hadew en Ruusbr) **3** Chr

erren stooren Serv erren ergeren LS erren verhinderen GB erren irritare GH
1 Ersetre arts geneesheer 75-98 **3** Chr LG arseter GB ersetre medicus **4** onfr
 ercêtere
1 Ersetrien geneeskunde 75 **3** Lutg LS ertsetrie LG artzedije GB ersetrie
 medicina
1 Ertrike aarde 2-3 (erde) **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LG Paas GB
1 Eten eten 100-104 (aets 68 ett 108) **3** Serv En LS LG GB **4** onfr etan **5** Gro
 Gra HB Mrt Algemeen Limburgsch De open e-uitspraak is exclusief Oostnederl
1 Evel boos kwaad 24 **3** Lutg Lutg² Serv En ovel LS Aio **4** onfr uvil **5** De e-klin-
 ker hoort in het Limburgsche delabialisatiegebied
1 Even lanc voor zooverre 204 (even lanc dat 47) **3** Lutg
1 Evenkersten medechristen medemensch 44-218 **3** Lutg Lutg² Chr Serv
 kersten
1 Ewelec eeuwig 22-32 (eeulekheit) **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg Chr Serv
 LG Paas GB ewelec perpetuus eweleke perpetuo
1 Eusche eeuwig 120 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **4** onfr êwisk
1 Evichheid eeuwigheid evicheiden, glosse 1 **3** Chr Serv LG Het meerv op
 heiden is Limburgsch
1 Fame mare 99 **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg² Chr
1 Feest (20-116) **3** Lutg Lutg² Serv **5** Gro
1 Fineeren eindigen 186 **2** de Br (vooral bij Maerlant) **3** Lutg
1 Foldeg (hondert) honderdvoud 89-93 (tvevout 191) **3** LG menech foldeg
 GB menegfaldeg = multiplex. Over de old voor oud zie coud
1 Fontaine water 55 (enen nap vol cauder fontainen) **2** de Br zonder bewijs
 Voor de Limburgsche beteekenis-ontwikkeling zie Born.
1 Gaen gaan **2** (ganc 30 du ghees 64 hi geet 22) **3** Chr Serv gheys gheyt En
 LG GB gaen ambulare **4** onfr Wadst gan gangan **5** De tegenwoordige ver-
 breiding van de Umlautsvormen gees en geet is exclusief Limburgsch evenals
 die van den Imperatief ganc
1 Ghanslec heelemaal prol **3** Serv ghans LG GB gansleke sane
1 Ganssen genezen 33 (ghensde) **2** de V Fr **3** Lutg 10084 Chr gegenst =
 genezen Serv si waert gans ende ghenas 211 GB gansheit sanitas gansinge =
 genezing Uit deze plaatsen blijkt dat ganssen in Limburg zelfstandig is ontstaan
 Limburgsche umlaut
1 Garsum knecht 154 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Lutg Aio
1 Gebersten ontbreken 57 (hem geberst wijn) **2** de Br **3** Serv LS GB berste
 defectus paenuria
1 Ghebet gebed 42 **3** Lutg² Serv En **5** Algemeen Limburgsch
1 Gebetert beter Prol 21 (beter 39) **3** Chr betren Serv beteren Best beteren
 GB betren emendare **4** Wadst betiron verbeteren

1 Ghebieden gebieden 9-13 (ic ghebeiddi) **3** Serv En LS Paas GB gebieden precipere **4** onfr gibiodan **5** over de Limburgsche ei in ghebeiddi zie hieronder I B 2°
1 Gheboet gebod 193 De spelling bewijst dat de vocaal lang werd uitgesproken (dus ook in gebod blz 17-19-19-22) **3** Serv En LG Paas GB gebot edictum moet dus als gebod gelezen worden. Deze uitspraak is nog algem Limburgsch voor bad
1 Gheboren geboren 163 **3** Lutg Serv En LG Paas GB geboren progenitur
1 Gheborte kinderen 172 **3** Serv LS GB geborde genitura **4** GITr burthilinc
1 Ghebreken ontbreken 145 **3** Lutg² ghebreke = gebrek Chr En LS Best LG GB gebreken deficere
1 (in den) **Ghebrukene** in het gebruik 144 **3** Chr gebruiken LS LG gebruyken perfrui
1 (al die) **Geburte** ende al dat lant 75 **2** de Br (Hadew en Ruusbr) **3** Serv gebuere geburte En naghebur Aio gebeuren GB geburscap conterminum gebuerde plaga **4** Wadst gibur buurman Tue geboere = buurt
1 Ghedaeds altijd, gedurig 177 **2** de V (Ruusbr) **3** Lutg Lutg² gedaetschelike Zie algedaeds
1 Ghedeeren deren 123 **3** Lutg² Serv **4** onfr derian
1 Ghedente gedaante 126 Limburgsche Umlaut der lange A **3** Lutg² Chr Sustenech, sodenech
1 Ghederen vergaderen Prol **3** Chr gaderen Serv vergaderen Paas algader GB gadren unire Fr Ghederen in proloog is Oostelijk tegenover Westelijk gaderen in S
1 Ghedinknesse gedachtenis 186 **3** Lutg Lutg² ghedincken Chr ghedincken LS gedenckenisse **5** Gro gedenkenes
1 Ghelighghen (ane ghelach = van athing 160) **2** de Br **3** Chr daer syn salecheit aen gelach **5** Rut aan die zaak es geen geleg. Ook by Cla
1 Ghelighghen gaan liggen (van storm) 102 **3** En **4** Wadst giliggian
1 Gheliken gelijken 1 **3** Chr En LS Best GB geliken assimilare **5** Gro gelaike
1 Ghelikenesse gedaante 23-140 **3** Chr Serv GB gelicnisse figura
1 Geloevech geloovig 69-21 (ongeloevegh 142) **3** Serv GB gelouech credulus
1 Gelove de belofte 240 (na den gelove) **2** de Br Maar zie geloven **3** Lutg
1 Gheloven beloven 5 **3** Lutg² Chr Serv En LS GB geloven promittere
1 (also) **Ghelyc** alsoe = zooals 5 ene ghelike alsoe ochte 102 **2** de Br (Hadew en Ruusbr) **3** Serv alsoe dies ghelyc 976 alsoe gelyck off 1649
1 Gelyc gelijk 28-117 **3** Chr dies gelycs Serv ghelike LS Best diesgeliks
1 Gemeente 22 (die gemeente van den volke = het heele volk) **2** de Br (veel bij Maerl) **3** LS gemende
1 Gemein gewoon 57-60 **3** Lutg² Chr **4** Wadst gimeini
1 Ghemeinlec algemeen, allen te zamen 170 **3** Chr Serv allegemeine En

gemeine LS gemeine=algemeen LG gemeyne Paas gemeine=alle GB gemeinleke generaliter

1 Ghemeinschap gemeenschap 115 **3** LG

1 Ghemessen vermissen verliezen 20-71 **3** Lutg² gemissen Serv missen, misde

1 Genade genade 5 (ongenedighe 47) **3** Lutg² genaden, genedecklyc Chr Serv En LS LG Paas GB genade misericordia **4** Wadst ginatha **5** Gro genòje Hb specifiek Limburgsche Umlaut zie gaan, geest, geet

1 Gheneken naderen 67-122 **3** Lutg² Chr Serv neken GB neken appropinquare nakinge accessus Specifiek Limburgsche Umlaut

1 Generacie geslacht 192 **2** de V (Maerlant's tijd) **3** geslegte generatio

1 Genesen genezen 59-183 **3** Lutg² Serv genezen naast generen En Paas GB genesen sanare **4** onfr nerian redden **5** Gro Gra Hb

1 Genugen genoeg zijn 52-22 **3** Lutg² En LG genoegten GB genugen sufficere

1 Genughten geneughten 21-35 **2** Fr de schrijfwijze gt slechts in de Limburgsche Sermoenen, bij Kern blz 663 **3** Lutg² Chr LS Best LG gnuchten

1 (wale) Gheract uitstekend 144 **3** Lutg Lutg² wel geract Chr Aio wel geraat Paas wale gerachen=goed lukken

1 Gherecht rechtvaardig 2-41 **3** Serv En LS gerechteheit Paas gerechte GB gerecht iustus

1 Ghereet bereid 142-170 **3** Lutg² Chr Serv ghereit, En LS geredenisse LG gereit GB gereet promptus **5** Gro gereid Gra yerit

1 Geregteheit gerechtigheid 23-46 **3** Chr Serv gerechtigheit Paas gerechtigheit GB gerechteit iustitia

1 Gereiden bereiden 7-81 **3** Serv Paas GB gereiden parare

1 (ut haren) Ghereke slecht in orde 34 **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg wel te ghereke v 3440 in goeden toestand Serv onghereeck (ellende)

1 Ghereklec betamelijk 114 **3** Lutg² Serv ongherekelike **4** onfr giervan erven

1 Gherfnesse erfenis 144-169 **3** Serv erve gheerven GB gerve heres

5 Gra erefenes

1 Gerichte gerecht 52-38 **3** GB directio

1 Gerinen aanraken 58-62 **2** de Br (Hadew en Ruusbr) **3** Chr En berinen **5** Nieuw Zuid Limburgsch rein=akkergransstrook, reinsjtein=grenssteen Rut en Cla:reenen = grenzen aan

1 Gerne gaarne Prol-182 **3** Chr Serv En Paas GB gerne libenter **4** onfr Wadst gerno Alg. Limburgsch

1 Gheruchte opschudding 225 **3** Serv En GB geruchte clamor

1 Ghesaeden verzadigen 121-35 **3** Chr Serv LG GB saden satiare, sadinge satietas

1 Gesamentheit 173 (met eere gesamentheit=in groote getale) **2** de Br zonder bewijs **3** GB samenen aggregare, sameninge adunatio

1 Gheschapt geschapen gesteld 205-223 **3** LG gescapen GB gescap formatio gescapen creatus

1 Geschin geschieden 4-23 (geschiet 11) **3** Lutg² Chr Serv En LS LG Paas GB geschin accidere geschit provenit **4** ofr geskehan
1 Geschinnesse levenslot 115 **3** GB geschinisse fatum GH ghescinisse fatum
1 Gheschoite schoeisel schoenen of sandalen 51-213 GB gescoe calcamentum
1 Gesekert verloofd **3**, **2** de V (volgens Verdam W Vlaamsch) **3** Maar sekeringe: onderlinge afspraak komt in den Limborch voor, is dus Limburgisme.
1 Ghesellekene makkertjes 82 **3** Lutg² gheselle Serv ghesellen Aio ghesellen Paas gesellekin GB geselle collega
1 Gheselschap gezelschap 9-20 (ghesellen 30-137) **3** Chr Serv En LS LG GB geselleschap collegium **4** onfr Wadst selscipi **5** Algemeen Limburgsch
1 Gheslegte geslacht 8-15 **3** Serv En Aio LG Paas geslete GB geslegte tribus genus **4** onfr slahta **5** specifiek Limburgsche Umlaut
1 Gesprurt ontsproten 197 Onregelmatig gevormd uit gesprut Zie hieronder II 31° Spruiten is de Limburgsche en Oostbrabantsche vorm van spuiten
1 Ghestaeden toestaan 23-192 **3** Chr
1 Ghestedelec gestadig 215-245 **3** GB ghestadech stadeleke constanter Specifiek Limburgsche Umlaut
1 Ghestubbe stof 51 **3** LS stubbe gestupte LG GB gestubbe sordes **4** onfr stuppi **5** stöb nog in heel Zuid Limburg Specifiek Limburgsche formatie Zie hieronder IV 3°
1 Gesunde gezondheid 28 (gesont 59-67) **3** Lutg² Chr Serv gesonde En gesonde LS GB gesunde incolumitas **5** Voor de specifiek Limburgsche Umlaut zie kaart Hondekens Vergl nog hunger warumme enz.
1 Getornt vertoornd 137 **2** de Br **3** Serv torn GB tornen stomachari torninge offenzio zie hiervoor hieronder III 10°
1 Ghetrekken trekken 241 LS getrect Paas getreckit
1 Getugnesse getuigenis 32-15 (getuge 32-21) **3** Lutg² getugen Chr getueght LG GB getugen estificari
1 Ghevallen gebeuren 135 **3** Lutg² Serv En GB gevallech casuolis Vele capita beginnen in L met het geviel dat Juist eender in Chr **5** Tue Rut gevallen = gebeuren
1 Ghevarnesse gebeurtenis 137 **2** de Br (volgens de Bo nog Westvla) Dit zou dus van den Brabantschen omwerker kunnen zijn
1 Geven geven 212 **3** Serv En LG GB geven dare **4** onfr gevan **5** Algemeen Limburgsch
1 Gevenijnt vergiftigd 245 **2** de Br zonder bewijs **3** Aio venimen Best venimen GB veninetig virulentus **5** Tue fenijn Rut fernijn
1 Gevroeden begripen 142 **2** de Br Ook dit hebben wij niet gevonden.
1 Ghevugen vereenigen 88-Prol **2** de Br (Lanc en Sp) **3** Chr voegen met = binden aan Serv voeghen LS GB gevogen cooptare **4** Wadst gefuogan vereenigen

1 Ghevugtheit vereeniging 138 **2** de Br (verder alleen in Boëth) **3** Serv in goeder voege LS GB gevoginge compositio gevogheit modestia
1 Ghevulen voelen 34-75 **3** Chr ghevulen LS Best GB gevulek sensibilis
1 Gewagen vertellen 75 (si gewoegen) **3** Chr Serv
1 Ghewareghe waarachtige 21-33 (ghewaregheit waarheid 163) **3** Lutg² Chr Serv LS Paas geware
1 Ghewarlec waarchtig 225 **3** Lutg² Serv
1 Ghewat water 223 **2** de V (13d eeuwsch VI) **3** Brandaen GH ghewat vadum
1 Gheweldechheit magt vermogen 221 **3** Serv gheweldich En geweldelike LS geweldeg LG geweldig Paas geweldich GB geweldeg violentus **4** onfr geueldig macht hebbend
1 Ghewerden worden 204-229 **3** Serv LS Paas **4** onfr geuuerthan worden geschieden
1 Gewerdigen de goedheid hebben **4** (gewerdegt) **2** de Br zonder bewijs **3** Chr Serv GB gewerden dignari
1 Ghewoente gewoonte 2-20 (gewoenlec 15) **3** Serv onghewoenlike GB gewonlec assiduus gewoende assiduitas **5** Algemeen Limburgsch
1 Geworden bekomen 226 (wale gewerds di) **2** de Br (in Mor. en Lsp) **3** Serv ghewerden
1 Ghewout gezag geweld 32-60 **3** Lutg² Serv geweld LG gewalt Paas gewalt **4** onfr Wadst geuualt **5** Ghewout komt alleen voor in de buurt van Aubel
1 Ghichte gift 48-112 **3** Chr LS Aio GB gift en gigte munus Zie Brulocht
1 Ghilden betalen 171 (goude 137) **3** GB gelden persolvere
1 Ghinder dáár 70 **2** de Br (zeer gewoon in de Vlaamsche literatuurtaal) **3** GB ginder ibi **5** Algemeen Limburgsch
1 Ghireg hebzuchtig 146 (ghiregheit 112-144) **3** Serv ghierigheit GB gireg avarus giregheit avaritia
1 Ghiten gieten 47 **3** GB gieten diffundere **4** onfr giotan **5** Algemeen Limburgsch
1 Glavie speer of spies 231 **3** Lutg LG
1 Glorie roem 193 **3** Lutg² Serv LG GB sunder glorie ingloriosus
1 Glose glose (glosen) Prol **3** Lutg² glosa GB glosa commentari
1 Gnoch genoeg 46-105 **3** Chr Serv En gnoech Aio gnoech LG Paas gnuch GB genuch satis **5** Hb genog Mrt genôgt Voor de specifiek Limburgsch bewaarde Oudgermaansche o zie hieronder 1 A 3°
1 God Genitief Gods als adjectief **2** de Br wijst op de frequente constructies als de Godsabolge, die Gods boden, de Gods gratie enz. **3** Hij gaf zelfs reeds parallellen uit Lutg maar ook Chr en Lutg² wemelen er van, bv die Gods geminde, de werde Gods vriendinne, die utevercoren Gods dochter. Ook de Serv krioelt er van: den ghetrouwen Gods knecht, den Gods luden, die Gods onderdane, die ghewaer Gods holde, den heiligen Goitsdruyt, der Godsvrede, reine

Goids brude enz. De Eneid heeft ze ook, maar toch minder. Ook dit is dus een zeer sprekend Limburgisme

1 God houddi God beware u, wees gegroet 228 **3** Lutg GB halden servare GH God houdie = salve

1 Goedertieren goedertieren (Goedertierre 126) **3** Chr Serv goedertierlyc LG GB gudertir benignus

1 Goer deeg slijk 179 **3** Lutg² Chr Serv

1 Goet goed 41-75 (gode 95) **3** Lutg² Serv En LS LG **4** onfr gôd **5** Gro gûd Gra Voor de bewaring van de o zie kaart van doen: dôn

1 Gordel gordel 21 (gorden 242) **3** Lutg² gurdel En GB gordel subcinctorium, gorden succingere **4** onfr gurdan gorden onfr gurdisli gordel

1 Gracie **3** **3** Lutg² gracia Chr Serv LG GB gratie en gracia = gratia

1 Gracilekheid bevalligheid 20 **2** de Br zonder bewijs **3** De uitgang-lek (leek uit te spreken) en -like is in de MLimb. teksten overal veel frequenter dan in de Vla-brabantsche literatuurtaal **5** Rut gracielyk = inschikkelijk Zie historischele euvelec ufenlec enz.

1 Graf graf (in sine grave) 183 **3** Lutg² Chr Serv En Paas GB graf sepulchrum **5** Algemeen Limburgsch Metathesis II 31°

1 Graven begraven 65-186 (graven = spitten 148) **3** Lutg² groef = begroef Chr Serv En LG doergraven = omgraven GB graven fodere **4** onfr Wadst gravan = graven **5** Jo grave = spitten

1 Gripen grijpen Prol 49 (hi greep) **3** Serv GB gripen apprehendere gripleke raptim **5** Algemeen Limburgsch

1 Gruten groeten 191 **3** Lutg² Chr Serv En LS LG GB gruten salutare **4** Wadst grôtian aanspreken **5** Algem Limburgsch

1 Habben hebben 82 Deze ongetwijfeld Limburgsche vorm komt uit de streek waar hōbbe aan haan grenst Zie kaartje hebben

1 Haere hare hierheen 100-115 **3** Lutg LS GB hare here huc

1 Haesten zich haasten (met hestechheiden 4-11 met hasten) **2** de V (westelijk woord) **3** Lutg² haestelec Chr haestelec LS hastende LG haestegen GB hasten festinare hasteg properans hasteleke festinanter **5** Algemeen Limburgsch

1 Haetschap haat 228 **2** de Br zonder bewijs **3** GB hatschap odium

1 Halse schouder 85 (neemt... op sinen hals) **2** de Br (vgl Troyen f 235d) **3** LG Maar bovendien hebben wij Troyen alleen in een Oostl tekst

1 Halven van Gods halven van Gods wege **4** (van harent halven 177-206) **2** de Br (zeer gewoon bij Maerl) **3** Serv van Gods halven Paas van vru(o)nde halven Even gewoon in de andere Limburgsche bronnen

1 Hanghen hangen (hanken 227-239) **3** Serv LS LG GB pendere suspendere hancnisse suspendium **4** onfr Wadst hangôn **5** Gro Gra Hb vdH Jo Algemeen Limburgsch is ook nog de uitspraak met nk waar het Nederl -ng aan het wordeinde heeft

1 Hanghende helling voet 98-187 **2** de Br zonder bewijs **3** Het oudere Duitsch abhängig pleit ertegen
1 Harde zeer 11 (harde sere zeer erg 126-146) **2** de Br **3** Lutg² harde sere Chr Serv herde lieff haerde sere En GB harde decke harde clere harde lange harde nuweleke harde schire GH **4** onfr hardo heftig
1 Hare haren kleed 82 **3** LS here GB hare cilicium **4** onfr Wadst hera
1 Hare leger heir 195 **3** GB herberge hospitium Ditzelfde woord ook in alle Mlimb geschriften **5** Algemeen Limburgsch en vaak harbarg uitgesproken De a van hare uit here is evenals dar uit deur, deer; nase uit neus; nese specifiek Limburgsch
1 Haten haten 35-41 (si haetden 7) **3** Serv En LG haet GB **4** onfr Wadst hatôn **5** Algemeen Limburgsch
1 Heerheit heerlijkheid 154 **3** Serv heerscapie LS hercheit Aio heerscap LG heerschap GB herheit prelatio heerheit maiestas **4** onfr Wadst hêr verheven
1 Heeten bevelen 140-208 **3** Chr Aio
1 Heeten noemen 207 **3** Chr Serv LS **4** onfr Wadst hêtan heeten noemen **5** Gro Gra Hb Algemeen Limburgsch
1 Heffen zich verheffen 66-102 **3** Chr Serv LS Paas **5** Algemeen Limburgsch
1 Heildom heiligdom 47 **3** Serv En GB heilegdum reliquiae **4** onfr heilicduom
1 Heimelekheit het geheim het verborgene 9 **3** Lutg² heymelike Chr heimelec heimelecheit Serv heimelike En heimelike Paas heimeliche GB heimelegheit
1 Helle hel 38-123 **3** Lutg² Chr Serv En LS LG Paas GB helle gehenna **4** onfr
1 Hellen neigen buigen 231 **2** de Br **3** Lutg hella **5** Algemeen Limburgsch
1 Helpen helpen (holp) **3** Serv En GB helpen adiuvere **4** Wadst helpan Over de specifiek Limburgsche o van holp zie hieronder IA
1 Henen van hier 128-142 **3** Serv hynne En GB henen hinc **4** onfr hinar
1 Henen kiren sterven 75 (legt op henen kiren) **2** de Br (ook in Wrake) **3** GB henevart transmigratio En henvart dood en uitvaart Algemeen Limburgsch is nog op sterven liggen
1 Herberg herberg huis 10-133 **3** Serv En LG GB **4** onfr heriberga castra Wadst heriberga herberg **5** Gro Hb zie haer heir
1 Herberghen intrek nemen 148-156 **2** herberghen in de gewaande beteekenis manere blijven volgens de Br specifiek Vlaamsch **3** Serv Aio GB herberghen hospitare **5** zie hare heir
1 Herde herder 11-180 **3** Lutg Serv Paas GB herde pastor **4** GITr rinthirdi runderherder **5** Zie voor de verbreiding van dit woord het kaartje Herder herde schaper Rut koeheerdeken = bergeronnette
1 here heer 3-6 (de heeren 131) **3** en LG Paas GB here dominus en verder

in alle Middellimb teksten 4 onfr hêro Wadst 5 Als heer nog Algemeen Limburgsch

1 **Hermaken** verkwikken 84 2 de Br (Hadew Ruusbr) 3 GB ermaken instruere ermaking reformatio erqueiken vivificare

1 **Herniwen** hernieuwen 127 3 Serv GB ernuwen innovare

1 **Hersam** aanzienlijk 151 2 de V (waarschijnlijk heersam, komt voor in West-Vl. Hs van 1348) 3 Lutg² ersamleke Chr eersam Serv heersam En LS heersam LG eersam 5 Eerzaam is nog Algemeen Limburgsch

1 **Hert** hart 2 3 Lutg Chr Serv hart En LS LG Paas herte 4 onfr Wadst herta 5 Gro Gra Hb

1 **Heve** gist zuurdeesem 91-122 (geheven gezuurd) 3 Chr Serv gheheven GB hevesel fermentum 5 Algemeen Limburgsch als heif hefe heffe hœffe hevel enz

1 **Hinne** hen 192 also ene hinne 3 En GB hinne gallina 5 Algemeen Limburgsch

1 **Hir** hier 2-8 3 Serv GB hir hie hic 4 onfr Wadst hir hier

1 **Hiraf** hiervan 17 3 Serv hoerave daerave en daeraff 5 Hieraf en daaraf zijn nog volop Limburgsch en Oostbrabantsch

1 **Historeleke** Prol graceleke mirakeleke 57-75 3 Lutg karitateleke en dogdelike contemplaceliken (zie gracileke)

1 **Historie** geschiedenis (Historileke vertrekkinge Prol) 2 de Br zonder bewijs 3 Serv hystorie 5 Gro

1 **Hiweleke** huwelijk 172 3 GB hiwelec coniugium 5 Algemeen Limburgsch

1 **Hoe** hoe 52-57 3 Serv 4 onfr Wadst huê 5 Hoewel in Oostlimburg meest wie gebruikt wordt is toch in West Limburg hoe algemeen bekend

1 **Hoeden** behoeden bewaken 222-231 3 Chr Serv En LG Paas GB hueden GH 4 onfr hōdian = behoeden Wadst hodian = loeren 5 Gro Gra Hb

1 **Hoeghedaen** hoedanig 239 3 Chr Serv (zie aldosghedaen) En wie gedân

1 **Hoeghen** verheffen 151-189 3 Serv En GB hogen sublimare

1 **Hoegste** Allerhoogste 182 3 GB alrehogest summus

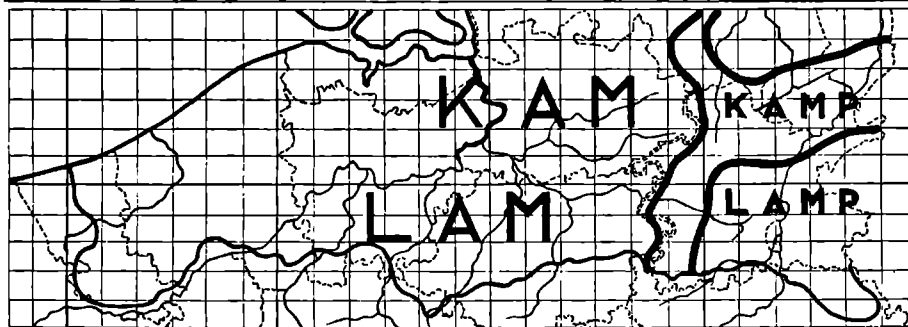
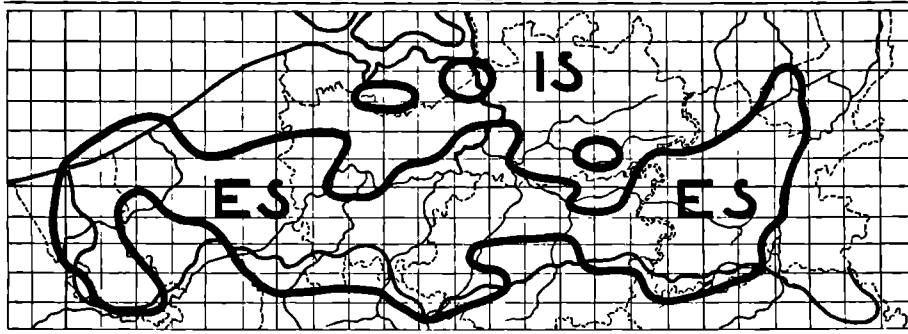
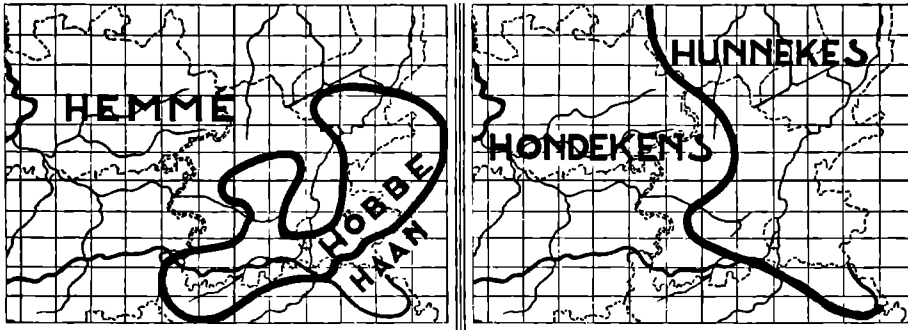
1 **Hoenech** honing 21-240 3 Lutg² LS LG GB honech = mel 4 onfr Wadst honeg 5 2 de Br Algemeen Limburgsch

1 (over) **hoer** overspel 40-138 2 de Br GB overhur = adulterium, hurdum = mechia 4 onfr huoran = overspel bedrijven Wadst horhus

1 (Op)**hoer** afzonderlijk 5 In Hollandsch Zuid Limburg nog in oor-oet lett. grens uit = over de streep) als kinderspel term en, in: Hae hilt zich oor-oet, hij blijft wijselijk uit de buurt. In Belgisch Limburg: Blijf toeres en „wat dze doot gehoere” wat je apart doet

1 **Hoeren** hoeren 93-50 3 GB horen audire 4 onfr Wadst gihôran 5 Algemeen Limburgsch

1 **Hoeve** hoeve 155 3 GB huve mansus 4 Wadst hōva hoeve ofr 5 Algemeen Limburgsch

1 Hoewel heuvel 229 **3** Serv hovelrecht heuvelachtig gebocheld GB hovel collis **4** onfr huvel
1 Hof houden hof houden 99 (hilt hof) **2** de Br (verwijst naar de Ridderroman maar is dat niet een Limburgsche tekst) **3** Serv hoof halden
1 Hofwinne hovenier tuinman 237 **2** de V (in 13e eeuwsch Vlaamsch) **3** GB winnen excolere winleke lant arabilis ertwinner agricola ertwinninge agri cultura **5** In Hasselt wennen ploegen Houppertingen winhof moestuin verder komt winning boerderij in heel Belg Limburg voor en halfwin (halve opbrengst der bebouwing) in Remersdaal en Aubel enz voor
1 Hoge hoog 1-24 Lutg² Serv En Paas hoisten GB hoech ho excelsus **4** onfr hoh **5** Algemeen Limburgsch
1 Hondert honderd 134 **3** Serv En Paas GB hondert centum **4** Onfr Wadst hunderod **5** Algemeen Limburgsch
1 Horen hoorn 7 **3** Serv En GB horn **4** onfr Wadst horn **5** Algemeen Limburgsch
1 Hornec hoek 42-169 **3** LS GB hornec angulus GH hornic
1 Horre hoorder 57 **3** GB horre auditor
1 Houden houden grijpen 224 **3** Lutg² Serv LS halden LG GB halden tenere retinere De Abt van St Truiden liet voor alle alt en alt gevallen out schrijven **4** onfr haldan **5** Algemeen Limburgsch
1 Houtende kreupel 133-116 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** GB halt claudus halten claudicare (cf got halts) **4** onfr Wadst haltôn lam zijn hinken **5** Aubel nog hulte krüppel
1 Houwen houwen (howen 49-141) **3** GB how-iser **4** onfr ofr GITr huan **5** Gro Gra Hb Algemeen Limburgsch
1 Hoverdige hoogvaardige 21-5 **3** Serv hoverde LG GB hoverde elatio **5** Gro Gra Hb
1 Huken bokje 135-204 Zeker ook Oostnederlandsch Teuth-nd enz
1 Hundekene hondjes 113 (honden 47-113) **3** GB hunt canis **4** onfr hunt **5** Voor den thans alleen in Limburg nog voorkomende umlaut zie kaart Hondekens
1 Hungren hongeren honger hebben 105-35 (hungrech 204) **3** Paas hunger honger GB hunger famas hungeren esurire hungerecht famelicus **4** onfr hunger honger **5** Algemeen Limburgsch
1 Husen huizen bouwen 199-3

1 Ic ik Prol-3 (ich) **3** Serv ic ich En ich LG ic GB ig ik **5** Gra Hb iech vdH ich Jo mich Nog in Oost-Limburg algemeen ich en mich Deze vormen komen onder Limburgschen invloed ook in de Middelbrabantsche teksten voor
1 Idel ledig 6-192 **3** Chr LS Paas idelcheit GB cassus irritum **4** onfr Wadst idel ijdel **5** Algemeen Limburgsch

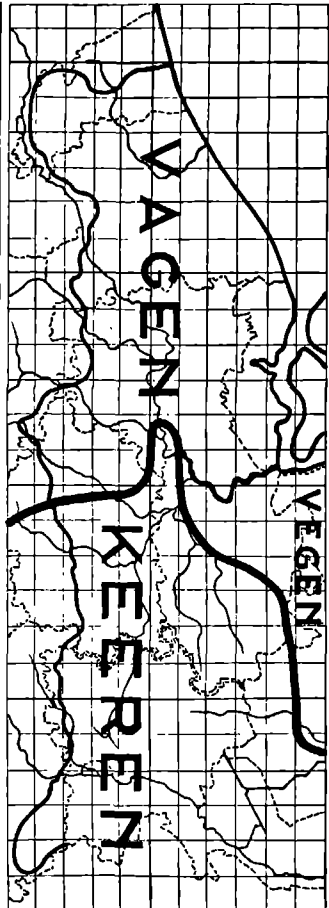
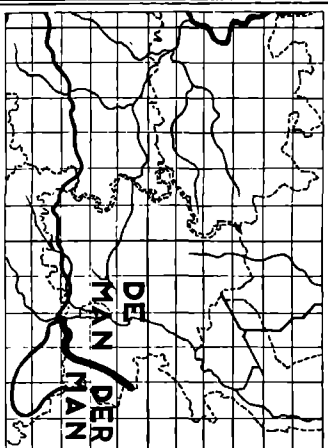
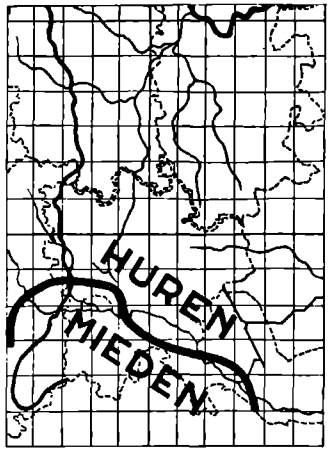
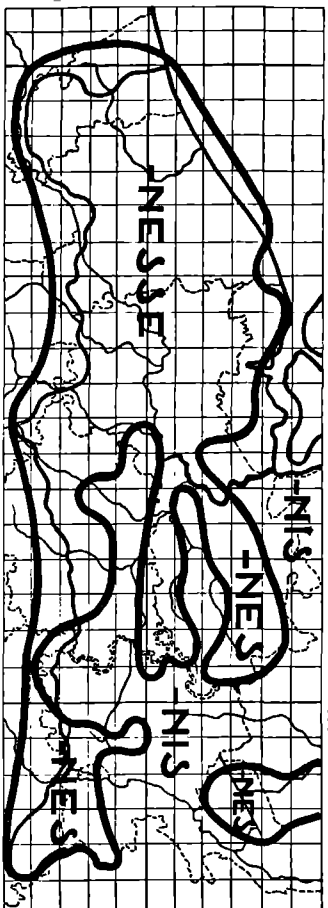
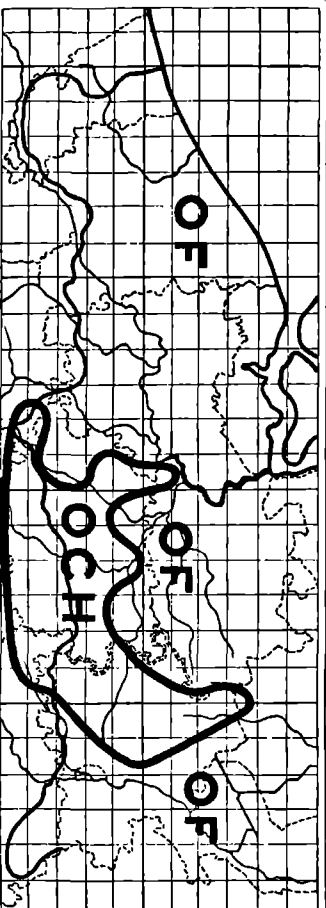

- 1 Idoch** edoch 10-128 **3** Lutg Serv ook Münchensche fragm. 2112: idog En iedoeh Paas
1 Ie ooit 107-204 **3** Lutg² Serv ye En Paas
1 Iegen tegen 54-66 **3** Lutg² LS GB iegen contra
1 Iemen iemand 39-107 **3** Lutg² Chr En LS GB iman aliquis **5** Gro ime(n)d Hb imes Mrt ieme of iemes De Limburgsche vorm heeft vaak een s maar zelden een d op 't eind
1 Iewent Yewent ergens 36 **3** Lutg Chr Serv GB iwent aliquantum iwent-lange aliquantus De Brabantsche vorm is ievers iverans
1 Ighelc tegelijk 174 (ighewelc 202) **3** Lutg Serv En LS GB igelic quisque
4 Wadst ioghwelik **5** Gro Gra
1 Ysayas Isaias 9-21 **3** Chr Ysias Paas Ysaias
1 Ilanc so meer hoe langer hoe meer 14-228 **2** de Br zonder bewijs **3** Lutg ilanc so meer Chr eer iet lanc Serv ietverre En ietverre mêre LS Paas e-it lanc = eer iet lanc
1 Inde einde 150-195 **3** Chr GB ende finis **5** Algemeen Limburgsch
1 Inderste het binnenste 187 **3** Zeker ook Oost-Nederl. LS inentlike
1 Ingel engel 2-3 **3** Lutg² Chr Serv engel LG engel Paas GB engel angelus **5** Algemeen Limburgsch
1 Ingh eng 48-155 **3** GB enge angustus **5** Gro Gra Hb Jo Algemeen Limburgsch
1 Irghen ergens 36 **3** Chr iegeren Serv nirghen Paas GB irgen alicubi
1 Van irst van begin af 217 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Chr Paas van irste van begin af GB erst primitus
1 It iets 151-7 **3** Lutg Chr eer iet lanc Paas it Serv iet verre **5** Gro Tue Rut
1 It het 7 **3** GB it berowet it mesteet it scamet it snuwet it vromet **5** Gra vdH
1 Itoe nu thans 183 **2** de V (sfeer van Maerl) de Br (verder alleen Torec) **3** Lutg itoe En ietoe — cf ilanc
- 1 Jaet, neent, ja, neen** 164 **3** GB ia Gro juet
1 Yagen jagen 81 **3** Lutg² bejaghen Chr jagen begeeren En LG GB jagen = venari **5** Algemeen West Limburgsch
1 Ja ic ja zeker 159-183 (ja ghi — ja wi 76) **3** Serv En
1 Jammergheit gejammer 196 **3** Chr LS Aio LG Paas
1 (Jame) jammerlec op jammerlijke wijze 113 **3** Lutg² iammer Chr Serv En LS LG
1 Yar jaar 28-75 (yaregh 20) **3** Lutg² Chr Serv En LG Paas GB yar annus **5** Algemeen Limburgsch
1 Jeghen tegenover 194 **3** Chr Aio GB in iegen werpen obicere
1 Joc, yoke juk 170 **3** GB ioc iugum

1 Yogt jeugd 150 **3** LS LG Paas iugede GB ioget iuventus
1 Jongeren leerlingen Prol (jongelinc 62) **3** Serv LS LG Paas GB jongere
discipulus jungelinc iuvenis
1 Jongerschap leerlingschap 85 **2** de Br zonder bewijs **3** -scap is in de Middel-
limburgsche bronnen een vaak gebruikt nominaal-suffix

1 Kaf vezel, stofje 47 **3** GB cave palea GH zie gestubbe **5** Gro kof Gra
vdH koof Jo kaaf
1 Kamere kamer 42 **3** Chr LG camerke GB camere **4** onfr kamera schatkamer
Wadst **5** Algemeen Limburgsch
1 Karitate liefde 191-195 **3** Serv En LG GB caritate Rut karitaat=offerschaal
1 Karmen kermen 197 **3** Chr Paas GB carmen ingemiscere **5** Gro Gra Hb
1 Kastreeren (gekastreert onhuwbaar 138) **2** de Br Met welk bewijs **5** Gra
Kastreeren
1 Kastyen berispen 124 **3** LS GB castien=castigare **4** onfr kestegôn pijnigen
1 Kavelen werpen het lot werpen 229 **2** de V (in 13e eeuwsch Vlaamsch)
3 GB cavele vel loet sors GH Kavelen sortiri
1 Kefschen overspel begaan 138-145 **2** de Br **3** LS verkefsen GB kefse con-
cubina GH Kevere fornicator
1 Kefsdom overspel 39-112 **2** de Br **3** Het nominaalsuffix dom is heel frequent
in het Middellimburgsch **4** GITr keuisdom **5** Rut keef = bijzit
1 Kele keel 131 **3** Lutg² En GB kele guttur **4** onfr kela **5** Algemeen Limburgsch
1 Kemel kameel 21-145 **3** GB kemel camelus **5** Gro
1 Kemenade kamer vertrek 205 **3** Chr En
1 Kennen kennen 158-176 (kennes 22-23 kennis 21 kinnen) **3** Best kinnen
GB kennen agnoscere **4** Onfr kennan **5** Algemeen Limburgsch Voor den Geni-
tief der pronomina zie hieronder I A
1 Keren..... **ane** keeren tot 137 (kire dine ghenaden ane mi heb medelijden
met mij)**2** de Br (Rijmb) **3** LS dese betekeninge keren ane ene igelic siele
blz 185 20
1 Keren kerien met een bezem vegen 72-22 **4** Onfr kerrian **5** Nog altijd is
keren hêt Limburgsche woord voor dezen vorm van vloerreiniging Zie kaart
vegen : vagen : keren vd H kaere Jo keje
1 Keren keeren (kirden 11-20 bekiret 78) kire (imp) 137 **3** Lutg² Chr kieren
En LS **4** Onfr kêran **5** Gro kiere
1 Kerker kerker 31-39 (gekerkert 33) **3** LS (kerkere) GB kerker carcer **4** Onfr
carcarlic kerkerlich Wadst
1 even Kersten even Christen 38-47 (Kerste = Christus) Prol 21 **3** Chr LS ker-
stenheit LG kersengelove Paas evenkersten GB even alt coaeaneus evengroot
coequalis GH Kerst Christus

- 1 Kiesen** kiezen (hi koes 25 verkoren 88) **3** En GB kiesen eligere **5** Nog algemeen Limburgsch
1 Kiken kuiken (kikene pl 192) **3** GB kiken pullus **5** Algemeen Limburgsch als in beduiden = bedieden zie kaart
1 Kindelbedde kraambed 196 **3** de Br Oostelijke vorm LS GB Kindelbedde
1 Kinnisse kennis **1 3** LS **5** Algemeen Limburgsch Voor het suffix nisse nesse zie kaart : kennis
1 Kint kind, zoon 2-4 (kindscheit 21) **3** En LS LG kijnt Paas kent GB kinscheit = infantia **4** onfr kint kind zoon Wadst Kind=kind **5** Gro Gra vd H Algemeen Limburgsch
1 Knecht knecht 5-13 (die knech 137) **3** Lutg² Chr En LS Paas kneit GB knecht famulus **4** Onfr kneht **5** Kneh(t) Hb knech Jo Voor den afval der t zie kaart: nacht
1 Knepelkine knaapjes 13 **2** de V (volgens Kil vetus Flam) **3** Aio cnapelij
1 Koeman koopman 96 **3** LG coepman GB copman mercator **5** Gro koupman Algemeen Limburgsch
1 Kolen koolen 241 **3** GB kole carbo **4** GITr kohl **5** Algemeen Limburgsch
1 Koringhe verleiding verzoeking 42-223 **3** Lutg² LS LG becoringen Paas bekoren GB coring temptatio tentatio **5** Algemeen Limburgsch
1 Krebbe kribbe 11-141 (kerbbe 10) **3** LG crybbe Paas GB cribbe presepe **4** onfra crippea **5** Gro krib Gra krep Hb krep Mrt krub Voor de metathesis van kribbe zie hieronder III 31°
1 Kroeghe kruiken 57 (cruke 115) **2** de Br **3** Paas krugen GB cruke amphora **4** onfr crūka Wadst **5** Hb kroek Algemeen Limburgsch kroeghe is natuurlijk een verschoven vorm uit de streek van Heerlen en Kerkrade
1 Kroken kreuken knakken 88 **3** GB crokeg rugodus **4** Wadst kroka vouw GITr crocon **5** Nog algemeen Limburgsch Tue Rut
1 Kundeck bekend 68-76 **3** Lutg Serv condegh LS kundget GB cundeg arrogans **5** Voor den umlaut zie kaart: Hondekens

1 Lachen lachen 35 **3** Lutg² Serv En GB laggen ridere **4** ofr lahhen **5** Gro Gra Rut Tue Algemeen Limburgsch
1 Lacken likken 147 **3** Lakken voor likken of lekken is zeker Limburgsch Denk maar aan Limb nak voor nek en snakken voor snikken **4** onfr leccôn **5** Gro leke Tue lekken Cla lekken
1 Laidingriden kwellen 170 **2** Fr (verschrijving vh ww ladingiren) **3** Lutg Geen verschrijving maar Limburgsche metathesis Zie hieronder II 31°
1 Lamp lam 25-205 **3** GB lamp agnus **4** Wadst Lamb **5** Gro lamb Gra lame Hb lam Jo lam(p) Voor deze Limburgsche uitgebleven assimilatie zie kaart voor lam en ram
1 Lampde lamp 201 **3** Lutg lampe Chr lamp GB lampe lampas **5** Gro lamp

Hb lamp Dor lamp Jo Onze kaart lamp: lante bewijst slechts dat ook Vlaanderen lampde heeft gekend uit kerkl lampadem evenals Limburg; maar dat later overal behalve in Vlaanderen het Fransche woord lampe het heeft gewonnen

1 Landschap landschap (ten lanschape 184) **3** LS GB lantscap provincia **4** Wadst ofr landskepi

1 Lange lang 2-17 (lanc 39-47) **3** Chr Serv lanc En GB **4** onfr Wadst langs **5** Nog algemeen Limburgsch als lank

1 Laster smaad 2-191 **3** Fr (tegenover Westelijk lachter in S) **3** Lutg lachter Lutg² lasterleken Serv lasterlike En LS lesterlike laster Best LG GB laster **4** onfr Wadst laster **5** Nog algemeen Limburgsch

1 Laten laten 23 **3** Chr Serv LS Best LG gelaeten verlaten GB laten dimittere **4** onfr Wadst lâtan **5** Gro loite Gra lots Hb laote Rut Tue Algemeen Limburgsch

1 Laten 76 (si **litens** daer omne nit sine ghingen achter lande) **2** de Br (bekende constructie laten en afh zin in Rijmb) Ik heb hier niet tijdig opgelet en geef de mogelijkheid dus toe

1 Latine (uten) uit het Latijn prol **3** Lutg Lutg²

1 Lazerien melaatschheid 58 **3** GB lazerheit lepra

1 Lazers melaatsch 51-58 **2** de Br zonder bewijs **3** Serv lasersch GB lasers leprosus

1 Ledech ledig 150 **3** Chr Serv LS LG GB ledeg otiosus **5** Alg Limburgsch

1 Leden ledematen 39 **3** Lutg² Chr Serv En lèn GB leet membrum **4** ofr lid **5** De casus obliquus vorm leet (enkely) is nog in Limburg ver verbreid cf sloop smeed enz.

1 Leden verleden voorbij **2** **3** Chr **5** Cla leë

1 Leed leed (van den toecomenden leede 195) **3** Lutg Lutg² Serv leyde En leit LG leit **4** onfr leth gehaat **5** Gro leid Gra lit Hb leid Dor leid Cla

1 Leenen leenen 40 **3** Chr GB lenen commodare **4** onfr lehnon **5** Gro Gra line Hb liene Tue leene.

1 Leeren leeren 38 **3** Chr Paas GB leeren instruere Serv **4** onfr Wadst lêrian onderwijzen GITr **5** Gro Gra Hb

1 Leggen leggen 10-141 **3** Chr Serv En LG GB leggen ponere **4** onfr leggian **5** Gro Gra Hb Tue

1 Leide lieden 10-40 (liede 29-41) **3** Chr En leit LS lide LG luyden Paas luden **4** onfr Wadst liud volk (pl liudî lieden) **5** Gro lag Voor de ie: ei rond Sittard zie hieronder I B

1 Leiden leiden 26-22 (leideren plur 228) **3** Chr leidere Serv En GB leiden **4** onfr leidan **5** Gro leje Hb leye

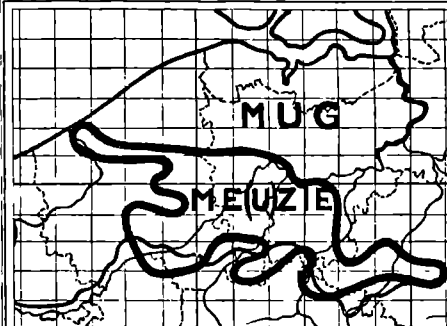
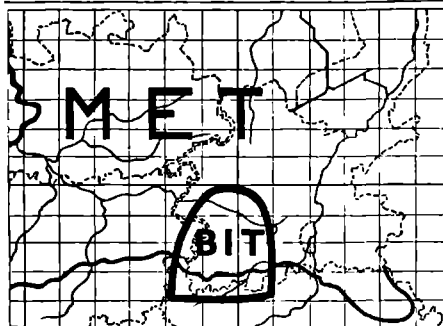
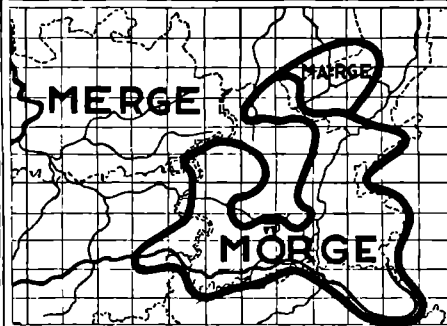
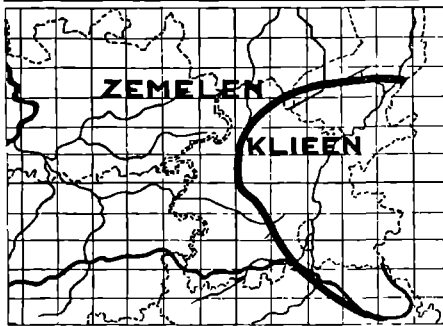
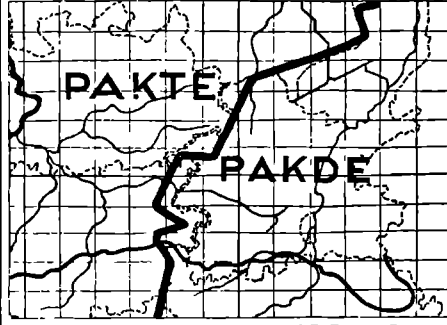
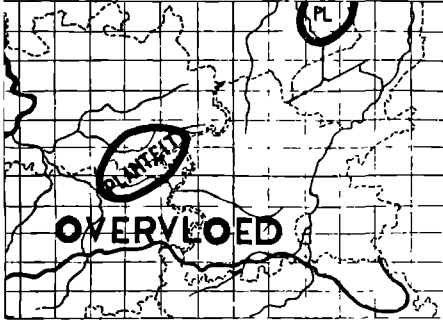
1 Lenement windsel 183 **3** GB lenement licnum

1 Leren ane leeren van 84 **2** de Br zie onze Taaltuin 193 vgl **3** Chr

1 Lerre leeraar 57 **3** Paas lerere LG lere GB lerre doctor **4** onfr lêrari

1 Lesen verzamelen 49 **3** GB lesen tesamen lezen

1 Lesen lezen 159 (laisdi laesdi) **3 Lutg Chr LG GB** lesen legere **4 onfr Wadst**
 lesan **5 Gro Hb**
1 Lettel weinig Prol 98 **3 Lutg Chr** allettelken een weinig Serv luttel En luttel
 GB luttel paululum **4 onfr luzzil 5 Voor de delabialisatie zie de kaart: zullen**
1 Lichame lichaam 2-3 **3 Lutg Lutg² Chr** lichnam Serv lichamelijk LS lighame
 LG Paas GB ligame corpus **4 onfr Wadst** likhamo **5 Gra**
1 Licht licht 1-21 **3 Lutg Serv LS LG Paas GB** licht lux **4 onfr Wadst** licht
5 Gro liht Gra licht Hb lech Rut Tue
1 Liden gaan voorbijgaan 86-98 (hi leet 156 leden part) **3 Lutg² Chr Serv Aio**
 Best GB GH **4 onfr lithan**
1 Liden lijden 207 Lutg Lutg² leed Chr LG Paas **5 Rut**
1 Lief lief 41-46 **3 Lutg² lieflec Chr Serv LS lif LG GB** lief carus **4 onfr lief 5**
 Gro Gra leif Hb lef
1 Lioevde liefde Prol **3 Serv** liefde gelievede **4 ohd liubi**
1 Liggen liggen 158 **3 Serv LG Paas GB** liggen iacere **4 onfr Wadst** liggian
1 Lyen belijden erkennen Prol-53 **3 Lutg Chr Serv** belijen LS lien LG belyen
1 Lijf leven 21 **3 Lutg Lutg² Chr Serv En LS Aio Best LG GB** lijfleke vivaciter
4 onfr Wadst lif leven
1 Likken likken (si lakden 147) Zie lacken **4 onfr leccôn 5 Gro Gra** leke Gra leke
 Hb lekke Tue lakken Cla lekken
1 Lilie lylie 46 **3 GB** lilie lilium
1 Linden lenden 203 **3 Chr En GB** lenden renes lendene lumbi GH **4 onfr**
 lenda lende **5 Hb Dor Jo Tue**
1 Linen linnen 183-207 **3 Serv** lijnwade **4 onfr Wadst** linen
1 Litteeken teeken kenmerk 11 **3 Serv Aio LG** litteyken GB lichtehe **5 Gro**
 Gra Hb Dor Jo
1 Locht lucht 46 **3 Chr LG GB** logt aer **5 Gro Gra Hb Jo**
1 Loeghenen verloochenen 209-225 **3 Lutg LG GB** loggenen negare logene
 mendacium
1 Loepen lopen 33-21 **3 Serv LG GB** lopen currere **4 onfr hloupen 5 Gro**
 Gra Hb Tue
1 Loesheit bedrog 27-112 **3 Lutg** loese adj GB losheit dolus
1 Loever bladeren 165 **4 onfr louf**
1 Loge hut herberg 10 (loge van riseren) **2 de Br** (Rijmb loodsekine van lovere)
3 Best (loitsieren) GB loige tabernaculum
1 Lone loon loenen 41-42 **3 Lutg Serv En LG GB** lonen remunerare **4 onfr**
 Wadst lôn **5 Hb**
1 Luden luiden, nauwkeurig beteekenen 3-9 **3 Lutg² Chr Serv En GB** luden
 sonare unlud absonum **4 onfr hlût** geluid **5 De beteekenis: nauwkeurig over-**
 eenkomen, is in Limburg nog algemeen, men zegt dat 't: sjerp lôet

1 Luken sluiten 169 **3** Lutg² opluken openen Chr Serv Aio LG GH luken
sepire **4** onfr lûken

1 Lust list 67 (met eneger lust) **2** de Br (Rijmb dat si met ghere lust ontquamen)

2 GB list ars **4** onfr listig handig wijs **5** Lust moet hier net als in den Rijmbijbel
voor list staan Zulke labialisaties komen zoowel in Westvla als in ZO Limburg
voor Zie kaart vis ves vös

1 Maelyt maaltijd 121-147 **3** Oostelijk woord voor Westl werscap

1 Maent maand 2-5 **3** Lutg GB mant mensis **4** onfr mânuth **5** Gro Hb

1 Maghe bloedverwant 6-20 **3** Serv En Aio LG GB maeg propinquus

1 Magt maagd Prol-3 **3** Lutg Lutg² Chr Serv Aio Best LG Paas GB maget
virgo **4** onfr magad **5** Algemeen Limburgsch maagd dienstmeid

1 Maisnide huisgezin huisgenooten 69 **2** de Br de V (Maerl en tijdgenooten) **3**
Chr GB majsnde familia

1 Maken maken 191 (makde) **3** Lutg Chr Serv LS LG Paas machen GB maken
condere **4** onfr macôn Wadst **5** Gro Gra Voor de exclusief Limburgsche
regressieve assimilatie der zwakke verleden tijden zie kaart pakde.

1 Malen malen 199 **3** GB malen molere **4** onfr malan Wadst **5** Gro Gra Hb

1 Man man 2-3 **3** En GB man mas **4** onfr Wadst man mensch **5** Gro Gra Hb
Mrt vdH Jo

1 Mane maan 197 **3** En LS GB mane luna **4** onfr mâne **5** Gro muen Gra mon
Hb maon

1 Manlekheit de mannelijke ouderdom 50-150 **3** Serv manlike moed En man-
nelich GB manlec virilis

1 Manslacht moord 145 (manslachtech 177) **3** Serv slagte GB manslagt
homicidium manslagteg homicida **4** onfr manslahta Wadst

1 Mantel mantel 40 **3** GB pallium **5** Gro Hb Jo

1 Mar maar prol 2 **3** Lutg Serv mer LG mer GB mer autem **5** Gra Gro Hb

1 Mar slechts 113 **2** de Br **3** Serv II 2510

1 Margariten paarden 47-96 **3** LS GB margarita perle

1 Margen morgen 46-127 **3** Lutg margenstonde Serv des morgens GB morgen
cras morgenstunt diluculum **4** onfr morgaen **5** De vorm margen is Limburgsch
blijkens het kaartje

1 Markt markt 82-150 **3** GB forum **4** onfr markat GITr **5** Gro mert Hb meret
Terwijl de Vlaamsche volkstaal hier mark en ink vertoont heeft de Limburgsche
mart en int.

1 Maschin misschien 82-169 **3** Lutg GB maschin forsan

1 Mate maat 32-47 **3** Lutg Serv LS GB mate dimensio **5** Gro muet Gra mot
Hb maot.

1 Mechtegheit macht majesteit 204 (mechteg macht 163-202) **3** Fr megdegh
 östliches Lutg mechtechlik Serv machtig GB magt vigor magtech efficax **5** Hb
 mechteg Limburgsche Umlaut
1 Meeren vermeerderen 165-180 **3** Lutg Chr Serv LG Paas GB merren ampliare
4 onfr mera vermeerderen
1 Meerre meerder prol 27 **3** Lutg Chr En GB meer amplius merre maior **4** onfr
 mêror grooter
1 Meeste (de) meest 133 **3** Chr Serv meijste **5** Gro meiste Gra meste Hb
 meiste miste
1 Meester meester 38-52 **3** Lutg Lutg² Chr meester geneesheer Serv meyster
 En meister LG meister van medecijnen Paas meister GB meister magister **4**
 onfr mêster Wadst **5** Gro meister Gra mister Hb meister Dat het Limburgsch
 meestel ei heeft voor Nederl ee is algemeen bekend zie deilen meinen enz
1 Meinen meenen 122 (meininge 159) **3** Lutg² meininge Serv En LS meininge
 Paas **4** Wadst mênian **5** Gro mene Gra mene Hb meine zie meester
1 Meyer bestuurder 148 **3** GB meier villicus GH **4** onfr Wadst meiar
1 Meyerij rentmeesterschap 148 **3** Dit Oostbrabantsch Limburgsche woord
 spreekt voor zichzelf als men denkt aan De Meijerij
1 Mel meel 91-206 **3** En GB mele farina **4** onfr melo Wadst **5** Gro Gra Hb
1 Menech menig 48-14 (de menege 50) **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS LG Paas
 GB **4** onfr manag Wadst ofr **5** Gro Hb vdH Jo
1 Menege van lieden 63 (ene grote menege van lieden) **2** de Br (Rijmb) **3**
 LS menege GB menege pauca **4** onfr Wadst menigî menigte
1 Mensch mensch 1-2 **3** Lutg Lutg² minsch Serv menscheit LS Paas minsche
 GB menscheit humanitas **5** Gro Gra Hb vdH
1 Mensure maat 57 **2** de Br NBI
1 Mente munt (plant) 191 **4** Wadst minta
1 Merken merken (merkden 2) **3** Lutg Serv LS GB merken attendere **4** onfr
 gimarcôn decernere **5** Regressieve assimilatie Zie pakde
1 Merren vertoeven 2-169 **3** Lutg² Chr Serv En LS LG GB merren morari
 merringe mora **4** onfr merrian dralen
1 Mesdaet dwaling 229 **3** Lutg Chr Serv Aio het ware mesdaen LS LG mys-
 daet GB mesdat **4** onfr ofr misdât misdaad
1 Mesdoen misdoen 79 **2** de Br **3** Lutg mesquame Lutg² meshopen Chr
 mesquame Serv mesbaren mesquame GB mesdat mesdun mesfarwech mes-
 sprake mestrost mestrowen mesquam **5** Voor mis mes zie de kaarten -nisse,
 nesse, smid smed is es en vis ves
1 Meste mest 141 **3** LS GB mest stercus **5** Gro Hb mès Jo mes(t)
1 Mesten mesten 135 **3** GB mesten saginare **5** Gro Hb Dor vdH Jo
1 Met met prol-2 (darmet warmet 100-171; S tekst mede) **3** Lutg Chr mettien
 Chr daermet 1097 Serv mit En LS LG **4** onfr Wadst mid **5** Gro Gra Hb Nieuw-

limb. doomit en woomit Nederlandsch met en daarmee Brabantsch mee en daarmee Limburgsch met en daarmee

1 Meten meten 47 **3** GB meten metiri **5** Gro Gra Hb

1 Mettin terstond 6-11 **3** Lutg Lutg² mettyen Chr Serv. Aio

1 Miden huren 135-181 **3** Lutg En **4** onfr Wadst meda loon onfr gimédian koopen Wadst median koopen BITr meita huur **5** vdH vermeije verhuren Jo vermeije verhuren Personeel huren heet in Oost Limburg nog algemeen meeje mieden

1 Migel groot 66-100 mekel **2** de V (het Vlaamsche mekel komt ook voor) **3** Lutg Serv mikel En mekel **4** onfr Wadst mikil **5** Het Teutsch houdt dit woord in zwang

1 Mijn en **zijn** Wie in L de declinatie dezer pronomina bij de verwantschapswoorden nagaat zal vinden dat broeder en suster hier schijnbaar als neutra fungeeren terwijl vader afwisselt. Dus mine vader en mi vader maar altijd mi brur en mi suster. Deze regel geldt nog in heel Belgisch en Nederlandsch Limburg. In werkelijkheid hebben wij hier evenals in het Lat. „pater” mi met een relict van de inaliënabele possessie te doen

1 Mile mijl 40 **3** Lutg Lutg² GB mile leuca **4** ofra mile

1 Min minder prol 186 **3** Chr En GB min minus

1 Minken verminken 39 **2** Fr im Osten schwerlich bekannt. Mogelijk een Vlaamsch litteratuurwoord van den laatsten bewerker

1 Minne liefde 218 Chr Serv En Paas GB minne amor **4** Onfr Wadst minnia

1 Minnen beminnen 177 **3** Lutg Lutg² Serv En Paas LS GB minnen amore **4** onfr Wadst minniôn

1 Minre minnaar 57 **3** En GB minre amator **4** ofr minniari

1 Miraklen mirakel 49 (mirakkelek 193) **3** Lutg Lutg² Serv LS. Op het frequente Limburgsche nominaal en adverbiaal suffix is hierboven reeds gewezen

1 Mirre myrrhe 16 **3** Serv Paas GB mirre

1 Mixture mengsel 232 **2** de Br Evenals mensure komt mixture zoover tot-nutoe bekend is (zie Verdams 2 Woordenboeken en ook Salverda's Franse woorden en het Essai) nergens anders voor. Toch zet Dr de Bruin deze woorden in zijn lijst als Vlaamsch

1 Moede gemoed 6 in sinen moede **3** Lutg Lutg² Chr Serv En Best Paas GB mut animus **4** onfr Wadst môd

1 Moesie eene mug 191 Om ook het tegen mij pleitende materiaal weer te geven nam ik het kaartje mug meuzie op. Niets bewijst echter dat dit woord ook vroeger niet in Limburg bekend is geweest

1 Moeten mogen en kunnen 179-223 **3** Lutg Serv **4** onfr Wadst môtan gelegenheid hebben kunnen **5** Gro Gra

1 Moghentheit macht 204 **3** Serv LG

1 Molen(steen) molen(steen) 153-199 **2** de V (L wemelt van inconsequenties

steen naast steinen enz.) **3** Tegenover steen heeft L steinen volgens de Limburgsche klankwetten GB molensteenen malaris

1 **Mont** mond 6-41 **3** Lutg² Chr Serv En Aio LS LG Paas GB mont os **4** onfr munt **5** Gro Gra Hb Mrt vdH

1 Vor sinen **Mont** cussen op zijn mond kussen 224 **2** de Br zonder bewijs **3** En Aio Paas

1 **Montfolle** een bete 208 **3** GB montfolle buccella **4** Wadst muthful (subst) mondvol

1 **Mudde** mud 148 **4** onfr muddi **5** Gro

1 **Muden** moe maken 75-115 (vermudt) **3** Lutg² muede moe Chr moyde LG vermoeyt GB muden lassare mueden fatigare

1 **Munte** munt 171 **3** GB monte moneta **4** onfr Wadst munita **5** Gra ment Hb Voor den Limburgschen Umlaut zie kaart Hondekens

1 **Murmeren** morren 107 (murmuringen 142) **3** LS murmuren murmuringe LG GB murmeren murmuringe **4** onfr murmalân

1 **Nacht** nacht 11-16 (Nach 203-208) **3** Lutg² Chr Serv En LS Paas nait GB nacht nox **4** onfr Wadst naht **5** Gro naht Hb nach Voor de Limburgsche Auslauts verandering van cht- st- pt enz in ch- s- p zie men het kaartje van nacht

1 **Nacht crokke** wilde wikke 90 (Zie crokke) **2** de Br zonder bewijs Zie daarentegen hieronder II 8°

1 **Naeld** naald 145 **3** GH **4** onfr Wadst nâthla ofr nalda **5** Algemeen Limburgsch

1 **Naerre** nader bij 126 **3** Lutg Chr GB narre propius **4** onfr Wadst nâha dichtbij **5** Gro Hb

1 **Nagglen** spijkers 240 **3** Lutg En LS LG GB nagel clavus **4** onfr Wadst nagal **5** Hb vdH Tue

1 **Nayen** naaien 71 **3** Serv neyen GB naien consuere **5** Gro nêje Gra nân Hb nejje Dor neyen

1 **Naken** naderen 232 (nekende 197-205 Alst den avonde naekde) **2** de Br **3** Lutg Lutg² naecte Chr neken Serv neken En Aio LS nakenisse Paas nekit GB neken nakinge accessus GH neken **4** onfr genâcôn **5** Limburgsche umlaut

1 **Name** naam 3-5 **3** Lutg Lutg² Chr Serv GB name **4** onfr Wadst name **5** Gro Hb

1 **Nap** beker 55-191 **3** Lutg Serv GB nap cuppa **4** onfr GITr nap

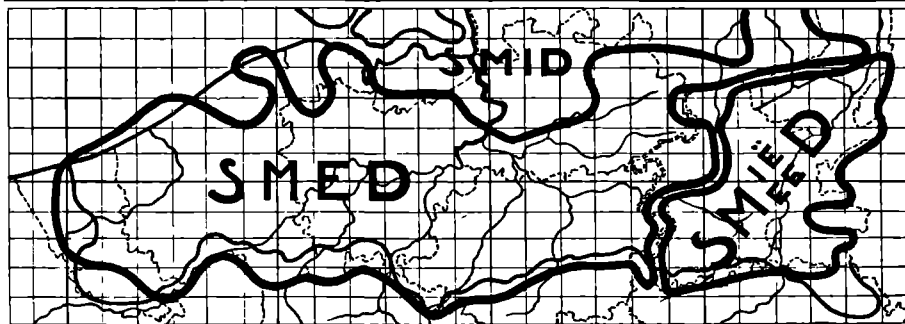
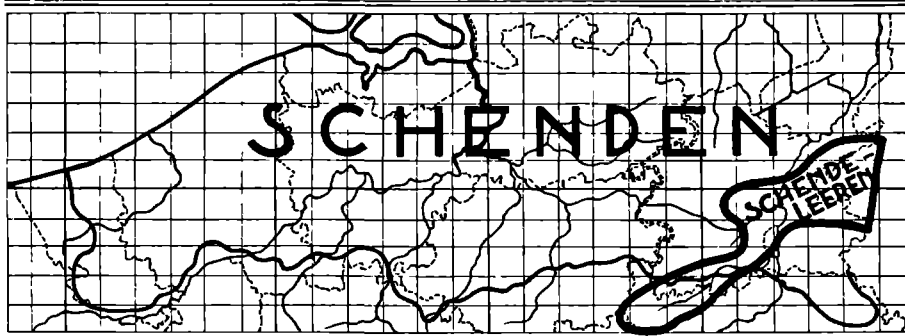
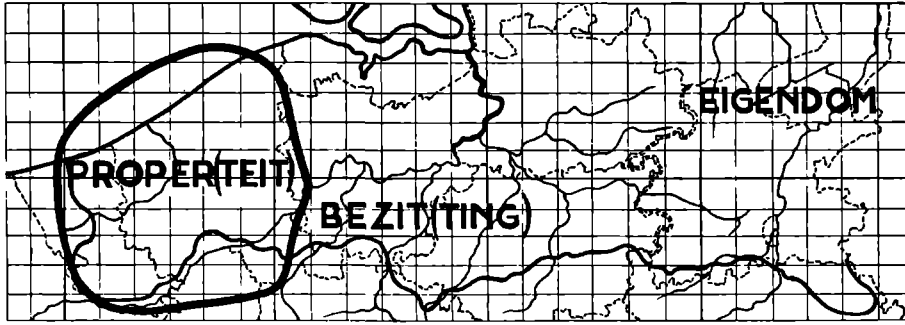
1 **Naste** naaste 152 **3** En LS neeste **4** onfr nâhiste **5** Gra Hb

1 **Nature** natuur 46 **3** Lutg Serv En LS LG GB nature natûra **5** Gra vdH

1 **Neder** (Hier) hier beneden 176 **3** Lutg Chr Serv En LS GB neder deorsum

1 **Nederen** vernederen 21 (genedert 21) **3** Serv vernederen LG **4** onfr genitheran

1 **Neghene** negen 134 **3** Lutg GB negen novem **4** onfr Wadst nigen **5** Gro Gra Hb vdH

1 Nemen nemen 227 **3** Chr Serv En GB nemen sumere **4** onfr Wadst neman
5 Gro Gra Hb
1 Nemmeer niet meer 21-104 **3** Lutg Chr Serv nommermeer LS nemmermeer
 LG nummermeer
1 Nenic 22 vgl onder jaic enz
1 Nerenstelichede naarstigheid 202 **3** Serv eernstelijke LS ernstagtegheid
1 Net net 29 (nette 241) **3** En nette LS nette GB nette rete **4** Wadst netti
5 Algemeen Limburgsch
1 Netten bevochtigen 208 (genette) **3** Serv LS LG geneyt GB netten irrigare
 madidare GH
1 Nichte nicht 3-4 **3** GB nigte neptis **5** Gro nich Hb nisje Voor de pt cht cf
 brulocht
1 Nie nooit 50-216 **3** Lutg Serv nye En **4** Wadst nio **5** Tue nie=nooit
1 Niewent nergens, eigenlijk niets 36 **3** Lutg Serv niwet niwes En niwet Aio
 niewet GH iewent
1 Nikken het hoofd buigen 164 (hi nickde) **3** Serv nygen
1 Nimen niemand 171-232 **3** Lutg Lutg² Chr Serv nyemant En Aio LS LG
 nyemant Paas **5** Gro nime(n)d Hb nimes Bijna in heel Limburg ontbreekt
 de d
1 Nimerde gerucht 28-33 **3** de V Lutg Chr nimare Serv nyemaer En niemer
 Aio niemaren Best nimaren GB nimerde fama
1 Nin niet prol. 20-22 **3** LS GB nit nichil
1 Nirghen nergens 36 (nirgren toe 109) **3** Serv En **4** onfr niergin nergens zie
 irghen
1 Nit te meer dan even min als 85 **2** de Br zonder bewijs
1 Niwe nieuw 71-96 (niwer 232 niwelinghe onlangs) **3** Lutg van niwte Serv
 nuw GB nuwe novus nuwelinghe nuper **4** onfr Wadst nūuui **5** Gro now Hb noi
1 Niwents niwens niets 178-226 (niwens) wert 227 **2** de Br **3** GB niwet nihil
 Zie niewent
1 Noch nog **3 3** Serv En LG GB nog adhuc **5** Algemeen Limburgsch
1 Noch noch Prol-2 **3** Lutg En GB noch nec onfr noh
1 Nochtan datter hoewel er 241 (nochtan nochtans 9-30) **3** Lutg Chr Serv
 LG GB nogtan verumtamen nogtanne preteera
1 Noeddorfte nooddruft 200 (noet 115-220) **3** Lutg noet Chr LS LG noetdrof-
 tichheit Paas noit GB not necessitas **4** onfr Wadst nôdthurft
1 Noede ongaarne 163 **3** Lutg Lutg² Chr LS
1 Noeden uitnoodigen 151-170 (hi noedde) **3** GB noeden invitare
1 Noentyt maatijid 150 **3** Serv noene
1 Noert Noord 155 **3** GB nort wint boreas
1 Noit nooit 77-82 **3** Lutg Chr **5** Gro Gra

1 Nu nu Prol **3 3** Lutg Serv En GB nu modo **4** onfr Wadst nu **5** Gro Hb
1 Numen noemen 180 (ghenamt 2-3 vernoeme 10) **3** Serv En GB namen nominare **5** Gro Hb
1 Oc ook prol-22 **3** Lutg Serv ouch LS LG **4** Wadst ok **5** Gro ouk Hb ouch
1 Ochte of, indien 36-177 **3** Lutg Lutg² Chr Serv oft LS LG ofte GH **5** Voor den West Limburgschen vorm ochte zie ons kaartje of och
1 Oedmudeg ootmoedig (ootmoedigheid 84-5 die hem selven oedmudegt) **3** Lutg² omuedech Serv oetmoedich LS oetmudeg oetmudigheid LG oetmoedig Paas oitmuet GB omudeg humilis omudegen humiliare
1 Oefenlec getrouw 15 **3** de Br Oostelike vorm, Duitsch üblich
1 Oest oost 155 **3** GB oestwind eurus
1 Offeren offeren 2-16 (offeranden 16-38) **3** Serv En offer LG Paas GB offren immolare offrande hostia **4** onfr offrôn
1 Ogstre maaier 90-95 (ogst subst si ogsten 46) **2** de Br **3** GB ogestre messor ogest messis ogsten metere **5** Tue oogsten
1 Oksun aanleiding 40-87 **3** Lutg Lutg² Chr ocsuen 1080
1 Olie olie 201-28 **3** Lutg² En ole LG GB olei oleum **4** onfr olig ohd oli **5** Gro uele Hb
1 Om om 1-2 (omme 1-178 umme 178-186) **3** Lutg omme Serv om En ombe GB umbe propter **4** onfr Wadst umbi **5** Gro Gra Hb um Voor den Limburgschen Umlaut van umme zie kaart hondekens
1 Omdat daarom 34 **2** de Br **3** Limb omme wat
1 Ommaer hebben gruwen afkeerig zijn 154-159 (so hadt hen ommaer 159 ommeregheit gruwel 196 **2** de Br **3** Serv hadde ommere En ommâre
1 Ommeringhen omringen omsingelen 158 **3** GB umberinc orbita
1 Ondadech misdadig 227-229 **2** de V (in 13d eeuwsch Vlaamsch **3** Chr (ondedegh En ondat GB undedeg flagitiosus GH ondedechheit
1 Ondaet misdaad 229 **3** Chr Aio Paas undait misdaad GB undat nefas **4** Wadst undâd
1 Onder onder 5-107 (onderlinghe 115-176) **3** Lutg² onderlinghe Chr (onderlinghe) Serv En GB under sub **4** Onfr Wadst GITr under **5** Gro HB
1 Onderdaen onderdanig 20 **3** Lutg underdanech Lutg² Serv Paas GB underdon subdere **4** onfr undirthûdig onderworpen
1 Onder driven onderwerpen **5** (die de hoverdege onder drijft) **2** de Br (o a Rijmb) **3** GB minstens 20 analoge ww met onder. Over de populariteit van verdriven in Limb. Zie kaart verdriven
1 Onderminnen (hem) elkander beminnen 208 **2** de V (sfeer van Maerl) **3** Lutg Chr GB onderdragen concordare ondergan supplantare underlaten interpolare undersekere confederare onderspreken condicere hebben alle dezelfde beteekenisschakeering van onderling

- 1 **Onderstaen** ondernemen Prol 3 Lutg zie onderdriven bestan aggreddi
- 1 **Onder syn** onder hooren 10 (onder waren) 2 de Br 3 Chr onder hebben GB
 under wezen subesse en verder onderhoren subaudire undersate
- 1 **Onderwilen** ondertusschen Prol-26 3 Serv onderwegen deckwile GB under
 wilen aliquotiens.
- 1 **Onderwinden** zich bemoeijen 228 3 Lutg Lutg² Chr Serv En
- 1 **Ondrechttech** onvruchtbaar 2-229 3 LS GH 5 Limburgsche Umlaut
- 1 **Onghehir** een schrikbeeld 102 2 de Br (Hadew Ruusbr 3 Lutg Serv onghere-
 hure adj En ongehûre GH 4 Wadst unhiurlik monster
- 1 **Ongheraktheit** slechtheid 129 2 de Br 3 Lutg ongerakt Chr ongheraktheit
 en ongharaect Serv onghereeck.
- 1 **Onkusch** onkuisch 161 3 Serv kuysch LG oncuysheit
- 1 **Onlanc** niet lang geleden 183 (dis es noch onlanc=hets is nog niet lang ge-
 leden, onlanghen=korten 208) 2 de Br (zie Middl woordenb) 3 Chr En
- 1 **Onledech** werkzaam bezig 80 3 Lutg GB unlede occupatio unledegen occu-
 pare
- 1 **Onmoghentheit** onvermogen 98 3 Serv GB unmogende incompos
- 1 **Onrech** onrecht 150 3 Serv En GB unregt iniuria 4 onfr unreht Wadst 5 Voor
 onrech zie kaart nacht.
- 1 **Onschout** verontschuldiging 216 3 GB untscolt excusatio untsculdegen
 excusare.
- 1 **Onssienen** mismaken inl 2 Fr 3 Lutg onssint mismaakt
- 1 **Onsslaepen** inslapen 201 3 Chr ontslapen Serv ontslapen En ontslapen Paas
 intslafen GB untslapen consopiri.
- 1 **Onsspringhen** ontwaken opstaan 9-16 3 Lutg GB untspringen expergisci
- 1 **Onssuimelen** slaperig worden 201 (onssvimelden) 2 de Br (alleen in Rose)
 4 mhd wimeln duizelig worden
- 1 **Ontbeiden** wachten 223 3 Lutg GB ontbeiden expectare
- 1 **Ontbieden** doen weten 202-205 3 Lutg Lutg² LS GB ontbieden renuntiare
- 1 **Ontbieden** ontbieden 170 3 Lutg Serv LS Paas entbiden
- 1 **Ontbinden** verklaren 92-95 3 Lutg Chr Serv untbinden resolvere
- 1 **Ontbliven** overblijven 192 3 Chr ontbreken LG ontblijven ontbreken
- 1 **Ontfaen** ontvangen (ontfeet 21-55 ontfigens 21) 3 Lutg Lutg² Chr Serv LG
 Paas GB untaen suscipere untfancnisse susceptio 5 Voor den Limburgschen
 Umlautsvorm ontfeet zie kaart (hij) gaat Voor den dubbelen Umlaut ontfigens
 zie mensch minsch enz.
- 1 **Ontfarmegheit** barmhartigheid 70 (ontfarmt 67) 3 Lutg onfarmelik Lutg² Chr
 haer onfarmt sijns Serv GB untfarmenisse miseratio untfarmelec miserabilis
 untfarmen misereri
- 1 **Ontfunken** ontsteken 36 2 de Br (Hadew Ruusbr) 3 Lutg LG ontfige ontvonk

- 1 Ontfuren** wegnemen 199 **3** Lutg
1 Ontghelden ontgelden 140 **3** Serv En **4** Wadst ondgeldan undgeldan
1 Ontheiten beloven 234 **3** Lutg **5** St Tryuden ontheeten (beloven)
1 Onthouden behouden 34 **3** Lutg Lutg² Aio LS LG onthalden sustentare
1 Ontkommeren bevrijden 113 (ontkommer) **2** volgens de Br heeft ontKOMME-
ren in L.v.J. de speciale beteekenis wegzenden zooals ook in Hadew en Ruusbr,
maar Barnouw en mij lijkt die beteekenis wegzenden onjuist en moet er vertaald
worden bevrijden van kommernis. In vele Limburgsche teksten komt deze be-
teekenis ook voor **3** Lutg LS GH ontKOMMEREN
1 Ontladen bevrijden 141 **3** Lutg Lutg² Chr
1 Ontmoeten ontmoeten 137 **3** GB untmuten occurrere
1 Ontpluken openen **6** **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Lutg Chr GH
1 Ontsien (hem vreezen 2-3 **3** Lutg Lutg² Chr Serv GB ontsien reformidare LG
1 Ontve in stukken 30 **3** GB tue duo intuen gespleten
1 Ontversten uitstellen (ontverstet hare 167) GB verst dilatio vorversten pro-
gare
1 Onversienlec onvoorziens onverwacht 198-200 **2** de Br **3** Chr LG onvoer-
sieneg onverseinre GB unversienleke improvide
1 Onwerde verachting 38 (onwert hebben 135) **3** Chr onwert hebben Serv
onwerd LS onwerde GB untwerden dedignari **4** onfr unuuirthi
1 Onwerden oteeren 35 **3** Chr GB unwerden en untwerden dedignari GH
onwerden indignari unwerde dedignatio unwert ignominiosus
1 Op op 2-3 (Doe rip hi op Abrahame 147-29) **3** Serv En LG Paas **4** onfr Wadst
up **5** Algemeen Limburgsch Bovendien is behalve in het Noorden rond Venlo
de uitdrukking: roepen op iemand in heel Limburg in gebruik
1 Op comen groot worden (alst opquam 7) **2** de Br **3** GB opgan scandere
opvart ascensio
1 Op dat om dat 215 **3** Serv passim
1 Op geven aan reiken (gavene op 28) **2** de Br (deze bet alleen Sp en Rijmb)
3 GB opwerpen obruere
1 Opherstaen opstaan 106-209 **3** Chr LS opverstaen LG opverstaen Paas oper-
staen GB opverstaen
1 Opherstannesse opstanding 119-146 **3** Chr opverstandennisse Serv opversten-
tenisse LS opperstendenisse operstandennisse Paas uperstentinnisse GB opersta-
nissse = resurrectio GH opverstannisse
1 Op hoer ter zijde 16-114 **2** de Br (vooral Vla?) **3** Lutg zie hoer
1 Opinie faam 34 **2** de Br Men zie over het individueel karakter van zoo'n
woord Salverda de Grave De Franse woorden in het Nederlands Amsterdam
1906 blz 32 en 33 **5** nog heden ten dage in gebruik
1 Oppenbaren openbaren (ghoppenbart geopenbaard 11) **3** Lutg Lutg² Chr
Serv En LG oepenbaringen Paas offenbare (bijw) GB openbaren promulgare

1 Op roem tot roem 42 **op** dat oordeel ten oordeel 180 **op** din nacht in dien nacht 241 **op** dat yar in dat jaar 184 **2 de Br** (ook Sp. en Sev. Vr.) **3 Allemaal** heel gewoon in Brabantsche en Limburgsche teksten zie op
1 Orborlec nuttig 184-218 (orborleker 136) **3 Lutg Lutg²** orber nut Chr in oerbere LS orber nut Best urberlec LG orberlic Paas urber GB orbor necesse orberlec opportuus GH orbelec
1 Ordeel oordeel 189 **3 Lutg² Chr LG** Paas urdeil GB ordeel arbitrium **4 onfr** urdeili
1 Ordelen oordeelen **3 Serv LG GB** ordelen arbitari censere
1 Orlogen oorlog voeren 195 **3 LG** orloge GB orloge praelium orlogen belligerare GH
1 Orloven veroorloven 138-226 **3 Lutg orlof Lutg² orlof Serv** den orlof ghewinnen En orlof si namen Paas urlor GB orlof licentia **4 onfr** Wadst GITr. ôrlof verlof **5 Gra** orlof
1 Osse os 141-151 **3 GB** osse bos **4 onfr** ohso **5 Gro** Gra
1 Oude ouderdom 28 (Ouderdom 150) **3 Lutg Chr** oude LS auder ouderdom GB alt senex althert senecta alden genescere **4 onfr** Wadst ald
1 Outare altaar 2-37 **3 Lutg Chr Serv** altaer LS auter altare LG altaer GB altrare alare **4 onfr** Wadst altâri **5 Gro** altôr **Gra** ater Hb altaor vdH Jo Cla outaar
1 Oven oven 46 **3 Chr GB** oven fornax **5 Gra** hove Hb hove
1 Over voor 48-125 **3 Lutg Chr** Aio LS
1 Overate overdranke gulzigheid 198 **3 Lutg GB** over at crapula **4 onfr** Wadst ovarât Tue overeten te veel eten
1 Overdaet misdaad 198 **3 LS**
1 Overeendraghen het met iemand eens zijn besluiten 101-136 **Lutg Lutg² Serv** ineinghedraghen
1 Over etene onder den maaltijd 205 **2 de Br** (bij Maerl en Limb) **3** maar de Limburg is een Limburgsche tekst gelijk Verdam en Kuiper in 1888 bewezen
1 Overhoer hoererij 40-112 **3 de Br** oostelike vorm **Lutg²** in hoere GB overhur adulterium
1 Over jagen verkwisten 135 jagde . . . . over **2 de Br** (alleen Alex in deze beteekenis) **3 GB** over trans ulterius ultra cf overhoer
1 Over liden voorbijgaan doorstaan 102-149 **3 Chr GB** overleiden traducere GH overliden transmigrare
1 Overmids door 7-39 **3 Lutg Lutg² Chr LS LG**
1 Overtale grootspraak 198 **3 GB** overat crapula overbrekeg superstitiosus overhur adulterium overmodegen superbire overmut superbia etc
1 Overtollicheit buitensporigheid 135 **3 Lutg**
1 Overvaren overvallen 169 **3 GB** óervaren transmeare dus in een andere schakeering
1 Overwaer voorwaar 119-177 **2 de Br** **3 Lutg Lutg² Chr** (ook voorwaer) Serv

- 1 Pais** vrede 158-186 **3** Aio LG
1 Palm palm 187 **3** GB palme palma **5** Gro Hb
1 Pape priester 2-16 **3** Lutg Chr Aio GB papschap clerus
1 Part paard 173 **3** En GB perert (sic) equus is een drukfout of een wederzijdsche metathesis als sprurt voor sprut zie hieronder III 31° **5** Gra Hb
1 Parvise voorportaal voorhoven 116-182 **2** de Br **3** GB parvis porticus
1 Paschelamp paaschlam 205 **3** LG paeslam Paas lamp = lam
1 Peinsingen gedachten 78 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** LS LG gepeinsen GB pensinge meditatio
1 Pelegrim vreemdeling 239 (pelegrinagen 200) **3** Lutg² Serv pelgherijn LS peregrinscap pelgimscap LG pelgrymedsen GB pelegrin pelegrinus
1 Pels pels 21 **3** Serv GB pels pellicium **5** Gro Gra Hb
1 Penitencie penitentie 240 **3** Lutg² Chr Serv LG GB penitence beruwenisse penitentia
1 Penninc penning 150-205 **3** Paas GB penninc denarius **4** onfr Wadst penning **5** Gro Hb
1 Pensen pinsen peinzen overleggen 68-9 (pinsde peinsde) **3** Lutg Chr peinsen LS GB pensen cogitare
1 Persemen woekeren rente opbrengen 202 (persemir 41) **2** de Br de V (13de eeuwsch Vlaamsch) **3** Kiliaen noemt persemen foenerari Sicambrice GH perzemaert usurarius **5** Te Maaseijk en te Eijsden nog als pessemen in gebruik
1 Perssen dringen dwingen 40 (persse subst 58-219) **3** Lutg perse Subst GB persen coangustare
1 Philaterie kwast 190 **2** de Br (Sp en Hs v 1348) Zie mixture
1 Phisicin geneesheer 70 **2** de Br (heel vaak in Sp) **3** Lutg Lutg² Chr
1 Pine moeite Prol **3** Lutg Lutg² Chr Serv Best LG Paas GB pine afflictie conatus
1 Pinlec moeilijk 145 **3** GB pinleke difficulter **5** Hb pinelek
1 Piscine vijver 116 **2** de Br **3** GB piscine piscina
1 Plaghe plaag 195 **3** Lutg Lutg² Serv LS LG Paas GB plage clades **5** Gro Gra
1 Planteit overvloed 135 **2** de Br **5** Voor de tegenwoordige verbreiding van dit woord zie de kaart Planteit overvloed
1 Platele schotel 99 **2** de Br NBI
1 Plecht schuld 216-228 **3** Lutg
1 Plegen verzorgen (hi plach 173) **3** En LS Paas
1 Pleghen plegen gewoon zijn 21 **3** Lutg Chr Serv GB plegt is gewone assolet
1 Ploech ploeg 65 **3** GB plug aratrum **4** GITr **5** Alg Limburgsch
1 Podersam zwaar bezwaarlijk Prol **2** de Br Fr **3** Best mogelijk dat dit een woord is van den Brabantschen bewerker

1 Pont pond 137 **3** En **4** onfr Wadst punt **5** Gro Gra Hb
1 Porte poort 48-62 **3** Lutg Chr Serv En LS Aio LG poert GB porte porta **4**
onfr porta **5** Gro Gra
1 Portenersse portierster 225 **3** Lutg portenare GB portenere portarius
1 Portre burger 202-226 **3** Lutg Chr Aio
1 Possessien bezittingen 145 **3** Lutg
1 Prediken preeken 22-28 **3** Lutg Lutg² Serv GB predeken praedicare **4** onfr
predicôn
1 Prenden grijpen 182 (ghepronden) **2** de V (sfeer van Maerl) Ook dit kan
van den Brabantschen omwerker zijn
1 Prinche prins 141-205 **3** LG **5** Gro Hb
1 Prisen prijzen 28-42 (geprijs) **3** Lutg Lutg²
1 Proces voortgang opeenvolging Prol-15 **3** Lutg
1 Procureeren 31 **3** Lutg²
1 Prologhe proloog **3** Chr GB prologe prologus
1 Proper **properteit** eigen eigendom 181 **2** de Br **3** Chr Kan proper geen
Franciscanenwoord zijn? Thans alleen Wvla
1 Prophete profeet 7-16 (prophecie 28) **3** Lutg prophecien Chr prophecie
En LS LG Paas
1 Prufnesse bewijs 3-225 **3** de V Lutg LS
1 Pruven op de proefstellen 100 bewijzen 200 (gepruft op bewezen tegen . . .)
2 volgens de Br mag hier gepruft op (bewezen tegen) alleen Vlaamsch zijn!
1 (te) Prymtide in de eerste uren 150 **3** Lutg LG
1 Publicane tollenaar 168 **3** LG
1 Putte put 87-112 **3** Lutg Serv GB puttuns **4** onfr putte **5** Gro Gra Hb
1 Quadye (misdadiger 41-213) quade slecht 21-45 **3** Lutg qvadye Limborg
quadye Serv GB quat bose quaden vilescere
1 Quelnesse kwaal 56 **2** de Br **3** Lutg quellen Chr quellen Serv quellen LG
quellen GB quellen vexare quellinge tortura voor nesse zie de kaart
1 Quic vee 86-115 **3** Lutg Chr quec Public Limb
1 Quickborne fontein 115 **3** Keurboek van Diest 20-69
1 Quisten verkwisten 186 verstrooien 159 **2** de Br **3** Mask 504 in den zelfden
zin als futselinghe Limb te quiste werden
1 Quite **maken** bevrijden + acc v pers + genit van zaak **2** de Br **3** Lutg quite
Lutg² quite + genit Serv quite Aio quite LG quite LS quiten kwijtschelden **5**
quite is Algemeen Limburgsch
1 Raden 196 **3** Lutg Chr En LS Best Paas GB raden consulere persuadere
1 Raet raad 136-184 **3** Lutg En LS LG Paas GB raet suasio **4** onfr rât
1 Rapen bijeen zoeken inl **3** Lutg bi sinen schapen die hare weide gingen
rapen.

- 1 Raste** rust 72 Zie Resten **3** Lutg Lutg² Chr LS rastinge Paas GB roste quies GH **4** onfr Wadst ofr rasta **5** De a is een Limburgsche delabialisatie cf deur: dar, neus: nase
1 Rastelec gerust 64 **3** Chr LS GB rosten quiscere rostinge requies
1 Rate honig raat 240 **4** onfr rāta
1 Recht rechter **2** (rechter 39) **3** GB rechterhand dextera
1 Rechte gaen rechtop gaan 81 **2** de Br (ook Perch fr) **3** Serv daer worden cropele gaende recht ende recht gaen die cromme Paas reithe gaen
1 Rechten richten (gherecht 7) **3** GB richten dirigere censere beriggten gubernare oprichten erigere **4** Wadst rihtian
1 Rede koorts 61-69 **3** Lutg Serv En GB rede febris GH **4** onfr rido Wadst hrido
1 Redene woorden Prol-39 **3** Lutg Chr Serv Best Paas GB rede ratio sermo
1 Reeren huilen zeuren 82 **3** Best **4** Ofr reren **5** Dor riere bibberen
1 Regen regen 41 **3** Serv En LS GB regen pluvia **4** onfr regan
1 Regneren regeeren 19 **3** Lutg **2** LG regnieren
1 Rein rein 35 (onrein 67) **3** Chr En LS LG GB rein purus unreine ummundus **4** onfr Wadst hrēni
1 Rekeninge rekening 137-148 **3** En reken GB rekeninge summa
1 Rekken rekken uitstrekken 272 Serv gheryken En GB recken tendere
1 Relief overblijfsel 100-121 **4** onfr alieva overblijfsel Wadst levian overlaten
1 Resten rusten 64 (rosten 155) Zie raste **3** Lutg Serv rasten GB rosten quiscere rosting requies **4** onfr Wadst raston restian
1 Reverentie vereering 191 **3** Chr LG
1 Ridder krijgsman 228 **3** Chr En LG Paas ridder miles GH
1 Riem riem 22 **3** En GB rieme remes
1 Riet riet 228-231 (van ride) **3** GB riet arundo rit canna **4** onfr Wadst hriot **5** Gro rüt Dor ret
1 Rightre rechter 39-52 **3** LG GB rigtre iudex
1 Rike rijk (substant) 144 Zie Ertrike **3** Lutg Serv En LS Paas riche GB **4** onfr Wadst riki
1 Ripe rijp 115 **3** GB rip maturus
1 Risere boomtakken 10-91 (rijs 197-187) **3** Lutg rijs Chr En ris GB riseken ramusculus **4** Wadst hris **5** Ook dit woord is nog algemeen Limburgsch en heeft nog bijna overal riser tot meerv vooral in ertriser=erwt staken
1 Rivire rivier 179-197 **3** Serv LG GB rivire fluvius
1 Roeke reuk 186 **3** Chr Serv LS GB roke odor
1 Roeken rooken 88 (roekende) **3** Chr Serv En GB roken fumare **4** onfr rouc rook
1 Roem roem 42 **3** Serv En GB roem jactantia **4** Wadst hrôm

1 Roepen (riepen op hem 76) **2** de Br **3** Lutg² hi riep op Onsen Here Paas up dich scrien **5** nog algemeen Limburgsch zie op
1 Roeve roof 111 (roeveren 161-180) **3** Lutg roeven Lutg² roven Paas roven GB roef expoliatio roven praedari rovere raptor **4** onfr rouf
1 Rokke rok 22 **3** Lutg² Chr Serv En Paas **4** onfr rok
1 Rostegheit roest 45 **3** GB rostecheit erugo GH **4** Wadst GLTr rost
1 Rosteghen roesten 45 zie rostegheit **2** de Br **4** Wadst GLTr rost roest **5** Dor rost roest Hb ros De werkwoorden op igen zijn in 't Limburgsch zeer frequent
1 Rosten rusten 59-64 **3** Lutg² LS LG GB rosten conquiescere GH rusten **5** De afwisseling van o en u is in het Limburgsch frequent Vergelijk aldus aldus sus sos
1 Rude staf 51 **3** Paas GB rude virga conincs rude sceptrum **5** zie kaartje roede staf
1 Rude plomp onbeschaafd 71 **3** Serv GB ruu hispidus
1 Ruggo rug 141 **3** En LG GB rucge tergum **4** onfr hruggi
1 Runen fluisteren 53-208 **3** Lutg Serv LS runinge GB runen susurrare GH **4** onfr Wadst rûnon
1 Ruren roeren 116 **3** Lutg beruert Serv En LS beruren LG Paas GB ruren movere **4** onfr irhruoran bewegen
1 Rut wijnruit 191 **4** onfr Wadst GLTr rûtha

1 Sac zak 213 **3** Chr GB sac saccus **4** Wadst sak
1 Saden verzadigen (ghesaedt 35) **3** Chr Serv LS saden satheid sedde Best GB saden satiare
1 Saelde zaligheid 115 **3** Chr En GB salde salus **4** onfr sâlda
1 Saen aanstonds 116-221 (also saen also = zoodra als 99-116) **2** de Br de V (sfeer van Maerl) **3** Lutg also saen also Lutg² also saen als Chr also saen als zoo spoedig als Serv saen Aio GB saen subito **4** onfr Wadst sân
1 Saet zaad 89-93 (van din sade 89-93) **3** GB saet semen **5** Gro Gra Hb
1 Saghtmudeg zachtmoedig 84 **3** Serv sacht En sacht LS LG GB sagtsmuts animaequior
1 Saijen zaaien 115 (in den saiene 115) **3** Serv seien GB saien seminare Indien met de spelling saiene (cf Serv seien) een ae-klank bedoeld is dan is dit weer een specifiek Limburgsche vorm. **5** Gro zije Gra zân
1 Saijette Sidon 82 (te Surs ende te Sayette) **2** de Br (ook Sp) Dit bewijst alleen dat deze nieuwe namen van de Kruisvaarders komen maar waren die er in Limburg niet evengoed als in Vlaanderen?
1 Sake zaak Pro-138 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En saken LS LG GB sake causa **4** onfr saca **5** Gro Gra Hb
1 Sale zaal 170 **3** GB sale aula **5** Gro Hb

1 Salm psalm 240 **3** Lutg Lutg² Chr psalme Serv psalmen LS selme GB salme psalma GH salma **4** onfr Wadst salm
1 Samite fluweel 228 **3** Lutg Lutg² En LS samit
1 Sant gezant of heilige 60 (sent 7-8) **3** Lutg² Serv sinte En sande Paas sent
1 Scandaliseeren ergeren 81 **3** LS scandeloseren LG geschandelaziert, dit is een Limburgsche vorm **5** schandeleeren dat thans veelal sjangeleere luidt Rut Cla schandelizeeren Zie kaart schenden
1 Scandele ergernis 124-133 (geschandalizeert 195) **3** Chr scande Serv scen-den En skande LS scandaliseeren LG scande GB scande **4** versjangeleiere verknoeien Sittard versjengeleert verformfaaid zie scandaliseren
1 Schade schaduw 7-33 **3** Chr LS Best GB schade umbra **4** onfr scado
1 Schaden schaden 245 **3** Lutg Lutg² Serv En skaden LS Aio LG Paas GB schaden nocere **4** onfr Wadst scathan
1 Schaeke roover 173 **3** En LS LG scheker GB schecre latro
1 Schaep schaap 242 (schaept 204) **3** Lutg schapen Paas schaf GB scaep ovis **4** onfr Wadst GLTr scâp **5** Gro Gra Hb Mrt
1 Schamen schamen (si schaemden hen 141) **3** Chr Serv En LS scame subst GB schamen erubescere **4** onfr Wadst scamôn **5** Gro Hb
1 Schare schare 11-157 **3** Lutg Lutg² Serv En GB schare caterva
1 Scharp scherp 14 **3** Chr Serv En GB scarp asper **4** Onfr Wadst scarp **5** Gro Gra Hb Jo
1 Schat schat 45-49 **3** Serv En GB scat thesaurus **4** Onfr scat belasting Wadst scat geld **5** Gro Gra Hb
1 Scheiden scheiden 88-162 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS LG GB scheiden GH **4** Onfr Wadst scêthan **5** Gro Gra Hb Nog is in het Limburgsch scheiden een zwak ww Hij is gescheid van zijn vrouw
1 Schelden berispen 60-63 (schoutene) **3** Lutg Serv En GB schelden increpare **4** onfr sceldan Wadst scaldan
1 Schemel voetbank 175 **3** LS vutscemel GB schemel scabellum **4** onfr fuot-scamel
1 Schenophegia Loofhuttenfeest 142 **3** GB schenophegia ein hogetide der ioeden
1 Schep schip 29-30 **3** Lutg² Chr En GB **4** Onfr Wadst scip **5** Gro Gra Hb Mrt Nog is in Limburg de e-vocaal der Casus obliqui over heel het paradigma verbreid
1 Schepen scheep gaan (Scheepden 102 ghescept 102) **3** En LS GB schepen navigare
1 Scherpe reiszak 51-213 **3** Serv En skarper LS GB scherpe pera
1 Schinen schijnen 191 **3** Lutg Chr Serv En Best Paas GB schinen apparere **4** onfr gescinan Wadst GLTr skinan **5** Gro Gra Hb

1 Schire weldra 212-213 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS Aio Paas GB schire ocius
1 (also) **Schire** alse zoodra als **4** **2** de Br
1 Schiwen (hem) zich verbergen (si schiwde hare **2**) **2** de Br de V (alleen in de Vlaamsche Boëthius vertaling) **3** Lutg beschuwen vermijden GB schiwen cavere Voor de i zie kaart beduden bedieden luden lieden
1 Schoen schoen 135 (shoe 22 geschoite 213) **3** En skoe GB scoe calceus scoen calciare (schoen andoen) gescoe calciamentum **4** onfr Wadst GTr scô **5** Gro
1 Schoet schoot 47-147 **3** LS GB schoot gremium **5** Gro Hb
1 Schone schoon Prol **3** Lutg Chr Serv En LS GB schone formosus **4** onfr scôni glanzend licht **5** Gro Gra Hb vdH
1 School school (ter scholen 143) **3** Lutg GB scole scola
1 Schore scheur 71 **5** Gro Gra Hb
1 Schoren scheuren 226-247 **3** Chr GB schoren lacerare **5** Gro Gra Hb
1 Schotelen schotel 191 **3** En GB scotele catinus **4** onfr scuzila Wadst **5** Gro Hb
1 Schout schuld 137-216 (du onschuldegs 170) **3** GB sculde culpa untsculdegen excusare zie onschout **4** onfr sculd Wadst **5** Gro sjöld Gra schelt Mrt schout vd H sjout Gelijk men uit deze dialectwoorden ziet is schout in Limburg evengoed thuis als schuld
1 Schreien schreeuwen (screyen 219) **3** Serv En Best LG Paas **4** onfr skian **5** Gra Hb Jo
1 Schuldere schuldenaar 186 **3** LG scholt Serv scholde GB schuldere debitor
1 Schulen schuilen 67 (te schuelne) **3** Lutg² LS GB sculen latere **5** Hb
1 Schure schuur 46-90 **3** GB schure promptuarium **5** Gro Gra
1 Scriven schrijven **3** **3** Lutg Lutg² LS Paas GB scriven scribere **5** Gro Gra Hb
1 Sculdech syn aan iemand verplicht zijn **3** **2** de Br **3** Serv Aio Best LG
1 Sede zede 8 **3** Lutg Lutg² Serv En LS GB sede consuetudo **4** onfr Wadst sido
1 See zee 67-88 **3** En GB see mare **4** onfr sêo **5** Gro Gra
1 Seer smart 14-183 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS LG GB serech moestus **4** onfr sêr
1 Seggen zeggen 2-3 (gesedt 224) **3** Lutg Serv En GB seggen dicere **4** Wadst seggian **5** Gro Hb
1 Seghene vischnet 96 **3** GB seegene sagena **4** Wadst segina
1 Seleg zalig 172-85 (salegheit 7 de saelde 115) **3** Lutg Lutg² Chr Serv En salige LS GB **4** onfr Wadst sâlig **5** Gro Hb Limburgsche Umlaut
1 Selke de selke eenige 77-99 **2** de V (steer van Maerl) **3** Lutg selke menschen Chr Serv sulke Voor de delabialisatie zie kaart zullen zellen
1 Selve (die selve = juist die 102) **2** de Br **3** Serv selve selver En Paas de selve Lazarus GB dat selve idem **4** onfr Wadst self (nom pl selva = ipsi)

- 1 **Selverne** zilveren 205 3 Lutg² Serv En LS selver argentum 4 onfr silver 5 Algemeen Limburgsche e zie kaarten smid is visch nis
- 1 **Semelen** zemelen 135 3 Chr GB semele furfur In de oudere L edities moet klieën gestaan hebben (wat S daaruit overnam) zie kaart klieën zemelen 5 Gro Gra Hb
- 1 **Senden** zenden 148 (sendde) 3 Lutg Serv En LS Paas GB senden mittere 4 onfr Wadst sendan 5 In Limburg wordt zenden nog veelal zwak vervoegd
- 1 **Senepsade** mosterdzaad 91-130 3 GB senep sinapis
- 1 **Senioren** de oudsten 124-167 3 Lutg
- 1 **Sere** zeer adv Prol 11 3 Lutg Lutg² Chr Paas GB sere dwingen perstringere
- 1 **Seregh** bedroefd 239 2 de Br 3 Lutg serechiker GB serech moestus tristis 4 onfr serag bekommerd Zie sere smart
- 1 **Sermpen** preek 35 (sermone) 3 Lutg LS De bewaarde o voor oe is weer een typisch Limburgisme
- 1 **Seste** zesde (de sexte tijt 150) 3 En ses GB seste sextus 4 onfr sehs Wadst oh sehto
- 1 **Setten** zetten 1 (sete 24) gaan zitten 24 3 Serv En GB setten ponere 4 onfr settian Wadst 5 Gro Hb Met zetten zitten: seten vergelijk het Limburgsche bedden biden: beden zie kaart
- 1 **Seven** zeven 121 3 Serv seven sevensten En GB sevene septem 4 onfr sivon Wadst 5 Gro Gra Hb
- 1 **Side** zijde 2-150 3 Serv van alle sijden En GB side latus
- 1 **Sider** sedert naderhand 35-110 3 Lutg Chr Serv sint GB sint exinde 5 Gro Mrt vdH
- 1 **Sidermeer** naardien omdat 218 2 de V (sfeer van Maerl) de Br 3 Lutg
- 1 **Sien** zien 141 (sich imp) 3 En LG sich imp Paas such imp GB sien videre 4 onfr gesehan Wadst sehan 5 Deze Imperatief ziech of zeech komt nog in bijna heel Oostlimburg voor Zie kaart doe doech
- 1 **Sijn** ziften 191 2 de Br (vooral Vla) 4 GITr sihon durch seihen 5 Het ww zijn komt nog heel frequent in Limburg voor en is een echt volkswoord Cla zijg melkzeef
- 1 Onder **Sijn** onder hooren 10 (onder waren) 2 de Br 3 Chr onder hebben GB under wesen subesse
- 1 **Sijt** zuid 155 3 GB sutlec suydulich sutwent suydenwijnt
- 1 **Sik** ziek 69-151 (sikheden die sieke siekt) 3 Lutg Lutg² Chr siecheit Serv siech En siech LS sik GB siec infirmus siecheit infirmitas 4 onfr Wadst siak 5 Gro Gra Hb Voor siekt ziek zie hieronder I B 5°
- 1 **Sile** ziel (zele 46-53) 3 Lutg Lutg² Chr LS LG GB zielen manes 4 onfr Wadst sêla en sila naast elkaar 5 Gro Hb vdH De ê-vorm is specifiek Lim-

burgsch en is een parallel der o-vormen voor Nederlandsch oe zie kaart doen dôn

1 Sempel eenvoudig 45 (simpelheiden 49) **3** Lutg simpellic simpelheid sympel

1 Sin zin, verstand Prol **3** Lutg Lutg² Chr Serv En GB sinnech sensatus **5** Gro Hb

1 Singhen zingen kraaien 209-225 **3** Lutg Chr Serv En Paas GB singen canere **4** onfr Wadst singan zingen

1 Sisterne vijver 116 **2** de Br NBI

1 Sitten zitten 1 **3** Lutg Chr Serv En LS GB sitten sedere **4** onfr sittan **5** Gro Hb

1 Sitten bi leven met 15

1 Slaen slachten 170 (slaan) **3** Serv En slan GB slan percutere **4** onfr Wadst slahan slaan

1 Slaep slaap (slaepe subst 183 slape 183) **3** Serv LG Paas slefet. GB slaep dormire **4** onfr slâp **5** Gro sluep Hb slaop

1 Slage slagen 149 **3** Serv En GB slag ictus percussio

1 Slang slang 22-192 **3** En LS Paas GB slang serpens **4** onfr Wadst slange **5** Gro Gra Hb

1 Slangen kinde slangekinderen 79 **2** de Br dit woord komt volgens de Br alleen voor in L. v. J. maar bewijst dit dan dat het niet Limburgsch is?

1 Slapen slapen 200-66 **3** Serv En LG slaep Paas GB slepen dormire **4** onfr Wadst slâpan **5** Gro Gra Hb Mrt Voor den vorm sleipen zie hieronder I B 1°

1 Slegten slachten 21 (slechtinghe 195) **3** Chr slechtinghe Serv slaen GB slagtinge occisio **5** Gro Hb Limburgsche Umlauts-e

1 Slink links 40-204 **3** Lutg² GB slinc sinister **5** Evengoed Belgisch Limburgsch als Vlaamsch

1 Sloetel sleutel 123-191 **3** Serv LG slotel GB slotel clavis **4** onfr slutel Wadst GITr sluzzil **5** Gro Gra Hb

1 Sluten sluiten 42 **3** Serv LS GB claudere besluiten concludere **4** onfr besliotan sluiten **5** Gro Gra Hb

1 Smal smal 48 **3** GB smal gracilis **5** Gro Gra Hb Waarschijnlijk moet dit woord met lange a gelezen worden want in het algemeen Limburgsch heeft dit adjectief nog den klinker der casus obliqui

1 Smed ambachtsman 97 **3** Serv goltsmede GB smet faber **4** Wadst smid smid Voor de e of ee cf het kaartje smid smed smeed De ee ook hier uit de casus obliqui

1 Snee sneeuw 126 **3** Serv En GB sne nix **4** onfr snêo **5** Hb Mrt vdH Jo Snee is het Limburgsche woord, nooit sneeuw

1 Sniden snijden 39 (te besnidene) **3** Lutg² Serv En GB sniden secare besniden circumcidere **4** onfr Wadst snithan GITr **5** Gro Hb

1 Soene verzoening 85 **3** Lutg Serv En LG soen Paas sune GB sune reconciliatio **4** onfr gisônan verzoenen Wadst sôna gerecht

- 1 Solaciën** vertroosten 183 **2** de Br solasen in Franc en Brab **3** LG solaes
- 1 Solpher** zwavel 199 **2** de V **3** Serv GB solfer sulfur **5** Gro solfer Gra solefer Hb
 zwegel-Solfer en zwevel moeten dus beide Limburgsch zijn Prof de Vooy's meent
 echter dat solpher Vlaamsch en zwevel Limburgsch is
- 1 Some** (some seiense de een zei — de ander zei 179) **2** de Br (als appositie
 bij het subject Vla) **3** Lutg Chr **4** Wadst sum (pron indef) de een of ander, de
 een . . . de ander In het onfra schijnt de constructie, die de Br als Vlaamsch
 beschouwt zeer gewoon geweest te zijn
- 1 Someghe** sommigen Prol 142 **3** Serv En **5** Dit is som met het bekende ook
 Limb. suffix ig
- 1 Somer** zomer 197 **3** Lutg Serv GB somer aestas GH **4** onfr sumer **5** Gro Hb
- 1 Sonder** behalve dan 68-75 **3** Lutg Lutg² Serv En LS GB sunder praeter
4 onfr sundir **5** Gro
- 1 Sonderlinghen** afzonderlijk 208 **3** Lutg Lutg² Serv En GB sunderleke spe-
 cialiter
- 1 Sone** zoon 1-2 **3** Chr Serv En GB son filius **4** onfr Wadst sunu **5** Gro Gra Hb
- 1 Sorfeghtech** zorgvuldig 46-198 **2** Fr (dergelijke sor-verbindingen ook bij
 Hadew en Ruusbr en in het Voc cop) **3** Fr (Limburgsche sermoenen sorfagteg-
 like) LS sorfeghtech LG sorchvoldicheit GB sorgagteg sollers ook sorgtegtech
 curiosus GH sorcheghtech **5** De f-ch is een dissimilatie uit ch-ch alleen gebruikt
 in Oostbrabant en Westlimburg
- 1 Sorgen** zorgen 46 **3** Lutg Lutg² Serv En GB sorgen sollicitare **4** onfr sorga
5 Gro Gra
- 1 Sosghedane** zoodanige 109-117 **3** Lutg Chr sus zoo Serv soe ghedaen LS
 susschedaen **5** De wisseling van o en u is speciaal Westlimburgsch
- 1 Soudire** soldaat 231 (ridderen ende soudiren) **2** de Br (dezelfde verbinding
 in Lanc en Parth) **3** GB solt stipendium
- 1 Sout** zout 36 **3** GB salt sal **4** onfr Wadst GITr salt **5** Gra Hb Mrt
- 1 Soutre** psalmboek 175 **3** Lutg
- 1 Spade** laat 240 **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS GB spade serotinus vespertinus
- 1 Spekele** speeksel (met sire spekelen 114) **3** Lutg² Serv speykelter LS spei-
 kelt(e)ren GB specle sputum spekeltre saliva **4** onfr Wadst specaldra **5** Gro
 speikel
- 1 Spelthane** sprinkhaan 21 **2** de Br Dit woord hebben wij inderdaad niet in de
 Limb. bronnen gevonden. Toch zal het veeleer Oostelijk dan Westelijk blijken.
- 1 Spien** bespieden 87-151 (speiden) **3** Serv Aio **5** De vorm speiden hoort thuis
 in Sittard en omgeving Zie hieronder I B 1°
- 1 Spierre** verspieder 57 **3** GB spirre explorator
- 1 Spireren** blazen 163 **2** de Br
- 1 Spise** spijs 21-22 **3** Lutg Lutg² Serv En LS GB spise dapis **5** Gro Hb

1 Spot spot (hilden haren spot met hem 230) **2** de Br **3** Lutg² Serv. En GB spot derisio
1 Spreken spreken 56-11 (sparc 150) **3** Lutg Serv En LS GB spreken fari **4** onfr Wadst spreken **5** Gro Gra Hb vdH Voor de methathesis sparc zie hieronder
1 Spreken iegen spreken met 74 **2** de Br **3** Vergelijk GB iegenwerpinge obiectio
1 Spumen schuimen 129-130 **2** de V (in 13de eeuwsch Vlaamsch, Maerl) Dit woord kan den Brabantschen overwerker toegekend worden
1 Spuwen spuwen 229-226 **3** Lutg spi imper Serv GB spuwen spuere
1 Ssout soldij 22 **3** GB solt stipendium
1 Stade gelegenheid 205 (met staden geleidelijk 137) **3** Lutg in staden Lutg² in staden Chr te staden Serv En
1 Staen staan (hi steet 32 imperatief stant 19) **3** Lutg Lutg² Serv En stân LG GB saen stare **5** onfr stan Voor den specifiek Limburgschen Umlautsvorm steet zie kaart: hij gaat, voor den even speciaal Limburgschen Imperatief stand zie kaart: doe doech. De grenzen loopen ongeveer gelijk
1 Staen staan (alse ghi gestaen sijt wanneer gij staat 165) **2** de Br **3** Gestaan zijn komt overeen met comen gegaen dat wij herhaaldelijk vonden in de Limburgsche bronnen (cf Serv: die daer quam gebonden)
1 Starc sterk 22-78 (gesterkt 206) **3** Chr Serv sterck En LS GB stercheit GB starck fortis **4** onfr Wadst starc **5** Gro stèrek Voor de Limburgsche a van dit woord zie herberg
1 Starklec sterk ernstig 75 **3** GB starcleke robuste
1 Stat Stede plaats stad Prol **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS LG Paas GB locus **4** onfr stat
1 Steinne steenen adj 57 (steen 48-123) Lutg² stenen Serv edelstein En stein LS steenen Paas stein GB steen en stein maar altijd steinen lapideus Gelijk de Vooys hieruit ziet is het Glossarium Bernense met zijn steen tegenover steinen (blz 68) weer even inconsequent als onze L tekst **4** onfr ofr stein **5** Gro stein (steen)
1 Steke wonde, 240 **2** de Br **3** GB punctio **4** Wadst stiki steek
1 Steken steken 208-231 **3** Serv En GB steken pungere **4** onfr stekan stekkan **5** Gro Hb
1 Stemme stem 4-21 **3** Lutg Serv En GB vox **4** onfr ofr stimma **5** Gro Hb Mrt
1 Sterre ster 16-197 **3** Serv En sterne LS Paas GB stella **5** Gro Gra Hb
1 Sterven sterven (hi starf 184) **3** Lutg Lutg² Chr Serv En LS Paas GB obire **4** onfr Wadst sterven **5** Gro Gra Hb
1 Stichten 85-194 (stichtte ene grote maeltijt 170) **2** de Br **3** Lutg² Serv En GB stigten edificare **4** onfr stiften **5** Gro Gra Hb. Opnieuw voeg ik hier de verwijzing bij naar gifte gichte neptis nichte koopen cochte en bruloft brulocht
1 Stieren sturen 21-15 stir 30 ghestirt 150 **3** LS sturen Gelijk uit luttel lettell

sturen stiren sulen selen scuwen schiwen blijkt, was de laatste bewerker der Limburgsche Sermoenen uit een niet- en de eerste bewerker van den L tekst uit een wèl-delabialiseerend gebied afkomstig Zie kaarten beduden bediden en zullen zellen

1 Stole stola (stolen 190) **3** Lutg Serv GB stola

1 Stomp stomp stom 2-77 (stompt 114) **3** Serv GB stump mutus **5** Gro stom Voor de p zie de kaart van ram ramp. De tegenwoordige uitbreiding van stamp is gelijk aan die van ramp. Voor stampt zie hieronder I B.

1 Stoten 75-102 **3** Lutg² Serv En LS LG GB pulsare **4** onfr Wadst stotan **5** Gro Gra

1 Strate straat 10-42 **3** GB Serv En strata **4** onfr strata **5** Gro Hb

1 Stric strik 198 **3** Chr En stricke GB strec laqueus **4** onfr stric **5** Gro Hb

1 Striden strijden 40 **3** Serv in strijde En GB certare **4** onfr uitharstridan toornig zijn Wadst strid strijd **5** Hb

1 Striken wegsluipen weggaan 90-135 **3** Lutg Serv En Paas strich (imp) Dit woord werd tot nu toe door Verdam en van Mierlo (p 24) vertaald door zich ergens heen richten, beteekent echter stikum er vandoor gaan, wegsluipen. In Limburg wordt in dit woord die oude beteekenis nog steeds aangevoeld.

1 Suar zwaar 177-190 **3** Lutg Chr Serv En swären LG GB ponderosus difficilis **5** Algemeen Limburgsch

1 Suarheide druk 93 **3** GB swarheit difficultas gravitas

1 Suarlec bezwaarlijk 92 **3** Lutg² Chr Serv LG GB swarleke graviter

1 Suchten zuchten 35-197 **3** Lutg Chr Serv En GB sugten suspirare **4** Wadst suftunga gezucht **5** Gro zöcht Gra zechte Voor suftunga suchtinge zie stichten

1 Sueer schoonvader 225 **3** En swager GB swager socer

1 Suegher schoonmoeder 54-61 **3** tekst H uit Maaseijk heeft swegerynne

1 Suert suerde zwaard 54-196 **3** Serv En LS GB gladius

1 Sugen zuigen 159 **3** Lutg Chr En LS suken sugere **4** Wadst sùgan **5** Gro zouke De varianten suge en suken leven in de Limburgsche volkstaal nog altijd voort

1 Suighen zwijgen 60-87 **3** Lutg² Chr Serv En GB tacere conticere **4** onfr Wadst suïgen **5** Gro Hb

1 Suken zoeken 17-20 (te sukenen 139) **3** Lutg Serv LG Paas GB quaerere **4** onfr ofr suocan **5** Gro zùke

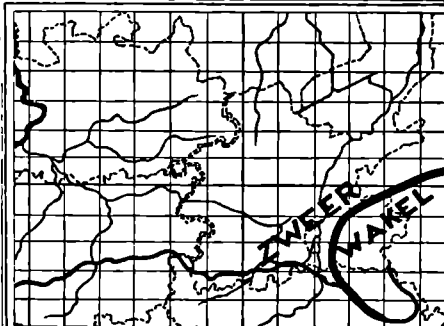
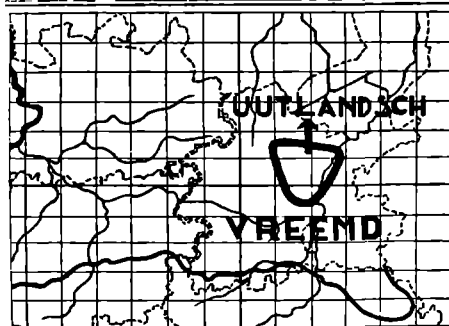
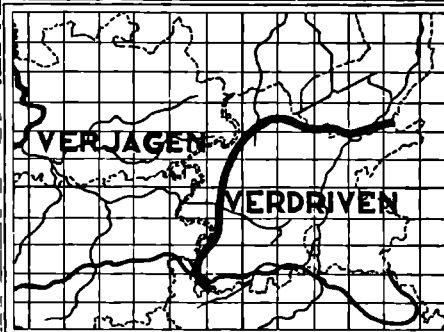
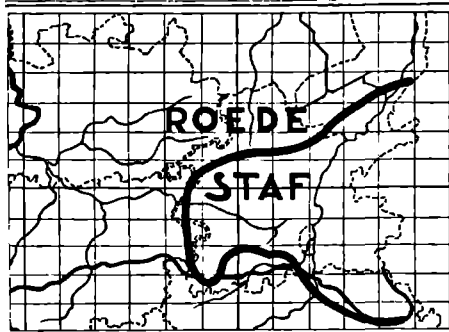
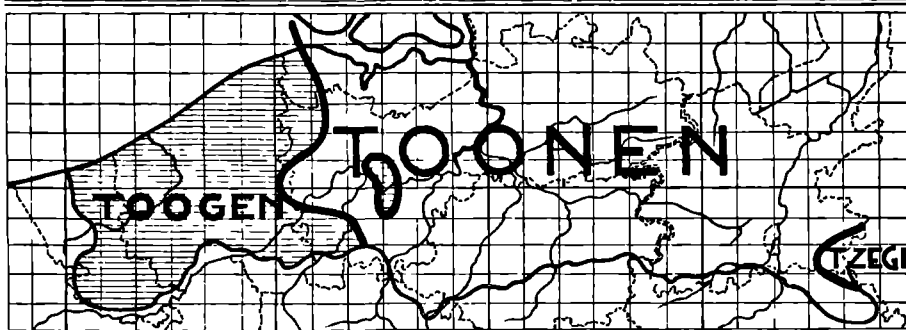
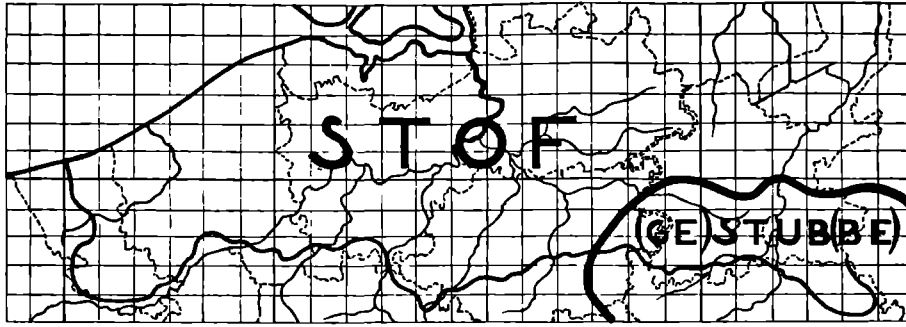
1 Sum sommige 192 (som dat saet een deel van het zaad 89) **2** de Br (vgl zom dat here in Rijmb **3** Lutg Chr GB someleec nonnulli Het woord sem of sum is in het Middel-Limburgsch zeer gewoon, al komt het in de onderzochte teksten niet juist in de constructie voor die de Br hierboven citeert

1 Sunde sonde 25-68 (sunderen sonderen sonde 41-133) **3** Lutg² sunderen Chr Serv LS sonde LG GB peccatum sundere peccator **5** Gro zön Voor den Umlaut van sunde zie kaart hondekens

1 Sunderse zondares 186 **3** LG
1 Surs Tyrus 82 **2** de Br (ook Sp) te Surs ende te Sayette (zie Sayette)
1 Suyn zwijn 67 **3** Chr GB swin porcus **4** onfr Wadst suin
1 Sweren zweren (hi swor 7, versweren 40) **3** Chr beswoerse Serv En ge-
 zworen GB swerren iurare **5** Gro zwère Hb zwere
1 Tachtig tachtig 15 (taghtentech 148) **3** Serv tachtentig GB agtenteg octoginta
1 Tafle tafel 6-147 **3** Lutg² Paas GB tafle tabula
1 Tale taal prol **3** Lutg Lutg² Chr Serv En Paas zale GB tale loquela
1 Tant tand 40 **3** Chr GB tant dens **4** onfr tant
1 Tarve tarwe 22-148 **3** GB tarwe frumentum
1 Te te prol **3** Lutg te hant Chr Serv te hant En GB te dore te gader te gange
 te gebode tegegen te gehiwene te hant te juncst te cope te maten te niwite(n)
 te orse te samene **4** onfr Wadst te
1 Te (namen si **te** penninghe 150) vaten..... die hielden te tweën mensuren
 ochte te drien 57) **2** de Br (te als distrib. praep.) GB (van dore) te dore ostiatim
1 Te bat hebben er beter op worden Zie bat **3** Lutg Lutg² dat hi nyen hadde
 en tvinteken bat
1 Teken teeken 38-14 **3** Lutg Chr Serv LS LG GB teken signum **4** onfr tēkan
1 Teekenen een teeken geven **6** **3** Lutg² GB tekenen signare
1 Telesten ten laatste 20 **3** Lutg telest Serv te leste Best te leste
1 Tellen vertellen (si telden 137) **3** Lutg Lutg² En GB vertellen narrare **4** onfr
 Wadst tellian
1 Temelec betamelijk 80-113 **3** Serv ghetemen betamen **4** onfr teman betamen
1 Temmeren bouwen 191 **3** Serv GB timbren carpentare **4** onfra Wadst getim-
 bran bouwen timbrian bouwen **5** Mrt goan tummeren een nieuw gebouw laten
 maken Voor timmeren temmeren tummeren zie kaart vis ves vös
1 Tempel tempel 2-20 **3** LS Paas GB templere templarius **4** onfr Wadst ofr
 tempel
1 Tensen ziften 206 **2** de Br **3** GB tensen cribare Tue Rut temsten
1 Tercitide ter derder ure 150 **3** LS LG
1 Terden treden (te terdene te treden 83 trat torden 224 vertorden 36) **3** Lutg
 Lutg² Chr **4** onfr ofr tredan Voor de reduplicatie zie kaart berd bred
1 Termt termp grens 33-144 **3** GB termp terminus Voor de achtervoeging der
 t vergl. hieronder lb
1 Thus te huis naar huis 65-232 **3** Serv En te hus
1 Tien tien 153 **3** Chr En LS tein GB ten, getal van tenen tende decem decimus
4 Wadst ofr ten
1 Tijd tijd 23 **3** Lutg Lutg² Serv En LS LG GB tijd tempus **4** onfr Wadst tīd
1 Toe toe prol-2 **3** Serv En GB tobehoren togaen toname torupen toruren to-
 sprake tostaen totellen totrecken towaien toworp **4** onfr Wadst tō
1 Toebrenghen volbrengen 85 **3** Lutg²

- 1 Toecomen** gebeuren 2 (toecomen volbracht 18-156) **2** de Br **3** LG toecomende vruden GB tocomen avenir
- 1 Toedoen** (sonder toedoen van helpen zonder hulptoevoeging 85) **2** de Br **3** GB todon additamentum **4** Wadst todon erbij voegen
- 1 Toedaet** aanvulling van geldmiddelen (sonder toedaet van coste 85) **2** de Br (verder alleen Rose) **3** GB todat appositio
- 1 Toenemen** groeien **20 3** Lutg
- 1 Toesien** toezien (toesiende allen ten aanschouwe van allen 68) **3** Lutg de Br vindt dezen casus absolutus weer voldoende om deze plaaats voor niet Limburgsch te verklaren
- 1 Toghen toonen** 117 **2** Fr **3** Lutg Serv ghetoghentlijck En tougen Aio LG GB togen demonstrare **5** Uit mijn kaart en J. W. Muller door Frings geciteerd zou blijken, dat toogen uit got. ataugjan in het Limburgsch niet voorkwam. Maar de Middellimbursche teksten leeren ons anders. Aan zegen hgd zeigen sloot dus in Oostlimburg zeker een togen, tougen aan; waarnaast toonen uit got atauginôn
- 1 (hem) Vertogen** openbaren (vertognesse openbaring 13) **2** de V (vertogen sfeer van Maerl) de Br (vertognesse alleen Spl) **3** Lutg En
- 1 Tol** tol (tolnere tollenaar 31-35) **3** GB tol teloneum **4** Wadst toln
- 1 Tombe** graf 191 **2** de Br **5** nog algemeen Limburgsch
- 1 Torment** kwelling 34 **3** Lutg Chr En LG GB tormenten tormentare
- 1 Tornen** vertoornen 88-141 **3** Chr Serv En LS GB tornen stomacari Zie erren
- 1 Tote** tot prol-2 **3** Lutg Chr GB totdar tenus toten versenen talaris **4** Wadst tôte
- 1 Trakteeren** spreken 133 **3** LG
- 1 Tranen** pl. tranen 186 **3** Lutg **2** Serv LG GB tran lacrima **4** onfr. tranî
- 1 Trecken** trekken (trakene treckede 102-148) **3** Chr LS LG GB trecken trahere **4** ofra treckan
- 1 Tresore** schat 16 **3** Serv tresoer tres GB tres camere thesaurarium **4** onfr Wadst ofr triso
- 1 Tribulatie** verdrukking 195-196 **3** Lutg² LG
- 1 Troest** troost 13-18 (troestre 212 troste 147) **3** Lutg Chr troestere Serv troost En trôste Best troist LG Paas troisten GB trost hortatio trosten consolari trostre consolator **4** Wadst trôst
- 1 Tsarmeer** voortaan van nu af 215 **2** de V (sfeer van Maerl) Mogelijk is dit woord van den Brabantschen omwerker
- 1 Tsens** cijns (thens 131-171) **3** Serv tzens cens LS cinsinge GB tzins census **4** Wadst tins
- 1 Tveleuen** twaalf 110 **3** En LS twelf GB twelve duodecim **4** onfr Wadst tuelif met Limburgschen Umlaut
- 1 Tuschen** tusschen prol-86 **3** Serv En teswe LG GB tusgen inter

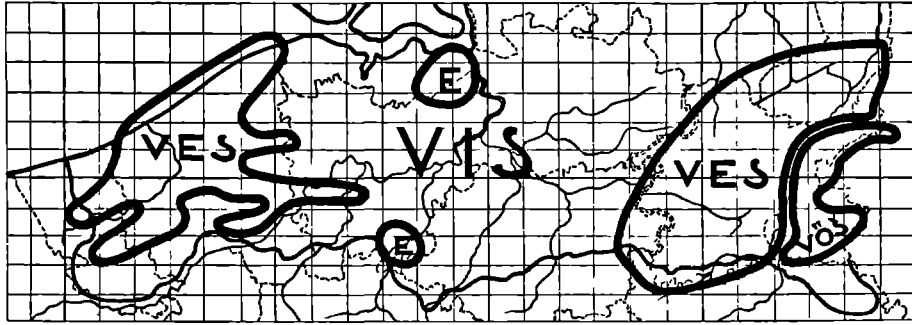

- 1 **Tuun** heining heg 169-170 (tunen 170) GB tun sepes tunen sepire 4 onfr tûn .
 5 Mrt toen heining Dor tuune omheinen Cla tuun heining
- 1 **Tvee** twee prol-8 (ontve 30 tveyaregh 18) 3 Chr twe Serv twee En twei twine
 GB twe duo tweiarech bieninus in tuen gespleten bifidus
- 1 **Twivelen** twijfelen 244 (hen tuivelde zij twijfelden 244 tvelest du 102) 3
 Lutg² twivel Chr Serv ontwijvelijck En twivel Paas zwivelen GB twivelen am-
 bigere GH Voor twivelst du naast tvilestu zie hieronder 1 B
- 1 (niet een) **Twint** geen zier 227 2 de Br 3 Lutg Lutg² 5 Nog in Overpelt
- 1 **Ure** uur 52-57 3 Chr En GB ure hora
- 1 **Ut** uit 60-63 (uterste 147) 3 Lutg Chr Serv En LS LG GB ut=ex, uten utterst
 4 onfr Wadst út
- 1 **Utgesprurt** uitgelopen ontsproten 197 3 GB utgesprut surculus utsprut van
 den wingarde sarmentum Over de wederzijsche metathesis zie hieronder
 III 31. Spruiten is de Limburgsch-Oostbrabantsche variant van spuiten
- 1 **Utlansch** vreemdeling 153 4 ofr ütlandes in het buitenland 5 Zie kaart
 vreemd utlandsch
- 1 **Utwert** naar buiten 229 3 GB inwert 5 Zie over de Limburgsche -wert-waart
 samenstellingen darwert en warwert
- 1 **Vaen** vangen 52 (du vees 131) 3 Chr En LS Paas GB vaen capere
- 1 **Vaer** vrees angst 195 3 Lutg Lutg² Serv
- 1 **Valghe** golf 102 3 Chr vlaghe Voor de metathesis zie hieronder III 31°
- 1 **Vallen** vallen (en groet wonder vil in hem 30) 2 de Br 3 Chr de dure tijd die
 viel 1119 GB vallen ruere gelec vallen irruere
- 1 **Vallen** vallen 192-6 3 En GB 4 Onfr Wadst fallan
- 1 **Vallen** vallen (vil in ene sikheit werd ziek 183) 2 de Br (gallicisme) Zijn alle
 gallicismen niet Limburgsch?
- 1 (in derre) **Valmnen** vlammen 147 3 Lutg vlammen GB flamme zie voor de
 metathesis hieronder III 31° 4 onfr flamma 5 Gro vlám
- 1 **Van irst** in den beginne 217 2 de Br (Hedew Ruusbr) 3 Lutg doe ginc Lutgard
 van irster plegen wel starker beden over hare
- 1 **Varen** gaan 72-200 (hi vert Let op den Limburgschen Umlaut van vert Voor
 voren voeren zie hieronder I A) 3 Lutg Chr Serv En Aio Paas GB varen pegrere
 4 onfr Wadst ofr faran
- 1 **Vart** tocht 8 3 Lutg² Chr Serv En LS GB bedevart 4 onfr fard
- 1 **Vee** vee 11 3 En vie Paas vie GB vee pecus 4 onfr fê 5 Hb vie Jo vieh
- 1 **Vele es** velen zijn 48-150 3 Chr Serv des was vele En GB vele multum 4
 onfr Wadst filu Vele was in het MLimb evenals in het overige Mnl nog zelden
 een adjectief maar meest een neutraal substantief
- 1 (hem) **Verbaeren** zich vertoonen (so verbaerde hare die sterne vertoonde
 zich de ster 16) 2 de Br met welk argument? 3 Chr Serv

1 Verbannen uitwerpen verbannēn 179 (si verbinen) **3** Serv GB verbannen anathema **5** Gro
1 Verbernen verbranden 22-185 **3** Lutg Serv verbrant En verbranden LG Voor de metathesis zie hieronder II 31°
1 Verbleschen verstikken 140 **2** de V (in 13e eeuwsch Vlaamsch v Maerl) **3** GB verblesgen suffocare
1 Verblischen zich verblijden 4-82 **3** de V Lutg Lutg² verbliden Chr verbleden GB verblisgen resultare
1 Verboren verbeuren (hi heft des lijfs verbort 112) **2** de Br **3** Lutg 8363 **5** nog algemeen Limburgsch
1 Verbroyen verschroeien (verbroyet 89) **2** de Br **3** GH broien adurere GB bruden covare **5** Nog in Pael en omstreken en in Millen in gebruik
1 Verclernesse verlichting 28 **3** Lutg verclart Chr vercleren Serv clærheit Cleer is de specifiek Limburgsche Umlautsvorm voor klaar
1 Verculen verkoelen 195 **3** GB verculen refrigerare
1 Verdarnt verbijsterd 234-240 (verdarntheit = verbijstering 30) **2** de Br de V (in 13e eeuwsch Vlaamsch) **3** Lutg 8049 8267
1 Verderven vernietigen 180 **3** En Paas GB vederven deterere
1 Verdienen verdienen 145 **3** Lutg Chr Serv GB verdinen mereri
1 Verdinte verdienste 125 **3** Serv dienst LG GB verdiente meritum
1 Verdoemen verdoemen (verdumt imp. 47) **3** Lutg² Chr Serv doemesdach Aio LG GB verdoemen condempnare **4** onfr duoman oordeelen Wadst fardoman veroordeelen **5** Gro verdūme Gra verdome
1 Verdoen dooden 229 **3** Lutg GB verdon perinere **4** onfr fardōn (zich aan iemand) bezondigen
1 Verdoren onzinnig worden buiten zichzelf geraken 197 **2** de Br (deze bet verder alleen in Nat Bl en Parth) **3** Lutg verdoerde buiten zinnen geraakte **5** zie kaartje door: dwaas
1 Verdorren verdrogen 89 (verdorret 87) **3** LS LG
1 Verdraghēn sparen 171 (du verdregs) **3** Lutg Serv En LG verdrechlicheit Paas GB verdraghēn perferre **4** onfr fardragen verdragen dulden Voor den Umlaut van verdregs zie kaart hij gaat: geet
1 Verdrenken doen verdrinken 67 (verdrenkdender) **3** LS GB verdrenken submergere
1 Verdumnesse vonnis 230 **3** Chr LS GB verdumnisse condempnatio. Voor den uitgang -nesse zie kaart
1 Vererret vergramd 98 **3** Chr Serv vererren doen verdwalen LS vererren verdwalen GB vererren exacerbari
1 Verfrucen bedriegen glosse 46 **3** Fr (uitgesproken oostelijk) **5** Fr Tuerlinx Te Houppertungen nog gefutseld en te 's Gravenvoeren nog verfutsjelen Zie verder hieronder III

- 1 **Vergaen** onder gaan (verghinc de sonne 230) 2 de Br 3 Lutg Lutg² verginc hield op
- 1 **Verghederen** vergaderen 225 3 Lutg² Serv vergaderinghe LG vergaderen GB gadren unire Let op den Limburgschen Umlaut
- 1 **Vergheten** vergeten 122 3 Lutg Serv En Paas vergessen GB vergeten oblivisci
- 5 Gro Gra
- 1 **Vergheven** vergeven 79—68 3 Lutg Serv En LG vergyffnisse GB vergheven ignoscere
- 1 **Vergilden** vergeldn betalen 39-131 (vergouden) 3 Lutg Chr Serv LG GB vergelden solvere Wadst fargeldan
- 1 **Verhoeghen** verheerlijken 3 Serv LG GB verhogen exaltare
- 1 **Verholenlec** heimelijk 9-130 3 Serv verholen En verholen Aio si verholent LS Paas GB verholenlec clandestinus
- 1 **Verhalnheit** het verborgene 42-84 3 LS verholentheit GB verholen arcanum verholenheit secretum
- 1 **Verkiren** verleiden 227 3 Serv LS verkeren bedriegen GB verkeren subvertere De i voor ai is Brabantsch en Limburgsch
- 1 **Verkregten** overweldigen (verkregtegt) 82 3 Lutg verkracht
- 1 **Verkuschen** versmaden 46-227 3 de V (maar verkiesen versmaden komt ook voor en is Vlaamsch) Lutg 5 verkuschen in de beteekenis van verkwisten nog te Oostham
- 1 **Verlaetnesse** vergiffenis 206 3 LG verlatenisse GB verlatenisse obmissio GH
- 1 **Verledeghen** bevrijden verlossen 9-39 Lutg Chr Aio LS LG GB verledeghen liberare
- 1 **Verliesen** verliezen 55-42 3 Lutg Serv En LS LG GB verliesen perdere 5 Gro
- 1 **Verloesnesse** verlossing 128 (verloessere 7) 3 Lutg Lutg² Serv verloessen
- 1 **Vermaledyen** vervloeken (vermaledyde) 204 3 Lutg Serv LG GB vermalediet execrabilis
- 1 **Vermieden** verhuren 169 3 Lutg Serv En 5 Nog algemeen Oostlimburgsch voor het verhuren van personeel
- 1 **Vernachten** overnachten 189 3 GB vernachten pernoctare
- 1 **Verniwen** hernieuwen 183 (har seer te verniwene) 2 de Br (ook Wal) 3 LG vernyet nye GB vnuwen renovare
- 1 **Verraden** verraden 110-186 3 Serv En Paas GB verraden tradere 5 Gro veroje
- 1 **Verre** ver 2 3 Lutg Lutg² Chr verren Serv En GB verre procul GH 4 onfr ferro
- 1 **Versamen** verzamelen 10 (versament part 15) 3 Lutg Serv GB samen adunare
- 1 **Verscheiden** sterven 69-231 3 Lutg Serv LG GB verschedenisse emigratio

1 Verseereghen smart gevoelen 223 **3** LS verseert
1 Versekren vrijwaren beveiligen 238 **3** Lutg Lutg² Serv seker LG
1 Versien zien 25-153 (versach) **3** Serv GB versien procurare
1 Versinken verdrinken 53 **3** En
1 Verslinden verslinden 72-191 (verslendere) **3** GB verslinden devorare **4** onfr farslindan verschlingen **5** Let op de ook Limburgsche in: en variatie
1 Versmeden versmaden 82 (versmedden) **3** Lutg Chr versmeetheid Serv versmaden LS versmaet LG versmaeden GB versmeden spernere **4** onfr smaha smaad **5** Specifiek Limburgsche Umlaut
1 Verssagen ontstellen 127-239 (hebben . . . . verssaegt) **2** de Br (als trans veel bij Maerl) Als het niet ook in de Limburgsche teksten voorkomt, waar ik niet voor inste, dan is het dus van den Brabantschen omwerker
1 Verssen hiel 207 **3** GB versene calx **4** onfr fersna **5** Gro Vas Mrt vêêrz Dor vêêrsche Tue verssem Rut vas Cla vessem
1 Verstannesse verstand 112-173 **3** Chr LS verstandenisse LG verstandenisse GB verstannisse intellectus
1 Verstoeren het herstellen 156 **2** de V (in 13de eeuwsch Vlaamsch) **3** GB verstoringe restauratio
1 Versuchten zuchten 114-183 **3** Chr Lutg
1 Versumen verzuimen (versumt 122) **3** Chr Serv En LS versumenisse LG versumenisse Paas versu(o)mt GB versumten negligere
1 Verswelgen opslokken 191 **3** Lutg **4** onfr farsuelgan
1 Versweren meineed doen 40 **3** GB verswerren peierare **4** onfr farsuerian GTr fersuoran die valsch gezworen heeft
1 Verteren verbruiken 144 **3** Lutg Lutg² GB verteren consumere
1 Vertoenen verschijnen openbaren 226-225 **3** Fr vertoenen (typisch oostelijk) Lutg² Serv GB tonen ostendere **5** Cla toonen
1 Vertrecken verhalen 81-83 (vertrac) **3** Lutg Lutg² onvertreckelijc onzeggelijk vertrecken verhalen Chr LS Aio
1 Vertreghen verslappen 166 (treghe traag 223) **3** Lutg LS
1 Vertrekkinghe een verhaal Prol **2** Fr **3** Chr vertreksel Zie kaart vertelseltje vertrekselke
1 Vertyen verloochenen 85-125 **3** Serv ave tyen LS LG GB verthien abrenuntiare
1 Ververen bevreest worden 254-102 (ververt) **3** Lutg Lutg² Chr ververeleken Serv verveerlike LS erveren Aio vervaerest Best LG ververlike GB ververe terere vervart conterritus **4** onfr farfaran omkomen **5** Rut verveerd
1 Vervreuden zich verheugen 84 (vervroudde) **3** Serv vervrouwen LG vervrouwen GB vervrouden gratulari
1 Vervullen 48-91 **3** Lutg Lutg² LG GB vervullen implere
1 Verwatene heiden 136 **3** Lutg Serv **4** onfr faruuâtan vervloeken

- 1 Verwelfte** het gewelf 24 **3** GB verwelvetete gewulfde testudo
1 Verwenheit heerlijkheid pracht 24 46 **3** Lutg verwende adj GB verwenheit
petulantia lascivia
1 Verwerven verwerven 120 **3** Lutg Serv erwerven En erwerven
1 Verwiten verwijten 35-117 (verwitelek adj) **3** En GB verwiten exprobrare
1 Verworpenheit nederigheid ootmoed 218 **3** Lutg verwerpen LS verwerpen
LG **4** onfr faruuerpan verwerpen
1 Verwudt dol 181 **3** GB verwoet freneticus GH verwoden
1 Vesch visch 131-48 **3** Lutg En viske GB vesch piscis **4** onfr visc Wadst **5** Gro
vés Gra ves Hb ves Zie kaart
1 Veschren visschers 29 **3** Aio Paas vitschere GB vesgen piscari vesgere piscator
1 Vesten inprenten 11-20 **3** Lutg En LG vesten vastklemmen GB vesten astruere
4 onfr gefestan bevestigen
1 Vet vet 135 **3** GB vet pinguis **4** onfr feit **5** Gro Gra
1 Veter boei 67 **3** Chr GB vetre compes
1 Viend vijand 202 (vienden 7-41) **3** Lutg viande Lutg² Chr viand En viande
LG vijant Paas vienden GB viant hostis **4** onfr Wadst fiunt **5** Gro véjend
1 Viftinden vijftiende 21 (vif 2-122 viftegh 148) **3** Chr vifte vichtiene En viftich
GB vif viftiende vifteg **4** onfr Wadst fif fiftich **5** Gro vaifténde Leven van Chris-
tina heeft vichtiene NBI
1 Vighen vijgen 141 (vigheboem) **3** GB vige vigeborn ficus **4** onfr figa GITr
figeno
1 Vinden vinden 116 **3** Lutg Serv venden En LS Paas GB vinden reperire **4**
onfr Wadst findan **5** Gro véne Gra
1 Vingher vinger 114-135 **3** Lutg² En vingere LS GB vinger digitus **5** Gro vinger
Gra venger
1 Vingherlen een ring 135 **5** En GB vingherlen anulus
1 Viole flesch 186 **3** GB viole fiala
1 Vir vuur 22-90 **3** Lutg Chr viere Serv vuyrich LS fur LG vur Voor de dela-
bialisatie zie kaart lieden luden **5** Gra veer
1 Virdonc penning 39-53 **2** de V (in 13e eeuwsh Vlaamsch) **3** GB virdelinc
quadrans Er is dus nog een derde woord tusschen vierdonc en vierlinc
1 Vire vier Prol **3** En LS GB vire quatuor **4** onfr Wadst viar **5** Gro Gra
1 Virte feestdag rustdag 86-117 **3** GB vieren celebrare solemnizare
1 Virtec veertig 24 **3** En GB virtech quadraginta **4** onfr Wadst viarteg **5** Gro
Gra Hb
1 Virtin veertien 8 **3** En GB virtene quatuordecim **4** onfr Wadst fiertein **5** Gro
Gra Hb
1 Visioene verschijning 2-126 (visione) **3** Lutg Lutg² Serv Vision
1 Visiren bedenken beschikken 85-226 **3** Lutg Chr viseren
1 Visitatie bezoeking beproeving 158 **3** LG

1 Visiteren bezoeken (gi visiteret 204 **3** Chr visenteert hi LG vysentieren GB visitiren besuken
1 Vlecht vlucht 196 **3** GB vlogt fuga **4** onfr fluht toevlucht **5** Gro vlöht Hb vlöch
 Voor de delabialisatie zie kaart zullen zellen
1 Vlechten vlechten 228 (si vlochten) **3** GB vlechten plectere **5** Hb vlöchte
1 Vleesch vleesch 21-107 **3** Lutg vlesch Serv vleischt En fleisc LG vleis GB vleesch caro **4** onfr Wadst GITr flêsc (fleiskes) **5** Gro Hb Jo GITr
1 Vlieghe vliegen 1 **3** Chr En flouch GB vlieghe volare **5** Gro Gra Hb
1 Vlien vluchten 67-164 (vlowen) **3** Lutg Lutg² Chr vlian (impf) Serv vleejen En LS vlowen LG vlijen Paas vlin GB vlien fugere **4** onfr Wadst ofr fliohan
1 Vlochgele vleugels 192 **3** Serv vlogel LG vloegelen GB vlogel ala **5** Gro Gra Hb Jo
1 Vloet vloed 30 **3** Serv LS LG GB vluet fluxus **4** onfr fluot
1 Vloeyen inf vloeien 174 **3** Lutg Chr LS overvloeyen LG GB vluien fluere
1 Voeleheit veelheid 43 **5** Dat de eu van veel via Limburg het eerst in Zuidnederland doordrong kan men zien uit de kaartjes stenen zeven spelen en veel in Onze Taaltuin II blz 116
1 Voertanemeer voortaan 210 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Lutg Chr voorwertmeer Serv voertmeer LG voertmeer
1 Voert comen voort gaan 31 (alse Jesus bat voert quam) **2** de Br meent dat deze uitdrukking Vlaamsch is. Een argument dat echter op een dergelijke gewone uitdrukking berust kan nauwelijks eenige bewijskracht hebben **3** GB vortgan progredi procedere vortganc processus vortleiden producere vortsprungen prorumpere vortbrechen protrahere
1 (hem self) **voertsetten** zich zelf op den voorgrond stellen 161 **2** de Br doen alsof (verder alleen Melib) **3** Dat is de beteekenis niet
1 Voestren verzorgen 196-242 **3** GB vusteren educare
1 Voet voet 46-24 **3** Lutg Serv En LG GB voet pes **5** Gro Hb
1 Voghel vogel 46 **3** En LG GB vogel avis Gro Gra Hb Mrt vdH
1 Vol vol 20-47 (volheit 21) **3** Lutg En vollen GB vol plenus volheit plenitudo **4** onfr Wadst ful **5** Hb Jo
1 Volc volk 2-8 **3** Lutg Serv En LS LG Paas GB volc populus gens plebs **4** onfr folc Wadst **5** Gro Gra Hb
1 Volcomen volbrengen en volbragt worden 19-147 **3** Lutg Lutg² Serv En volkomen LS volkomen = volmaakt LG volcoemenre GB volcomenleke perfecte
1 Volcwych oorlog 195 (volkewighen) **2** de V (in 13e eeuwsch Vlaamsch) **3** Lutg van wigen = van oorlogen GB volcwich bellum **4** onfr uuic Wadst uigman strijder
1 Volgen volgen 27-25 **3** Lutg Lutg² Serv En LS GB volgen prosequi **4** onfr Wadst ofr folgôn **5** Gro Hb
1 Vollec spoedig terstond 135-148 **2** de Br (Hadew Ruusbr) **3** Lutg Lutg² Chr 175 Paas vollencliche

1 Volwerken volbrengen 221 (volwarcht) **3 GB** volmaken
1 Vorder voorvader 51-105 (vordren voorouders) **3 GB** vorder anterior
1 Vorsinicheit voorzienigheid glosse **3 GB** vorsien prospicere providere vorsininge provisio
1 Vorste de eerste overste 216 **3 Serv En LG GB** vorst princeps **4 onfr** furisto Wadst furist
1 Vorwarde voorwaarden 150 Zie wart woord
1 Vorwert van dire uren vorwert van dat uur af 230 **2 de Br 3 Lutg²** voerwert voortaan DI 2 bl 157
1 Vragen vragen 87-225 (du vregst, vargen inf 241) **3 Chr** (vreghen) En frågen Paas GB vragen interrogare **4 Wadst** radfrâgon raadvragen **5 Gra** Limburgsche Umlaut (du vregst) Voor de metathesis van vargen zie hieronder II 31°
1 Vrede vrede 7-11 **3 Lutg Chr Serv En** fride LS LG GB vrede pax **4 Wadst** fritha **5 Gro** vré Gra vre
1 Vremd vreemd 131-180 **3 Lutg En Paas GB** vremt man advena **4 Wadst** fremithi **5 Gro** vremp Hb NB vremp
1 Vrese vrees 2-5 **3 Lutg Serv** vreyselyk En freislike LG vreise GB vrese periculum **5 Gro** vreis
1 Vri vrij 177 **3 Lutg Lutg² Serv En** frien LG Paas GB vri liber **5 Hb** vrey
1 Vrint vriend Prol-32 (vrinschap 48-215 ghevrinde onvrinde 227) **3 Lutg Lutg²** En frunt LS LG vrintlike Paas vrunden GB vrint amicus **4 Wadst** vriend **5 Gro** Gra Hb vrund
1 Vro verheugd 83-197 **3 Lutg Lutg² Serv** vrolyck En frô LS vrolic Paas GB vrolec jocundus **4 Wadst** fra
1 Vroch vroeg, des morgens 163-226 (vruch) En froe GB vruch mane **4 onfr** fru mane **5 Hb** vreug Mrt vreug
1 Vrocht vrucht 3-4 **3 En LS** vrogt Paas vruchte GB frucht fructus **4 Wadst** frehti verdienste **5 Hb** vrôch Echt Limburgsch o voor u
1 Vroed wijs 84 **3 Lutg² Serv GB** frutscap industria
1 Vromlec nuttig dapper 22 **2 de Br 3 Lutg Lutg² Chr** vrome En from LS vromeglike GB vromeglike strenue vromeleke probe it vromet
1 Vroude vreugde 2-83 **3 Lutg Lutg² Chr Serv** vrouwe En LS LG Paas GB vroude hilaritas
1 Vrowe vrouw Prol-2 (yonfrowe) **3 Lutg² En** frouwe LS LG GB vrowe matrona iuncvrowe puella **4 onfr** Wadst frûa
1 Vuden voeden 46 **3 Lutg Lutg² Chr LS Best LG** Paas GB vuden pascere
1 Vueren brengen 90-173 **3 En LS GB** vueren devehere GH
1 Vul in ontbinding 183 **3 Best GB** vulinge corruptio vulleke corrupte **4 onfr** beuellan bevlecken GLTr wullon = walgen onfr Wadst fûlitha putredo
1 Vust stok 224-225 **2 volgens de Br** komt vust stok alleen voor in het Leven van Jesus Hij neemt daarom verder zonder bewijs aan dat dit woord Vlaamsch is

1 Wach wee 229 **3 Chr** o wach **GB** wach heu **GH**
1 Wachten ende spien 87 (wachten ende speiden beloerden en bespieden)
2 de Br (dezelfde verbinding in Lanc) **3** Weegt de ei-vorm van spieden niet ruimschoots tegen het stijbloempje uit den Lancelot op?
1 Waen wanen van waar 4-90 **3 Serv** wanne **GB** wane unde so wane undecumque
1 Waenen wanen 92 **3 Lutg** Lutg² si waende **Chr** **Serv** Paas wain meening waenden **GB** opinari
1 Waer kins du mi van waar kent gij mij 27 **2 de Br** vertaalt waer met hoe, waar schuilt hier het bewijs voor het niet Limburgsch karakter van dit zinnetje? Misschien is hier bedoeld „waeraf kins du mi” en is af door den afschrijver weggelaten
1 Waerheit waarheid 21 (wareiden) **3 Lutg²** En Best **LG** Paas wairheid **GB** waerheit veritas **4 onfr** Wadst uuârhêd **5** De vorm wareiden is echt Limburgsch
1 Waien waaien 81 (wayere 22) **3 GB** waien ventare waire ventilabrum
1 Wakel zweer 147 **2 de V** (behoeft niet Limb te zijn **Fr** **Voc** **Coop** 1483 grens **Limb** **Brab**) **3 GB** wakel ulcus **GH** **5** De tegenwoordige uitbreiding is zeker specifiek Limburgsch en vandaar zal het wel naar de Brabantsch-Limburgsche grens zijn gekomen. Maar ook als het van ouds Brabantsch Limburgsch was, wat dan nog? Er zal van den anderen kant bewezen moeten worden dat het niet Limburgsch was.
1 Waken waken 200-11 (die wakden) **3 Chr** **Serv** En wacden **LS** Paas wachen **GB** waken vigilare **4 onfr** Wadst uuakôn **5 Hb** Jo
1 Wale wel gaarne **Prol** 2 **3 Lutg** **Chr.** **LS** Paas **GB** wale bene **4 onfr** ofr uuala **Wadst** wel **5 Hb** wel **Mrt** woal **Jo** waal **vdH** woal
1 Wandelen wandelen gaan 242 (du wandeles) **3 Chr** **LS** Paas **GB** meare pervagari **5 Gro** Hb
1 Wanghe wang 40 **3 Lutg** **GB** wanghe maxilla **4 onfr** **Wadst** uuanga **5 Gro** wang **Gra** wang **Hb** wang
1 Want want, omdat **Prol**-2 **3 Chr** **En** **LS** **LG** **4 onfr** huand **5 Gro** Hb
1 War waar 88 (waromme 2) **3 Serv** waeromme **En** **GB** war ubi warumbe cur quare **5** Voor den Limburgschen Umlaut zie kaart hondekens
1 Warnen waarschuwen 147 **3 Lutg** wernen **Serv** **En** **LS**
1 Wart woord of woorden 21-30 (ons ghedinkt ens wards) **2 de Br** (vgl ere vaert in Rijmb) **3 Lutg²** en **LS** wort **GB** wort verbum De a-vorm is zeker meer Limburgsch en Oostnederlandsch dan Zeeuwsch Vlaamsch, hoewel die ook daar in het land van Hulst voorkomt. Zie kaart morgen margen en Jac. van Ginneken: Ras en Taal. Amsterdam 1935 blz 56. **4 onfr** **Wadst** uuort.
1 Warwert waarheen 64 **2 de Br** **3 GB** warwert quorsum
1 Wassen groeien 91-93 **3 En** gewaskens **LS** Paas **GB** wassen crescere volwassen **adultus** **4 onfra** **Wadst** **5 Gro** Hb **vdH**

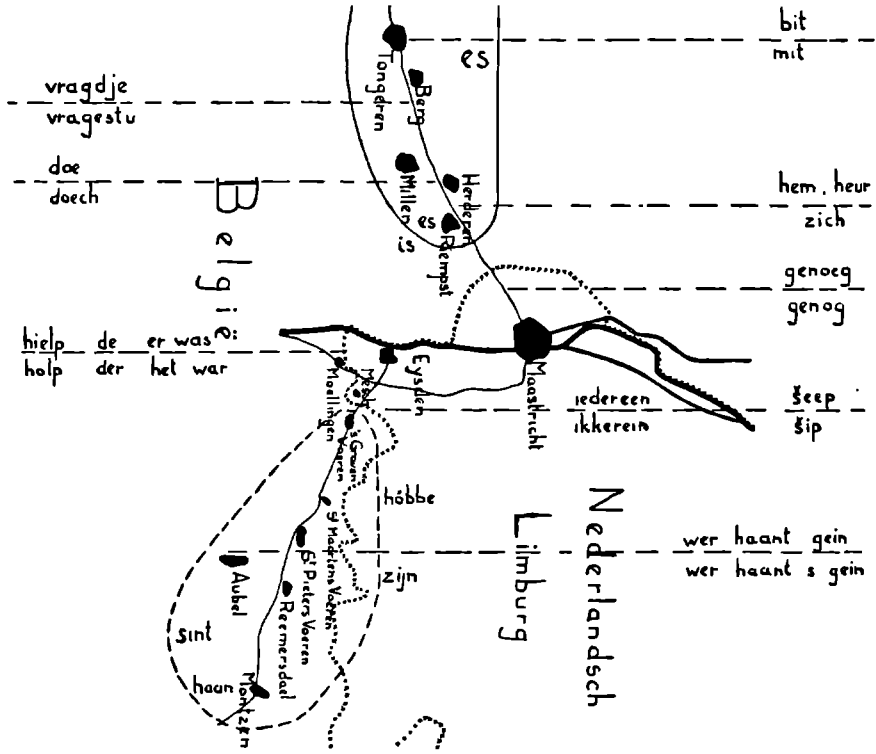
1 Wat wat 6 (cum genetivo plur wat namen welke naem wat menschen dat kint werden soude) **3** GB van wat lieden van wat lande of geslechte **4** onfr huat **5**. Dit gebruik van wat is nog algemeen Limburgsch
1 Watre water 57-23 **3** Serv En LS GB watre aqua **4** onfr Wadst uatar **5** Hb
1 We wee **3** **3** En LG **5** Gro
1 Wech weg 16-22 (en weghe 17-142) **3** Lutg² ewech En LS Paas GB wech via, en weggan decedere **4** onfr Wadst ueeg **5** Gro Hb Cla eweg
1 Weder wat van beide 87 **3** Lutg Chr En LS antweder
1 Wederloen vergelding 152 **4** onfr uithirlôn
1 Wedermaken weerleggen 195 **2** de Br (deze bet alleen in den Limborgh) **3** maar de Limborch is bewezen door Verdam in 1888 een Limburgsche tekst te zijn. Bewijst de Br hier niet, wat hij meende te weerleggen?
1 Wederzeggen weerspreken 14-77 **3** En Aio LG wederspreken Paas wider-saen GB wederseggen contradicere
1 Weduwe weduwe 15-160 **3** Serv LG GB wedeue vidua **4** onfr uuidooua **5** Gro wef Gra wef
1 Weese wees 211 **3** LG weeskens GB wesheit orbitas **4** onfr ueeiso **5** Gro Gra Hb Jo
1 Weiden weiden 134 de weide 180 **3** Chr En LS **4** onfr ueeitha
1 Weigeren weigeren 23 **3** Serv weigeren LG weygeren **5** Gro Hb
1 Weke week 145 141 **3** GB weke septimana **4** onfr uuika **5** Gr Hb
1 Wekken wekken 183 **3** Paas GB wecken excitare
1 Wele veld met rijp koren 115 **2** de V (behoeft geen Limb te zijn) **3** Fr kan schrijffout zijn voor velde
1 Welna bijna 30 **3** Lutg GB walna ferme pene walna utterste penultimus
1 Weltyt wanneer 204 (uit: welc tit)
1 Wenen weenen 35 **3** Lutg² Chr Serv weynen En weinen LS Paas weinen GB weinen flere plorare **4** GITr uenon
1 Werd waard (werder) 46 **3** GB werdech dignus **4** onfr Wadst uerth
1 Werd waard (werder) 46 **3** GB werdech dignus **4** onfr Wadst uerth
1 Werdegheid waardigheid 21 glosse **3** Lutg Lutg² werdegen Aio LS werdechheit GB werdegheit dignitas De datief plur vorm op heiden is echt Limburgsch
1 Werelt wereld 93-95 **3** Lutg Chr En LS LB wereltlike Paas GB werelt mundus **4** onfr Wadst ofr uerold
1 Werf (in anderwerf ten tweede male 242) **2** de Br **3** GB negen warven novies seven hundred warven septingenties
1 Werken werken (warchte) 81-117 **3** Lutg Chr Serv En LS LG gewracht GB werken operari **4** onfr Wadst ofr uerkian **5** Gro
1 Werpen werpen 36 **3** En Best LS GB werpen proicere **4** onfr Wadst ofr uerpan **5** Gro

- 1 Wers** erger 75 (wer hebben) erger worden **3** Lutg wars wars En LS wers duen
4 Wadst werson slechter maken
1 Wert van Jherusalem wert=van Jeruzalem 112 **2** de Br zonder bewijs
3 wert waarts komt voor in alle Middel-Limburgsche teksten Lutg Paas zu Egypten wert Chr enz
1 Wert huisheer 156-205 **3** En GB wert hospes **4** onfr Wadst uird
1 Werven werven verwerven 202 **3** Serv erwerven En LS Paas
1 Wet wet 2-9 (de weet 191) **3** LS **4** onfr uittut **5** Gro Gra Hb De vorm weet uit de Casus obliqui komt geheel en al overeen met smid: smed smeed schip scep enz
1 Weten weten 16-17 **3** Lutg En Best Paas wissen GB weten scire **4** onfr Wadst uitan
1 Wi wij 7-15 **3** Lutg GB we nos **4** onfr Wadst
1 Wide wijd 48 (widen verbreedten 190) **3** Lutg Chr En GB widinge dilatatio wideren dilatate **5** Gro waid
1 Wider weder 15-16 **3** GB wider re —
1 Wijf vrouw **2** **3** Lutg Lutg² Chr. Serv En LS Paas GB wijf mulier **4** Wadst wif **5** Gro Gra Hb.
1 Wijnbere druif 49 **2** de V (Kan Brabants zijn) **3** is Brabantsch maar ook Limburgsch Serv die wijnberen LS beren GB weinbere botrus GH **4** Héliand winberi ofr beri bes **5** Dor wiemer (uit wijnbeer) bes Jo woelbere boschbes. Het leeft nog in Belg Limburg b.v. te Pael en omstreken. Rut beer = bes
1 Wijngart wijngaard 141 (wijngat) **3** Serv wijngaarde LG GB weingart vinea Voor de metathesis zie hieronder II 31° **5** Gra weyer Hb wigerd
1 Wijs wijs Prol-52 (wijsheide) **3** Serv LG wijsheit GB wis gnarus wisheit sapientia
1 Wijs wijze 9-129 **3** Lutg LG Paas GB dosdan wis taliter enger wis aliquatenus negener wis nequaquam **4** Wadst wis
1 Willechheit wil Prol **3** Lutg Lutg² willechleke LS willeglieke LG willech libens **4** onfr Wadst uillig gewillig
1 Willen willen 42-39 (hi welt hi woude willens) **3** Serv wille En LG GB velle alwillens = sponte **4** onfr Wadst ofr uillian **5** Gro Hb welle Gro De varianten met e zijn weer echt Limburgsch Hi welt leeft nog op vele plaatsen in het Zuiden
1 Winken wenken (hi winkde) 208 **3** GB winking nutus Winkde is weer een specifiek Limburgsche vorm zie kaart pakte **5** Gro wenke
1 Winne arbeider 169 (winnen bearbeiten 214) **2** de Br (Hadew Ruusbr)) **3** GB winleke lant arabilis, winnen excolere zie hofwinne **4** GiTr uenere vernaculus **5** Winning halfwin winhof en hofwinne leven allemaal nog in Zuid Limburg
1 Winnen voortbrengen **8** **3** Aio GB kinder winnen

1 Wint 81-102 **3** En GB wint ventus **4** onfr uuint **5** Algemeen Limburgsch
1 Wintelen wentelen 129 **3** GB wentelen devolvere GH wendinge vertigo
 Chr 1144 windelen onder invloed van rindelen 1136
1 Wintre winter 182-196 **3** Serv winter GB winter hiems **5** Gro Hb
1 Wipe fakkel 224 **2** de Br (Vla) **3** GH Wipe fax beteekent eigenlijk niet fakkel
 maar gevlochten rijswerk dat aangestoken voor fakkel kan dienen **5** Dit nu is
 een Zuid Limburgsch woord dat op veel plaatsen nog in de volkstaal voorkomt
 b.v. in Overpelt Dat dit woord in Remersdaal de beteekenis van dansvloer heeft
 aangenomen zal wel als pars pro toto te verklaren zijn Cla wyp gevlochten
 prop stroo om onder de dakpannen te steken
1 Wis (gen) waarom 46 **3** Lutg En
1 Wisen onderwijzen onderrichten 19-22 **3** Lutg Chr GB wising indictio
1 Wisen verwijzen veroordeelen 192 **3** GB wisen indicare
1 Wisseling ruilgoed 125 **3** GB wislen cambire **4** onfr GITr uuihsil wisseling
 Wadst wehsal ruil
1 Wit 115 (ghewitte wit gekalkt 191) **3** En GB wit albus candidus witten albere
1 Woenen wonen 211 (woning 5) **3** En LG woenyng GB woenen habitare
 woning domicilium **4** onfr uuonôn
1 Wolke wolk 126 197 **3** Serv En GB wolke nubes **4** onfr uulca
1 Wolve wolf 49 **3** En GB wolve lupus
1 Wond wond 173 **3** Lutg EN LG GB wond plaga wonden sauciare **4** onfr uunda
5 Gro Gra
1 Wonden verwonden 173 **3** En
1 Wonder wonder (sagen te wondere op hem zagen verwonderd naar hem
 op 28) **2** de Br **3** Lutg te wonder aensien (vgl de Bri) Chr Serv wonderlijk En
 LS Paas GB wonder mirum admiratio **4** onfr uuundir
1 Wonderen zich verwonderen 28 **3** Lutg Lutg² Chr Aio En LS Paas GB wonde-
 ren mirari **4** onfr Wadst uuundir
1 Worgen wurgen 137 **3** En **4** onfr Wadst uurgarín strangulatrix GITr uurgon
5 Gro
1 Worm worm 133 **3** Lutg Lutg² En GB worm vermis **4** onfr Wadst GITr
 uurm **5** Gro Hb
1 Wortel wortel 22 **3** GB wortel radix **5** Gro Hb
1 Wouden beschikken besturen (woud mijns imp) **3** Lutg Aio **4** onfr Wadst
 ualdan
1 Wrake wraak 192-196 **3** Lutg Chr Serv GB wrake ultio vindicta **4** onfr Wadst
 uurâca **5** Gro Gra
1 Wriven wrijven 86 **3** GB wriven conficcare **5** Gro Gra Hb
1 Wrugen beschuldigen 32-87 **3** Lutg Chr wroeghen wrugnesse Serv LS wruge
 berisping GB wroegen incusare GH **4** Wadst wrogian ophitsen
1 Wustine woestijn 7-24 **3** Lutg Chr En woeste LS GB woestine desertum GH
4 onfr uuôstinna

•

Onze conclusie mag dus toch wel zijn, dat wat van oudsher het Limburgsche Leven van Jesus heette, gelijk het ons in den L-tekst is overgeleverd, een echte Limburgsche tekst zal moeten blijven. Zeker geef ik gaarne toe, dat er duidelijke sporen van een lichte Vlaamsch-Brabantsche bewerking aanwezig zijn, maar dat verandert niets aan het Limburgsch karakter van het geheel. De tegenovergestelde meening kan m.i. alleen berusten op onvoldoende bekendheid met onze ontwijfelbaar echte Limburgsche teksten.

Maar verder moeten wij nu nog twee oudere L-teksten aannemen, die wij – in aansluiting bij Dr. de Bruin – met twee sterretjes en één sterretje voor de L zullen onderscheiden.

IA. De L-tekst komt dus als **L in eersten aanleg uit het door Prof. Plooy, op kerkhistorische motieven aangewezen gebied, dicht bij Luik, de bakermat der Begijnen-beweging; dat is dus de streek van Aubel, Reemersdael, de drie Voerens, Rolduc, Kerkrade en Heerlen. Deze oudste L-tekst is dus Zuidoostlimburgsch, gelijk duidelijk blijkt uit eenige grammaticale regels en relicten:

1. Het allerfrequentst gebruik van de Genitief *s* en *dis* voor het persoonlijk voornmw. *h e t* en het demonstratieve *d a t* in negatieve en met de negatie verwante zinnen; b.v. *s i n e w i s t e n s* niet, *c a n h i d i s n i t g h e d o e n*, *w i h e b b e n s w a l e v e r d i e n t*, *h i s a c h t e n d e g e l o e v e t s*, ende *d i s h i w a l e w i s t e*, – evenals we dit zoo vaak bij Heiny van Veldeken vinden. In het Ofra. Lodewijkslied vinden wij dit in: *h e r i m o s l o n o t b r u c h e e r e s l a n g o*. Uit het moderne dialect komt hiermee te Aubel overeen: *ver haans gein*: wij hebben er geen, *ver haans genog*: wij hebben er overvloed van. Zie onze overzichtskaart.
2. De derde pers.meerv. v. h. Praesens der meest gebruikte werkwoorden: *s i n t*, *g a a n t*, *h a a n t*¹⁾ (= zij zijn, zij gaan, zij hebben), die thans nog van 's Gravenvoeren tot Aubel en verder in Hollandsch Zuidlimburg voorkomt.
3. Het lidw. *d e r* in 't mannelijk enkelv. in: „der vader” Deze vorm is bij de latere omwerking waarschijnlijk over het hoofd gezien en per ongeluk blijven staan. Zie kaart der: *d e*
4. De stamklinker *a* van hebben in hebben. Ook deze vorm komt slechts ééns voor, en is per vergissing blijven staan. Zie kaart hebben: *h o b b e*: haan. In het ofra. van het Lodewijkslied: *h a b e t* = gij hebt.
5. Het gebruik van *h e t* voor *e r* in uitdrukkingen als: *e r w a s e e n s*, *e r z i j n v e e l*. Zie blz. 55 : 1 – *h e t v i l d e r e g e n*, *h e t q u a m e n d e v l o e d e*, *h e t w a i d e n d e w i n d e* en dito dito 55 : 5, de S-tekst neemt er slechts de helft van over. Thans nog in het gebied van 2., 3. en 4.
6. *L a d e n* voor uitnodigen: nog in Aubel.
7. *O n g h e h i r* voor Ungeheuer, nog in St. Pietersvoeren.

---

¹⁾ Door den naam Montzen is op de kaart de -t van haant weggevallen.

8. Houtende voor Krüpel nog als hulte in Aubel.
  9. Wakel voor zweer komt alleen nog in 't Zuidelijkste deel van Hollandsch-Limburg en in het gebied Aubel-Montzen voor. Zie kaart.
  10. Terwijl alle -ald, -old, en zelfs sommige -eld gevallen in ons handschrift met ou geschreven worden, bleven caud (55) en hondertfoldeg en dertechfoldege (93) uit de vroegere Zuidoostlimburgsche bewerking staan.
- IB. Vroeger waren de meeste dezer verschijnselen gelijk wij reeds hier en daar opmerkten, ook meer naar het Noorden, in Hollandsch Limburg verbreid. Wij kunnen dit bewijzen uit relicten, als b.v. der duvel, een staande uitdrukking die tot in Roermond reikt. Welnu, daarmee klopt nu, dat wij in onzen tekst ook eenige verschijnselen vinden die thans in Hollandsch-Limburg tot aan Roermond komen, of zelfs nog daarboven uitgaan:
1. De o in het Perfectum der reduplicatieve werkwoorden als b.v. holp.
  2. De bewaring van den ouden ô klinker in gnoch, don, moten, vloyen, geschoite, moder, si drogen enz. zie de kaart van: doen; en de ontwikkeling van ie tot ei in speiden, ghebeiden, leide en sleipen voor spieden, gebieden, lieden en sliepen, dat zich thans tot de omgeving van Sittard beperkt.
  3. De vragende vorm van den 2den pers. enkelv. met assimilatie van du: als b.v. in woenstu, gheloefstu, siestu, maghstu, sagestu, quamstu, enz. enz. Zie overzichtskaart
  4. In Imperatieven: dôch of doech, ziech, ganc en stant van doen, zien, gaan en staan, die alle Oostlimburgsch zijn. Zie de kaart: doe, doech.
  5. De t van cht, ft, st, pt, kt, enz. valt in onzen tekst vaak uit. Daarentegen wordt een t toegevoegd achter stomp, schaep, onderwerf, blyscap en steck. Dit wijst er op, dat de schrijver omtrent de grens van dit verschijnsel woonde. Zie de kaart: nacht.
  6. Mieden voor het huren van dienstponeel, nog van Moelingen tot Eupen en in heel Hollandsch Zuid-Limburg. Zie de kaart: huren, mieden.
  7. Persemen en persemler behooren aan L. maar S. en H. vervangen die door woekeren, woukerare en woekeneer. Onze Limburgsche enquête geeft persemen alleen op voor Maaseyck en Eysden.
  8. Anderwerf dat S in weder verandert, hoort in den kring van Heinryc van Veldeken blijkens het eerstwerf, derdewerf en menig werven in den St. Servaas.

9. **Kl i e ë n** voor zemelen dat in Nederlandsch Limburg alom in gebruik is; let er op, dat dit woord niet meer in onzen L-tekst voorkomt, maar wel in den S-tekst, die het uit een ouderen L-tekst moet hebben overgenomen.
- II. In tweeden aanleg is de L-tekst als *L overgeschreven in het dialect van het tegenwoordig Belgisch-Limburg en wel meer speciaal in het Zuidelijke deel daarvan, het dialect van Tongeren, Hasselt en St. Truyden bovenal. Deze tweede L-tekst is dus Zuid-Westlimburgsch, zooals volgt uit:
1. Het consequente gebruik van **h e m, h e u r, h e n** voor het reflexief voornmw. Ten onrechte heeft Prof. de Vooys een verwarring van **h e m, h e u r, h e n** met **z i c h** aangenomen. **Z i c h** komt in onzen tekst nergens voor.
  2. Het consequente gebruik van **o c h t e** voor onze beide o's: 1. het disjunctieve, 2. het vragende voegw. (oder en ob). **O c h t e** is van ouds tot de Weststrook van Limburg beperkt, zie kaart och.
  3. Het incidenteele gebruik van **b i t e n** en **b e t** voor **m e t**, dat tot heden toe in Sint Truyden, Aelst, Brusthem, Rijckel, Houperdingen en Borgloon voorkomt, zie kaart: met, bit.
  4. Het zeer frequente gebruik van **e** voor Wgerm. **i** in: **e s, s m e d, t e m m e r e n, k r e b b e, v e s c h, h i w e l t, s e l v e r** enz. die allemaal nog trouw op de dorpen in deze streek voorkomen, zie de verschillende kaartjes.
  5. Het trouwe gebruik van **m a r g e n** voor **m o r g e n**, dat zoover wij weten zich altijd tot deze streek heeft beperkt. Zie kaart morgen: margen.
  6. Het trouwe gebruik van **i e g h e l y c** voor **e e n i e d e r**, thans nog te Millen en Aldeneyck. Meer naar het Zuidoosten verschijnt **e k e r e e n e** of **j e k e r i n g e**.
  7. Het opvallend gebruik der Oost-Brabantsch-Limburgsche groep: **a l d u s g h e d a e n, a l d o s t e n, a l o s t e n, s o s g h e d a n e** enz. De meeste voorbeelden zijn te vinden in de Limburgsche Sermoenen.
  8. **N a c h t k r o k k e** voor **w i l d e w i k k e**, als **k r ö k k e** voor onkruid tusschen de aardappels nog te Borgloon, als **k r o k** = wilde wikke, bij Tuerlinx. Zonder laryngalisatie als **k r e u ë n** en **k r o ë t** in Sint Truyden en Herderen. Keulen krut: kruk.
  9. **O p h o e r** voor afzonderlijk. Misschien hoort hierbij het Houperdingensche **b l i j f t o e r e s**, en het Borgloonsche **b l e f o e t d e g e h o e r e w e g** voor: houd je er buiten.

10. Hofwinne voor hovenier; nog in Pael en Neerpelt; winhof = moestuin, te Houpertingen, winning = boerderij en halfwin in de heele streek.
11. Vertreksel voor vertelsel, overeenkomstig de kaart alleen te Sint Truyden, Aelst, Brusthem en Boorsem.
12. Stokstil voor doodstil, nog in bijna heel deze streek.
13. Verkuschen en verblischen voor versmaden en verblijden, het eerste nog te Oostham in de beteekenis van verkwisten, en het tweede in Guygoven.
14. Schier voor onmiddellijk, spoedig, in heel deze streek.
15. Verbroiden voor verdorren, nog in Millen, Pael en Wintershoven.
16. Wijnbeer voor wijndruif, nog in Pael en omstreken, en verder in Brabant.
17. Wipe voor roeden, rijshout, nog in Overpelt.
18. Eensvards voor eensklaps, nog eensvaarts in Neerpelt.
19. Niet en twint voor geen zier, nog in Overpelt.
20. (Be)coren voor keuren, proeven, nog in heel Belgisch Limburg.
21. Hefe voor gist, nog als hefe, hevel enz., in heel Belgisch Limburg.
22. Erre voor toornig, giftig, nog in bijna heel Belgisch Limburg.
23. Rijs voor tak of takje, nog in Boorsem en in erwrijzer in heel de streek.
24. Brosemen voor broodkruimels, zoo nog in Hasselt, bruisems: Borgloon, breusels te Sint Truyden en Mesch.
25. Verfrucen voor beetnemen nog bij Tuerlinx = futselen Houpertingen maar verfutsjelen te's-Gravenvoeren.
26. Meervoudige verkleinwoorden op -kens en -kine, als hundekens met Umlaut, kneplekine en clederkinge, enz. te Pael en omstreken, in Hasselt, enz.
27. Ontheten voor voorzegggen nog te St. Truyden.
28. Migel voor groot: thans nog in de vele Belgisch-Limbursche dorpen waar het Teutsch of Bargoensch wordt gesproken.
29. Gedaeds voor bestendig, nog als gedaedig in Kerckom, gedaetschelijk in St. Lutg² van den St. Truydener Broeder Geraert.
30. Het geviel waarmee L zoo vaak zijn kapitels begint, en dat S. nooit overneemt, vinden wij in dezelfde functie bij Broeder Geraert terug. Deze uitdrukking hoort dus in het Middeleeuwsche St. Truyden thuis.
31. Tenslotte kan men hiervoor ook de elkander tegensprekende en gecombineerde voorbeelden van de metathesis aanhalen: laidingriden (= laidingirden), wijngrat, brach (= verborg) en verdrant (voor verdarnt). Anderzijds: terden, vargen (=

vragen) v a l g e (= vlage) s p r a k (= sprak) v a l m m e n (= vlammen) en beiderzijds: u t g e s p r u t (= utgesprut).

32. Gerinen voor raken, waarvan in de nieuwere Nederlandsche dialecten geen enkel spoor meer is te vinden, was blijkens het gerinen van St. Christina voor Br. Geraert te St. Truyden gewoon.
33. Proper en properteit zouden wij volgens ons nieuwe kaartje voor zeker exclusief West-Vlaamsch moeten houden; maar Chr. heeft het ook.

III. In derden aanleg is nu onze L-tekst a° ± 1280 naar het model van Van Veerdeghe's St. Lutgardistekst, door een Brabander eenigszins vervlaamscht of verbrabantscht. Dit bewijst de blijkens onze woordenlijst nog altijd overblijvende juiste kern van de argumenten door Prof. de Vooy's, Prof. Frings en Dr. de Bruin voor het Vlaamsch en Vlaamsch-Brabantsch karakter van onze tekst bijeengebracht.

Maar wij kunnen daar nog eenige argumenten aan toevoegen, die speciaal bewijzen, dat onze L. reeds begonnen is wat straks S. met zijn vervlaamsching zal voortzetten en voltooien.

1. Van pais en vrede is pais overal het oude woord, dat langzaam maar zeker overal voor vrede moet wijken. L. heeft nu reeds menigmaal vrede en nog viermaal pais, waarvan 2 maal (231 :28 en 29) in paarvorm pais en vrede. S. heeft van deze vier gevallen reeds drie maal vrede, en nog 1 maal pais in de traditioneele wending: g a n c i n p a i s e; H. heeft altijd vrede.
2. Planteit van brode en broeds genoch komen reeds beide in L voor, naast verschillende andere gevallen met gnoch. Maar S. maakt ook van dat planteit-geval (133 : 37): broots genouch; men ziet, S. zet de zaak van L. voort.
3. Ogsten en vooral ogster is Limburgsch. Zie b.v. Glossarium van Bern. Vlaanderen en Brabant hebben daarvoor snijden, maaien en pikken. L. heeft nu ogsten en ogster in alle gevallen op één na (115 : 20 s n e e t) S. en H. hebben s n i d e r; ook hier zette S. dus voort wat de laatste bewerker van L. reeds begonnen had.
4. Personeel huren heet in Limburg mieden, dat L. overal heeft, behalve op blz. 151: 10 en 21 waar verhuren staat, maar S. en H. hebben overal (ver)huren.
5. S. zet gewoonlijk (v e r) g a d e r e n, waar L. v e r s a m e n e n heeft, b.v. 17 : 29. Toch komt v e r g e d e r e n reeds meermalen in L. voor, b.v. blz. 3 : 25 en 29 : 24. Het proces was dus reeds begonnen.

6. Aan ure van L. correspondeert in S. gewoonlijk stonde. Maar stonde komt reeds eenmaal in L. voor op blz. 5 : 25, voor den ritueelen offertijd van Zacharias.
7. Over het algemeen gebruikt S. vreugde en vro, waar L. bliscap en blide heeft, maar L. heeft ook reeds vijf of zes maal vroude.
8. L. heeft gewoonlijk erren en erre voor toernen en ver-toernt in S., maar L. heeft toch een enkelen keer (b.v. 137 : 34) reeds ghetornt.
9. Waar L. vertrecken heeft voor vertellen, gebruikt S. gewoonlijk seggen; maar L. heeft zelf ook: blz. 139 : 38 ver-tellen.
10. Terwijl op blz. 49 : 22 L. den Limburgschen vorm cler, maar S. claer heeft, staat op blz. 17 : 36 clarheit ook reeds in L. Bij nader toezien zullen er zoo zeker nog veel meer voorbeelden van dit verschijnsel zijn bij te brengen, want toen wij het eenmaal aan één geval gevonden hadden, drongen zich de andere geciteerde voorbeelden vanzelf aan ons op. Maar het meest opvallende feit is nu, dat de vervlaamscher van S. den vervlaamschingsarbeid van L. dien hij voortzette, niet gekend heeft.

IV. Want in vierden aanleg is nu op grond van de oudste **L-editie eindelijk door Frans Scavijn a° 1332 (of iets vroeger door zijn voorganger) onze Stuttgartsche S-tekst geredigeerd in de Vaamsche literatuurtaal dier dagen met verwijdering van alles wat niet letterlijk in den Latijnschen Vulgaattekst der vier Evangeliën voorkomt, en met vernieuwing van alle toen in Vlaanderen reeds verouderde vroeg-Middeleeuwsche woorden, zoowel van Germaanschen als Romaanschen oorsprong. Als bewijzen voor het feit, dat het de **L-tekst was dien Frans Scavijn bewerkte, kunnen de volgende S-plaatsen dienen.

1. S.: klieën voor zemelen in L. Nu is klieën beslist Oost-Limburgsch en zemelen West-Limburgsch en Brabantsch.
2. S.: laden twee maal voor nooden in L. Maar laden is uitsluitend Oost-Limburgsch.
3. S.: gestubbe voor dat kaf in L. Blz. 50-51. In de Oost-Limburgsche beteekenis van stub als stofje in het oog. Kaf in de gewone beteekenis hebben zoowel L. als S., blz. 29 : 25; maar L. heeft ook gestubbe op blz. 55 : 28 in de algemeener beteekenis van zand dat men afschudt van de voeten, en hiervoor hebben S. en H. sant.

4. Opmerkelijk is vooral, dat waar L. in afwijking van het hem gewone vertrecken blz. 139:38 thans vertellen heeft, S. hier gelijk hij op alle plaatsen waar vertrecken staat, dit met segghen vertaalt, hij ook dit vertellen met segghen vertaalt. Dit laatste lijkt mij in al zijn simpelheid afdoende; dit kan niet anders worden verklaard dan doordat S. een vroegeren L-tekst voor zich had, die hier nog vertrecken had.

Ik geloof, dat er ook hiervoor bij nauwlettend onderzoek nog veel meer voorbeelden aanwezig zijn. Mijn studie was echter, toen ik dit opmerkte, al te gevorderd om van meet af aan voor dit feit alleen den heelen tekst nog eens opnieuw te onderzoeken. Mochten er bij het onderzoek der verdere teksten die Dr. de Bruin vergeleken heeft, hieromtrent bezwaren rijzen, dan moge men bedenken dat dit vierde en laatste feit voorloopig op veel minder gegevens steunt dan de drie voorgaande.

Tot hiertoe hebben wij alleen en uitsluitend op taalkundige feiten gebouwd, maar er zijn ook historische en letterkundige gegevens rond den persoon van Willem van Afflighem door Dr. de Bruin (blz. 157-158) reeds genoemd, maar door Prof. van Mierlo in het hierboven geciteerde pas onlangs verschenen afzonderlijk boek kritisch besproken en bijeengezet.

Bij deze letterkundige getuigenissen moeten wij nog een oogenblik stilstaan, en wij willen deze inleiding besluiten door een korte samenvatting van het voornaamste dat nu omtrent den persoon van Willem van Afflighem en zijn verhouding tot het Leven van St. Lutgard, het Leven van Jesus en de Limburgsche Sermoenen bekend is.

Zoowel op de geschiedenis van het Leven van St. Lutgard, als op die van het Leven van Jesus en vooral op de Limburgsche Sermoenen heeft Willem van Afflighem ingrijpenden invloed uitgeoefend.

Naar alle waarschijnlijkheid heeft zich het verloop als volgt toegedragen:

1° Het Leven van St. Lutgard werd oorspronkelijk door een Limburgschen geestelijke uit den omtrek van Maastricht in het Limburgsch geschreven. Willem van Mechelen (van Afflighem) kreeg dit handschrift in handen, waarschijnlijk te Waver en werkte het om, d.w.z. hij schreef het handschrift over en werkte er daarbij het „Limburgsch” in zooverre uit, dat het voor zijn kloosterbroeders niet zoo hinderlijk meer was. Merk b.v. op, dat onze St. Lutgardtekst geen der Limburgsche Imperatieven: doech, ziech, ganc of stant meer kent.

Volgens Middeleeuwsche begrippen is het volkomen verklaarbaar, dat Hendrik van Brussel, zijn Afflighemsche collega op grond hiervan hem later als auteur van dit handschrift noemt.

2° Ook het Leven van Jesus is oorspronkelijk Limburgsch — en wel Luiksch-

of Zuidoost-Limburgsch; en werd op last van Willem van Afflighem door een Brabantschen monnik opnieuw bewerkt, d.w.z. de opvallendste Limburgismen werden hier en daar vervangen door „Algemeen Vlaamsch-Brabantsche” woorden, waardoor het Vlaamsch-Brabantsch vernisje ontstond.

3° Ook de Limburgsche Sermoenen tenslotte zijn Limburgsch van huis uit; misschien uit de buurt van Tongeren. Waarschijnlijk vond Willem van Afflighem dezen bundel uit het Duitsch vertaald in de bibliotheek van de Abdij van St. Truyden, waar hij ook het Leven van Jesus gevonden had. Hij liet dezen tekst overschrijven en bewerken door een Limburgschen monnik, maar liet er hem eenige van zijn eigen preeken, waarin hij gedeelten van Beatrijs van Nazareth en Hadewych had verwerkt, bij opnemen, en verzocht hem, er één geheel van te maken, wat tot gevolg had, dat het geheel, dus óók de preeken van Willem van Afflighem: een licht Limburgsche kleur kregen.

Hiermede ben ik aan het eind mijner taak gekomen. Ik mag echter niet besluiten zonder hier in het openbaar mijn dank te hebben betuigd aan al de Nijmeegsche Neerlandici en mijn promotor, die mij zoo bereidwillig in alles geholpen hebben en mij van hun nog onuitgegeven resultaten lieten profiteeren.

Deo gratias.

VOORWOORD.

1. Ik groet allen, die dit zullen lezen en hooren lezen in onzen Heer Jesus Christus en ik vraag hun dat ze bidden voor mij. 2. Eenigen tijd geleden vroeg mij een van mijn beste vrienden, of ik het evangelie uit het Latijn in het Dietsch wilde overzetten en uit den tekst van de vier Evangelisten ééne schoone historie wilde maken van het wezen en het leven onzes Heeren Jesus Christus, dat hij op aarde geleid heeft, van af den tijd dat hij van de Heilige Maagd, Onze Vrouwe, Sinte Maria werd ontvangen en geboren, tot op den tijd dat hij zijn Heiligen Geest zond over zijn leerlingen om in hen te blijven en met hen te zijn. 3. Dit verzoek ontving ik met vreugde, omdat ik mijn vriend, die er sterk op aandrong, bijzonder genegen was, en omdat ik de hoop opvatte, dat zij, die het lezen en hooren zouden, er baat bij zouden vinden en dat zij voor mij tot onzen Heer zouden bidden. 4. Maar dat moet ik allen zeggen, die het ondernemen dit te lezen, dat het veel moeite in heeft gehad; want het blijkt dat de vier Evangelisten niet op alle plaatsen precies overeenstemmen. 5. En wat de één beschrijft, beschrijft de ander soms niet. 6. Somtjids stemmen ze alle vier overeen: Johannes, Mattheus, Lucas en Marcus. 7. Nu eens stemmen deze drie overeen: Mattheus, Marcus en Lucas. Dan weer deze drie: Mattheus, Lucas en Johannes. En soms ook deze drie: Mattheus, Marcus en Johannes. Nu eens deze twee: Mattheus en Marcus. Dan weer deze twee: Mattheus en Lucas. En soms ook deze twee: Mattheus en Johannes. Of wel: Lucas en Marcus. Of: Lucas en Johannes. 8. Soms beschrijft ook één alleen iets, waar de andere drie niets van beschrijven. 9. En hierom zeg ik, dat het een moeilijk werk, is, om tusschen de niet overeenstemmende plaatsen, die de Evangelisten blijken te hebben, door: uit alle evangeliën een aaneengeschakeld en historisch levensverhaal van het gezegende wezen van Jesus Christus bijeen te zoeken, samen te voegen en in elkaar te zetten. 10. Want hierdoor zal ik dikwijls iets naar voren moeten brengen, wat beter later scheen te komen en iets ergens achter moeten plaatsen, wat er beter scheen voor te staan; en deed ik dat niet, dan moest ik soms iets weglaten, wat niet paste te worden weggelaten, en wat dit werk zeer zou schaden. 11. Ook om een andere reden is het werk, dat ik onderneem, bezwaarlijk. Want op vele plaatsen is de tekst van het evangelie zoo duister, dat men den zin van de woorden moeilijk kan begrijpen of goed verstaan zonder glossen of uitleggingen. 12. Daarom hebben in vroegeren tijd de heiligen, Augustinus, Jeronimus, Gregorius, Beda en vele andere goede menschen zich moeite gegeven om het evangelie duidelijk te maken; en zij schreven er groote boeken en lange ge-

schriften over, die veel dikker zijn dan de tekst van het heele evangelie. 13. En hierom zal ik, als ik bij die plaatsen kom, met glossen of uitleggingen de duisterheid, zoo goed en kort als ik kan, verklaren. 14. Want wanneer ik slechts woord voor woord in het Dietsch vertaalde, zooals zij in den tekst geschreven zijn, dan bleef dit boek op vele plaatsen al te duister; en ook zouden woorden die ik schreef op sommige plaatsen tegen de rede en tegen ons geloof schijnen, zooals b.v. op de plaats waar onze Heer zegt: si oculus tuus scandalizat te etc. 15. Nu vraag ik u allen, die dit lezen en hooren zult, te trachten deze woorden ten volle te begrijpen en ze zonder aanmerkingen te ontvangen en te lezen, en met eerbied te luisteren zooals het bij de woorden van het heilige evangelie passend is; en wanneer ik op een of andere plaats mocht misdoen, door te veel of te weinig te zeggen, of door het anders te zeggen dan ik moest, of dan betaamde voor de verhevenheid van deze stof, dan vraag ik u het mij te vergeven, want ik erken graag: noch wijs, noch heilig genoeg te zijn om zulk een werk te volbrengen; maar hij, die alle goede werken volbrengt, hij moge dit ook alzoo volbrengen tot zijn eere, opdat allen er beter door mogen worden, die dit met goeden wil en heiligen ijver zullen lezen en ontvangen. Amen.

HOOFDSTUK 1.

EVANGELIE VAN JOHANNES. IN PRINCIPIO ERAT VERBUM. IN DEN BEGINNE WAS HET WOORD.

1. Sint Jan, de Evangelist, die onder de vier Evangelisten bijzonder gelijkt op den vliegenden adelaar, omdat hij met kennis en verstand hooger vloog in de onbegrijpelijke geheimenis der godheid dan de anderen, begint zijn evangelie aldus:

In principio erat verbum: In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en God was het Woord. 2. Dat was in den beginne bij God. 3. Alle dingen zijn met dit Woord gemaakt en zonder dat is niets gemaakt. 4. Dat gemaakt is, dat is in hem leven, en het leven was het licht der menschen. 5. En het licht scheen in de duisternissen en de duisternissen namen het niet aan.

HOOFDSTUK 2.

HOE SINT JAN BAPTIST WERD GEBOODSCHAFT AAN ZIJN VADER EN HOE HIJ WERD ONTVANGEN DOOR ZIJN MOEDER.

1. Er was ten tijde van koning Herodes een priester, Zacharias geheeten, die een vrouw had van het geslacht Aäron, Elisabeth genaamd. 2. Deze twee waren beiden rechtvaardig in het oog van God, houdende alle geboden Gods zonder blaam, maar zij hadden geen enkel kind, omdat Elisabeth onvruchtbaar was, en zij beiden oude lieden waren en reeds ver gevorderd in hunne dagen. 3. Toen geschiedde het eens dat Zacharias op het voor hem bestemde uur zijn ambt zou gaan vervullen in den tempel. 4. En toen hij in den tempel gekomen was en hij gereed stond te doen volgens zijn priesterschap: en wierook op het altaar te offeren, naar de gewoonte van zijn ambt, en het volk buiten stond en bad; in die zelfde ure nu vertoonde zich de engel Gods aan Zacharias. En hij stond ter rechterzijde van het altaar. 5. En toen Zacharias hem zag, werd hij beangst en menschelijke vrees overviel hem. 6. Toen sprak de engel hem aldus toe: „Vrees niet Zacharias, want uw gebed is verhoord en uw vrouw Elisabeth zal u een zoon baren en gij zult het kind Johannes noemen. 7. Van dit kind zult gij blijdschap en vreugde hebben en velen zullen zich in den tijd van zijn geboorte verheugen, want deze zal groot zijn voor God. 8. En hij zal noch wijn noch andere drank drinken die dronken maken kan, en hij zal ook vervuld worden van den Heiligen Geest in het lichaam zijner moeder. En hij zal ook velen van het volk van Israël tot hun God bekeeren. En hij zal hem voorgaan in den geest en de kracht van Elias om de harten der vaderen te doen keeren tot de kinderen, en de ongeloofigen te brengen tot de wijsheid

der rechtvaardigen, en voor God gereed te maken een volmaakt volk." 9. Toen antwoordde Zacharias den engel en zei: „Hoe kan ik weten dat dit waar is, want ik ben oud en mijn vrouw is ver gevorderd in hare dagen." 10. Toen sprak de engel nog verder en zei: „Ik ben Gabriël, die sta voor God en ik ben hier gezonden om tot u te spreken en deze boodschap aan u te doen." En gij zult stom blijven en zult niet kunnen spreken, tot den dag dat dit zal geschieden, omdat gij mijn woorden niet gelooft, welke op hun tijd vervuld zullen worden." 12. Met deze woorden voer de engel van hem weg. 13. En al het volk stond buiten te wachten, en allen verwonderden zich, waarom hij zoo lang in den tempel draalde. 14. En toen hij uit den tempel kwam, was hij stom en hij kon het volk niet toespreken. Toen begrepen zij wel, dat hij een verschijning gezien had in den tempel. 16. En zoo bleef hij sprakeloos. 17. Een toen de tijd van zijn ambt voorbij was, ging hij naar zijn eigen huis en daarna ontving zijn vrouw Elisabeth een vrucht. 18. En toen zij bemerkte, dat ze ontvangen had, verborg zij zich vijf maanden en onttrok zich aan het volk en zei tot zich zelf: „Dit werk heeft God aan mij gedaan op den dag dat hij zich gewaardigde mij te bevrijden van den smaad, dien ik had onder het volk op aarde." 19. Dit zeide de heilige vrouw, omdat de vrouwen die onvruchtbaar waren, in de wet van Mozes vervloekt genoemd werden onder de menschen.

HOOFDSTUK 3.

HOE JESUS CHRISTUS WERD GEBOODSCHAPT AAN MARIA DOOR DEN ENGEL GABRIEL.

1. In de zesde maand, nadat Elisabeth ontvangen had, werd de engel Gabriël door God gezonden naar een stad van Galilea, Nazareth geheeten, tot een maagd die verloofd was met een man Joseph genaamd. En de naam der maagd was Maria. 2. Deze man en deze maagd waren beiden van Davids geslacht. 3. En toen de engel kwam waar de maagd vertoefde, begroette hij ze aldus: „Ave (dat beteekent zooveel als: zonder wee). Die vol zijt van genade. 4. God is met u. Gij zijt gezegend boven de vrouwen der aarde." 5. Toen Maria dezen groet had ontvangen, ontstelde zij en begon te peinzen wat voor begroeting dat kon zijn. 6. Toen sprak de engel haar nog toe en zei aldus: „Vrees niet Maria, want gij hebt genade gevonden voor God. 7. Gij zult een vrucht in uw lichaam ontvangen en zult een kind baren en de naam van dat kind zult gij Jesus noemen. 8. Deze zal groot zijn, want hij zal heeten Zoon van den almachtigen God. 9. En onze Heer God zal hem geven te zitten op den zetel van David zijn vader. 10. En hij zal regeeren over het geslacht van Jacob eeuwiglijk en aan zijn rijk zal geen einde zijn." 11. Toen antwoordde Maria den engel en zei: „Hoe zal dit kunnen zijn, want ik had nooit gemeenschap met een man?" 12. Toen antwoordde de engel en zei: „De Heilige Geest zal

van boven komen in u, en de kracht des Almachtigen zal u beschaduwē, en wat uit u geboren zal worden, zal daarom Zoon van God heeten. 13. En heb dit tot bewijs, dat Elisabeth uw nicht op haar ouden dag een kind heeft ontvangen, en nu is het in de zesde maand dat ze het kind ontving, zij, die heel haar leven onvruchtbaar was. Want bij God is geen ding, dat hij doen wil, onmogelijk." 14. Toen antwoordde Maria: „Ik ben de dienstmaagd Gods, zoo moge mij geschieden, zooals gij gezegd hebt." 15. Na dit woord voer de engel van haar heen.

HOOFDSTUK 4.

HOE MARIA ELISABETH BEGROETTE TOEN ZIJ DEN ZOON GODS HAD ONTVANGEN.

1. In dien tijd nu stond Maria op en ging met haast den berg op naar de stad waar Elisabeth woonde en zij kwam in het huis van Zacharias en begroette haar nicht Elisabeth. 2. En zoodra Elisabeth Maria hoorde, begon het kind dat zij droeg te juichen in haar lichaam. 3. En Elisabeth zelf werd vervuld van den heiligen geest en riep met luide stem en zei: „Gij zijt gezegend onder de vrouwen en gezegend is de vrucht uws lichaams. 4. Van waar overkomt mij, dat de moeder van mijn Heer zich gewaardigt tot mij te komen? 5. Zoodra de stem van uw groet in mijn ooren kwam, juichte in mijn schoot het kind, dat ik draag. 6. En gij zijt zalig, gij die den engel geloofd hebt. Want het zal geschieden wat u van Gods wege gezegd is."

HOOFDSTUK 5.

OVER MARIA'S ANTWOORD AAN ELISABETH, TOEN ZIJ ZEIDE „MAGNIFICAT”.

1. Toen antwoordde Maria en zei aldus: „Mijn ziel looft God en mijn geest juicht in God mijn behouder, want hij heeft de ootmoed van zijn dienstmaagd gezien, zoodat van dezen dag voortaan alle geslachten, die komen gaan, mij zalig zullen prijzen; want hij heeft zijn macht aan mij getoond, hij die machtig is en wiens naam heilig is en wiens barmhartigheid van eeuw tot eeuw duren zal in allen die zijne vrees in hen hebben. 2. Hij is het, die zijn macht in zijn arm heeft, hij is het, die de hoovaardigen onderwerpt naar den wil van zijn hart. 3. Hij zet den hoovaardige van zijnen troon, hij verheft den ootmoedige. 4. Hij verzadigt den hongerige met al het goede en den rijke laat hij heelemaal ledig. 5. Hij heeft Israël zijn knecht in genade ontvangen op den dag dat hij zijn barmhartigheid gedachtig was, gelijk hij vroeger beloofd heeft aan onzen voorvader Abraham en zijn geslacht, dat na hem zou komen tot het einde." 6. Daarna bleef Maria ongeveer drie maanden bij haar nicht en toen keerde zij naar haar woning terug.

HOOFDSTUK 6.

HOE SINT JAN BAPTIST WERD GEBOREN.

1. Toen de tijd gekomen was, dat Elisabeth baren moest, baarde zij een zoon. 2. En toen haar bureu en magen zagen, dat onze Heer zijn erbarming aan haar verricht had, waren zij er blijde om en dankten er God voor. 3. En op den achtsten dag kwamen zij het kind besnijden naar het gebod der wet en zij noemden het Zacharias naar zijn vader. 4. Toen sprak de moeder van het kind en zei: „Zoo zal het niet heeten. Maar het zal Johannes heeten.” 5. Toen antwoordden zij de moeder en zeiden: „Waarom zal het Johannes heeten? er is niemand in uw geslacht die zoo heet.” 6. Toen vroegen zij zijn vader door teekens, wat voor naam hij wilde dat men het kind gaf. 7. Toen vroeg de vader een tafeltje en schreef op het tafeltje aldus: Johannes is zijn naam. 8. Toen zij dat gelezen hadden, verwonderden zij zich allen zeer. 9. Meteen werd nu ook de mond van Zacharias geopend en zijn tong losgemaakt en hij begon te spreken en onzen Heer te loven. 10. Toen overviel al hunne bureu vreeze en in den geheelen omtrek werd dit bekend gemaakt en een ieder die dit hoorde zeggen, peinsde bij zichzelf, wat voor een man dat kind wel worden zou, want de genade Gods was in hem.

HOOFDSTUK 7.

HOE ZACHARIAS DE VADER VAN SINT JAN PROFETEERDE EN ZEI: „BENEDICAMUS”.

1. En Zacharias zijn vader werd vervuld van den Heiligen Geest en begon te profeteeren en sprak aldus: „Gezegend zij de Heer en God van het volk van Israël, want hij heeft het nu bezocht en zijn verlossing gebracht, en hij heeft opgericht den hoorn van ons heil voor ons, die behooren tot het rijk van David zijn kind. Zooals hij vroeger gesproken heeft door zijn profeten en heiligen van weleer. 2. Gezegend hij die ons gezonden heeft een verlosser van onze vijanden en uit de handen van allen die ons haatten, en die zijn barmhartigheid zal doen wederkeeren naar onze vaderen en zal indachtig wezen zijn heilig verbond en zijn eed dien hij oudtijds gezworen heeft aan Abraham onzen vader, toen hij hem beloofde, dat hij zich zelf aan ons geven zou om ons te verlossen van onze vijanden en om hem te dienen zonder vrees in heiligheid en gerechtigheid, alle dagen dat wij leven zouden.” 3. Daarna richt de heilige man de profetiëen tot zijn kind en hij spreekt aldus: „En gij kind, gij zult heeten profeet des Almachtigen, want gij zult gaan voor zijn aanschijn en hem zijne wegen bereiden en gij zult voor hem uit gaan om aan zijn volk eene leer van hare zaligheid te geven en om vergiffenis te ontvangen van hun zonden. 4. Dit zal gebeuren door de barmhartigheid van God, onzen Heer, die ons bezocht heeft van boven uit

het Oosten om te verlichten hen die in duisternis zitten en in de schaduw des doods om onze voeten te richten op de wegen van den eeuwigen vrede." 5. Dit was de profetie van Zacharias, die hij profeteerde van onzen Heer en van zijn kind Sint Jan. 6. Daarna zegt de evangelist, dat het kind opgroeide zoowel naar lichaam als naar geest, en toen hij grooter werd ging hij in de woestijn en bleef daar tot den tijd dat hij zich vertoonde aan het volk van Israël.

HOOFDSTUK 8.

OVER HET GESLACHT VAN ONZEN HEERE JESUS CHRISTUS.

1. Nu gaan wij hier niet meer voort met Sint Jan en spreken verder over de geboorte van onzen Heer Jesus Christus. 2. Sinte Mattheüs beschrijft in het begin van zijn evangelie het geslacht van onzen Heer, van af den tijd van Abraham tot Joseph, die de bruidegom was van onze (lieve) Vrouwe, en hij spreekt aldus: „Dit is het geslacht van Jesus Christus, die de zoon is van David, en van Abraham. 3. Abraham won Isaak. 4. Isaak won Jacob. 5. Jacob won Juda en zijn broeders. 6. Juda won Phares en Sara uit een vrouw Thamar geheeten. 7. Phares won Esrom. 8. Esrom won Aram. 9. Aram won Aminadab. 10. Aminadab won Naäson. 11. Naäson won Salmon. 12. Salmon won Booz uit een vrouw Rahab geheeten. 13. Booz won Obeth uit een vrouw Ruth geheeten. 14. Obeth won Jesse. 15. Jesse won David den koning. 16. David de koning won Salomon uit Bersabee, die de vrouw van Uria geweest was. 17. Salomon won Roboam. 18. Roboam won Abias. 19. Abias won Asa. 20. Asa won Josaphat. 21. Josaphat won Joram. 22. Joram won Ozias. 23. Ozias won Joatham. 24. Joatham won Achaz. 25. Achaz won Ezechias. 26. Ezechias won Manasses. 27. Manasses won Ammon. 28. Ammon won Josias. 29. Van David af waren deze allen koningen. 30. Maar David en Salomon waren koningen over heel het Israëlitische volk, de andere waren koningen van Jerusalem over de twee geslachten Juda en Benjamin. 31. Josias won Jechonias en zijn broeders in den tijd dat Nabuchodonosor Jerusalem verwoestte, en het volk naar Babylonië voerde. 32. Daarna won Jechonias Salatiel. 33. Salatiel won Zorobabel. 34. Zorobabel won Abiud. 35. Abiud won Eliacim. 36. Eliacim won Azor. 37. Azor won Sadoc. 38. Sadoc won Achim. 39. Achim won Eliud. 40. Eliud won Eleazar. 41. Eliazar won Mathan. 42. Mathan won Jacob. 43. Jacob won Joseph den bruidegom van Maria waaruit Christus geboren werd. 44. Dit is het geslacht waaruit onze Heer Jesus Christus gekomen is en al gewaagt de evangelist niet van onze Vrouwe, maar alleen van Joseph, dat is toch van geen belang, want zij, die vroeger gewoon waren de geslachten te beschrijven, plachten van de vrouwen niet te gewagen, en aan deze gewoonte hield Mattheüs zich hier. 45. Maar allen die hier genoemd zijn, waren ook voorvaderen van onze Vrouwe, evengoed als van

Joseph, want Joseph en onze Vrouwe waren van één geslacht, en de één was de ander na verwant. 46. Sint Lucas de evangelist geeft ook een geschiedenis, van de geboorte van Jesus Christus en van zijn geslacht: omhoog klimmend, zooals Sint Mattheüs doet: omlaag gaande. 47. Maar omdat vele hunner reeds genoemd zijn door St. Mattheüs is het niet noodig, dat men ze hier opnieuw noeme. 48. Aldus spreekt nu Sint Lucas: Jesus Christus begon op ongeveer dertig-jarigen leeftijd (zijn openbaar leven) en men waande dat hij de zoon van Joseph was. 49. Daarna beschrijft hij degenen waaruit hij was voortgekomen tot Adam onzen eersten vader, en daarna besluit hij en zegt: „die de zoon van God was.” 50. Maar hij, die naar de historie van Sint Mattheüs het geslacht van onzen Heer wil nagaan, hij vindt er van Abraham tot David veertien en verder tot de tocht naar Babylonië veertien en van de tocht naar Babylonië ook veertien tot onzen Heer.

HOOFDSTUK 9.

OVER DEN ENGEL DIE VERSCHEEN AAN JOSEPH, TOEN HIJ MARIA ZIJN BRUID WILDE LATEN GAAN.

1. In dien tijd dat Joseph met Maria de moeder van Jesus verloofd was, werd Joseph, voor ze te zamen kwamen, gewaar dat zij een vrucht had ontvangen. 2. En daar hij een rechtvaardig mensch was, wilde hij haar niet in zijn gezelschap ontvangen, maar hij dacht er over haar heimelijk te ontvluchten. Want hij wilde het niet bekend maken, dat het met haar zoo stond, omdat de wet gebod, dat men haar, die van andere mannen, dan van den hare ontvingen, steenigen zou. 3. En dit wist hij wel, zooals de heiligen zeggen, dat zij aan alle mannen onschuldig was, en nochtans wist hij niet klaar zeker: op welke wijze en wat ze ontvangen had. Omdat hij een rechtvaardig mensch was, wilde hij dat geheim niet aan het licht brengen; maar omdat ze ontvangen had, wilde hij niet met haar blijven, en daarom wilde hij ze in het geheim laten gaan. 4. En toen hij dit overdacht had, verscheen hem de heilige engel in zijn droom die aldus sprak. „Joseph, zoon van David, vrees niet Maria uwe bruid op te nemen, want wat zij ontvangen heeft, is van den Heiligen Geest. 5. Zij zal een zoon baren en gij zult zijn naam Jesus heeten, — dat beteekent zooveel als verlosser — want hij zal zijn volk bevrijden van hunne zonden.” 6. Dat was al voorspeld door den profeet Isaias die eertijds aldus gesproken heeft: Een maagd zal ontvangen in haar lichaam, en zij zal een kind baren, en zijn naam zal zijn Emmanuel — dat beteekent zooveel als: God met ons —. 7. En toen Joseph ontwaakt was, stond hij op en deed wat de engel hem bevolen had en hij nam Maria tot zich.

HOOFDSTUK 10.

OVER JESUS CHRISTUS' GEBOORTE, HOE EN WAARVANDAAN HIJ WERD GEBOREN.

1. In dien zelfden tijd was er door keizer Augustus een gebod uitgevaardigd, dat heel de wereld ingeschreven moest worden. 2. Deze eerste inschrijving deed een rechter, Cyrinus geheeten, die in dien tijd het land van Syrië had te besturen. 3. En vanwege dit gebod gingen de menschen uit hun dorpen naar de steden waar zij onder hoorden, om daar hun geslacht op te geven. 4. Toen ging ook Joseph van Galilea uit Nazareth, waar hij woonde en hij kwam in het land van Judea in de stad van David, Bethlehem geheeten, want hij was van het geslacht van David, om daar zijn en zijn vrouw Maria's geslacht op te geven. 5. En toen Joseph en Maria daar kwamen, moesten zij zonder herberg blijven vanwege het volk dat daar bijeengekomen was. Edoch zij vonden een hut van takken gemaakt, aan een weg waar veel volk in bijeen was en daar namen zij hun intrek. 6. En toen zij daar waren, kwam de tijd dat Maria baren zou en zij baarde haar kind. 7. En toen zij gebaar had, wikkelde zij het kind in doekjes en legde het in een kribbe die daar stond, want zij had geen andere plaats in de hut waar zij het leggen kon.

HOOFDSTUK 11.

OVER DE BOODSCHAP, DIE DE ENGEL BRACHT AAN DE HERDERS, DAT JESUS CHRISTUS WAS GEBOREN.

1. Op dien zelfden tijd waren er herders in den omtrek, die waakten en hun vee hoedden; en de heilige engel kwam van boven en ging bij hen staan en het klaar licht Gods bescheen hen, zoodat de nacht geheel opklaarde; en de herders werden zeer verschrikt en beangst. 2. Toen sprak de engel hen toe en zei: „Vreest niet. 3. Ik kom u boodschappen een groote vreugde, die heel het volk verblijden zal. Want op dit uur is u geboren uw behouder, Christus de Heer, in Bethleëm, Davids stad. 4. En dit zult gij hebben tot een teeken: „Gij zult het kind vinden omwonden met doekjes en gelegd in een kribbe.” 5. En toen de engel dit gesproken had, kwam een groote hemelsche schaar van engelen, die allen God loofden en zeiden: „Glorie zij God op zijn hoogsten troon en op aarde vrede den menschen die van goeden wil zijn.” 6. En meteen zweefden de engelen omhoog hemelwaarts. 7. Toen spraken de herders onder elkaar en zeiden: „Laten wij naar Bethleëm gaan en zien wat daar geschied is en wat God ons geopenbaard heeft.” 8. Toen gingen ze met spoed naar Bethleëm en zij vonden Maria en Joseph en het kind liggend in de kribbe. En toen zij het zagen, erkenden zij dat het waar was, wat hun van het kind gezegd was. 9. En allen die de herders hoorden spreken, werden ontsteld van verbazing

over wat zij daar vernamen. 10. En Maria onthield al deze woorden en prentte ze in haar hart en in haar geheugen. 11. Daarna keerden de herders terug, Gode lovend en dankend voor alles wat zij hadden gezien en gehoord.

HOOFDSTUK 12.

HOE HET KIND JESUS CHRISTUS WERD BESNEDEN.

1. En toen de achtste dag gekomen was, waarop men het kind zou besnijden, gaf men hem den naam en noemde hem Jesus. 2. Dat was de naam die hem gegeven was door den engel, voor hij in het lichaam van zijn moeder werd ontvangen.

HOOFDSTUK 13.

OVER DE ZUIVERING DIE MARIA HEEFT GEDAAN, TOEN ZIJ HET KIND OFFERDE IN DEN TEMPEL EN SIMEON HET ONTVING (IN ZIJN ARMEN) EN ZEI: „NUNC DIMITTIS DOMINE.”

1. En toen de tijd kwam, dat de moeder van het kind haar zuivering moest doen naar het gebod van Mozes' wet, brachten zij het kind naar den tempel in Jerusalem en zij offerden het aan God, zooals in de wet geschreven was, die gebod dat de knaapjes die de eerste vrucht van de moeder waren, aan God geofferd moesten worden. 2. Daar volbracht men ook met het kind juist zulk een offerande als de wet gebod, namelijk een paar tortelduiven of twee andere jonge duiven. 3. In dien tijd was er een man in de stad Jerusalem, Simeon genaamd. 4. Deze man was een rechtvaardig mensch en godvruchtig en verlangend naar de vertroosting van Israël en de Heilige Geest was in hem. 5. Deze had van den Heiligen Geest ten antwoord ontvangen: dat hij den dood niet zou proeven, voordat hij Christus gezien zou hebben. 6. Deze heilige man kwam door openbaring van den Heiligen Geest in den tempel. 7. En toen Joseph en Maria het kind hadden gebracht in den tempel om te doen wat de wet gebod, toen nam Simeon het in zijn armen en hij zegende God en sprak aldus: „Nu laat gij Heer uw knecht in vrede gaan naar de belofte welke gij mij gedaan hadt. Want mijn oogen hebben gezien uw vertroosting, welke gij bereid hebt voor de oogen der geheele wereld, en het licht dat de wereld verlichten zal, en de glorie van uw volk Israël.”

HOOFDSTUK 14.

OVER DE ZEGENING VAN SIMEON EN DE GETUIGENIS OVER HET KIND EN DE MOEDER.

1. En toen Joseph en Maria al deze getuigenissen over het kind hoorden, verwonderden zij zich hoe langer hoe meer. 2. Daarna zegende Simeon hen

en hij sprak aldus tot de moeder van het kind: „Deze is geplaatst tot val en opstanding van menig mensch van het volk van Israël en tot een teeken dat men zal tegenspreken. 3. En door uw eigen ziel zal gaan het zwaard van scherpe pijn om zijnentwille en dan zullen de gedachten van vele harten geopenbaard worden.”

HOOFDSTUK 15.

OVER ANNA DE WEDUWE, EN HARE GETUIGENIS.

1. In dien tijd nu was er een vrouw in de stad, Anna geheeten, dochter van Phanuel. 2. Zij was van het geslacht Azer en was prophetesse. 3. Deze vrouw was oud van dagen en had vroeger zeven jaar met haar man geleefd en daarna bleef ze weduwe tot haar 84ste jaar. 4. Deze vrouw was gewoonlijk in den tempel en zij diende God vurig met bidden en vasten, bij dag en bij nacht. 5. Deze kwam ook terzelfder ure in den tempel en toen zij het kind zag, begon zij hem ook getuigenis te geven, en over hem in 't openbaar te spreken voor al het volk, dat daar verzameld was. 6. En toen de offerande volbracht was, keerden Maria en Joseph terug naar het land Galilea, naar de stad Nazareth.

HOOFDSTUK 16.

OVER DE DRIE KONINGEN, DIE JESUS CHRISTUS BEZOCHT EN AAN HEM GEOFFERD HEBBEN.

1. Nu hebben wij beschreven het verhaal van de geboorte van Jesus Christus, en nu zullen wij terug gaan en spreken over de koningen, die hem bezochten en over de vervolging van koning Herodes, over welke stof Sinte Mattheüs spreekt, die zegt aldus: Ten tijde van koning Herodes toen onze Heer in Bethleëm geboren was, kwamen de koningen uit het Oosten te Jerusalem en vroegen waar de pas geboren koning der Joden was. 2. „Wij hebben,” zoo spraken zij, „zijn ster in het Oosten gezien en komen hem aanbidden.” 3. Toen Herodes dat hoorde, werd hij bevreesd en geheel de stad Jerusalem met hem. 4. Toen liet Herodes alle wijze priesters en leeraars der stad te zamen komen en vroeg hun, waar Christus moest geboren worden. 5. En zij antwoordden hem allen uit één mond en zeiden: „In Bethleëm van Juda.” 6. Want aldus vonden zij geschreven bij den propheet: „Gij, Bethleëm, stad daar staande in het land van Juda, gij zijt niet van de minste steden des lands, want uit u zal komen de rechter, die berechten zal mijn volk van Israël.” 7. Toen nam Herodes de koningen ter zijde en hij sprak hun heimelijk toe, en vroeg met nadruk naar de sterre, die zij in hun land gezien hadden, en naar den tijd waarop hun de ster verschenen was en zei hun aldus: „Gaat naar Bethleëm en vraagt met ijver naar

het kind dat gij zoekt, en wanneer gij het gevonden hebt, laat het mij dan weten, opdat ik het ook kan komen aanbidden." 8. Toen namen zij afscheid van den koning en trokken naar Bethleem. 9. En toen zij op den weg kwamen, vertoonde zich de ster, die zij in het Oosten gezien hadden en zij bleef voor hen uitgaan tot de plaats waar het kind was. 10. En toen zij de ster zagen, werden zij verblyd met zeer groote blijdschap. 11. Toen gingen zij het huis binnen en vonden het kind dat zij zochten, en Maria zijn moeder. 12. En toen zij bij het kind kwamen, vielen zij op hun knieën en aanbaden het. 13. Daarna openden zij hunne schatten en offerden het kind hunne offeranden, die zij mee hadden gebracht, goud, wierook en myrrhe. 14. En toen de nacht daarna kwam, werd hun in den droom getoond dat zij niet tot koning Herodes moesten terugkeeren. En toen zij ontwaakt waren, deden zij wat hun geboden was en trokken langs een anderen weg naar hun land toe.

HOOFDSTUK 17.

HOE JOSEPH MET HET KIND EN DE MOEDER VLUCHTTE NAAR EGYPTE OP BEVEL VAN DEN ENGEL.

1. En toen de koningen weg waren, kwam de engel en vertoonde zich aan Joseph in zijn droom en sprak hem aldus toe: „Sta op, neem het kind en zijn moeder en vlucht met hen naar Egypte en blijf daar tot den tijd dat ik u zal laten weten dat gij terug moet komen. Want het zal geschieden dat Herodes het kind zal laten zoeken om het te dooden." 2. Toen Joseph dit vernomen had, stond hij op in den nacht, nam het kind en zijn moeder en trok naar Egypte en hij bleef daar wonen, zoolang als Herodes leefde. 3. Aldus werd de profetie vervuld die eertijds hiervan geprofeteerd was, die aldus zegt: „Uit Egypte ontbood ik mijn Zoon."

HOOFDSTUK 18.

HOE HERODES DE KINDEREN TE BETHLEEM LIET DOODEN.

1. En toen Herodes begreep, dat de koningen niet naar hem terugkwamen, werd hij zeer vertoornd en terstond zond hij zijn krijgsknechten naar Bethleem en gebod hun alle kinderen te dooden die ze in Bethleem en heel den omtrek daaromheen vonden van twee jaar en daar onder, naar den tijd, dien hij van de koningen vernomen had. 2. Toen werd de profetie vervuld, die eertijds Jeremias geprofeteerd had, die aldus sprak: „Een luid gejammer van weenen en schreien zal gehoord worden in Rama. 3. Rachel zal weenen om hare kinderen en zij zal geen troost willen ontvangen over hen, omdat zij niet meer zijn."

HOOFDSTUK 19.

HOE JOSEPH MET HET KIND EN DE MOEDER TERUG KWAM NAAR HET LAND VAN ISRAEL UIT EGYPTEN, OP BEVEL VAN DEN ENGEL

1. Daarna geschiedde het dat Herodes stierf en toen vertoonde zich de engel weer aan Joseph in Egypte in een droom en zei: „Sta op, neem het kind en zijn moeder en keer terug naar het land van Israël, want zij zijn gestorven die het kind dooden wilden.” 2. Toen stond Joseph op, zooals hem bevolen was en hij voerde het kind en de moeder naar het land van Israël terug. En toen hij kwam in dat land en vernam dat Arehelaüs in Jerusalem regeerde in de plaats van zijn vader, toen durfde hij daar niet heen gaan. 3. Toen kwam de engel en toonde hem in zijn droom dat hij naar het land van Galilea moest gaan, naar de stad Nazareth. 4. En aldus deed Joseph en hij ging wonen te Nazareth. En aldus werd de profetie vervuld, die oudtijds zeide: dat hij Nazareër heeten zou.

HOOFDSTUK 20.

HOE HET KIND JESUS CHRISTUS OPGROEIDE IN WIJSHEID EN HOE HIJ ACHTERBLEEF IN DEN TEMPEL TE MIDDEN DER LEERAREN, TOEN HIJ TWAALF JAAR OUD WAS.

1. Toen het kind te Nazareth gekomen was, groeide het voorspoedig op en het was vol van wijsheid en de genade Gods was in hem. 2. En alle jaren waren Joseph en Maria gewoon naar Jerusalem te gaan op het Paaschfeest. 3. En toen Jesus nu twaalf jaar geworden was, gingen zij, volgens het gebruik van hun gewoonte naar Jerusalem. 4. En toen de feestdagen voorbij waren, keerden zij naar het land terug, en het kind Jesus bleef te Jerusalem achter, en zij wisten het niet, want zij meenden dat hij in gezelschap was van het volk, dat van het feest kwam. 5. Maar toen zij een dag gegaan hadden en het kind misten, zochten zij het onder hun magen en onder hun burenen. 6. En toen zij het daar niet vonden, keerden zij terug naar Jerusalem en zochten het daar en toen zij het drie dagen gezocht hadden, vonden zij het ten laatste in den tempel, zittend tusschen de leeraars der wet, hen aanhoorend en ondervragend. 7. En allen die hem hoorden spreken, verwonderden zich over zijn wijsheid en over zijn antwoorden, die hij daar gaf. 8. Toen sprak zijn moeder tot hem en zei: „Lief kind, waarom hebt Gij dit gedaan? 9. Uw vader Joseph en ik zijn bedroefd geweest om u en hebben u gezocht.” 10. Toen antwoordde Jesus en zei: „Waarom zocht gij mij? Wist gij dan niet dat het mij past te werken de werken mijns Vaders en daarmee bezig te zijn?” 11. Maar dit woord verstonden zij toen nog niet. 12. Toen stond hij op en ging met hen naar Nazareth, waar zij woonden, en was hen onderdanig. 13. En Maria zijn moeder bewaarde al deze woorden en prentte ze in haar hart. 14. En Jesus groeide op in jaren en in wijsheid en in bevalligheid bij God en bij de menschen.

HOOFDSTUK 21.

HOE JAN BAPTIST DE WOESTIJN UITGING EN HET DOOPSEL BEGON TE PREDIKEN, EN VERDER OVER ZIJN KLEEREN EN LEVEN.

1. Nu spreken wij hier niet meer over het kind, want in het evangelie vinden wij niet meer geschreven over zijn kindsheid, noch over het leven dat hij tot zijn dertigste jaar geleid heeft, maar wij spreken verder over Sint Jan en over het getuigenis, dat hij van onzen Heer gaf. Over deze stof spreken drie evangelisten: Lucas, Mattheüs en Johannes, en Lucas zegt aldus: „In het vijftiende jaar van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus procurator was over het land Judea en Herodes viervorst was van Galilea en Philippus zijn broeder viervorst was van Iturea en Trachonitis en Lysanias viervorst van Abilene en Annas en Caïphas opperpriesters waren van Jerusalem, toen kwam het woord Gods en de geest onzes Heeren neder op Johannes, den zoon van Zacharias, in de woestijn. 3. Toen ging hij de woestijn uit en kwam in de streken, waar de Jordaan loopt en begon te prediken en het volk te bewegen tot het doopsel van boete om vrij-spraak te verkrijgen van hun zonden en sprak aldus: „Doet boete want het rijk der hemelen is u nakende.” 4. Dit is dezelfde man waarvan Isaias vroeger profeteerde en aldus zei: „Er zal een stem gehoord worden van een die roepen zal in de woestijn. En wat zal hij roepen? 5. Alle dalen zullen gevuld worden en alle bergen zullen geslecht worden en de slechte wegen zullen beter gemaakt worden en de oneffene zullen gelijk gemaakt worden en alle oogen zullen zien den troost Gods.” 6. Dit was dezelfde man die kwam om getuigenis te geven van het licht, opdat bij dat licht het volk geloovig mocht worden. 7. Hij was niet het licht, maar hij was getuige van het licht. 8. Dat licht is het waarachtige licht dat verlicht iederen mensch, die in deze wereld het leven krijgt. 9. Dit licht was in de wereld en de wereld was door hem gemaakt en de wereld kende hem niet. 10. Hij, die het waarachtige licht is, kwam in zijn eigendom, en de zijnen ontvingen hem niet. 11. Maar aan allen die hem ontvingen, gaf hij de macht kinderen Gods te worden, die gelooven in zijn naam en die niet uit de lusten des bloeds en van het vleesch, maar uit God geboren zijn. 12. Dit is het Woord dat vleesch geworden is en kwam wonen en leven met ons; en wij zagen zijn glorie als de glorie van den eenigen Zoon, die komt van den Vader vol genade en waarheid. 13. Dit was de man die van onzen Heer Jesus Christus zulke getuigenis gaf en aldus zei: „Dit is degene waarvan ik u pleeg te zeggen: die na mij komen zal, die voor mij gemaakt is, want hij was, eer ik was. 14. En van zijn volheid hebben wij allen ontvangen: genade op genade, want de wet was gegeven door Mozes, maar genade en waarheid zijn tot ons gekomen door Jesus Christus. 15. God is nooit door een mensch gezien, maar de eenige Zoon van den Vader, hij is het die er ons van spreekt.” 16. Deze heilige man had een kleed aan van kemelhaar gemaakt en een gordel van een dierenhuid om zijn

lendenen en zijn spijs was een soort sprinkhanen en boschhoning. 17. En toen men van zijn preeken hoorde, kwam heel het volk van Jerusalem en heel het volk van Judea tot hem en allen die aan den Jordaan woonden en werden door hem gedoopt en zij beschuldigden zich van hunne zonden.

HOOFDSTUK 22.

OVER DE PREDIKING EN LEERING VAN JAN BAPTIST.

1. En toen hij zag dat vele van de phariseeën en sadduceën tot zijn doopsel kwamen, sprak hij hen toe en zei aldus: „Wat zegt gij slangenkinderen, wie heeft u vermaand den toekomstigen toorn te ontvluchten? 2. Doet rechtmatige boete, die u te stade kome, en zegt niet: onze vader is Abraham, want ik zeg u, dat God de macht heeft om van deze steenen kinderen van Abraham te maken en ook zeg ik u: dat nu de bijl gezet is aan den wortel van den boom, en elke boom die geen goede vruchten draagt zal afgehouden en in het vuur geworpen worden. 3. Toen vroeg het vergaderde volk hem en zei: „Wat zullen wij dan doen? 4. En hij antwoordde aldus: „Wie twee lijfrokken heeft, hij geve er één aan hem, die er geen heeft, en die spijzen te verbruiken heeft, hij doe evenzoo.” 5. Toen kwamen ook de ambtenaren en lieten zich doopen en vroegen ook: „Meester, wat moeten wij doen?” 6. En hij antwoordde hun: „Doet niet meer dan u bevolen is.” 7. Toen vroegen hem ook de soldaten, wat zij moesten doen en hij antwoordde hun: „Doet niemand onrecht noch kwetsuren aan, maar weest tevreden met uw soldij.” 8. En toen het volk zag het zware leven dat Jan Baptist leidde en hoorde van de afstraffingen die hij hun allen toediende zonder iemand te sparen, kwam er een meening onder het volk dat hij Christus was en daarom zonden de Joden van Jerusalem priesters en levieten om hem te vragen, wie hij was en toen zij het hem vroegen, bekende hij dat hij Christus niet was. 9. Toen vroegen zij hem nog verder: „Zijt gij dan Elias?” En hij antwoordde: „Neen.” 10. En zij vroegen verder: „Zijt gij een profeet?” En hij antwoordde: „Neen.” 11. Toen zeiden zij: „Zeg ons wie gij zijt, opdat wij een zeker antwoord terug kunnen brengen aan hen die ons hierheen zonden. Wat zegt gij van u zelve?” 12. Toen antwoordde Jan Baptist aan de boodschappers aldus: „Ik ben de stem des roependen in de woestijn. Bereidt den weg Gods, zooals Isaias de profeet vroeger gezegd heeft.” 13. En zij die daar heen gezonden waren, waren van de phariseeën. 14. Toen vroegen zij hem nog: „Waarom doopt gij dan, wanneer gij Christus niet zijt noch Elias, noch een profeet?” 15. Toen antwoordde Jan Baptist hun: „Ik doop met water tot boete voor de zonden. Maar hij die na mij komen zal, hij is sterker dan ik ben. En ik ben niet waardig hem den riem van zijn schoen te ontbinden. 16. Hij staat en gaat onder u en gij kent hem niet. Hij is het die u doopen zal in den Heiligen Geest en in het vuur. Hij heeft zijn wan in zijn hand en hij zal zijn dorschvloer vegen

en hij zal zijn tarwe in zijn schuur verzamelen en het kaf zal hij verbranden in het eeuwige vuur. 17. Dit en dergelijke leering predikte Jan Baptist voor het volk. En dit was in Bethanië aan de overzijde van den Jordaan, waar hij het volk in dien tijd doopte.

HOOFDSTUK 23.

HOE JAN BAPTIST JESUS CHRISTUS DOOPTE EN OVER HET GETUIGENIS DAT HIJ HEM GAF.

1. In die zelfde dagen kwam Jesus van Galilea naar den Jordaan waar Jan Baptist doopte en hij wilde ook gedoopt worden door hem. En Jan Baptist weigerde het hem en zei: „Ik zou door u gedoopt moeten worden en gij komt tot mij?” 2. Toen antwoordde Jesus hem en zei: „Laat dit geschieden, want aldus past het ons te volbrengen alle gerechtigheid.” 3. Toen stemde Jan Baptist er in toe en hij doopte hem. 4. En toen hij gedoopt was, ging hij uit het water en terstond werd hem de hemel geopend en Jan Baptist zag den geest Gods in de gedaante van een duif neder komen op hem en blijven over hem en toen kwam ook een stem uit den hemel die zei: „Gij zijt mijn lieve Zoon, in u heb ik mijn welbehagen gesteld.” 5. Toen gaf Jan Baptist zijn getuigenis en zei hij: „Ik zag den geest Gods komen van den hemel in de gedaante van een duif en blijven boven hem, en ik ken hem niet, maar hij die mij zond om het volk te doopen in het water, hij zei mij: „Op wien gij den geest ziet komen en blijven, hij is degene, die doopen zal in den Heiligen Geest.” En nu heb ik hem gezien en ik getuig dat hij is de Zoon Gods.

HOOFDSTUK 24.

HOE JESUS CHRISTUS WERD BEKOORD IN DE WOESTIJN DOOR DEN BOOZEN GEEST.

1. Toen Jesus gedoopt was, werd hij door den Heiligen Geest in de woestijn gevoerd om bekoord te worden door den boozen geest. 2. En toen hij veertig dagen en veertig nachten gevast had, kreeg hij honger. 3. Toen kwam de booze geest tot hem en sprak hem aldus toe: „Zijt gij Gods Zoon, zeg dan dat deze steenen veranderd worden in brooden.” 4. Toen antwoordde Jesus hem aldus: „Er staat geschreven: niet alleen in den broode is des menschen leven, maar in alle woorden, die komen uit den mond van God.” 5. Toen nam hem de booze geest op en voerde hem in de stad Jerusalem en zette hem op het gewelf van den tempel, dat hoog van den grond stond, en zei: „Zijt gij Gods Zoon, laat u dan neervallen, want er staat geschreven, dat hij zijn engelen omtrent u bevolen heeft dat zij u behoeden op al uw wegen, en zij zullen u in hun handen opvangen, opdat gij uw voet niet stooten zult aan de steenen.” 6. Toen antwoordde Jesus hem nog eenmaal: „Er staat geschreven, gij zult uw

Heer en uw God niet bekoren." 7. Toen nam hem de booze geest op en voerde hem op een berg, die zeer hoog was en toonde hem alle landen van de wereld en al hun glorie en zei: „Al deze weelde zal ik u geven, wanneer gij voor mij wilt neervallen en mij aanbidden." 8. Toen antwoordde Jesus hem wederom: „Wijk van mij, Satan. Er staat geschreven: Uw Heer en uw God zult gij aanbidden en hem alleen zult gij dienen." 9. Toen verliet hem de booze geest en de engelen kwamen en dienden hem.

HOOFDSTUK 25.

OVER HET GETUIGENIS VAN JAN BAPTIST TOEN HIJ SPRAK: DAT IS HET LAM GODS EN OVER ZIJN TWEE LEERLINGEN, DIE JESUS CHRISTUS VOLGDEN.

1. Op een dag daarna stond Jan Baptist daar, en twee van zijn leerlingen met hem en toen hij Jesus zag gaan, sprak hij aldus: „Dat is het Lam Gods, dat is degene die de wereld verlossen zal van hare zonden." 2. En toen die twee leerlingen dat hoorden volgden zij Jesus. 3. Toen keerde Jesus zich om en hij zag dat zij hem volgden en hij vroeg hun: „Wat zoekt gij?" 4. En zij antwoordden: „Rabbi, – dat beteekent zooveel als Meester – waar woont gij?" 5. En Jesus antwoordde hun: „Komt zien." 6. Toen gingen zij met hem en bleven dien dag bij hem. Omtrent het tiende uur van den dag kwamen zij bij hem. 7. En één van de twee, die Jesus gevolgd waren, was Andreas, de broer van Simon Petrus.

HOOFDSTUK 26.

HOE ANDREAS ZIJN BROEDER SIMON PETRUS BIJ JESUS CHRISTUS BRACHT.

1. Deze ontmoette het allereerst Simon zijn broeder. Dat was Sint Petrus, die soms Simon Johannis, soms Simon Bariona, soms Simon Petrus genoemd wordt. En hij zei hem: „Wij hebben gevonden den Messias," – dat beteekent zooveel als Christus. – 2. Toen leidde Andreas Petrus zijn broeder naar de plaats, waar Jesus was. En toen Jesus hem zag, sprak hij hem aan en zei: „Gij zijt Simon, den zoon van Johanna. Gij zult heeten Kephias," – dat beteekent zooveel als Petrus. –

HOOFDSTUK 27.

HOE PHILIPPUS EN NATHANAEL BIJ JESUS CHRISTUS KWAMEN.

1. Den volgenden dag keerde Jesus terug naar Galilea en onderweg ontmoette hij Philippus en hij zei hem: „Volg mij." 2. Deze Philippus was van Bethsaida, waar Simon Petrus en zijn broer Andreas vandaan waren. 3. Toen

kwam Philippus en hij ontmoette Nathanaël en hij zei: „Hem, dien Mozes beschreef in de wet en waar de profeten vroeger van schreven, hem hebben wij ontmoet, Jesus, Josephs zoon van Nazareth.” 4. Toen antwoordde Nathanaël hem: „Kan er uit Nazareth iets goeds zijn?” 5. En Philippus antwoordde: „Kom het zien.” 6. Toen Jesus Nathanaël zag komen, sprak hij aldus van hem: „Ziet daar waarlijk een Israëliet, waar geen bedrog in is.” 7. Toen antwoordde Nathanaël: „Waar kent gij mij van?” 8. En Jesus antwoordde hem: „Eer Philippus u toesprak, toen gij stondt onder den vijgeboom, kende ik u.” 9. Toen sprak Nathanaël: „Rabbi, meester, gij zijt de Zoon Gods, gij zijt Koning van Israël.” 10. Toen antwoordde Jesus hem: „Omdat ik zei: ik zag u onder den vijgeboom, gelooft gij aan mij. Maar ik zeg u, dat gij nog grootere dingen zult zien, want voorwaar ik zeg u, dat gij den hemel zult zien geopend en de engelen Gods opstijgend en nederdalend op den Zoon des menschen.”

HOOFDSTUK 28.

HOE JESUS CHRISTUS GING NAAR HET LAND VAN GALILEA EN OVER DE PROFETIE DIE HIJ OP EEN ZATERDAG VOORLAS TE NAZARETH IN DE SYNAGOGE.

1. Daarna ging Jesus verder in de kracht zijns geestes en kwam in het land van Galilea. En toen hij in die streken gekomen was, liep de mare van hem in heel den omtrek, want in de steden waar hij kwam, ging hij in hun synagoge en predikte daar voor de menigten en al wat hij zei, werd geloofd en geprezen door het volk. 2. Op zekeren dag nu kwam hij te Nazareth, waar hij opgevoed was. En dat was op een Zaterdag en hij ging in de synagoge, zooals hij gewoon was te doen, en men bracht hem een boek, dat was de profetie van Isaias den propheet. 3. Toen opende Jesus het boek en hij trof ineens de profetie die Isaias oudtijds geprofeteerd, en over hem geschreven heeft, welke profetie spreekt aldus: „De geest Gods is in mij, die mij met zijn olie heeft gezalfd en die mij heeft gezonden om te prediken tot de armen van geest en aan de gevangenen hun verlossing en aan de blinden hun verlichting en aan de gekwetsten de gezondheid te prediken en ook om 't volle jaar Gods te prediken en den dag waarop men ieder zijn loon geven zal.” 4. En toen hij dit voorgelezen had, sloot hij het boek weer toe en gaf 't één in de hand, die 't van hem aannam. 5. Toen ging hij zitten en allen die in de synagoge waren, zagen verwonderd naar hem op. 6. Toen sprak hij tot hen allen en zei: „Dit eigen woord van de H. Schrift, dat gij mij hier hoort voorlezen, is nu op dezen tijd in vervulling gegaan.” 7. Daarna begon hij te prediken en te zeggen: „De tijd is gekomen en 't hemelrijk begint te naderen. 8. Doet boete en gelooft aan het evangelie, want het Godsrijk is u nabij.”

HOOFDSTUK 29.

HOE SIMON EN ANDREAS, JACOBUS EN JOHANNES: JESUS CHRISTUS VOLGDEN, TOEN HIJ HEN RIEP.

1. Op zekeren dag wandelde Jesus langs het meer van Galilea en hij zag twee gebroeders Simon, die heet Petrus, en Andreas zijn broeder, hun netten in zee werpen, want zij waren visschers. 2. Jesus sprak hen toe en zei: „Komt mij na, ik zal u visschers maken om menschen te vangen.” 3. En terstond lieten zij beiden netten en schip achter en volgden hem. 4. Toen ging hij verder en zag twee andere broeders Jacobus en Johannes, die zonen van Zebedeus waren, met Zebedeus hun vader hun netten boeten; en hij riep ze en beval ze hem te volgen, en terstond lieten beiden hun vader en de netten achter en volgden hem.

HOOFDSTUK 30.

OVER DE TWEE SCHEPEN VOL VISSCHEN, DIE SINT PETRUS VING OP BEVEL VAN JESUS IN HET MEER VAN GENESARETH EN HOE ZIJN LEERLINGEN HEM VOLGDEN.

1. Toen gebeurde het op zekeren dag, dat hij bij een meer stond, meer van Genesareth geheeten, en een groote menigte volk kwam naar hem toe om het woord Gods te hooren. 2. En waar hij stond, zag hij twee schepen aan den oever liggen, want er waren visschers aan land gekomen, die hun netten stonden schoon te maken. 3. Toen ging Jesus in een schip dat van Petrus was en vroeg hem of hij 't een weinig van het land af wilde sturen. En zoo zat hij in het schip en leerde het volk, dat op den oever stond. 4. En toen hij zijn leerrede geëindigd had, sprak hij tot Petrus: „Stuur je schip naar het diep en werp je net in den vloed om iets te vangen.” 5. Toen antwoordde Petrus hem en zei: „Meester, wij hebben dezen heelen nacht gearbeid, en we hebben niets gevangen, nochtans zag ik terwille van uw gebod opnieuw mijn net uitwerpen.” 6. En toen hij 't net uitgeworpen had, vingen zij zooveel visschen, dat hun net ze niet kon dragen, want het scheurde en brak in tweeën. 7. Toen riepen zij hun makkers die in 't andere schip waren om hen te komen helpen en zij kwamen en vulden beide schepen met visschen, zoodat ze beide bijna gezonken waren. 8. Toen Simon Petrus dat zag, viel hij op zijn knieën voor Jesus en zei: „Heer, ga van mij, want ik ben een zondig mensch.” 9. Dit zei hij in ontsteltenis des harten, want een groote verwondering overviel hem vanwege de wonderbare vischvangst. 10. En evenzoo ging het Jacobus en Johannes, de zonen van Zebedeus en makkers van Petrus. En allen, die daar waren, verwonderden zich over 't geen daar geschied was. 11. Toen zei Jesus tot Petrus: „Vrees niet, van dit uur af zult gij menschen vangen.” 12. Toen be-

gonnen zijn leerlingen in hem te gelooven. 13. Toen de schepen aan land kwamen, lieten zij schip en al achter en volgden hem.

HOOFDSTUK 31.

OVER MATTHEUS, HOE HIJ JESUS CHRISTUS VOLGDE, TOEN HIJ HEM ZEI: „VOLG MIJ.”

1. Toen Jesus verder voort ging, zag hij een tollenaar, die Mattheüs heette, in zijn tolhuis zitten. 2. Hij sprak hem toe en zei: „Volg mij.” 3. Toen stond hij op en liet tol en al achter en volgde hem. Daarna kwam Jesus met zijn leerlingen in Judea en hij bleef daar eenigen tijd met hen, doopend degenen die tot hem kwamen. In dien tijd was Jan Baptist in Ennon, gelegen bij een stad, Salim geheeten, waar een groote hoeveelheid water was, waarin hij het volk doopte. Want toen was hij nog niet gevangen genomen, noch in den kerker geworpen.

HOOFDSTUK 32.

OVER DEN TWIST, DIE ONTSTOND ONDER DE LEERLINGEN VAN JAN BAPTIST EN DE JODEN OVER HET DOOPSEL EN HOE JAN BAPTIST ANTWOORDE AAN ZIJN LEERLINGEN TOEN ZIJ KLAAGDEN DAT JESUS CHRISTUS DOOPTE.

1. In dien tijd ontstond een twist onder de leerlingen van Jan Baptist en de Joden: over de zuivering van het doopsel, en welk beter was het doopsel van Jesus of van Jan Baptist. 2. Toen kwamen de leerlingen van Jan Baptist naar hun meester en beschuldigden Jesus om zijn doopen en klaagden bij hun meester over hem en zeiden aldus: „Meester, hij die met u was over den Jordaan en waarvan gij getuigenis hebt gegeven, hij doopt nu, en al het volk loopt naar hem.” 3. Toen antwoordde Jan Baptist zijn leerlingen en sprak: „De mensch heeft niet meer dan hem van boven uit den hemel gegeven wordt.” 4. Gij zelf zijt mijn getuigen hiervan, dat ik zei, dat ik Christus niet was, maar dat ik voor hem uitgezonden was. 5. Hij, die de bruid heeft, is de bruidegom, maar de vriend van den bruidegom, die bij hem staat en hem hoort spreken, hij is het die zich verblijdt over de stem van den bruidegom. 6. Deze blijdschap is gekomen en vervuld in mij. 7. Hij moet voortaan groeien en ik moet minderen. 8. Wie van boven komt, staat boven alle menschen. 9. Wie van de aarde is, spreekt van de aarde, maar wie van den hemel is, staat boven al; en wat hij gezien en gehoord heeft dat getuigt hij, en zijn getuigenis wordt niet ontvangen. Maar wie het ontvangt, erkent dat God hem zijn geest niet geeft met mate. 10. De vader bemint hem en alle dingen heeft hij in zijn macht gegeven. 11. Wie in den Zoon Gods gelooft, behoort tot het eeuwige leven, en wie niet gelooft in Gods Zoon, hij zal het eeuwige leven niet zien, maar Gods toorn zal blijven op hem.”

HOOFDSTUK 33.

HOE JESUS CHRISTUS GING WONEN VAN UIT NAZARETH TE CAPHARNAUM OM DE PROFETIE TE VOLBRENGEN.

1. In dien tijd, toen Jesus vernam, dat Jan Baptist gevangen en in den kerker geworpen was en dat de phariseeën over hem zelf het gerucht lieten gaan, dat hij meer leerlingen won en meer volk doopte dan Jan Baptist gedaan had, toen verliet hij het land van Judea en keerde terug naar het land van Galilea en vestigde zijn woning in een stad Capharnaum geheeten en hij verliet de stad Nazareth, waar hij vroeger placht te wonen. 2. En dat deed hij om de profetie te vervullen, die Isaias oudtijds profeteerde en die aldus zei: „Het land van Zabulon en van Nephtalim dat ligt aan het meer over de Jordaan in het land van Galilea, het volk dat zat in duisternis, zag een groot licht. 3. Voor hen, die woonden in de schaduw van den dood, is een waarachtig licht opgegaan.” 4. Dit profeteerde Isaias over hem. Want de stad Capharnaum ligt op de grens van Zabulon en Nephtalim. 5. Voor dezen was het waarachtige licht verschenen, toen de Zoon Gods daar kwam wonen. 6. Van daar uit ging Jesus heel het land van Galilea door en leerde in hunne synagogen en predikte de blijde boodschap van het rijk Gods, en genas alle kwalen en alle ziekten van het volk.

HOOFDSTUK 34.

OVER DE GROOTE OPSPRAAK DIE JESUS CHRISTUS, IN HEEL HET LAND VAN SYRIË VERWEKTE EN OVER HET VOLK DAT HEM VOLGDE EN OVER DE ZIEKEN DIE HIJ GENAS EN DE WONDEREN DIE HIJ DEED.

1. Toen begon zijn naam groot te worden en de menschen spraken steeds meer van hem, zoodat men over hem sprak in heel het land Syrië. 2. En alle dagen bracht men tot hem, allen die zich niet goed gevoelden door ziekten en pijnen, en die door de booze geesten bezeten waren, en die ziek waren van geest: en hij genas ze allen. 3. En hierom nu volgde hem een groote menigte van Galilea van het land Decapolis geheeten en van het land Judea en van Jerusalem en van de overzijde van den Jordaan. 4. En om de kracht van zijn wonderen had iedere plaats, waar hij kwam, hem gaarne gehouden. 5. Maar hij antwoordde daarop, dat hij op andere plaatsen even zoo goed de blijde boodschap van het rijk Gods moest verkondigen, omdat hij daarvoor gezonden was.

HOOFDSTUK 35.

OVER DE LEERREDE, DIE JESUS CHRISTUS VOOR HET VOLK GEHOUDEN HEEFT OP EEN HOOGEN BERG, NADAT HIJ ZIJN TWAALF APOSTELEN HAD UITGEKOZEN.

1. Op zekeren dag zag Jesus dat een groote menigte hem volgde. Zoodra hij 't bemerkte had, ging hij op een hoogen berg. En toen hij gezeten was, riep hij tot hem degenen die hij wilde. En toen zij tot hem kwamen, koos hij er twaalf uit die bij hem moesten blijven, die hij apostelen noemde. 2. Het waren deze: Simon, dien hij Petrus noemde, en Andreas zijn broeder; Jacobus, Zebedeus' zoon, en Johannes, zijn broeder, die hij noemde kinderen des donders; Philippus, Barthelomeus, Mattheus de tollenaar, Thomas, Jacobus, Alpheus' zoon, Simon, die genaamd is Zelotes, Judas, Jacobus' zoon en Judas Iscariot, die hem later verkocht. 3. Deze kwamen tot hem en hij opende naar hen zijn oogen en zijn mond om hen te leeren en sprak aldus: „Zalig zijn zij, die arm zijn van geest, want het hemelrijk is van hen. 4. Zalig zijn de zachtmoedigen, want zij zullen bezitters van de aarde zijn. 5. Zalig zijn zij, die weenen, want zij zullen worden getroost. 6. Zalig zijn zij, die hongeren en dorsten naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden. 7. Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verwerven. 8. Zalig zijn zij, die zuiver en rein zijn van harte, want zij zullen God zien. 9. Zalig zijn zij, die vrede maken, want zij zullen heeten kinderen Gods. 10. Zalig zijn zij, die vervolging lijden om de gerechtigheid, want het hemelrijk is van hen.” 11. Zalig zijt gij, wanneer de menschen u vervloeken en haten en vervolgen, en niets dan kwaad van u spreken, en u beliegen en u van één scheiden en u uw levenswijze verwijten, en uw naam belasteren om den Menschen Zoon. 12. Weest blij en verheugd op dien dag, want uw loon is groot in het hemelrijk, want zooals nu de boozen u vervolgen, zoo vervolgden hunne voorvaderen de profeten, die er geweest zijn voor u. 13. Dus wee u rijken, want hier op aarde hebt gij uw vreugden. 14. Wee u, die nu lacht, want gij zult zuchten en weenen. 15. Wee u, als de menschen u prijzen om uw boosheid en u bedriegen met hun valschen lof. 16. Evenzoo hebben vroeger uw voorvaderen gedaan met hun profeten, die hun profeteerden, naar hun wil.”

HOOFDSTUK 36.

OVER DE LEERREDE, DIE JESUS CHRISTUS HIELD VOOR ZIJN LEERLINGEN, TOEN HIJ HUN ZEI: „GIJ ZIJT HET ZOUT EN HET LICHT DER AARDE.”

1. Maar tot u zeg ik nog, die mijn leerlingen zijt en naar mij luistert: „Gij zijt het zout der aarde, en wanneer het zout zijn kracht verliest, waarmee zal men het zouten? Het is dan nergens goed meer voor, dan om weggeworpen en

vertreden te worden onder de voeten der menschen. 3. Gij zijt het licht der aarde. 4. De stad, die op den berg staat, kan niet verborgen zijn. 5. Niemand zet het licht als het ontstoken is onder het korenvat of onder het bed of op een verborgen plaats. Maar op den kandelaar zet men het, opdat het voor allen schijnen zal, die in het huis zijn. 6. Laat aldus uw licht schijnen voor de menschen, opdat zij aanschouwen uw goede werken en loven uw Vader, die in den hemel is.

HOOFDSTUK 37.

OVER DE LEERREDE DIE HIJ HIELD, TOEN HIJ ZEI: „IK BEN NIET GEKOMEN OM DE WET TE ONTBINDEN . . .”

1. Meent niet, dat ik ben gekomen om de wet te ontbinden en de profetieën. 2. Ik ben niet gekomen om ze te ontbinden maar om ze te vervullen. Want voorwaar ik zeg u, zoolang als de hemel en de aarde bestaan zullen, zal er geen letter van de wet onvervuld blijven, maar alles zal geschieden, wat daar in geschreven staat. 3. Alwie dan breekt één van de minste geboden van de wet, en leert het volk zoo te doen, hij zal heeten één van de minsten in het hemelrijk; maar wie doet en leert, hij zal groot heeten in het hemelrijk.

HOOFDSTUK 38.

OVER DE LEERREDE DIE HIJ HIELD TOEN HIJ ZEI: „WANNEER UW RECHTVAARDIGHEID NIET GROETER IS DAN DIE DER PHARISEEEN . . .”

1. Ook zeg ik u: „Wanneer uw rechtvaardigheid niet grooter is dan die van de phariseeën en de wetgeleerden, zult gij het rijk Gods niet binnen gaan. 2. Gij hebt wel gehoord het verbod van de wet, dat men oudtijds placht te leeren, dat luidt aldus: gij zult niemand dooden, en wie anderen doodt, verdient dat men hem veroordeelt. 3. Maar ik zeg u, dat iemand, die toornig wordt op zijn evenmensch, verdient veroordeeld te worden. En wie tot zijn evenmensch zegt: „Racha”, dat is een teeken van verachting, verdient, dat men hem aan het gerecht overlevert. Wie zijn evenmensch dwaas noemt, hij verdient de hel. 4. Brengt gij uw offerande naar het altaar en gedenkt gij daar dan, dat uw evenmensch door u verongelijkt is, laat dan uw offerande daar voor het altaar en ga eerst uw evenmensch tevreden stellen en kom dan uw offerande opdragen.”

HOOFDSTUK 39.

OVER DE LEERREDE, DIE JESUS CHRISTUS HIELD, TOEN HIJ ZEI: „GIJ HEBT WEL GEHOORD HET GEBOD VAN DE WET DAT ALDUS LUIDT: GIJ ZULT GEEN OVERSPEL DOEN”.

1. „Wees toegevend voor uw tegenstander, zoolang als gij met hem op weg zijt, opdat uw tegenstander u niet aan den rechter overlevere, en opdat de

rechter u niet overlevere aan hem, die u in den kerker zal werpen. Want ik zeg u: komt gij er in, dan zult gij er niet uit verlost worden voor de ure, dat gij den laatsten penning betaald hebt. — 2. Deze tegenstander, dat is de Heilige Schrift, die allen tegenstaat, die slecht willen. 3. De wegen, welke wij in moeten gaan, zijn de geboden Gods. 4. Met dezen tegenstander moeten wij het eens worden en inschikkelijk samen wandelen op de wegen van de geboden Gods, òf ons moet geschieden, wat daarna volgt, dat is: dat wij moeten worden overgeleverd aan de pijnen van den helschen kerker. — 5. Daarna sprak Jesus nog verder en zei: „Gij hebt wel gehoord het gebod van de wet dat aldus luidt: Gij zult geen overspel doen, maar ik zeg u: wie een vrouw aanziet met kwade begeerten, die heeft met haar overspel gedaan in zijn hart. 6. Gebeurt het dan, dat uw rechter oog u tot aanstoot is, steek het uit en werp het van u. Ergert u uw rechter hand, snijd ze dan af en werp ze van u, want het is beter met één oog of met één hand of met één voet in het hemelrijk te komen, dan met het geheele lichaam geworpen te worden in het vuur der hel.” — 7. Deze woorden zijn zoo te verstaan, dat de lusten van de zonden, die komen van de lichaamsdeelen van buiten en de booze begeerten afgesneden moeten worden, in dien zin dat men dapper er tegen in moet gaan, maar niet, dat men verplicht is zijn lichaam te verminken, want dat is tegen het gezond verstand en tegen het gebod der Schriften.

HOOFDSTUK 40.

OVER DE LEERREDE, DIE JESUS CHRISTUS HIELD DAT MEN ZIJN VROUW NIET MAG LATEN GAAN TENZIJ OM OVERSPEL, EN DAT MEN NIET MAG ZWEREN.

1. Daarna sprak hij nog verder en zei: „Gij hebt wel gehoord, dat men oudtijds leerde, dat hij, die zijn vrouw wilde laten gaan, haar een scheidingsbrief geven moest. Maar ik zeg u, wie zijn vrouw wegzendt, behalve wanneer zij overspel doet met andere mannen, hij is de schuld van haar val; en wie de vrouw neemt, die een ander heeft weggezonden, hij doet overspel. 2. Gij hebt wel gehoord, dat men oudtijds zei: „Gij zult geen meineed doen, maar volbreng voor God uw eed.” Maar ik zeg u dat gij niet zult zweren, noch bij den hemel, want dat is de troon Gods, noch bij de aarde, want dat is de stut van zijn voeten, noch bij Jerusalem, want dat is de stad van den hoogsten koning, noch bij uweigen hoofd zult gij zweren, want gij kunt geen haar wit of zwart maken. Maar uw woord zij ja en neen, en wat erbij komt, dat komt voort uit boosheid. 3. Gij hebt ook gehoord, dat men vroeger zei: oog om oog, tand om tand. Maar ik zeg u, gij moet hun niet weerstaan, die u kwaad doen, maar wie u slaat op uw rechterwang, bied hem ook de linker aan. En wil iemand uw lijfrok nemen, geef hem ook den mantel, en wil men u dwingen één mijl te gaan, ga er dan nog twee. Wie u vraagt om te geven, geef hem. En wie u vraagt te leenen, leen hem. En zooals gij wilt, dat u de menschen doen, doet hun evenzoo.”

HOOFDSTUK 41.

OVER DE LEERREDE, DIE JESUS CHRISTUS HIELD, DAT MEN ZIJN VIJANDEN OOK LIEF MOET HEBBEN.

1. Gij hebt ook wel gehoord, dat men oudtijds zei: „Gij moet uw vriend liefhebben, en uw vijand haten.” Maar ik zeg u, bemint uwe vijanden, en doet goed aan hen die u haten, en bidt voor hen, die u vervolgen, Zoo zult gij kinderen zijn van uw Vader, die in den hemel is, die zijn zon laat schijnen op de [goeden en de] kwaden en zijn regen laat vallen op de rechtvaardigen en de onrechtvaardigen. 2. Wat voor loon hebt gij er van dat gij alleen hen liefhebt die u liefhebben? Doen zoo ook de lieden van de wereld niet? 3. En wat voor loon hebt gij ervan dat gij hun goed doet, die u goed terug doen. Doen zoo de zondaars en de boozen ook niet? 4. Wat voor loon verdient gij, als gij hen leent waarvan gij hoopt te winnen? Want de eene woekeraar leent den andere om het zelfde voordeel weer van hem te trekken. 5. En wanneer gij alleen uw vriend groet, wat voor loon zal u daarvoor toekomen? Doen de kinderen der hel het niet juist het zelfde? 6. Maar u zeg ik nog, bemint uw vijanden en doet hun goed, en leent hun zonder hoop op hun vergelding ,dan zal uw loon groot zijn en zult gij zijn: kinderen van den almachtigen God; want hij is goedertieren voor de kwaden en degenen die zijn goedertierenheid onwaardig zijn.”

HOOFDSTUK 42.

OVER DE LEERREDE DIE JESUS HIELD OVER DE BARMHARTIGHEID EN HOE MEN AALMOEZEN MOET GEVEN EN HOE MEN MOET BIDDEN.

1. Weest dan barmhartig, omdat God uw Vader barmhartig is. Weest volmaakt, omdat uw Vader volmaakt is. Maar past op, dat gij uw rechtvaardigheid niet gebruikt tot roem bij de menschen en om geprezen te worden door het volk, want daarmee zoudt gij verliezen het hemelsche loon van uw Vader, die in den hemel is. 2. Wanneer gij dan uw aalmoezen wilt geven, laat dan niet met een bazuin voor u uit blazen, zooals de schijnheiligen doen in de synagogen en in de straten, omdat zij geëerd willen worden door het volk. Voorwaar ik zeg u, dat zij hier hun loon hebben ontvangen. 3. Maar wanneer gij uw aalmoezen geeft, geeft ze dan zoo, dat uw linkerhand niet weet, wat uw rechterhand doet, zoodat uw aalmoezen verborgen blijven. 4. Aldus zult gij verdienen het loon van uw Vader, die in het verborgene alles ziet, wat men doet. 5. En wanneer gij bidt, moet gij niet bidden, zooals de schijnheiligen, die gaan staan op den hoek van de straat, omdat zij door het volk gezien willen worden. Voorwaar ik zeg u, dat zij hier hun loon hebben ontvangen. 6. Maar gij, wanneer gij bidt, ga dan in uw kamer, sluit uw deur en aanbid daar uw Vader uit het hemelrijk. En uw Vader die in het verborgene ziet, zal u loonen uw gebed.

HOOFDSTUK 43.

OVER DE WIJZE WAAROP JESUS CHRISTUS ZIJN LEERLINGEN LEERDE BIDDEN, TOEN HIJ HUN ZEI: „PATER NOSTER”.

1. En als gij nu bidt, spreekt dan niet vele woorden, zooals de schijnheiligen doen, die meenen verhoord te worden om de veelheid van hun woorden. Zoo moet gij niet doen, want uw Vader weet wel, wat u van noode is, al voor dat gij tot hem bidt.” 2. Toen sprak één van zijn leerlingen tot hem en zei: „Heer, meester, leer ons bidden, zooals Jan Baptist zijn leerlingen leerde bidden.” 3. En Jesus antwoordde: „Als gij bidt zegt dan: Onze Vader, die zijt in den hemel, geheiligd zij uw naam, laat komen uw rijk, geschieden moge uw wil: op aarde zoowel als in den hemel. 4. Verleen ons ons dagelijksch brood, en vergeef ons onze schuld, gelijk ook wij die vergeven aan hen, die ons schuldig zijn, en verlaat ons niet in onze bekoringen, maar verlos ons van boosheid.

HOOFDSTUK 44.

OVER DE LEERREDE, HOE WIJ ONZEN EVENMENSCH MOETEN VERGEVEN EN HOE WIJ MOETEN VASTEN.

1. Ook zeg ik u: vergeeft uw evenmensch, zoo zal God uw Vader u vergeven, maar vergeeft gij niet, dan zal ook God u niet vergeven. 2. En wanneer gij vast, vast dan niet, zooals de schijnheiligen doen, die hun aangezicht moedwillig mismaken, omdat zij gezien willen worden door het volk. Voorwaar ik zeg u, dat zij hun loon hier reeds ontvangen hebben. 3. Maar gij, wanneer gij vast, bestrijkt uw hoofd met zalf en wascht uw aangezicht, zoodat de menschen niet weten van uw vasten, maar wel uw Vader die in den hemel is, dan zal uw Vader, die in het verborgene ziet, u geven uw loon.

HOOFDSTUK 45.

OVER DE LEERREDE, DAT MEN GEEN SCHAT MOET VERGADEREN OP AARDE, TOEN HIJ ZEI: „HET LICHT UWS LICHAAMS . . .”

1. Vreest niet, klein gezelschap, want uw vader zal u geven zijn rijk. 2. Verkoopt wat gij hebt en geeft aalmoezen. 3. Maakt kleeren die niet verslijten en vergadert een schat die niet mindert. 4. Legt uw schat niet in de aarde, waar hij kan roesten en waar de motten er aan kunnen komen en waar de dieven rondsluipen, die hem op kunnen graven en stelen, maar legt uw schat in den hemel, waar noch roest noch mot hem kan schaden en waar hem de dieven ook niet kunnen uitgraven en stelen. 5. Waar uw schat is, daar is uw hart. 6. Het licht van uw lichaam is uw oog. 7. Is uw oog eenvoudig, dan zal geheel uw lichaam klaar lichtend zijn, maar is uw oog boos, dan zal heel uw lichaam duister zijn. 8. En wanneer het licht in u al duister is, hoe zullen dan wel de duisternissen zijn?

HOOFDSTUK 46.

OVER DE LEERREDE DAT NIEMAND TWEE HEEREN KAN DIENEN EN DAT MEN NIET BEZORGD MOET ZIJN OM ETEN OF DRINKEN OF ANDERE AARDSCHE ZAKEN.

1. Niemand kan twee heeren dienen: òf hij moet den ééne haten en den andere liefhebben, òf hij moet den ééne liefhebben en den andere versmaden. 2. Gij kunt niet God dienen en de booze lust. 3. Daarom zeg ik u, weest niet al te bezorgd voor uw lichaam, waarmee gij het voeden en kleeden zult. 4. Is uw ziel niet beter dan spijs en is uw lichaam niet meer dan kleeren? 5. Ziet de vogelen, die vliegen in de lucht, zij zaaien niet en zij oogsten niet, en zij verzamelen niet in schuren, nochtans voedt uw hemelsche vader hen. 6. En zijt gij niet meer waard voor God dan zij? 7. Wie is er onder u allen, die zich zelf een voet langer maken kan dan de natuur hem gemaakt heeft? 8. Wanneer gij dus niet kunt doen, wat voor God zoo gering is te doen, waarom zijt gij dan bezorgd over dat, wat hem behoort? 9. En waarom zijt gij bezorgd om de kleeren voor uw lichaam? 10. Ziet de leliën, die groeien in het veld. Zij arbeiden niet en spinnen niet, nochtans zeg ik u, dat Salomon in al zijn glorie niet zoo wel gekleed was als één van hen. 11. En wanneer God het gras en de bloem die er heden is en morgen in den oven geworpen wordt om te verbranden, zoo wel kleedt, waarvoor vreest gij dan, volk van klein geloof? 12. Weest dan toch niet al te bezorgd en zegt niet wat zullen wij eten, wat zullen wij drinken en wat zullen wij aandoen? Want uw Vader die in den hemel is weet wel, dat gij dit alles noodig hebt. Maar zoekt allereerst het rijk Gods en zijn gerechtigheid, en dit alles zal u toegeworpen worden. 13. Weest dus niet bezorgd om den (dag van) morgen, want de (dag van) morgen zal zorgen voor zich zelf. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen zorg.

HOOFDSTUK 47.

OVER DE LEERREDE, DAT WIJ ONZEN EVENMENSCH NIET MOGEN OORDEELEN NOCH VEROORDEELEN EN DAT WIJ EERST HET BLOK MOETEN HALEN UIT ONS EIGEN OOG VOOR WIJ HET STROOTJE ZIEN IN HET OOG VAN EEN ANDER.

1. Oordeelt niet, dan zult gij niet geoordeeld worden. Met het oordeel, waarmee gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden. 2. Veroordeelt niet, dan zult gij niet veroordeeld worden. Vergeeft, dan zal men u vergeven. Geeft, dan zal men u geven. Met de maat, waarmee gij meet, zal men u weder meten. Een goede maat, een volle, opgehoopt en overvloeiend zal men u gieten in uw schoot. 3. Waartoe ziet gij dan een strootje in het oog van uw medemensch, wanneer gij niet ziet het blok dat in uw eigen oog is? 4. Hoe kunt gij tot uw

evenmensch zeggen: wacht, laat mij 't strootje uit uw oog doen, zoolang als gij het blok in uw eigen oog hebt. 5. Schijnheilige, doe eerst het blok uit uw oog, en dan kunt gij 't strootje uit het oog van uw evenmensch halen. — 6. Geeft uw heiligen schat niet aan de honden, en werpt uw parelen niet voor de zwijnen, opdat zij ze niet vertrappen en u zelf niet verscheuren.

HOOFDSTUK 48.

OVER DE LEERREDE, DAT WIJ MET AANDRANG MOETEN BIDDEN, TOEN HIJ ZEI: „AL WIE VAN U EEN VRIEND HEEFT . . . .”

1. Al wie van u een vriend heeft, die zal immers te middernacht gaan naar het huis van zijn vriend en hem zeggen: „Vriend, leen mij drie brooden, want een vriend van mij is bij mij gekomen, en ik heb niets wat ik hem voor kan zetten.” 2. Maar deze zal van binnen antwoorden: „Laat mij met vrede, de deur is gesloten en de kinderen des huizes liggen op hun legersteden. Ik kan er niet uitkomen, en uw verzoek inwilligen.” 3. Maar hij, die buiten staat, zal blijven roepen en kloppen voor de deur. 4. Ik zeg u: al staat deze niet op om de vriendschap, die hij voor den ander voelt, hij zal toch opstaan om de drukte, die de ander maakt met roepen en kloppen, en hem zooveel brooden geven als hij vraagt. 5. Evenzoo zeg ik u: vraagt en men zal u geven. Zoekt en gij zult vinden. Klopt en men zal u opendoen. Want aan een ieder die vraagt, zal gegeven worden en wie zoekt, zal vinden, en wie klopt, hem zal worden opengedaan. 6. Wie is er onder u allen, wien zijn kind om brood vraagt, en die het in plaats van brood een steen zal geven? en wien zijn kind om een visch vraagt, en die het in plaats van een visch een slang zal geven? en wien zijn kind om een ei vraagt, en die het in plaats van een ei een schorpioen zal geven? 7. Wanneer gij dan, die slecht zijt, goede gaven kunt geven aan uw kinderen, zal dan uw Vader, die in den hemel is, geen goede gaven geven aan degenen, die er hem om vragen? — 8. Al wat gij wilt, dat u de menschen doen, doet dat ook hun. Hiermede zult gij de wet en de profeten vervullen. 9. Doet uw best in te gaan door de nauwe poort, want wijd is de poort en breed de weg die naar de verdoemenis lijdt. En velen zijn er, die door de wijde poort gaan, en nauw is de poort en smal is de weg, die voert ten eeuwigen leven, en weinigen zijn er, die dien weg houden.

HOOFDSTUK 49.

OVER DE LEERREDE, DAT WIJ ONS MOETEN WACHTEN VOOR DE VALSCHE PROFETEN.

1. Hoedt u voor de valsche profeten, die tot u komen in kleet van eenvoud, maar van binnen zijn het grijpende wolven. 2. Aan hunne werken zult gij ze kennen. 3. Kan men druiven aan de doornen lezen en vijgen aan de distelen? 4. Alle goede boomen brengen goede vrucht voort, en alle slechte boomen

dragen slechte vrucht. 5. Een goede boom kan geen slechte vrucht dragen, en een slechte boom kan geen goede vrucht dragen. 6. Een goed mensch brengt het goede voort uit den goeden schat zijns harten. Maar de slechte mensch brengt het kwade voort uit den kwaden schat zijns harten. Want uit de volheid des harten spreekt de mond. 7. Alle boomen, die geen goede vrucht dragen zal men omhouwen en in het vuur werpen. 8. Daarom zeg ik u: aan hunne vrucht zult gij ze leeren kennen. 9. Niet allen die mij noemen: „Heere, Heere,” zullen komen in het hemelrijk, maar zij, die leven naar den wil mijns Vaders, die in den hemel is, zij zullen komen in het hemelrijk.

HOOFDSTUK 50.

OVER DE LEERREDE EN DE GELIJKENIS HOE DE WIJZE MAN ZIJN HUIS BOUWT EN HOE DE DWAZE.

1. Op dien dag zullen velen zeggen: „Heer, wij zijn het, die in uw naam geprofeteerd hebben en in uw naam de booze geesten verjaagd en in uw naam vele wonderen gedaan hebben.” En dan zal ik hun antwoorden, dat ik ze niet heb gekend en ik zal zeggen: gaat van mij, gij die gewerkt hebt de werken der boosheid. 2. Maar wie dus de leer hoort, die ik leer, en daar naar handelt, hem kan ik vergelijken met den wijzen man, die zijn huis heeft gebouwd op vasten steengrond. 3. De regen viel, de vloedten kwamen, de winden waaiden en stieten allen op het huis en het viel niet, omdat het was gebouwd op een vasten rotsgrond. 4. En al wie zoo mijn leer hoort en er niet naar handelt, hij is gelijk aan den dwazen man, die zijn huis op het zand heeft gebouwd. 5. De regen, de vloedten kwamen, de wind waaide en ze stieten het huis neer, en groot was des huizes val.

HOOFDSTUK 51.

OVER DE MACHT, DIE JESUS CHRISTUS AAN ZIJN LEERLINGEN GAF EN DE LEER DIE HIJ HUN LEERDE, TOEN HIJ HEN UITZOND OM HET RIJK GODS TE PREDIKEN.

1. En toen Jesus deze woorden gesproken had, verwonderde het volk zich over zijn leer. Want zijn leer was machtig, als van hem die almachtig is, en zij leek niet op de leer van de phariseeën en wetgeleerden. 2. Toen riep Jesus zijn twaalf leerlingen tot zich en gaf hun macht, en zond ze uit om te prediken het rijk Gods, en sprak aldus: „Neemt niets mee en gaat niet onder het volk der heidenen, noch in de steden van Samaria, maar gaat eerst tot de verloren schapen van Israël. 3. Gaat en predikt en zegt dat het hemelrijk nabij is. 4. Geneest, die ziek zijn. Reinigt die melaatsch zijn. Verlost hen, die door een boozen geest bezeten zijn. 5. Om niet hebt gij ontvangen, om niet moet gij weer uitdeelen. 6. Neemt geen goud noch zilver mee en hebt geen geld in uw gordel. Neemt

geen reiszak mee op weg, noch brood, noch twee lijfrokken, noch schoeisel, noch een stok in uw hand, want de werkman is zijn kost waard. 7. In welke stad en in welk dorp gij komt, vraagt, wie daar waardig is genade te ontvangen, en blijft daar bij hen tot den tijd, dat gij heen wilt gaan. 8. En eet en drinkt daar van wat men u voorzet. 9. Blijft daar en gaat niet van huis tot huis. 10. En als gij komt in een huis, zegent het dan en zegt: „Vrede zij in dit huis” en is dat huis en zijn bewoners uw vrede waard, dan zal uw vrede over hen blijven, maar is dit niet zoo, dan zal uw vrede weer tot u terugkeeren. 11. Waar men u niet ontvangen wil, en waar men uw leer niet hooren wil, gaat daar weg uit dat huis of uit die stad, en schudt het stof van uw voeten over hen uit tot getuigenis: dat zij u niet ontvangen wilden. 12. Maar voorwaar ik zeg u, dat het gemakkelijker zal zijn voor het volk van Sodoma en Gomorrha in den dag des oordeels dan voor de stad, de u niet wil ontvangen.

HOOFDSTUK 52.

OVER DE LEER, DIE JESUS CHRISTUS ZIJN LEERLINGEN LEERDE TOEN HIJ ZEI: „IK ZEND U ALS LAMMEREN ONDER WOLVEN . . .”

1. Ik zend u als lammeren onder wolven. En daarom weest slim als slangen en eenvoudig als duiven. 2. Hoedt u voor de menschen, want zij zullen u vangen en overleveren aan het gerecht. 3. En zij zullen u geeselen in hunne synagogen, en voor de rechters en de koningen zult gij geleid moeten worden om mijnentwille: tot getuigenis van hunne boosheid. 4. En wanneer men u leidt in de synagogen voor de overheid en voor de machthebbers, weest dan niet bezorgd, hoe en wat gij hun antwoorden moet, want in die ure zal u ingegeven worden, wat gij antwoorden moet, want gij zult het dan niet zijn, die spreken zult, maar de geest uws Vaders zal spreken in u. 5. Dan zal de ééne broeder den ander verraden en aan den dood overleveren, en de vader zijn kind, en de kinderen hun vader, en de één zal den ander dooden, en dan zal heel de wereld u haten om mijnentwille. 6. Maar wie volharden zal tot het einde, zal behouden blijven. 7. Als men u dan vervolging laat lijden in de ééne stad, vlucht dan naar de andere, want voorwaar ik zeg u, dat gij niet zult komen tot alle steden van Israël, voordat de Zoon des menschen zich weer vertoonen zal. 8. De leerling staat niet boven den meester, de knecht niet boven zijn heer. 9. Het moet den leerling volop genoeg zijn, dat hij is als zijn meester, den knecht, dat hij is als zijn heer. 10. Noemen zij dan den heer Beëlsesbub, wat wonder, dat zij ook zijn knechten zoo noemen. 11. Daarom zeg ik u: hen niet te vreezen.

HOOFDSTUK 53.

OVER DE LEERREDE TOEN HIJ ZEI: „NIETS IS ZOO VERBORGEN OF HET ZAL BEKEND WORDEN . . .”

1. Er is geen ding zoo verborgen of het zal bekend worden, niets zoo geheim of het zal geopenbaard worden. 2. Wat ik u zeg in duisternis, predikt dat in het

licht en wat ik u fluister in uw ooren, predikt dat in het openbaar. 3. Ook zeg ik u, die mijne vrienden zijt, vreest niet hen die het lichaam dooden kunnen, want de ziel kunnen zij niet dooden. Maar vreest hem, die de macht heeft lichaam en ziel beide in de hel te doen verzinken. 4. Weet gij niet, dat men twee musschen koopt voor één vierling? En toch valt er niet één ter aarde zonder de toelating van uw Vader, die in den hemel is. 5. Wat vreest gij dan? Want gij moet weten dat al het haar, dat gij op uw hoofd hebt, geteld is. 6. Vreest dan niet, want vele musschen zijn niet zooveel waard voor God, als gij zijt. 7. Al wie mij belijden zal voor de menschen, dien zal ik belijden voor mijn Vader die in den hemel is en voor zijn engelen. 8. En al wie mij verloochent voor de menschen, dien zal ik verloochenen voor mijn Vader, die in den hemel is en voor zijn engelen.

HOOFDSTUK 54.

OVER DE LEERREDE TOEN HIJ ZEI: „MEENT NIET, DAT IK BEN GEKOMEN OM VREDE TE MAKEN OP AARDE,” EN: „WIE ZIJN VADER EN ZIJN MOEDER BEMINT BOVEN MIJ . . .”

1. Meent niet, dat ik ben gekomen om vrede te sluiten op aarde. 2. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen onder het volk maar een zwaard. 3. Want voortaan zullen, waar er vijf in één huis zijn, drie tegen twee zijn, en twee tegen drie, want ik ben komen scheiden den zoon van den vader, en de dochter van de moeder, en des zoons vrouw van haar schoonmoeder. En de vijanden van den mensch dat zullen zijn huisgenooten zijn. 4. Wie zijn vader en zijn moeder bemint boven mij, is mij niet waardig, en wie zijn zoon en zijn dochter bemint boven mij, is mij niet waardig, en wie zijn kruis niet op zijn schouder neemt en mij niet volgt is mij niet waardig: en kan mijn leerling niet zijn. 5. Wie zijn ziel wil vinden, hij verliest ze. En wie zijn ziel verliest om mijnentwil, hij zal ze vinden.

HOOFDSTUK 55.

OVER DE LEERREDE TOEN HIJ ZEI: „WIE U ONTVANGT, ONTVANGT MIJ ZELVEN . . .”

1. Wie u ontvangt, ontvangt mij zelve en wie mij ontvangt, ontvangt hem, die mij heeft gezonden. 2. Wie een profeet in naam van een profeet ontvangt, zal eens profeten loon ontvangen. 3. En wie een rechtvaardig mensch om zijn rechtvaardigheid ontvangt, zal het loon van een rechtvaardig mensch ontvangen. 4. En wie één van deze minsten een beker koud water te dringen geeft, in den naam van een leerling, ik zeg u dat hij zijn loon niet verliezen zal.”

HOOFDSTUK 56.

HOE JESUS CHRISTUS ZIJN LEERLINGEN UITZOND OM TE PREDIKEN EN HET VOLK TE LEEREN, NADAT HIJ ZELF GEPREDIKT EN GELEERD HAD.

1. En toen Jesus al deze woorden had gesproken, ging hij vandaar en zond zijn twaalf leerlingen uit om voor het volk te prediken en het te onderwijzen. 2. En de leerlingen gingen prediken in de steden voor de scharen, dat zij boete moesten doen. 3. En alle zieken die bij hen kwamen, zalfden zij met olie en genazen hen, en vele van hen die door de booze geesten bezeten waren, verlostten zij van hunne kwellingen.

HOOFDSTUK 57.

VAN HET WATER DAT IN WIJN VERANDERD WERD OP EEN BRUILOFT IN DE STAD CANA IN GALILEA.

1. Op zekeren dag was er een bruiloft in een stad, die Cana heet in het land van Galilea, en daar was Maria, Jesus' moeder. 2. Daar nu was ook Jesus met zijn leerlingen ter bruiloft genoodigd. 3. Op die bruiloft gebeurde het nu, dat er wijn te kort kwam. 4. Toen sprak Jesus' moeder hem aan en zeide: „Ze komen wijn te kort,” en Jesus antwoordde haar: „Vrouw, wat heb ik met u gemeen? mijn uur is nog niet gekomen.” – 5. Deze woorden zijn anders te verstaan, dan zij luiden, want dat hij zijn moeder, die maagd was, vrouw heette, dat was naar zijn manier van spreken, want op andere plaatsen volgt hij dezelfde gewoonte. 6. De woorden, die daarna volgen, „wat heb ik met u gemeen” beteekenen zooveel alsof hij zei: gij vraagt mij dat ik mijn wonderbare werken zal toonen, die tot mijn Godheid behooren. 7. In zoover als ik daartoe macht heb, heb ik met u niets gemeen, want van u heb ik niet anders dan mijn menschheid, die de werken van wonderteekenen uit zichzelf niet volbrengen kan. 8. Maar mijn uur zal komen, dat ik sterven zal aan het kruis. Dan zal geopenbaard worden, wat ik heb van u, dat is de menschheid, die ik ontving van u. – 9. Toen sprak zijn moeder tot hen, die daar bedienden en zeide: „Al wat hij u zegt, doet dat.” 10. Daar nu stonden steenen kruiken, een zestal, die daar gezet waren volgens de gewoonte van de Joden, die hun reiniging in zulke vaten plachten te doen, ze bevatten twee of drie maten. 11. Toen zei Jesus tot de dienaars: „Vult de kruiken met water,” en ze deden aldus en vulden ze tot boven aan den rand. 12. Toen sprak Jesus en zei: „Schept nu en brengt het den huisheer,” en zij deden alzoo. 13. En zoodra de huisheer proefde van den wijn die van water was gemaakt – en hij wist niet hoe dat geschied was, maar de dienaars die de kruiken met water gevuld hadden wisten 't wel – toen riep de huisheer den bruidegom en zei tot hem aldus: „Ieder mensch pleegt eerst den besten wijn te geven en daarna, als men daarvan gedronken

heeft, geeft hij zijn wijn die minder is, maar gij hebt uw besten wijn tot nog toe bewaard." 14. Dit was één van de eerste wonderen, die Jesus deed in Cana in Galilea en daar toonde hij zijn goddelijke macht en daardoor werden zijn leerlingen gesterkt in het geloof.

HOOFDSTUK 58.

VAN EEN MELAATSCHHEID, DIEN JESUS CHRISTUS GENAS, AAN WIEN HIJ BEVAL TOT DE PRIESTERS DER WET TE GAAN.

1. En toen Jesus van daar ging, volgde hem een groote menigte. 2. En een melaatsche kwam tot hem, en viel voor hem op zijn knieën en aanbad hem en sprak aldus: „Heer, wanneer het uw wil is, kan ik genezen worden." 3. Jesus strekte zijn hand uit, raakte den kranke aan, en zei: „Het is mijn wil, word genezen." 4. En terstond werd hij gereinigt van zijn melaatschheid. 5. Toen sprak Jesus tot hem en zei: „Zie dat gij daarvan niemand iets zegt, maar ga naar de priesters der wet, toon u aan hen, en offer hun zulk een offerande, als Mozes gebod in de wet te offeren aan hen, die van melaatschheid genezen werden." 6. Maar hij, die genezen was, maakte het wonder, dat aan hem gewerkt was, zóó bekend onder het volk, dat Jesus, om het gedrang der menschen, niet in 't openbaar kon rondgaan in de steden, en daarom verbleef hij in de woestijn. 7. En daar vergaderde zich het volk rond hem van alle steden.

HOOFDSTUK 59.

OVER DEN KNECHT VAN DEN HOOFDMAN, DIE HONDERD SOLDATEN ONDER ZICH HAD, DIEN JESUS CHRISTUS GENAS VAN DE JICHT TE CAPHARNAUM.

1. Op zekeren dag kwam Jesus te Capharnaum en daar kwam een hoofdman tot hem, die honderd soldaten onder zich had. En hij vroeg Jesus en zei aldus: „Heer, ik heb een knecht, die in mijn huis ziek ligt aan de jicht en erge pijnen lijdt." 2. En Jesus antwoordde hem: „Ik zal komen en uw knecht genezen." 3. Toen sprak de hoofdman: „Heer, ik ben niet waardig, dat gij komt onder mijn dak, maar zeg uw wil met één woord en mijn knecht zal genezen. 4. Want ik ben een mensch, die mij met de wereldlijke macht bezighoud, en ik heb onder mij soldaten en ik zeg tot den één: ga, en hij gaat, en tot den ander: kom, en hij komt, en tot mijn knecht zeg ik, doe dit, en hij doet 't." 5. En toen Jesus dit hoorde, sprak hij ten hoogste verbaasd tot hen die hem volgden: „Voorwaar, ik zeg u, dat ik zulk een groot geloof nog niet gevonden heb onder het volk van Israël. 6. Daarom zeg ik u, dat menig mensch zal komen, van waar de zon opgaat en van waar ze onder gaat, en ze zullen rusten met Abraham, met Isaäk en met Jacob in het hemelrijk, en de kinderen van het rijk zullen geworpen

worden in de eeuwige duisternis, daar zal zijn geschrei en geknars van tanden." 7. Toen sprak Jesus tot den hoofdman: „Ga en naar uw geloof geschiede u." 8. En op 't zelfde uur genas zijn knecht. 9. En toen de hoofdman thuis kwam, vond hij zijn knecht volkomen gezond.

HOOFDSTUK 60.

OVER EEN MENSCH, BEZETEN DOOR EEN BOOZEN GEEST, DIEN HIJ GENAS IN EEN SYNAGOGE.

1. Op zekeren dag zat Jesus in een synagoge te leeraren. 2. Aldaar was een mensch, die bezeten was door een boozen geest. 3. Toen deze Jesus hoorde spreken, riep hij met luide stem en sprak aldus: „Wat hebben wij met u Jesus Nazareeër gemeen? 4. Gij komt om ons te verjagen. 5. Ik weet wel, dat gij de heilige van God zijt." 5. Toen berispte Jesus hem en zei: „Zwijg en vaar uit het lichaam." 6. Toen wierp de booze geest dien mensch neer en voer uit hem. 7. Toen zij, die daar waren, dat zagen, werden ze bevreesd en zij begonnen onder elkaar te spreken en te zeggen: „Wat kan dit beduiden, dat deze aldus met macht gebiedt aan de booze geesten: dat ze uitgaan!"

HOOFDSTUK 61.

OVER SINT PETRUS SCHOONMOEDER, DIE HIJ GENAS VAN DE KOORTS IN HET HUIS VAN SINT PETRUS.

1. Daarna nu kwam Jesus in het huis van Petrus, en aldaar vond hij de schoonmoeder van Petrus ziek liggen aan de koorts. 2. En zij, die daar waren, smeekten hem voor haar. 3. Toen nam Jesus haar bij de hand en richtte ze op. En zij genas, en stond op, en bediende Jesus en zijn leerlingen.

HOOFDSTUK 62.

OVER EEN JONGELING, DEN ZOON VAN EEN WEDUWE, DIEN HIJ VAN DEN DOOD DEED OPSTAAN IN EEN STAD, GENAAMD NAIM.

1. In die dagen nu kwam Jesus in een stad, die Naïm heet, en met hem kwamen zijn leerlingen en een groote schare volks. 2. En toen hij kwam bij de poort van de stad droeg men een doode uit, die de eenige zoon was geweest van een weduwe uit de stad, en met haar kwam ook een groote menigte stedelingen. 3. En toen Jesus de moeder zag, kreeg hij medelijden met haar en hij sprak haar aan en zei: „Ween niet meer." 4. Toen ging hij naar de lijkbaar en raakte die aan met zijn hand. Toen bleven stil staan, zij die haar droegen. 5. En Jesus sprak aldus: „Jongeling, ik zeg u, sta op." 6. Toen richtte zich op hij, die dood was geweest en hij zat recht overeind en begon te spreken en zoo gaf Jesus hem weer levend aan zijn moeder. 7. En toen zij, die daar waren, het groote

wonder zagen, werden ze bevreesd en beangst, en zij loofden allen God, want God heeft zijn volk bezocht. 8. De mare hiervan liep door heel het land Judea en in heel den omtrek en de streken daar om heen.

HOOFDSTUK 63.

HOE HIJ OP EEN AVOND EEN GROOTE MENIGTE LIEDEN VAN VELERLEI ZIEKTEN GENAS.

1. 's Avonds daarna bracht men een groote menigte lieden tot hem, die bezeten waren door booze geesten en die velerlei andere ziekten hadden. En dezen genas hij allen en de booze geesten joeg hij uit met één woord. 2. En vele booze geesten die uitvoeren, riepen en zeiden, dat hij de Zoon Gods was en hij berispte hen en verbood hun, dat ze zeiden, dat hij Christus was. 3. En aldus werd vervuld de profetie, die Isaias oudtijds geprofeteerd heeft, die aldus zeide: „Hij is het, die onze kwalen ons af zal nemen en van onze ziekten ons zal bevrijden.”

HOOFDSTUK 64.

OVER HET ANTWOORD, DAT HIJ GAF AAN EEN LEERAAR DER WET, DIE HEM WILDE VOLGEN, TOEN HIJ ZIJN LEERLINGEN BEVAL OM OVER HET WATER TE VAREN.

1. En toen Jesus de groote menigte zag, die hem volgde, beval hij zijn leerlingen, dat zij voeren over het water, dat daar liep. 2. Aldaar kwam één van de leeraars der wet tot hem en zei: „Meester, ik zal u volgen, waarheen gij ook gaat.” 3. En Jesus antwoordde hem: „De vossen hebben holen, en de vogelen hebben nesten, waar zij in schuilen, maar de Zoon des menschen heeft niets, waar hij zijn hoofd op kan te rusten leggen.” — 4. Deze woorden zijn zoo te verstaan: „Mijn ootmoedigheid vindt in uw hoovaardig hart geen plaats, waar zij rustig in verblijven kan.”

HOOFDSTUK 65.

OVER EEN, TOT WIEN JESUS ZEI: „VOLG MIJ”, EN OVER EEN ANDER, DIE ZEI: „HEER, IK ZAL U VOLGEN,” EN WAT JESUS CHRISTUS HUN ANTWOORDDE.

1. Toen sprak Jesus tot een ander en zei: „Volg mij.” 2. Deze antwoordde hem: „Heer, laat mij eerst mijn vader gaan begraven die dood is.” 3. En Jesus antwoordde en zei: „Volg mij en laat de dooden hunne dooden begraven. Maar gij, ga en predik het rijk Gods.” 4. Toen kwam een ander en zei: „Heer

ik zal u volgen, maar sta toe, dat ik eerst naar huis ga om mijn vrienden te spreken." 5. En Jesus antwoordde hem: „Wie zijn hand slaat aan de ploeg en dan achterwaarts ziet, die is het rijk der hemelen niet waardig."

HOOFDSTUK 66.

HOE HIJ DEN WIND EN DEN STORM DER ZEE TOT KALMTE BRACHT DOOR ZIJN GEBOD IN EEN SCHIP, WAAR GROOTE ANGST WAS.

1. Toen Jesus in het schip was met zijn leerlingen, verhief zich een groote storm op de zee, zoodat het schip door de windvlagen zeer werd gebeukt en in 't nauw gebracht. 2. Al dien tijd lag Jesus op 't achtereinde van 't schip en sliep. 3. Toen kwamen zij die in 't schip waren tot hem en wekten hem en riepen hem toe en zeiden: „Heer, red ons leven, wij verdrinken." 4. En Jesus antwoordde: „Waarom zijt gij bevreesd, lieden van klein geloof?" 5. Toen stond hij op en beval de winden en het water niet meer te stormen. En zoodra dit bevolen was, was de storm al gaan liggen en het water werd stil. 6. Toen zij die daar waren, dat zagen, werden zij bevangen met groote verwondering, en zij spraken onder elkaar: „Wie kan deze groote heer zijn, die aan de winden en het water gebiedt en zij zijn hem onderdanig."

HOOFDSTUK 67.

OVER TWEE BEZETENEN, DIE HIJ GENAS, EN DE BOOZE GEESTEN VOEREN IN EEN KUDDE ZWIJNEN IN HET LAND VAN DE GERASENEN.

1. Toen Jesus gekomen was over het water in een landschap der zoogenaamde Gerasenen, dat tegenover het land van Galilea ligt, kwamen twee menschen hem tegemoet, die bezeten waren door twee booze geesten die bovenmate wreed waren en verschrikkelijk. 2. Deze verborgen zich gewoonlijk in de graven van doode menschen, want niemand durfde ze te ontvangen in zijn huis, noch durfde iemand ze te naderen. 3. Maar de ééne van de twee was al lang bezeten, en deze had geen kleeren aan en niemand kon hem binden met ketenen, want dikwijls was hij met boeien en ketenen gebonden geweest, en altijd had hij ze verbroken. 4. Noch kon iemand hem temmen met eenige list, en daarom was zijn woning in de graven en in de bergen. 5. Daar nu liep hij al schreeuwende en zichzelf slaande en zich mishandelend met steenen. 6. Deze, toen zij Jesus van verre zagen komen, liepen hem tegemoet en riepen met luide stem: „Wat hebben wij gemeen met u, Jesus, Zoon van den almachtigen God. 7. Gij zijt gekomen om ons te kwellen voor onzen tijd." 8. Jesus antwoordde dengene, die tot hem sprak aldus: „Vaar uit onreine geest. 9. Zeg, welken naam hebt gij." 10. En deze antwoordde: „Legio, want wij zijn met velen." – 11. Dit legio beteekent zooveel als een getal van 6666, daarom zeiden ze: wij

zijn met velen. — 12. Toen smeekten zij Jesus hen niet te verjagen uit het land en hun niet te bevelen ter helle te varen. 13. Aldaar bij hen liep te grazen een kudde zwijnen. 14. Toen smeekten de booze geesten hem en zeiden: „Werpt gij ons uit, geef ons dan verlof te gaan in de zwijnen. 15. Jesus antwoordde: „Het wordt u toegestaan. 16. Toen voeren de booze geesten uit de menschen en voeren in de zwijnen en joegen de zwijnen met groot gedruisch in de zee en verdrongen er in 't water ongeveer 2000. 17. Toen de zwijnehoeders dat zagen, vluchtten zij naar de stad en maakten het bekend in de stad en overal daar in den omtrek. 18. Toen liepen alle stedelingen Jesus tegemoet en toen zij hem zagen en bij hem de menschen die bezeten geweest waren, geheel gezond, toen werden zij bevreesd en vroegen hem uit hun buurt te gaan. En Jesus deed alzoo. 19. En toen hij weer op 't schip gegaan was, vroeg hem degene die door al die booze geesten bezeten was geweest, mee te mogen varen. 20. En Jesus wilde hem niet meenemen, maar hij antwoordde hem: „Ga in uw huis en vertel uw vrienden het goed, dat God u gedaan heeft, want hij heeft zich over u ontfermd. 21. En hij deed aldus en ging in het landschap, dat heet Decapolis, en hij gaf al 't volk te hooren wat voor goed Jesus hem gedaan had, 22. en allen die het hoorden werden met groote verwondering bevangen.

HOOFDSTUK 68.

OVER EEN MENSCH, ZIEK VAN DE JICHT, DIE VAN BOVEN DOOR HET DAK VAN EEN HUIS VOOR HEM WERD NEERGELATEN, DIEN HIJ GENAS, EN HOE HIJ ANTWOORDEDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEN.

1. Toen Jesus over 't water gevaren was, kwam hij in de stad, waar hij woonachtig was. 2. Daar kwamen zij met hun vieren en brachten gedragen op een draagbed een mensch, die het gebruik van zijn ledematen geheel verloren had door de jicht. 3. Maar toen ze aan het huis kwamen, waar Jesus in was, konden zij den zieke niet in het huis brengen door 't gedrang van 't volk dat rondom het huis stond. 4. Toen klommen ze boven op het huis en door het dak van het huis lieten zij hem neer op het draagbed voor Jesus, alwaar hij zat. 5. En toen Jesus hun geloof zag, sprak hij tot den zieke en zei: „Mensch, troost u, uw zonden zijn u vergeven.” 6. Toen begonnen de schriftgeleerden en de phariseeën na te denken en te zeggen in zichzelf: „Wie is deze, die God lastert? Wie kan de zonden vergeven, behalve alleen God?” 7. En toen Jesus hun kwade gedachten zag, antwoordde hij daarop en sprak aldus: „Waarom laat gij die kwade gedachten komen in uw harten? 8. Wat is gemakkelijker te zeggen: uw zonden zijn u vergeven of sta op en ga? 9. Om u dan te doen weten, dat de Zoon des menschen macht heeft om de zonden te vergeven, zoo zal ik hem zeggen: sta op en ga.” 10. Toen sprak Jesus den zieke toe en zei: „Ik zeg

u, sta op, neem uw bed op en ga naar huis." 11. Toen stond deze terstond op ten aanschouwe van allen die daar waren, nam zijn bed op zijn schouders en ging naar huis God lovend en dankend. 12. En allen, die dat zagen en hoorden, werden bevreesd en vervaard en zij loofden allen God, die zulke macht aan de menschen verleent en zij spraken in het openbaar ervan, wat een groot wonder zij gezien hadden.

HOOFDSTUK 69.

OVER DEN ZOON VAN DEN VOORMAN, DIE TE CAPHARNAUM ZIEK LAG, DIEN HIJ GENAS TOEN HIJ ZEI: „GA, UW KIND IS GENEZEN,” TE CANA IN GALILEA.

1. Op zekeren dag kwam Jesus te Cana in Galilea, waar hij van water wijn had gemaakt. 2. Daar kwam tot hem een voorman, wiens zoon ziek lag te Capharnaum. 3. Deze kwam tot hem en smeekte hem te komen en zijn zoon te genezen. 4. En Jesus antwoordde hem: „Wanneer gij de wonderen niet ziet met uw oogen, dan gelooft gij niet.” 5. En de voorman bleef aanhouden met smeecken en zei: „Heer, kom, voordat mijn kind dood gaat.” 6. En Jesus antwoordde hem: „Ga, uw kind is genezen.” 7. Deze geloofde de woorden, die Jesus gesproken had en haastte zich huiswaarts. 8. En toen hij bij zijn huis kwam, kwamen zijn knechten hem tegemoet en zeiden hem, dat zijn zoon genezen was. 9. Toen vroeg de heer naar het uur, waarop zijn zoon genezen was. 10. En zij antwoordden: „Gisteren op het zevende uur van den dag verliet hem de koorts.” 11. Toen erkende de vader dat dat hetzelfde uur was, waarop Jesus had gezegd: „Ga, uw kind is genezen.” 12. En terstond werd hij geloovig en allen die behoorden tot zijn huisgenooten met hem.

HOOFDSTUK 70.

HOE HIJ ANTWOORDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN, DIE VROEGEN AAN ZIJN LEERLINGEN, WAAROM HIJ AT EN DRONK MET DE ZONDAARS.

1. In den tijd, dat de tollenaar Mattheüs, die ook Levi heette, Jesus' leerling werd, gaf Levi voor hem eene grooten maaltijd in zijn huis. 2. En toen Jesus in het huis gekomen was, waren daar vele lieden uit 't volk en zondaren verzameld, die dien dag daar aten met Jesus en zijn leerlingen en ook waren er velen van hen, die met Jesus daar gekomen waren. 3. En toen de schriftgeleerden – dat waren de leeraars der wet – en de phariseeën dat zagen, dat hij met lieden uit 't volk en met zondaren at en dronk, toen spraken zij tot zijn leerlingen: „Waarom eet en drinkt uw meester met lieden uit 't volk en met zondaren?” 4. Toen Jesus dat hoorde, antwoordde hij hun: „Wie gezond zijn, behoeven

geen geneesheer, maar wie ziek zijn. 5. Gaat dan en leert wat het beduidt, wat de schriftuur zegt, die spreekt aldus: „Ik heb liever barmhartigheid dan offerande.” 6. Ik ben niet gekomen om de rechtvaardigen te genezen, maar om de zondaren van hun zonden te bevrijden.”

HOOFDSTUK 71.

HOE HIJ ANTWOORDEDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN DE PHARISEEEN, TOEN ZIJ HEM VROEGEN, WAAROM DE LEERLINGEN VAN JAN BAPTIST EN VAN DE PHARISEEEN VEEL VASTEN EN BIDDEN, EN ZIJN LEERLINGEN NIET.

1. Toen spraken deze hem nog eenmaal aan en vroegen hem: „Waarom vasten de leerlingen van Jan Baptist en bidden zij veel evenals die der phariseeën en uwe leerlingen eten en drinken, en vasten niet?” 2. En Jesus antwoordde hun: „Hoe zouden de dienaren van den bruidegom kunnen vasten, zolang de bruidegom bij hen is? 3. Maar de tijd zal komen dat zij den bruidegom missen zullen en dan zullen zij vasten in die dagen.” 4. Toen sprak Jesus nog verder en hij maakte zijn rede duidelijk door een gelijkenis en hij zei aldus: „Niemand zal het uithalen: een nieuw stuk stof in een oude scheur te naaien, en deed iemand dat, dan zou 't nieuwe scheuren van 't oude en de scheur zou grooter zijn dan zij tevoren was. 5. En niemand zal nieuwen wijn gieten in oude vaten, en deed iemand dat, de nieuwe wijn zou de oude vaten doen barsten en de wijn zou er uitstorten. Maar nieuwen wijn moet men doen in nieuwe vaten, dan blijven beide, vaten en wijn behouden.” — 6. Dit is aldus te verstaan, dat men de grove menschen en zij die verstokt zijn in zonden niet al te zeer zal overladen met geboden van een nieuwe leer, totdat zij hernieuwd worden met de genade van den Heiligen Geest. 7. En dit wordt duidelijk aangegeven in het woord, dat daarna volgt en aldus zegt: — „Niemand die oude wijn gewoon is, laat gaarne onmiddellijk den oude voor den nieuwe staan, want de oude wijn lijkt hem beter.” — 8. De oude wijn dat is de oude gewoonte die men niet gaarne en haastig laten kan voor de nieuwe.

HOOFDSTUK 72.

WAT HIJ ANTWOORDEDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN TOEN ZIJ HEM ZEIDEN: „MEESTER, WIJ WILLEN EEN WONDERTEEKEN ZIEN VAN U.”

1. Toen Jesus dit had gesproken, antwoorden de schriftgeleerden en de phariseeën en zeiden aldus: „Meester, wij willen een wonderteeken zien van u. 2. En Jesus antwoordde hun: „De booze mensch en de ongeloofige zoekt

teekenen, maar hem zal geen teeken gegeven worden dan het teeken van Jonas den profeet. 3. Want zooals Jonas drie dagen en drie nachten in den buik van een visch lag verslonden, zoo zal de Zoon des menschen liggen in de aarde drie dagen en drie nachten. 4. De bewoners van Ninivé zullen opstaan in den dag des oordeels tegen het geslacht dat er nu is, en zij zullen het veroordeelen, want zij deden boete, toen Jonas voor hen predikte, en hier is, wat meer is dan Jonas. 5. De koningin van Saba zal opstaan op den dag des oordeels tegen dit geslacht, en zij zal het veroordeelen, want zij kwam van het uiteinde der aarde hooren naar de wijsheid van Salomon, en hier is, wat meer is dan Salomon was." 6. Toen sprak Jesus nog verder en hij zei aldus: „Wanneer de kwade geest vaart uit een mensch, dan wandelt hij op droge plaatsen, die zonder water zijn. 7. Aldaar zoekt hij zijn rust, maar hij vindt ze er niet. 8. Dan zegt hij tegen zichzelf: „Ik zal terugkeeren naar mijn huis, waar ik uit voer." 7. Dan gaat hij terug en vindt 't huis geveegd met een bezem. En dan neemt hij met zich zeven andere geesten, die boozter zijn, dan hij zelf is, en hij gaat met hen terug in 't vat, waar hij uit gevaren was en daar blijft hij wonen met hen. 10. En zoo is dan het einde van dezen mensch erger dan zijn begin was. 11. Aldus zal het zijn met dit booze geslacht dat nu leeft."

HOOFDSTUK 73.

OVER DE VROUW, DIE HAAR STEM VERHIEF EN ZEI: „ZALIG IS HET LICHAAM DAT U DROEG."

1. Toen Jesus deze woorden gesproken had, verhief een vrouw die daar onder 't volk stond, haar stem en sprak: „Zalig is 't lichaam dat u droeg en zalig zijn de borsten die gij gezogen hebt. 2. En Jesus antwoordde haar aldus: „En ook zijn zalig zij, die hooren het woord Gods en 't bewaren en daar naar werken."

HOOFDSTUK 74.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN HEN DIE HEM ZEIDEN: „UW MOEDER EN UW BROEDERS MOETEN U SPREKEN."

1. Op het oogenblik, dat Jesus aldus sprak tot het volk, stonden zijn moeder en zijn broeders buiten en verlangden te spreken met hem. 2. Toen sprak één uit 't volk tot hem: „Uw moeder en uw broeders staan ginds buiten en verlangen te spreken met u." 3. En Jesus antwoordde dezen aldus: „Wie is mijn moeder en wie zijn mijn broeders? Wie de wil mijns vaders doet, die in den hemel is, die is mijn broeder en mijn zuster en mijn moeder."

HOOFDSTUK 75.

HOE HIJ DE DOCHTER VAN JAIRUS, DEN OVERSTE VAN DE SYNAGOGE, VAN DEN DOOD OP DEED STAAN, EN HOE HIJ EEN VROUW DIE TWAALF JAAR ZIEK WAS GEWEEST VAN BLOEDVLOEIING GENAS, TOEN ZIJ ZIJN KLEED AANRAAKTE.

1. Terwijl Jesus aldus 't volk toesprak, kwam een overste van de synagoge, Jaïrus genaamd, tot hem, en aanbad hem en zei aldus: „Heer, mijn dochter ligt nu op sterven, maar kom en leg uw hand op haar, dan zal ze weer levend worden. 2. Toen stond Jesus op en ging mee met den man, en zijn leerlingen volgden hem. 3. Toen hij daar ging, kwam een vrouw, die twaalf jaar ziek was geweest aan bloedvloeïing, zoodat haar bloed altijd vloeide. 4. Zij had al haar goed uitgegeven aan de geneeskundigen, maar hoe meer zij gaf hoe erger zij 't had. 5. Deze vrouw kwam achter hem aan en raakte den zoom van zijn kleed aan. Want zij sprak aldus tot zichzelf: „Kon ik den zoom van zijn kleed maar aanraken, dan was ik genezen.” 6. En zoodra zij den zoom had aangeraakt, was zij geheel genezen van die kwaal. 7. Toen keerde Jesus zich om tot het volk dat hem volgde en sprak aldus: „Wie was het, die mij aanraakte?” 8. Toen sprak Petrus en zij die met hem waren: „Meester, de scharen volks stooten u en verdrijven u en gij vraagt wie u aanraakte. 9. En Jezus antwoordde: „Mij heeft iemand aangeraakt, want ik voel dat kracht van wonderwerk uit mij is gegaan. 10. Toen zag hij naar de vrouw, die dat had gedaan. 11. Toen de vrouw begreep, dat dat wonderwerk niet verborgen kon blijven, kwam zij naar voren al bevend en bevreesd en zij viel hem te voet en zei in het openbaar voor heel 't volk, waarom zij hem had aangeraakt, en dat zij genezen was op het oogenblik, waarop zij hem aanraakte. 12. Toen sprak Jezus aldus tot de vrouw: „Dochter, uw geloof heeft u geholpen, ga in vrede, en wees gezond en bevrijd van uw kwelling.” 13. Terwijl Jesus daar stond en de vrouw toesprak, kwam er één tot den overste van de synagoge en zei: „Uw dochter is overleden, gij moogt den meester niet verder lastig vallen. 14. Toen Jesus dat hoorde, sprak hij tot den overste en zei: „Vrees niet, geloof alleen, en zij zal weer genezen. 15. Toen liet Jesus geen ander meegaan dan Petrus en Johannes en Jacobus, Johannes' broeder en den vader en de moeder van 't kind. 16. En toen hij kwam in 't huis van den overste, toen vond hij daar volk verzameld, dat weende en dat schreide en zeer weeklaagde. Hun sprak Jesus toe aldus: „Waarom weent gij en weeklaagt gij? gaat heen, het meisje is niet dood, maar zij slaapt. 17. En zij die dat hoorden, bespotten Jesus, want zij wisten wel goed, dat zij dood was. 18. Toen liet Jesus weg gaan allen, die daar verzameld waren en hij ging met den vader en de moeder naar de plaats waar 't meisje lag. En hij nam ze bij de hand en hij sprak: „Thabita cumi”, dat beteekent zooveel als: „Meisje, ik zeg u, sta op. 19. Toen kwam haar geest weer in haar en zij stond terstond op en be-

gon te loopen. 20. Dit meisje was een kind van twaalf jaar. 21. Toen zij, die daar waren dat zagen, verwonderden zij zich uitermate en Jesus beval hun nadrukkelijk dat zij er niemand over spraken. 22. En toen 't kind weer tot zichzelf gekomen was, beval Jesus dat men het te eten gaf. 23. De mare van dit wonder vloog door heel den omtrek en door heel het land.

HOOFDSTUK 76.

OVER TWEE BLINDEN, DIE HIJ ZIENDE MAAKTE, TOEN ZIJ RIEPEN:
„ONTFERM U ONZER JESUS, DAVIDS ZOON.”

1. Toen Jesus van daar ging, volgden hem twee menschen, die blind waren. 2. Deze riepen hem na en zeiden: „Ontferm u onzer, Jesus David's Zoon.” 3. En Jesus vroeg hen en sprak aldus: „Geloof gij, dat ik u ziende kan maken?” 4. En zij antwoordden: „Ja Heer.” 5. Toen raakte Jesus hun oogen aan en sprak: „Zooals gij gelooft, moge u geschieden.” 6. Toen werden hun oogen geopend en zij werden ziende. 7. En ook aan dezen verbood Jesus het aan iemand te zeggen, maar zij lieten 't daarom niet, maar zij trokken 't land door en maakten 't bekend in heel het land.

HOOFDSTUK 77.

OVER EEN MENSCH, DIE BLIND WAS EN STOM EN BEZETEN DOOR EEN
BOOZEN GEEST, DIEN HIJ GENAS.

1. Toen de blinden ziende waren geworden, kwamen er eenige lieden tot hem en brachten mee een mensch, die blind was en stom en door den boozen geest bezeten. 2. Dezen genas Jesus terstond. En toen de booze geest uitgeworpen was, zag hij, die blind was geweest, en sprak hij, die stom was geweest. 3. Toen 't volk dat zag, verwonderden zij zich allen en zij spraken aldus: „Zijns gelijke werd nooit gezien in Israël. Is dit niet Jesus, David's zoon?” 4. En sommigen zeiden: „Dit is een waar profeet.” En anderen zeiden: „Dit is Christus.” 5. Maar weer anderen spraken dat tegen en zeiden aldus: „Zal Christus komen uit Galilea? zegt de Schriftuur niet, dat Christus komen zal van Davids geslacht en uit de stad Bethleëm, waar David vandaan was?” 6. En zoo was er twist onder 't volk over hem.

HOOFDSTUK 78.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN,
TOEN ZIJ TOT HEM ZEIDEN: „IN BELSEBUB'S NAAM, DIE DE VORST
IS DER BOOZE GEESTEN VERDRIJFT HIJ DE BOOZE GEESTEN.”

1. Maar de phariseeën en de schriftgeleerden die dat hoorden zeiden aldus: „In Belsebub's naam die de vorst is der booze geesten, verjaagt hij de booze

geesten." 2. Toen Jesus hun kwade gedachten waarnaam, sprak hij aldus: „Ieder land en ieder rijk, dat in zichzelf verdeeld is, zal verwoest worden en dat zal vergaan en 't eene huis zal op 't andere vallen. 3. En wanneer Satan in zich zelf verdeeld is, hoe kan dan zijn rijk staande blijven? 4. Het kan niet blijven, maar het moet vergaan, wanneer ik in zijn naam de booze geesten verjaag. 5. En wanneer ik in Belsebub's naam de booze geesten uitjaag, in welken naam jagen uwe kinderen ze dan uit? 6. Hierom zeg ik u, dat zij uw rechters zullen zijn. 7. Maar geloof gij, dat ik met den vinger Gods de booze geesten verjaag, dan behoort u het rijk Gods. 8. Wanneer een sterk man, die gewapend is, zijn erf bewaakt, dan bewaakt hij in vrede, al wat hij heeft. 9. Maar komt één, die sterker is tot hem, dan overwint deze hem en neemt hem al zijn wapenen af, waar hij op vertrouwde en hij dwingt hem alles af, wat hij heeft en hij wendt het aan, waarvoor hij wil.

HOOFDSTUK 79.

HOE HIJ DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN SLANGEKINDEREN NOEMDE, TOEN HIJ HUN ZEI, DAT GODSLASTERING TEGEN DEN HEILIGEN GEEST NIET VERGEVEN WORDT EN DAT DE MOND SPREEKT UIT DE VOLHEID DES HARTEN.

1. Wie niet met mij is, te tegen mij, en wie niet met mij vergadert, hij verstrooit. 2. Daarom zeg ik u, schrijft het werk van den Heiligen Geest niet toe aan den boozen geest, want zonde en godslastering kan vergeven worden, maar de godslastering, die men doet tegen den Heiligen Geest zal niet vergeven worden. 3. En wie misdoet tegen den Menschenzoon, het kan hem vergeven worden. Maar wie een godslastering zegt tegen den Heiligen Geest, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze wereld, noch in de andere. 4. Slangekinderen, hoe kunt gij goed spreken, want gij zelf zijt slecht. 5. De mond spreekt uit de volheid des harten. De goede mensch spreekt, wat goed is, en de kwade spreekt, wat kwaad is. 6. Maar ik zeg u, dat van alle ijdele woorden, die de menschen spreken, zij rekenschap zullen geven op den dag des oordeels. Want uit uw woorden zult gij gerecht bevonden worden en uit uw woorden zult gij ook veroordeeld worden."

HOOFDSTUK 80.

HOE MARTHA EN MARIA HEM ONTVINGEN IN HAAR HUIS.

1. Met deze woorden kwam Jesus op zijn tocht in een dorp en een vrouw, die Martha heette, ontving hem in haar huis. 2. Deze had een zuster, die Maria heette, die ging zitten aan zijn voeten en luisterde naar de woorden die hij sprak. 3. Maar Martha liep druk door het huis om op passende wijze het logies

klaar te maken. 4. Zij kwam tot Jesus en zei: „Heer, gaat 't nu niet ter harte, dat mijn zuster mij alleen laat bedienen? 5. Zeg haar, dat zij mij helpt.” 6. Jesus antwoordde haar en sprak: „Martha, Martha, gij maakt u druk en bezorgd om vele dingen. Maar één ding is 't allernoodigst. 7. Maria heeft 't beste deel verkoren, dat haar niemand ontnemen zal.”

HOOFDSTUK 81.

WAT HIJ ANTWOORDDE TOEN JAN BAPTIST TWEE VAN ZIJN LEERLINGEN VAN UIT DEN KERKER NAAR HEM TOE ZOND EN HEM LIET VRAGEN: „ZIJT GIJ HET DIE KOMEN ZULT?” EN OVER DE GETUIGENIS DIE HIJ GAF OVER JAN BAPTIST.

1. In dien tijd nu lag Jan Baptist gevangen in den kerker van Herodes. 2. Aldaar hoorde hij spreken van de werken, die Jesus werkte. 3. Toen riep hij twee van zijn leerlingen tot zich en beval hun, dat zij naar Jesus gingen en hem uit zijn naam aldus vroegen: „Zijt gij degene, die komen zal of verwachten wij een ander? 4. Op 't uur dat die leerlingen kwamen, waar Jesus was, was hij bezig met het genezen van vele zieke menschen van ziekten en wonden, met het verjagen van booze geesten en het ziende maken van blinden. 5. Toen Jesus de boodschap had gehoord, sprak hij tot de boden en zei aldus: „Gaat en bericht aan Johannes wat gij gezien en gehoord hebt. De blinden worden ziende, de kreupelen loopen recht. De melaatschen worden gereinigd. De dooven worden hoorend. De dooden worden levend. Die arm zijn van geest, zij worden door het evangelie onderwezen en van binnen verlicht. En zalig is hij, die in mij niet wordt geërgerd.” 6. Toen de boodschappers weer waren heengegaan, begon Jesus te spreken over Jan Baptist tot 't volk en hij zei aldus: „Waarnaar gingt gij zien in de woestijn? Naar een riet, dat de wind heen en weer beweegt, naar dat hij waalt? 7. Maar waarnaar gingt gij dan zien? Naar één, die met keurige kleederen gekleed was? 8. Die met keurige kleederen gekleed zijn, die zijn aan het hof van de koningen. 9. Maar waarnaar gingt gij dus zien? Naar een profeet? 10. Voorwaar zeg ik u: ja en naar meer dan een profeet, want dit is degene waarvan geschreven is: „Ik zal zenden mijn engel voor uw aanschijn, die uw weg voor u zal bereiden.

HOOFDSTUK 82.

WAT HIJ ZEI, TOEN HIJ DIT GESLACHT VERGELEEK MET DE KINDEREN DIE ZITTEN OP DE MARKT EN TOEN HIJ ZEI: „WEE U COROZAIM, WEE U BETHSAIDA.”

1. Want voorwaar ik zeg u dat onder de kinderen van de vrouwen op aarde er nooit één op is gestaan, die meer was dan Jan Baptist. 2. Toch is hij die 't

minste is in 't hemelrijk, meer dan hij." 3. Het gewone volk hoorde gaarne zijn leer en loofde God om zijn leer, en werd gedoopt door hem. 4. Maar de phariseeën en de wetgeleerden, zij versmaadden in hem den raad en den wil van God want zij wilden niet gedoopt worden door hem. „Ook zeg ik u, dat vanaf den tijd van Jan Baptist tot nu toe het rijk der hemelen overweldigd wordt, en zij die het geweld doen, winnen het. Want alle profeten en de wet hebben geprofeteerd tot aan den tijd van Jan Baptist. 5. En wilt gij 't gelooven, hij is de Elias, die komen zal; die ooren heeft om te hooren, hij hoore en versta. 6. Maar met wien kan ik vergelijken dit geslacht dat er nu is? Het is gelijk aan de kinderen, die zitten op de markt, die spreken tot hun kameraadjes en zeggen: „Wij hebben voor u gezongen en gij hebt voor ons niet gesprongen. Wij hebben voor u getreurd en gij hebt voor ons niet gezeurd." 7. Want Jan Baptist kwam al vastend, zonder te eten en zonder te drinken. En zij zeiden: „Hij heeft den boozen geest in." 8. De Zoon des menschen komt etend en drinkend en zij zeggen: „Hij is een vraat en een wijndrinker en een vriend van de tollenaars en van de zondaren." 9. Maar wat zij ook van mij zeggen, de gerechtigheid blijft, wat zij is, en de wijsheid wordt rechtvaardig geoordeeld door de kinderen van de gerechtigheid." 10. Toen begon hij aan de steden, waar hij vele van zijn wonderen in had getoond, te verwijten dat zij geen boete hadden gedaan en sprak aldus: „Wee u Corozaim, wee u Bethsaida, want waren te Tyrus en Sidon die werken gewerkt die in uwe steden gewrocht zijn, dan hadden zij al lang in zak en asch boete gedaan voor hunne zonden. 11. Daarom zeg ik u, dat het voor het volk van Tyrus en Sidon op den dag des oordeels zachter zal zijn, dan voor het volk, dat in u woont. En gij Capharnaum, gij meent te klimmen tot den hemel, maar gij zult vernederd worden tot de hel, want waren in Sodoma de werken gewerkt, die in u gewrocht zijn, dan had het wellicht tot nu toe nog bestaan."

HOOFDSTUK 83.

WAT HIJ, TOEN HIJ TWEE EN ZEVENTIG LEERLINGEN HAD UITGEKOZEN, HUN ZEI, TOEN HIJ HEN TWEE AAN TWEE VOOR HEM UITZOND NAAR ALLE STEDEN.

1. Toen kwamen de apostelen die hij uitgezonden had om te prediken en zij verhaalden hem het wedervaren van hun prediken en werken. 2. En Jesus sprak hun aldus toe: „Komt en laat ons gaan in de woestijn van 't volk weg, daar zult gij rusten, want gij zijt vermoeid." 3. Toen leidde hij ze uit naar de woestijn, want er was zooveel volk, dat kwam en ging, dat zij geen tijd hadden om te eten noch om in iets voor zichzelf te zorgen. 4. Daarna koos Jesus uit hen, die hem volgden, twee en zeventig anderen en hij zond ze voor hem uit: twee aan twee naar alle plaatsen, waar hij zou komen en zei aldus: „Wie u hoort, hoort mij;

en wie u versmaadt, hij versmaadt mij; en wie mij versmaadt, hij versmaadt den-
gene, die mij naar de aarde heeft gezonden." 5. Niet lang daarna kwamen de
twee en zeventig met groote vreugde terug tot hem en zeiden: „Heer, de booze
geesten zijn ons onderdanig geworden in uw naam." 6. En Jesus antwoordde
hun aldus: „Ik zag Satan als een bliksem vallen van den hemel. 7. Ik heb u
macht gegeven om te treden op de slangen en de schorpioenen en op alle
kracht van den vijand, en niets zal u kunnen deren. 8. Nochtans verblijd u niet
al te zeer daarover, dat u de geesten onderdanig zijn. Maar weest daarom blij
en verheugd, dat uw namen opgeschreven staan in 't hemelrijk."

HOOFDSTUK 84.

HOE HIJ ZIJN VADER, DEN HEER VAN HEMEL EN AARDE, DANKTE
OMDAT HIJ VERBORGEN HEEFT ZIJN VERHOLENHEID AAN DE
WIJZEN, EN HOE HIJ ZEI AAN ZIJN LEERLINGEN: „LEGT
MIJN JUK OP UW SCHOULDERS."

1. In dat uur verheugde hij zich in den Heiligen Geest en sprak aldus: „Ik
dank u Vader, Heer van hemel en aarde, omdat gij verborgen hebt uw ver-
holenheid voor de wijzen en de vroeden, maar ze hebt geopenbaard aan de
kleinen en de ootmoedigen. 2. Ja Vader, dit hebt gij gedaan, want het be-
haagde u aldus." 3. Toen sprak hij nog verder en hij zei: „Alle dingen zijn mij
gegeven door mijn Vader. En ook zeg ik u, dat niemand den Zoon kent dan de
Vader, en dat niemand den Vader kent, dan de Zoon en degene aan wien de
Zoon hem leert kennen." 4. Toen keerde hij zich tot zijn leerlingen en zei:
„Komt tot mij allen, die vermoeid en die overladen zijt en ik zal u verkwikken.
Legt mijn juk op uw schouders en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en
ootmoedig van harte. En aldus zult gij rust vinden naar uwer zielen behoef.
Want mijn juk is zacht en mijn last is licht."

HOOFDSTUK 85.

OVER DE GELIJKENISSEN, DIE HIJ VERTELDE VAN DEN MENSCH, DIE
EEN BURCHT WILDE MAKEN, EN VAN DEN KONING, DIE OORLOG
WILDE VOEREN TEGEN EEN ANDEREN KONING, TOEN HIJ
HAD GEZEGD: „WIE TOT MIJ WIL KOMEN EN ZIJN VADER
EN ZIJN MOEDER NIET HAAT."

1. Is er iemand die tot mij wil komen, en die niet haat zijn vader en zijn moe-
der en zijn vrouw en zijn kinderen, en zijn broeders en zijn zusters en boven-
dien nog zijn ziel, hij kan mijn leerling niet zijn. 2. En wie zijn kruis niet neemt
op zijn schouders en mij volgt, kan mijn leerling niet zijn. — Dit is aldus te

verstaan, dat wij hen moeten beminnen, naar wat zij zijn. Want wij zijn verplicht niet alleen hen maar alle menschen en ook onze vijanden te beminnen naar zijn eigen gebod. Maar wij zijn verplicht in hen te haten: dat zij ons tegenhouden op de wegen onzer zaligheid. — 3. Daarna gaat hij voort met zijn rede en spreekt verder: „Wat mensch is er onder u allen, die een burcht wil maken en die niet eerst neerzit en de kosten uitrekent, die hij er aan besteden moet en bedenkt of hij de burcht met zijn geldmiddelen voltooiën en afbouwen kan, opdat hij naderhand, wanneer hij het fundament gelegd heeft en hij zijn werk niet kan voltooiën, niet door allen die 't zien worde bespot, en opdat men niet zegge, deze man is begonnen te bouwen en hij kan het gebouw niet voltooiën. 4. En wie is de koning, die ten strijde wil trekken tegen een anderen koning en die niet eerst neerzit en nadenkt en ziet of hij met zijn 10.000 man op kan rukken tegen hem die hem met zijn 20.000 man tegemoet komt? 5. En kan hij dit niet klaar krijgen naar zijn wil, dan zendt hij zijn boden naar zijn tegenstander, terwijl hij nog ver van hem af is en laat hem vragen om vrede en verzoening. 6. Zoo zeg ik u, dat wie niet verzaakt aan alles wat hij heeft, mijn leerling niet zijn kan.” — 7. Op dit woord zegt de glosse: dat met het bouwen van de burcht en met het verkrijgen van de verzoening wordt bedoeld, die verzaking, waarvan hij gezegd heeft, dat wij alles moeten verzaken om zijnentwil. 8. Dit wil dan zooveel zeggen alsof hij zei: evenmin als de burcht voltooid kan worden zonder geldmiddelen en evenmin als een koning den oorlog kan voeren zonder hulptoevoeging en gelijkheid van macht, evenmin kunt gij mijn leerlingen worden zonder alles te verzaken aan alles wat gij hebt. 9. Dit is te verstaan van het volmaakte leerlingschap. —

HOOFDSTUK 86.

WAT HIJ ANTWOORDE AAN DE PHARISEEËN, DIE ZIJN LEERLINGEN BESCHULDIGDEN, OMDAT ZIJ PLUKTEN VAN HET KOREN WAAR ZIJ DOOR LIEPEN, EN HET FIJN WREVEN.

1. Op een Zaterdag gebeurde het, dat Jesus en zijn leerlingen door het koren liepen, dat op een veld stond, en zijn leerlingen plukten van 't koren, en wreven het tusschen hun handen en aten 't op. 2. Toen sommige van de phariseeën dat zagen, beschuldigden zij de leerlingen en zeiden aldus: „Waarom doet gij, wat niet geoorloofd is op Zaterdag te doen?” 3. En Jesus antwoordde en zei: „Hebt gij niet gelezen, wat David deed, toen hij honger had, en zij die met hem waren? 4. Hoe hij kwam in een Godshuis en nam het brood, dat aan God geofferd was, en 't zelf opat, en 't gaf aan hen, die met hem waren. En dat zij aten van het brood, waarvan het aan niemand geoorloofd was te eten dan alleen aan de priesters der wet. 5. En hebt gij ook niet gelezen in de wet, dat de priesters op den Zaterdag in den tempel den rustdag verbreken door

het vee te doden, dat men offert en door de kinderen te besnijden? en niemand beschuldigt ze daarvan. 6. Ik zeg u dat hier is, wat meer is dan de tempel. 7. De Zaterdag is gemaakt voor den mensch en niet de mensch voor den Zaterdag."

HOOFDSTUK 87.

OVER IEMAND, WIENS RECHTERHAND VERDROOGD WAS, DIEN HIJ GENAS, EN HOE HIJ DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN SPRAK OVER HET SCHAAP.

1. Op een anderen Zaterdag ging Jesus in een synagoge en leerde het volk. 2. Aldaar was een mensch, wiens rechterhand verdroogd was, zoodat hij er niet mee werken kon. 3. De schriftgeleerden en de phariseeën, die daar waren, beloerden en bespieden hem, of hij iemand genezen zou, daar het Zaterdag was, om een reden tegen hem te vinden, om hem te beschuldigen. 4. Maar Jesus, die heel goed kende hun booze gedachten tegen hem, sprak tot den mensch, die (het gebruik van) zijn hand verloren had, en zei: „Sta op, en ga hier staan te midden van ons.” 5. En deze deed aldus. 6. Toen sprak Jesus tot de phariseeën: „Ik vraag u, of het veroorloofd is op Zaterdag goed of kwaad te doen, het lichaam van dezen mensch te redden of te vernietigen?” 7. En de phariseeën zwegen stil en antwoordden hem niet. 8. En toen Jesus rond had gekeken en niemand antwoordde, sprak hij tot dengene met de dorre hand en zei: „Steek uit uw hand.” 9. En deze deed alzoo en stak zijn hand uit. 10. En zoodra hij ze uitstak, was ze geheel genezen en gelijk aan de andere. 10. Toen sprak Jesus nog door tot de schriftgeleerden en tot de phariseeën en zei aldus: „Wie is er onder u allen, die een schaap heeft en ziet, dat zijn schaap in een put valt op een Zaterdag, en die nalaat om zijn schaap er uit te halen, omdat het Zaterdag is?” En is een mensch dan niet beter dan een schaap? 12. Des Zaterdags is het niet verboden wel te doen."

HOOFDSTUK 88.

OVER DE GROOTE MENIGTE DIE HIJ GENAS, EN DIE HEM VOLGDE NAAR DE ZEE.

1. Toen de phariseeën dat hoorden, waren zij er vertoornd over en bespraken onder elkaar wat zij Jesus doen moesten, om van hem af te zijn. 2. En hij, die dat wel wist, ging weg naar de zee en verwijderde zich van hen. 3. Daarheen volgde hem een groote menigte volks, die genezen verlangde te worden van velerlei ziekten. En Jesus genas hen allemaal. 4. En hun allen gebod hij 't niemand te zeggen om de profetie te vervullen, die Isaias oudtijds geprofeeteerd heeft van hem en die aldus sprak in den persoon van zijn Vader: „Ik zal

u zenden mijn zoon, dien ik verkoren heb en waarin ik mijn behagen heb gelegd. 5. Ik zal mijn Geest vereenigen met hem en hij zal aan het volk der wereld verkondigen mijn oordeel. 6. Hij zal niet schelden noch luid roepen en in de straten zal niemand hooren zijn geluid. 7. Het gekrookte riet zal hij niet breken en het rookende hout zal hij niet uitdooven, totdat zijn oordeel ter overwinning zal komen. 8. En in zijn naam zal dan het volk der heele aarde in verwachting zijn.

HOOFDSTUK 89.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN ZAAIER, DIE UITGING OM ZIJN ZAAD TE ZAAIEN, DIE HIJ VERTELDE, TOEN HIJ IN EEN SCHIP MOEST GAAN ZITTEN BUITEN DE MENIGTE.

1. In dien tijd ging Jesus op een berg zijn gebed doen en aldaar bleef hij den geheelen nacht door bidden. 2. En toen de dag verschenen was, nam hij zijn leerlingen met zich mee en ging terug naar de zee en daar kwam een groote menigte op hem af, zoodat hij in een schip moest gaan zitten; en al het volk stond op den oever. 3. En hij opende zijn mond en sprak het volk toe in parabelen, dat is in gelijkenissen, en hij zei aldus: „Een zaaier ging uit om te zaaien zijn zaad. 4. En toen hij zaaide, viel er een deel van het zaad langs den weg, aldaar werd het vertreden en de vogelen kwamen en aten het op. Een ander deel van het zaad viel op een steenachtig land, waar het zijn wortelen niet kon vastplanten bij gebrek aan goede aarde. 5. En toen het uitgeschoten was, kwam de zon en verbrandde het en deed het verdrogen, daar het zonder wortelen uitgeschoten was. 6. Een ander deel van het zaad viel onder doornen en toen de doornen opgroeiden, verdrongen zij het zaad, zoodat het niet groeien kon. 7. Een ander deel van het zaad viel in goede aarde en het wies op en het bracht vrucht voort: een deel het honderdvoud, een deel het zestigvoud en een deel het dertigvoud.” 8. Toen Jesus dit gesproken had, riep hij luide, zeggende: „Wie ooren heeft, hij hoore.”

HOOFDSTUK 90.

OVER DE GELIJKENIS, WAAR HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET DEN MAN, DIE GOED ZAAD OP ZIJN LAND ZAAIDE, MAAR 'S NACHTS KWAM ZIJN VIJAND EN ZAAIDE OP DATZELFDE LAND WILDE WIKKE.

1. Een andere gelijkenis vertelde hij aan het volk en hij zei aldus: „Gelijk is het hemelrijk aan den man, die goed zaad op zijn land zaaide. 2. Maar 's nachts, toen de menschen sliepen, kwam zijn vijand en zaaide op dat zelfde land wilde wikke tusschen het goede zaad. 3. En toen hij dat gedaan had, sloop hij heimelijk weg. 4. Daarna, toen het koren begon te groeien, kwam ook de wilde

wikke op. 5. Toen kwamen de knechten van dien man en zeiden tot hun heer: „Heer, hebt gij wel goed zaad op uw land gezaaid? vanwaar komen dan die wilde wikken onder 't koren?” 6. En de heer antwoordde: „Mijn vijand heeft dat gedaan.” 7. En zijn knechten spraken nog tot hem en zeiden: „Wilt gij dat wij de wilde wikken met wortel en al uit gaan trekken?” 8. En de heer antwoordde hun: „Neen, want gij kondt de tarwe wel eens met de wilde wikke uittrekken. Maar laat ze beide groeien tot den oogst. 9. En als de oogsttijd komt, dan zal ik zeggen tot de maaiers: „Verzamelt eerst de wilde wikken en bindt ze te samen om ze te werpen in het vuur en te verbranden en verzamelt dan de tarwe en brengt ze in mijn schuur.”

HOOFDSTUK 91.

HOE HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET HET MOSTERDZAADJE EN MET DEN ZUURDEESEM, DIE EEN VROUW IN DRIE MATEN MEEL DEED.

1. Een andere gelijkenis vertelde hij nog aan het volk en hij zei aldus: „Waar mee zal ik het rijk der hemelen vergelijken? en welke vergelijking zal ik er voor geven? 2. Het is gelijk aan het monsterdzaadje, dat een man nam en zaaide in zijn tuin. 3. Wanneer men het zaait, is 't een van de kleinste zaden, en wanneer 't opgroeit dan wordt 't zoo groot, dat de vogelen kunnen zitten op zijn takken.” 4. Nog een andere gelijkenis vertelde hij aan het volk en hij zei aldus: „Gelijk is het hemelrijk aan den zuurdeesem, die een vrouw nam en deed in drie maten meel, totdat alles gerezen was.” 5. Al deze gelijkenissen sprak Jesus tot de scharen en met deze en dergelijke leerde hij het volk naar dat zij zijn leer konden verstaan. 6. En zonder parabelen wilde hij de menigte niet toespreken, om te vervullen de profetie, die David oudtijds geprofeteerd heeft van hem, toen hij sprak in zijn persoon en zei aldus: „Ik zal mijn mond openen in gelijkenissen en wat duister is geweest, zal ik met parabelen ophelderen.”

HOOFDSTUK 92.

WAAROM HIJ HET VOLK TOESPRAK IN PARABELEN EN HOE HIJ AAN ZIJN LEERLINGEN ZEI: „ZALIG ZIJN UW OOGEN, DAT ZIJ ZIEN . . .”

1. Toen kwamen zijn leerlingen tot hem en vroeger hem: „Waarom spreekt gij het volk toe in parabelen en in gelijkenissen?” 2. En Jesus antwoordde hun aldus: „U is het gegeven te kennen de verborgenheid van 't rijk Gods. Maar aan de anderen is dat niet vergund. 3. Daarom spreek ik hun toe in parabelen, want zij meenen te zien en zij zien niet, en zij meenen te hooren en zij hooren niet, noch verstaan. 4. En zoo dus wordt in hen vervuld de profetie, die Isaias oudtijds geprofeteerd heeft van hen, die aldus zei: „Gij zult hooren en gij zult niet verstaan, wat gij hoort. Gij zult zien, maar gij zult niet weten, wat gij ziet. Want het hart van het volk is verhard en het hoort moeilijk met de ooren en

zijn oogen heeft het gesloten om niet te zien, en zijn ooren heeft het gesloten om niet te hooren noch te verstaan, en opdat het zich niet bekeere en ik het niet geneze van zijn ziekten." 5. Toen vroegen hem de leerlingen en zeiden: „Verklaar ons de parabel van het zaad." 6. En Jesus antwoordde hun en sprak: „Begrijpt gij deze parabel niet? Hoe zult gij dan alle andere parabellen begrijpen? 7. Nochtans zeg ik u, dat zalig zijn uw oogen wijl zij zien, en uw ooren wijl zij hooren. Want voorwaar ik zeg u, dat vele koningen en profeten en heilige menschen verlangd hebben te zien, wat gij ziet, maar zij hebben het niet gezien, en te hooren, wat gij hoort, maar zij hebben het niet gehoord.

HOOFDSTUK 93.

HOE HIJ AAN ZIJN LEERLINGEN DE PARABEL VAN DEN ZAAIER EN HET ZAAD UITLEGDE.

1. Verstaat gij nu dan de parabel van den zaaier en van het zaad. Het zaad is het woord Gods. 2. Het zaad, dat valt langs den weg, dat zijn zij, die hooren het woord Gods. 3. Daarna komt de booze geest en raapt op wat daar gezaaid was, opdat het niet opgroeie in het geloof. 4. Het andere zaad, dat op het steenachtige land viel, dat zijn zij, die het woord Gods hooren en het blijde ontvangen. 5. Maar, omdat het zaad geen wortel in hun hart heeft, kan het niet opgroeien, want terloops ontvangen zij het geloof en in den tijd van de moeilijkheid hunner verzoeking en laten zij het varen, en komen niet verder dan zij eerst waren. 6. Het andere zaad, dat onder de doornen viel, dat zijn zij, die het woord Gods hooren, maar de aardsche beslommingen en de rijkdom en de weelde verdringen het zaad en laten het niet opgroeien en zoo blijft het zonder vrucht. 7. Maar het zaad dat op het goede land viel, dat zijn degenen die het woord Gods hooren en verstaan en door de werken, die zij daarnaar volbrengen, brengen zij vrucht voort, sommige honderdvoudige, andere zestigvoudige, weer andere dertigvoudige."

HOOFDSTUK 94.

HOE HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET: WANNEER EEN MENSCH ZAAD WIERP OP ZIJN LAND EN DAARNA INSLIEP.

1. Toen Jesus deze gelijkenis ontwikkeld had, vertelde hij aan het volk nog een andere gelijkenis en sprak aldus: „Zoo is het hemelrijk: als wanneer een mensch zaad op zijn land wierp en daarna insliep, en hij stond op bij nacht en bij dag. 2. En ondertusschen groeide het zaad, terwijl hij al dien tijd aan andere dingen dacht. 3. Want het bouwland zelf waar het zaad op gezaaid is, dat doet het zaad opkomen; eerst ziet men de groene spruit, daarna de aar, en daarna het goede koren. En wanneer het koren rijp is, dan laat hij het met sikkels afsnijden, omdat de tijd van den oogst dan gekomen is."

HOOFDSTUK 95.

HOE HIJ ZIJN LEERLINGEN DE PARABEL UITLEGDE VAN DE TARWE, DE WILDE WIKKE EN HET VELD.

1. Toen Jesus deze parabelen had verteld, keerde hij terug en ging een huis binnen. 2. Daar kwamen zijn leerlingen tot hem en spraken hem toe en zeiden aldus: „Verklaar ons de parabel van de tarwe, en van de wilde wikke en van het veld.” 3. En Jesus antwoordde hun: „Hij, die het goede zaad zaait, dat is de Zoon des menschen. Het veld, dat is de wereld. Het goede zaad dat zijn de uitverkorenen. De wilde wikken, dat zijn de booze menschen. De vijand van den man, die ze zaait, dat is de booze geest. De oogst is het einde der wereld. De maaiers, dat zijn de engelen. 4. Zooals men dan de wilde wikken verzamelt, en ze werpt in het vuur en ze verbrandt, evenzoo zal het geschieden op den dag des oordeels. 5. De Menschenzoon zal zenden zijn engelen, die zullen verzamelen alle boozen en hen, die in boosheden daar bevonden zullen worden, en zij zullen ze werpen in het helsche vuur. Daar zal zijn geschrei en geknars van tanden. 6. Dan zullen de rechtvaardigen schijnen als de zon in het rijk huns vaders. 7. Wie ooren heeft om te hooren, hij hoore en versta.”

HOOFDSTUK 96.

HOE HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET DEN SCHAT, DEN KOOPMAN EN HET VISCHNET.

1. Daarna vertelde hij nog een andere parabel en zei aldus: „Gelijk is het hemelrijk aan den schat, die verborgen ligt in het veld. 2. En hij, die den schat vindt, hij verbergt hem nog beter. En met groote vreugde gaat hij alles, wat hij heeft verkoopen, en koopt het veld. 3. Ook is het rijk der hemelen gelijk aan den koopman, die goede parelen zoekt te koopen en als hij een goede parel gevonden heeft, gaat hij en verkoopt alles, wat hij heeft en hij koopt de kostbare parel. 4. Ook is het rijk der hemelen gelijk aan het vischnet, dat geworpen wordt in de zee en dat verzamelt allerhande soort van visschen. 5. En als het net vol is, dan komen de visschers en trekken het op, en gaan zitten langs den oever en kiezen de goede visschen uit, en leggen ze in hun vaten, en de slechten werpen ze weg. 6. Aldus zal het zijn op den dag des oordeels. 7. Dan zullen komen de engelen en zullen scheiden de slechten van de goeden, en zullen ze werpen in het helsche vuur. Daar zal zijn geweën en geknars van tanden. 1. Hebt gij dit alles verstaan?” 2. En zij antwoordden: „ja”. 3. En hij sprak nog verder en zei: „Wie zoo onderricht is en zoo anderen leert, hij zal gelijk zijn aan den wijzen huisheer, die uit zijn schat beide te voorschijn brengt, nieuw en oud.” En toen Jesus al deze parabelen had gezegd, ging hij van daar en kwam weer in zijn eigen landstreek.

HOOFDSTUK 97.

HOE HIJ HET VOLK ONDERWEES IN DE PLAATS, WAAR HIJ WAS OPGEVOED, EN HOE ZIJ OVER HEM SPRAKEN.

1. En toen Jesus kwam in de landstreek waar hij opgevoed was, ging hij in de synagoge en leerde het volk. 2. En toen het volk zijn leer hoorde, verwonderden zij zich allen, zoodat zij onder elkaar over hem begonnen te spreken en aldus zeiden: „Vanwaar komt tot dezen de wijsheid, die hij heeft en die groote kracht van wonderwerken, die hij werkt? 3. Is deze niet de zoon van Joseph den ambachtsman? En is zijn moeder niet Maria, en zijn broeders Jacobus en Joseph en Simon en Judas? 4. En zijn zusters wonen zij niet hier bij ons? 5. Vanwaar komt hem dan al wat wij van hem zien en hooren?” 6. En aldus werd het volk geërgerd aan hem.

HOOFDSTUK 98.

HOE HET VOLK UIT DE LANDSTREEK, WAAR HIJ WAS OPGEVOED, HEM VAN EEN HOOGEN BERG AF WILDE WERPEN, OMDAT HIJ HAD GEZEGD: „GEEN PROFEET WORDT GEEERD IN ZIJN EIGEN LAND” EN NOG ANDERE WOORDEN.

1. Toen Jesus dat bemerkte, gaf hij het volk antwoord en sprak aldus: „Gij kunt zeggen tot mij, zooals men gewoonlijk zegt: geneesheer genees u zelf! Evenveel, als wij gehoord hebben, dat gij hebt gewerkt in Capharnaum, doe dat ook hier in uw eigen land. 2. Voorwaar ik zeg u dat geen profeet in zijn eigen land geëerd wordt.” 3. En om het ongeloof van het volk deed hij daar niet vele wonderwerken. 4. En weinig zieken genas hij daar om hun ongeloof, maar hij bestrafte hen om hun hardheid en sprak aldus: „In de dagen, dat Elias was in Israël, waren er vele weduwen in het land, toen de hemel drie jaar en zes maanden gesloten was en een groote hongersnood heerschte over 't heele land. En tot geen van deze allen werd Elias gezonden maar buitenslands, tot een weduwe die woonde te Sarepta in het land van Sidon. 5. En vele meelaatschen waren er in Israël ten tijde van Eliseus en geen van die allen werd genezen dan alleen Naāman, die van Syrië was.” – 6. Dit wil zooveel zeggen alsof hij zei: „Evenmin als de profeten in den ouden tijd hier wonderen deden aan de ongeloovigen van hun land, maar wel aan de geloovigen van andere landen, evenmin zal ik mijn wonderwerken hier toonen onder u en dat wel om uw ongeloof, niet omdat ik het niet kan. 7. En toen Jesus dit gesproken had, werden allen, die dit hoorden vergramd en toornig en zij stonden allen gezamenlijk op en voerden Jesus mee en leidden hem uit de stad naar de steile helling van den berg, waar hun stad op gebouwd stond. 8. Daar wilden zij hem van den berg afwerpen, maar Jesus ging midden door hen heen en ontkwam

ze, zoodat zij niet wisten waar zij hem waren kwijt geraakt. 9. Op sommige plaatsen staat geschreven, dat de berg zich opende en voor hem plaats maakte om er door te gaan, maar omdat de Evangelisten hier niets van schrijven, laten wij dit al voor wat het is.

HOOFDSTUK 99.

WAAROM EN HOE JAN BAPTIST WERD GEVANGEN GENOMEN EN ONTHOOFD.

1. Nu zullen wij beschrijven waarom en hoe Jan Baptist gevangen en onthoofd werd. 2. Over deze stof spreken drie evangelisten: Marcus, Mattheüs en Lucas, en zegt Marcus aldus: „In dien tijd zond Herodes, de tetrarch, zijn knechten uit en liet Jan Baptist gevangen nemen en liet hem in een kerker zetten ter wille van Herodias, die de vrouw van zijn broeder Philippus was, die hij zijn broeder ontnomen had. 3. Want Jan Baptist vermaande Herodes om zijn booze daad en zei aldus: „U is het niet geoorloofd de vrouw van uw broeder te nemen.” 4. En daarom haatte Herodias hem en had hem graag laten dooden maar zij kon niet, want Herodes die heel goed wist, dat hij een rechtvaardig man was, vreesde hem en hield hem bij zich en hij deed vele dingen op zijn raad en hij hoorde hem gaarne. 5. En op zekeren dag gebeurde het, dat Herodes op het jaargetijde van zijn geboorte hof hield en de oversten en de rechters en de voormannen van het land Galilea had genoodigd. 6. Aldaar kwam de dochter van Herodias en zij danste en sprong voor het gezelschap, zoodat het behaagde aan Herodes en aan allen, die daar waren. 7. Toen riep Herodes het meisje tot zich en zei aldus: „Vraag mij wat gij wilt en ik zal 't u geven.” 8. Toen zwoer de koning, dat hij haar geven zou, wat zij hem vroeg, al vroeg zij hem half zijn koninkrijk?” 9. Toen ging ze weg en vroeg haar moeder en zei: „Wat zal ik vragen?” 10. De moeder antwoordde haar en zei: „Je moet vragen om het hoofd van Jan Baptist.” 11. Toen ging zij haastig tot voor den koning en deed haar verzoek en sprak: „Ik wil, dat gij mij nu terstond geeft op een schotel het hoofd van Jan Baptist.” 12. Toen de koning dat hoorde, werd hij bedroefd. Maar om den eed dien hij gezworen had en om de menschen die daar bijeen waren, wilde hij ze niet teleurstellen, maar terstond zond hij iemand die Jan Baptist het hoofd afsloeg en het bracht op een schotel en 't gaf aan het meisje. 13. En het meisje gaf het aan haar moeder. 14. Toen zijn leerlingen dat vernamen, namen zij het lichaam en bestelden het ter aarde en daarna kwamen zij tot Jesus en vertelden hem wat er gebeurd was. 15. Daarna gebeurde het, dat Herodes de mare van Jesus hoorde en wat wonderwerken hij verrichtte, en hij verbaasde er zich over, dat sommigen wilden zeggen, dat Jan Baptist was opgestaan van den dood en dat anderen zeiden, dat Elias teruggekomen was en dat weer anderen zeiden, dat één van de oude profeten weer was opgestaan. 16.

Toen sprak Herodes en zei: „Jan Baptist heb ik doen onthoofden, wie is dan deze, waar ik dit wonder van hoor?” 17 .Toen stond Herodes er op: dat hij graag Jesus eens gezien had.

HOOFDSTUK 100.

HOE HIJ MET VIJF GERSTEBROODEN EN TWEE VISSCHEN VIJFDUIZEND MENSCHEN, ZONDER VROUWEN EN KINDEREN, VERZADIGDE.

1. Toen Jesus dat vernam, ging hij sloop en voer over het water en ging de woestijn in. 2. Aldaar kwam een groote menigte te voet uit de steden rond hem samen en daar genas hij hen die 't noodig hadden. 3. Toen het avond werd, kwamen zijn leerlingen tot hem en zeiden: „Laat het volk gaan naar de steden en dorpen waar zij spijze kunnen koopen, want wij zijn hier in een woestijn.” 4. Toen sloeg Jesus zijn oogen op en zag een groote menigte volks en toen hij dat volk gezien had, zei hij tot Philippus: „Waar zullen wij brood voor koopen, opdat dit volk eten zal?” 5. Dat zei hij om hem te beproeven want hij zelf wist heel goed, wat hij te doen had. 6. Toen antwoordde hem Philippus: „Voor tweehonderd penningen zou men niet zooveel brood kunnen koopen, dat ieder een beetje kon krijgen. 7. Toen vroeg Jesus hem: „Hoeveel brooden hebt gij?” 8. En één van zijn leerlingen, Andreas, Simon Petrus' broeder, antwoordde hem: „Hier is een kind, dat vijf gerstebrooden en twee visschen heeft. Maar wat zou dat onder zooveel volk? tenzij wij naar de steden gaan en daarbij nog spijzen koopen voor al deze menschen.” 9. Toen zei Jesus aldus: „Brenge mij die brooden hier en laat 't volk neerzitten in groepen van honderd en van vijftig.” 10. Toen nam hij de vijf brooden en de twee visschen en sloeg zijn oogen hemelwaarts, en zegende ze en brak ze en gaf ze aan zijn leerlingen, en zijn leerlingen gaven ze verder aan het volk. 11. En al het volk at van de vijf brooden en de twee visschen, zoodat ze allen verzadigd werden. 12. Toen ze genoeg hadden gegeten, sprak Jesus tot zijn leerlingen en zei: „Verzamelt de resten, die overgebleven zijn bij het volk, dat gegeten heeft.” 13. En ze deden aldus en vulden twaalf korven met het overgeblevene. 14. Nochtans was het getal van hen die daar gegeten hadden ongeveer vijf duizend zonder de vrouwen en kinderen.

HOOFDSTUK 101.

HOE HEM HET VOLK KONING WILDE MAKEN, TOEN ZIJ ZAGEN HET WONDERTEEKEN VAN DE BROODEN.

1. Daarna beval hij zijn leerlingen, dat zij gingen in een schip en voeren over het water naar Bethsaida. Maar hij zou blijven totdat het volk uit elkaar gegaan was. 2. En het volk, toen het zag het groote wonderteekeken dat Jesus had gewerkt, zei als uit één mond: „Waarlijk dit is de profeet, die in de wereld komen

zal. 3. Toen kwamen ze overeen, dat men hem met geweld zou meenemen en koning maken over hen. 4. En toen Jesus dat wist, ontvluchtte hij hun en ging op een berg zijn gebed doen.

HOOFDSTUK 102.

HOE HIJ LIEP OVER HET WATER, TERWIJL ZIJN LEERLINGEN IN GROOTE VREEZE WAREN EN WAT PETRUS ZEI.

1. En toen het nacht geworden was, kwamen zijn leerlingen, die vooruit waren gevaren, in Capharnaum en toen zij hem daar niet vonden, scheepten zij zich weer in en voeren hem tegemoet. 2. En Jesus was alleen gebleven. 3. En toen de leerlingen in het schip waren, verhief zich een groote storm op de zee, en het schip werd zeer gebeukt door de golven, want de wind was hun tegen. 4. En toen het na middernacht werd in de vierde nachtwake — want hij wist, dat zij in moeilijkheden waren, — ging hij tot hen, al wandelend over het water, en toen hij bij hen kwam, deed hij, alsof hij voorbij wilde gaan. 5. En toen zij, die in het schip waren, hem zoo op 't water zagen wandelen, werden zij ontsteld en zij overlegden en zeiden, dat het een spook en een geestverschijning was, wat zij zagen. 6. Toen begonnen zij te schreeuwen van schrik. 7. En toen Jesus dat hoorde, sprak hij hun toe en zei aldus: „Weest getroost, ik ben het, vreest niet.” 8. Toen antwoordde Petrus hem en zei: „Heer, zijt gij het? Gebied dan dat ik tot u komen kan over het water.” 9. En Jesus antwoordde hem en zei: „Kom,” 10. Toen ging Petrus uit het schip en liep over het water naar Jesus heen. 11. Maar toen hij bij hem kwam, zag hij een groote golf tegen hem opkomen. 12. Toen begon hij angstig te worden en aanstonds begon hij ook te zinken. 13. En toen hij zag, dat hij onder zou gaan, riep hij tot Jesus en zei: „Heer, help mij.” 14. Toen stak Jesus zijn hand uit en greep hem en trok hem er weer uit en zei aldus: 15. „Mensch van klein geloof, waarom wijfelt gij?” 16. Toen stapte Jesus in het schip en terstond ging de wind liggen. En het schip was in het zelfde uur aan land op die plaats, waar zij wezen wilden. 17. Toen zij, die in het schip waren, dat zagen, kwamen ze hem aanbidden en zeiden: „Waarlijk, gij zijt de Zoon Gods.”

HOOFDSTUK 103.

HOE DE ZIEKEN BEGEERDEN DEN ZOOM VAN ZIJN KLEEREN AAN TE RAKEN IN HET LAND VAN GENESARETH.

1. Toen Jesus en zijn leerlingen nu over waren gestoken, waren ze in het land Genesareth. 2. En toen het volk van dat land hoorde, dat hij daar was, zonden ze naar alle steden in het land (boden) en lieten alle zieken komen. En zij smeekten hem of zij toch den zoom van zijn kleeren mochten aanraken. 3. En allen, die hem aanraakten, werden genezen.

HOOFDSTUK 104.

HOE HIJ ANTWOORDDE AAN HET VOLK, DAT HIJ HAD VERZADIGD, TOEN ZIJ HEM VOLGDEN NAAR CAPHARNAUM.

1. Des anderen daags, nadat hij het volk in de woestijn had verzadigd, was dat zelfde volk, dat daar nog in de woestijn was, toen het zag, dat daags te voren er niet meer schepen geweest waren, dan alleen het schip, waar de leerlingen mee weggevaaren waren, zeer verwonderd, waar zij Jesus kwijt geraakt waren, want zij wisten wel, dat hij niet met zijn leerlingen in het schip was gegaan. 2. Toen zetten zij zich in andere schepen, die daar juist dien dag gekomen waren van Tiberias, naar de plaats, waar zij van de brooden gegeten hadden, en zij voeren over en zochten Jesus te Capharnaum. 3. En toen zij kwamen, waar hij was, spraken zij hem toe en zeiden: „Meester, wanneer zijt gij hier gekomen?” 4. En Jesus antwoordde hun: „Voorwaar, ik zeg u, dat gij mij zoekt, dat is niet om de wonderen, die gij hebt gezien, maar omdat gij hebt gegeten van mijn brood, zoodat gij verzadigd werdt. 5. Maar ik zeg u, wat gij doen moet: verlangt naar de spijs, die onvergankelijk is en die eeuwig duren zal, die u de Zoon des menschen zal geven, want daarvoor heeft de Vader hem gezonden.”

HOOFDSTUK 105.

HOE HIJ ANTWOORDDE AAN DE MENIGTE, TOEN ZIJ HEM ZEIDEN: „WAT VOOR EEN WONDERTEEKEN TOONT GIJ ONS, OPDAT WIJ GELOOVEN AAN U? WELKE WERKEN KUNT GIJ DOEN?”

1. Toen spraken zij hem nog eens aan en zeiden: „Waarmee zullen wij werken de werken Gods?” 2. En Jesus antwoordde hun aldus: „Dat is het werk Gods, dat gij gelooft aan hem, dien hij u gezonden heeft.” 3. Toen spraken zij nog verder en zeiden: „Wat voor teekenen toont gij ons, opdat wij mogen zien en weten, dat wij in u moeten gelooven?” 4. Welke werken kunt gij doen? 5. Onze voorvaderen aten oudtijds hemelsch brood in de woestijn, zooals wij geschreven vinden: brood van den hemel zond God hun te eten.” 6. En Jesus antwoordde hun aldus: „Voorwaar ik zeg u, dat Mozes u niet het hemelsche brood gaf, want dit is het brood Gods, dat gekomen is van den hemel en dat de wereld levend houdt.” 7. Toen spraken zij nog verder en zeiden: „Heer, geef ons altijd genoeg van dit brood.” 8. En Jesus antwoordde hun: „Ik ben het brood des levens, wie tot mij komt, hij zal geen honger meer hebben en wie in mij gelooft, hij zal dorst hebben nimmermeer.”

HOOFDSTUK 106.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „IK BEN HET BROOD DES LEVENS EN AL WAT MIJ MIJN VADER GEGEVEN HEEFT, ZAL TOT MIJ KOMEN.”

1. „Daarom zeg ik u dit, omdat gij mij ziet en aan mij niet gelooft: Al wat mij mijn Vader gegeven heeft, dat zal tot mij komen en dengene, die tot mij komt, zal ik niet verjagen, want ik ben gekomen uit den hemel, niet om mijn wil te doen, maar den wil mijns vaders, die mij hier naar beneden gezonden heeft. 2. En dat is de wil mijns Vaders, dat ik niets zal laten verloren gaan, van wat hij mij gegeven heeft, maar dat ik het weer op doe staan ten jongsten dage. 3. En dat is de wil mijns Vaders, dat ieder, die den Zoon ziet en in hem gelooft het eeuwige leven hebbe en ik zal hem op doen staan ten jongsten dage.”

HOOFDSTUK 107.

HOE DE JODEN MORDEN, OMDAT HIJ ZEI: „IK BEN HET BROOD, DAT KOMT VAN DEN HEMEL,” EN WAT HIJ HUN ANTWOORDDE.

1. Toen begonnen de Joden onder elkaar erover te morren, dat hij gezegd had: „Ik ben het brood, dat komt van den hemel,” en zij spraken aldus: „Is dit niet de zoon van Joseph, wiens vader en moeder wij heel goed kennen? Wat bedoelt hij daar dan mee, dat hij zegt: ik ben gekomen van den hemel?” 2. Op deze woorden antwoordde Jesus en sprak aldus: „Mort niet onder elkan- der over mijn woorden, want ik zeg u nog meer, dat niemand tot mij kan komen, tenzij mijn vader, die mij gezonden heeft, hem tot mij trekke, en dien hij tot mij trekt, dien zal ik doen opstaan ten jongsten dage. 3. Er staat ge- schreven bij de profeten, dat alle menschen nog zullen zijn, leerkinderen Gods. 4. Al wie zoo een leerkind Gods is en zijn leer hoort, die is het, die komt tot mij. 5. Niet dat iemand ooit den Vader zag, dan hij die van God gezonden is. 6. Hij is het, die den Vader gezien heeft. 7. Voorwaar ik zeg u, wie in mij gelooft, hij zal het eeuwige leven hebben. 8. Ik ben het brood des levens. 9. Uw vaderen aten het manna in de woestijn en toch zijn zij gestorven. Maar hier is het brood, dat uit den hemel gekomen is en wie van dit brood eten zal, hij zal niet sterven. 10. Ik ben het levende brood, dat van den hemel gekomen is en wie van dit brood eten zal, hij zal eeuwig leven. En het brood, dat ik geven zal om het leven der wereld, dat is mijn eigen vleesch.” 11. Toen begonnen de Joden onder elkaar te twisten over de woorden, die Jesus had gesproken en zij zeiden aldus: „Hoe kan deze ons zijn vleesch te eten geven?”

HOOFDSTUK 107.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ SPRAK TOT DE JODEN OVER ZIJN VLEESCH EN ZIJN BLOED, ZEGGENDE: „WIE AAN MIJ GELOOFT, HIJ ZAL HEBBEN HET EEUWIGE LEVEN EN MIJN VLEESCH IS EEN ECHTE SPIJS EN MIJN BLOED IS EEN ECHTE DRANK.”

1. En Jesus antwoordde hun en zei: „Voorwaar ik zeg u, dat gij geen leven zult hebben in u, tenzij dat gij eet het vleesch van den Zoon des menschen. 2. Wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, zal het eeuwige leven hebben, en ik zal hem op doen staan ten jongsten dage, want mijn vleesch is een echte spijs en mijn bloed is een echte drank. 3. Wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt woont in mij en ik in hem. 4. Zooals mij gezonden heeft de levende Vader, en ik leef in den Vader, zoo zal ook, wie mij eten zal, leven in mij. 5. Dit is het brood, dat van den hemel hier neergekomen is. 6. Dit is niet gelijk aan het brood, dat uw vaderen aten, die gestorven zijn; want wie dit brood eten zal, hij zal eeuwig leven.”

HOOFDSTUK 109.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN DE JODEN, TOEN ZIJ ZEIDEN: „DIT IS EEN HARD WOORD, WIE KAN HET HOOREN?”

1. Deze woorden sprak Jesus in de synagoge, waar hij het volk leerde, in Capharnaum. 2. Maar een groot deel van hen, die hem plachten te volgen, nu zij deze woorden hadden gehoord, zeiden aldus: „Dit is een hard woord. Wie kan zulke woorden hooren?” 3. Maar Jesus, die heel goed wist, dat zij hierover morden, sprak hun toe en zei: „Waarom ergeren u deze woorden? 4. Wat zult gij dan zeggen, als gij den Zoon des menschen ziet opvaren naar waar hij eenmaal was? 5. De geest is het, die levend maakt. 6. Het vleesch is nergens goed toe. 7. De woorden, die ik u gezegd heb, dat is geest en leven. 8. Maar hier zijn er onder u, die mijn woorden niet gelooven.” 9. Want hij wist wel van den beginne af, wie degenen waren, die geloovig blijven zouden en ook wie hij was, die hem verkoopen zou.

HOOFDSTUK 110.

WAT HIJ ZEI, TOEN PETRUS HAD GEANTWOORD OP DE WOORDEN, DIE JESUS GEZEGD HAD TOT DE TWAALF: „WILT OOK GIJ WEGGAAN?”

1. Toen sprak Jesus verder en zei: „Hierom was het, dat ik zei, dat niemand tot mij kan komen, tenzij het hem gegeven is door mijn Vader.” 2. Na dat uur trokken vele van zijn leerlingen zich terug en gingen niet meer met hem. 3. Toen sprak Jesus tot de twaalf: „Wilt ook gij weg gaan?” 4. En Simon Petrus

antwoordde en sprak: „Heer, tot wien zullen wij gaan? 5. Gij hebt de woorden des eeuwigen levens en wij gelooven en erkennen dat gij zijt Christus, Gods Zoon.” 6. En Jesus antwoordde: „Heb ik u twaalven niet uitgekozen? 7. En weet gij niet dat één van u een duivel is?” 8. Dit zei hij van Judas, den zoon van Simon Ischariot. 9. Deze was één van de twaalf, die hem naderhand zou verraden.

HOOFDSTUK 111.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN DEN PHARISEEER BIJ WIEN HIJ AAN DEN MAALTIJD ZAT, DIE IN ZICHZELF NADACHT, WAAROM JESUS ZICH NIET WASCHTE VOOR HET ETEN.

1. Toen Jesus deze woorden gesproken had, vroeg hem een phariseeër, of hij kwam eten bij hem. En Jesus deed alzoo. 2. En toen hij gezeten was, begon de phariseeër na te denken in zichzelf, waarom Jesus zich niet gewasschen had voor het eten? Want de phariseeën en de Joden eten niet, voor zij verscheidene malen hun handen hebben gewasschen en deze gewoonte hebben zij van hun voorvaderen. 4. En wanneer zij komen van de markt, eten zij niet, voor zij zich gewasschen hebben. 5. En ook hebben zij van hun voorvaderen de gewoonte, dat zij hun bekers, hun potten en ander vaatwerk zorgvuldig wasschen en ook hun beddegoed wasschen zij dikwijls. 6. Deze en dergelijke gewoonten hebben zij vele. 7. Toen de phariseeër dat overdacht had, antwoordde Jesus op zijn gedachten en sprak aldus: „Gij phariseeën, gij wast en reinigt het buitenste van den beker en den schotel héél afdoende, maar uw binnenste is vol glerigheid, en roof en allerhande boosheid. 8. Heeft God niet evenzoo goed het binnenste gemaakt als het buitenste? 9. Maar ik zeg u wat gij doen moet: geeft aalmoezen om Godswil, dan zal uw buitenste en uw binnenste geheel gereinigd worden.”

HOOFDSTUK 112.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN DE SCHRIFTGELEERDEN EN PHARISEEEN, TOEN ZIJ ZEIDEN: „WAAROM OVERTREDEN UW LEERLINGEN DE GEBODEN ONZER VOORVADEREN, WANT ZIJ WASSCHEN HUN HANDEN NIET VOOR ZIJ ETEN.”

1. Op een anderen keer gebeurde het, dat sommige van de phariseeën en de schriftgeleerden, die van Jerusalem kwamen, zagen dat enkele van de leerlingen van Jesus met ongewasschen handen aten. 2. Zij kwamen tot hem en zij maakten er aanmerkingen op en spraken aldus: „Waarom overtreden uw leerlingen de geboden onzer vaderen? Want zij wasschen hun handen niet voor zij eten.” 3. En Jesus antwoordde hun en zei: „Waarom overtreedt gij zelf

de geboden Gods, terwille van uwe geboden? 4. Want het gebod van God zegt aldus: „Eer uw vader en uw moeder.” En wie vervloekt zijn vader of moeder, hij heeft zijn leven verbeurd. 5. Maar gij dwingt de kinderen hiertoe met uw geboden, dat zij moeten zeggen tot hun vaders en moeders, mijne giften, die ik aan u besteden moet om u te helpen, die moest ik geofferd hebben. 6. En met dat gij hen hiertoe dwingt, laat gij hen het gebod Gods overtreden, terwille van uw geboden. 7. Want zij eeren vader en moeder niet, maar zij onteeren hen met die verwijtende woorden. 8. Aldus overtreedt gij de geboden Gods, terwille van uw geboden. 9. Schijnheiligen, terecht heeft Isaias van u geprofeteerd, toen hij zei: „Dit volk eert mij met den mond, maar hun hart is verre van mij. Maar tevergeefs dienen zij mij. 10. Zij leeren leeringen en zij gebieden geboden, maar zij laten de geboden Gods na, en zij houden zich aan de geboden der menschen.” 11. Toen riep Jesus het volk tot zich en zei aldus: „Hooft en verstaat. 12. Wat den mond ingaat, dat bevlekt den mensch niet. Maar wat uit den mond komt, dat bevlekt den mensch. 13. Toen kwamen zijn leerlingen tot hem en spraken aldus: „Weet gij niet, dat de phariseeën door deze woorden zeer geërgerd zijn?” 14. En Jesus antwoordde: „Alle planten, die mijn hemelsche vader niet geplant heeft, zullen met wortel en al uitgeworpen worden. 15. Laat ze gaan, ze zijn blind en leiders der blinden. 16. Maar wanneer de blinde den blinde leidt, dan vallen ze beiden in de put.” 17. Daarna, toen Jesus in de herberg kwam uit de menigte, toen vroeg Petrus hem, wat die woorden beteekenden, die hij tot het volk had gesproken. 18. En Jesus antwoordde aldus: „Zijt ook gij nog zonder verstand? Begrijpt gij niet, dat alles wat den mond ingaat in den buik komt en van daar gaat door de afvoerkanalen van het lichaam? Maar wat den mond uitgaat, dat komt uit het hart en dat is het, wat den mensch bevlekt. Want uit het hart komen voort kwade gedachten, moorden, echtbreuken, onkuischheden, diefstallen, valsche getuigenissen, gierigheid, boosheid, bedrog, onreinheid, boos gelaat, godslastering, hoovaardij en dwaasheid. 19. Dat zijn de dingen, die den mensch bevleken. Maar met ongewasschen handen eten, dat bevlekt den mensch niet.”

HOOFDSTUK 113.

OVER DE DOCHTER VAN EEN VROUW, DIE HIJ VERLOSTE VAN DEN BOOZEN GEEST, TOEN HIJ ZEI TOT DE VROUW: „HET IS NIET PASSEND, HET BROOD DER KINDEREN TE NEMEN EN HET TE GEVEN AAN DE HONDEN.”

1. In dien tijd ging Jesus van daar en kwam in het land van Tyrus en Sidon. 2. Aldaar kwam een vrouw uit dat land, die van Chanaän's geslacht was. Zij riep tot hem en sprak: „Ontferm u mijner Heer, Davids zoon. Mijn dochter is bezeten door den boozen geest die haar op jammerlijke wijze kwelt.” 3. En

Jesus antwoordde haar niet. . Toen kwamen zijn leerlingen en smeekten hem voor die vrouw, zeggende: „Bevrijd die vrouw van haar bekommernis, want zij roept ons na.” 4. En Jesus antwoordde en sprak: „Ik ben alleen gezonden tot de verloren schapen van Israël.” 5. Toen kwam de vrouw naar hem toe en aanbad hem en zei: „Ai Heer, ontferm u mijner en help mij.” 6. En Jesus antwoordde de vrouw en sprak aldus: „Het is niet passend, dat men het brood van de kinderen neemt en het geeft aan de honden. 7. Laat eerst de kinderen verzadigd worden.” 8. Toen antwoordde de vrouw: „Heer, het is, zooals gij zegt, maar de hondjes eten wel van de kruimels en van de brokjes, die vallen van huns heeren tafel.” 9. Toen antwoordde Jesus haar: „O, vrouw, hoe groot is uw geloof, zoo geschiede u, als gij begeert.” En op het zelfde uur was haar dochter geheel en al genezen.

HOOFDSTUK 114.

OVER DEN DOOFSTOMME, DIEN HIJ GENAS BIJ HET MEER VAN GALILEA BINNEN DE GRENZEN VAN HET LAND, DAT DECAPOLIS HEET.

1. Van daar ging Jesus door Sidon en verliet Tyrus, dat nu Surs genaamd wordt, en hij kwam bij het meer van Galilea binnen de grenzen van het land, dat Decapolis heet. 2. Aldaar kwam men hem tegemoet met één, die doof en stom was. 3. En zij, die hem leidden, smeekten hem, dat hij zijn hand op hem legde. 4. En Jesus nam hem afzonderlijk uit het volk en stak zijn vinger in zijn ooren en met zijn speeksel bestreek hij zijn tong. 5. En toen hief hij zijn oogen hemelwaarts en verzuchtte en sprak aldus: „Effeta”, dat beteekent zooveel als: ga open. 6. En terstond werden zijn ooren geopend en de band van zijn tong werd losgemaakt. 7. En hij begon te spreken zooals het behoort en goed te verstaan. 8. En Jesus gebod hun het niemand te zeggen. Maar hoe meer hij hun gebod te zwijgen, hoe meer zij hem prezen, en hoe meer zij zich verbaasden over zijn werken en zij zeiden: „Wèl doet hij, alles wat hij doet; hij doet de dooven hooren en de stommen spreken.”

HOOFDSTUK 115.

OVER HET GESPREK, DAT HIJ HIELD MET DE VROUW UIT SICHAR IN HET LAND SAMARIA, BIJ JACOB'S PUT.

1. Daarna moest hij gaan door het land van Samaria, en kwam hij in een stad, Sichar genaamd, bij de hoeve, die Jacob oudtijds aan zijn zoon Joseph gegeven had. 2. Aldaar stond een put, die men Jacobs-put noemde. 3. En Jesus, die vermoeid was van den weg, ging zitten bij de put, en dat was om-trent het zesde uur van den dag. 4. Waar Jesus gezeten was, kwam een vrouw van Samaria water putten uit de bron. 5. En Jesus sprak de vrouw toe en zei:

„Geef mij te drinken.” 6. Ondertusschen waren zijn leerlingen naar de stad gegaan om spijze te koopen. 7. Toen Jesus de vrouw om drinken had gevraagd, antwoordde de vrouw hem: „Hoe zoudt gij uit mijn hand te drinken nemen, want ik ben een Samaritaansche en gij zijt een Jood?” 8. Dit zei de vrouw, omdat de Joden en Samaritanen geen gemeenschap samen hebben. 9. Toen antwoordde Jesus de vrouw en zei: „Kendet gij de gave Gods en wie hij is, die tot u zegt: geef mij te drinken, gij hadt hem wellicht gebeden en hij had u levend water gegeven.” 10. Toen antwoordde de vrouw hem: „Hoe zoudt gij dat doen?” Want gij hebt niets, waarmee gij putten kunt en de put is nog diep ook. 11. Vanwaar komt dan het levende water tot u? Zijt gij dan meer, dan Jacob onze vader, die ons deze put gaf en er zelf uit dronk, met zijn kinderen en zijn vee?” 12. En Jesus antwoordde de vrouw: „Wie van dit water drinken zal, hij zal wederom dorst krijgen. 13. Maar hij, die drinken zal van het water, dat ik hem zal geven, hij zal nimmermeer dorst hebben. 14. Maar het water, dat ik hem geven zal, dat zal worden in hem een springende welbron, die geeft den drank van het eeuwige leven.” 15. Toen sprak de vrouw nog verder en zei: „Heer, geef mij van dit water, opdat ik geen dorst meer krijg en niet meer noodig hebbe hier te komen om water te putten.” 16. En Jesus antwoordde haar en zei: „Ga en laat uw man hier komen.” 17. En de vrouw antwoordde hem en zei: „Ik heb geen man. 18. Toen sprak Jesus en zei: „Gij hebt waarheid gesproken door te zeggen: ik heb geen man, want vijf mannen hebt gij gehad, en dien gij nu hebt, dat is uw man niet. 19. Hierin hebt gij waarheid gesproken.” 20. Toen antwoordde de vrouw hem en zei: „Heer, ik zie waarlijk, dat gij een profeet zijt. 21. Geef mij dus uitkomst hieromtrent: onze voorvaderen aanbaden God op dezen berg en gij zegt dat in Jerusalem de plaats is, waar men bidden moet. 22. Toen sprak Jesus tot de vrouw en zei: „Vrouw, geloof me, dat de tijd komen zal, dat gij noch op dezen berg, noch in Jerusalem den Vader zult aanbidden. 23. Gij weet niet, wat gij aanbidt, maar wij weten het wel, wat wij aanbidden, want het heil komt van de Joden. 24. Maar het uur komt en het is er nu, dat ware aanbidders den Vader zullen aanbidden in den geest en in de waarheid, want de Vader zoekt degenen, die hem aldus aanbidden. 25. God is geest en daarom moet men hem aanbidden in den geest en in de waarheid.” 26. Toen sprak de vrouw nog verder en zei: „Ik weet wel, dat de Messias komen zal, die Christus heet, en als hij komt, zal hij ons alles verkondigen.” 27. En Jesus antwoordde haar en zei aldus: „Ik ben het, die spreekt tot u.” 28. Toen kwamen zijn leerlingen en verwonderden zich erover, dat hij tegen die vrouw sprak. 29. Toch zei geen van hen tot de vrouw: wat zoekt gij? noch tot hem: wat spreekt gij tegen haar? 30. Toen liet de vrouw haar kruik daar staan en liep de stad in en zei tot de menschen van de stad: „Komt en ziet een man, die mij alles heeft gezegd, wat mij geschied is. 31. Is dit niet Christus?” 32. Toen gingen de menschen uit de stad en kwamen tot

hem. 33. Toen spraken zijn leerlingen tot hem en zeiden: „Meester, kom eten.” 34. En Jesus antwoordde hun en zei: „Ik heb een spijs te eten, waar gij niets van weet.” 35. Toen zeiden de leerlingen onder elkaar: „Heeft iemand hem hier eten gebracht?” 36. En Jesus antwoordde hun aldus: „Mijn spijs is, dat ik den wil doe van hem, die mij gezonden heeft en dat ik volbreng zijn werk. 37. Gij zegt onder elkaar, dat er nog vier maanden zijn tot den oogst, maar ik zeg u, dat het nu oogsttijd is. 38. Slaat uw oogen op en ziet, het koren staat geheel wit en rijp op het veld. 39. Wie het koren maaien zal, zal het vergaderen in de schuur des eeuwigen levens. 40. Dan zullen beiden vreugde hebben, hij, die het koren heeft gezaaid, en hij die het heeft gemaaid. 41. Dit is een waar woord, want een ander is het die 't koren zaait, een ander die 't maait. 42. Ik heb u uitgezonden om te maaien, wat gij niet gezaaid hebt. 43. Anderen hebben voor u gearbeid in het zaaien, en gij zijt ingegaan tot hun arbeid.” 44. Uit die stad geloofden aan hem velen van het Samaritaansche volk om de getuigenis van die vrouw, die zei: „Hij heeft mij gezegd heel mijn geschiedenis. 45. En toen de Samaritanen tot hem kwamen, vroegen zij hem bij hen te blijven. 46. En hij deed alzoo en bleef daar twee dagen te midden van hen. 47. Toen de Samaritanen zelf hem hoorden spreken, geloofden velen aan hem en zij zeiden tot de vrouw: „Nu gelooven wij aan hem, niet om uw woorden, want wij zelf hooren nu uit zijn mond, waardoor wij waarlijk weten en erkennen dat hij de Verlosser der wereld is.”

HOOFDSTUK 116.

OVER DEN MAN, DIE ACHTENDERTIG JAAR ZIEK WAS GEWEEST EN LAG BIJ DEN BADVIJVER IN JERUSALEM, DIEN HIJ GENAS.

1. Daarna gebeurde het, dat de Joden een feest hadden, en Jesus ging naar dit feest en kwam te Jerusalem. 2. In dien tijd was te Jerusalem een badvijver, die vijf gaanderijen had. 3. In die gaanderijen plachten dooreen te liggen een groote menigte zieken, waarvan sommige blind waren, andere kreupel en mank, andere weer verdord door jicht. 4. In dien tijd placht de engel te komen van den hemel en het water van het bad te bewegen. 5. En wie dan het eerst in het bad kon komen, nadat het water in beweging gebracht was, werd genezen van zijn ziekte, van welke aard die ook was. 6. Aldaar lag nu een man, die zesendertig jaar aaneen ziek was geweest. 7. Toen Jesus, die wel wist, dat hij langen tijd ziek was geweest, hem zag, vroeg hij hem en zei: „Wilt gij gezond worden?” 8. En de zieke antwoordde en zei: „Heer, ik heb niemand, die, wanneer het water in beweging gebracht is, mij helpt, opdat ik in het bad kan komen, want terwijl ik mijn best doe, komt er een ander en gaat mij voor. 9. Toen sprak Jesus tot den zieke en zei: „Neem uw bed op uw schouder en ga uws weegs. 10. En zoodra dit gesproken was, was die mensch geheel

genezen, en hij nam zijn bed op zijn schouder en ging heen. 11. Dit was op een Zaterdag. Toen spraken de Joden tot hem, die genezen was en zeiden: „Het is heden Zaterdag, u is het niet geoorloofd uw bed te dragen. 12. En deze antwoordde hem aldus: „Hij, die mij genas, gebod mij mijn bed op te nemen en 't weg te dragen.” 13. Toen vroegen de Joden hem, wie dat was, die hem had geboden zijn bed weg te dragen. 14. En hij, die gezond geworden was, kon het hun niet vertellen, wie dat geweest was. Want Jesus was weggegaan uit de schare. 15. Daarna vond Jesus hem in den tempel en aldaar sprak hij hem toe en zei: „Gij zijt nu genezen. Hoed u voortaan voor zonden, opdat u later niets ergers geschiede.”

HOOFDSTUK 117.

WAT HIJ ANTWOORDDE, TOEN DE JODEN HEM BESCHULDIGDEN, OMDAT HIJ OP ZATERDAG WERKTE.

1. Toen ging die mensch naar de Joden en zei hun, dat het Jesus was, die hem gezond had gemaakt. 2. Dit was één der aanleidingen en redenen, waarom de Joden hem haatten, omdat hij zulke werken op Zaterdag verrichtte. 3. En wanneer de Joden hem hiervan beschuldigden, placht hij aldus te antwoorden: „Mijn vader heeft tot nu toe gewerkt, en nu werk ik.” 4. En hierom wilden zij hem dooden, omdat hij niet alleen de viering van den Zaterdag verbrak, maar ook, omdat hij zei, dat God zijn Vader was, en omdat hij zich gelijk maakte aan God. 5. Toen de Joden hem dit verweten, antwoordde Jesus hun op een keer en zei: „Voorwaar ik zeg u, dat de Zoon niets uit zichzelf werkt, maar dat werkt de Zoon, wat hij den Vader werken ziet, want wat de Vader voorwerkt, dat werkt de Zoon na. 6. Want de Vader mint den Zoon en al wat hij werkt, dat toont hij hem, en nog meerdere dingen zal hij hem vertoonen, waar gij u nog meer over zult kunnen verbazen.

HOOFDSTUK 118.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „ZOOALS DE VADER DE DOODEN DOET OPSTAAN” . . .

1. Want zooals de Vader de dooden doet opstaan en ze levend maakt, zoo maakt de Zoon levend, wie hij wil. 2. De Vader veroordeelt niemand, maar al zijn oordeel heeft hij aan den Zoon gegeven, opdat alle menschen zullen eeren den Zoon, zooals zij eeren den Vader. 3. Wie den Zoon niet eert, eert den Vader niet, die hem gezonden heeft. 4. Voorwaar ik zeg u, hij, die mijn woorden hoort en gelooft aan dengene, die mij gezonden heeft, hij zal hebben het eeuwige leven, en hij zal niet in het oordeel komen, maar door den dood zal hij gaan tot het leven.

HOOFDSTUK 119.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „DE URE KOMT EN IS ER NU, DAT DE DOODEN ZULLEN HOOREN DE STEM VAN GODS ZOON.”

1. Voorwaar ik zeg u nog, dat de ure komt en er nu is, dat de dooden zullen hooren de stem van Gods Zoon en zij, die ze hooren, zullen levend worden, want zooals de Vader het leven in zichzelf heeft, zoo heeft hij den Zoon gegeven leven in zichzelf te hebben en heeft hij hem macht gegeven om te oordeelen, omdat hij eens Menschenzoon is. 2. Maar verwonder u daar niet over, want het uur zal komen dat allen, die in de graven liggen, zijn stem zullen hooren en weer zullen opstaan, zij, die goede werken gedaan hebben ter verrijzenis des eeuwigen levens, en zij, die kwade werken gedaan hebben, ter verrijzenis der eeuwige verdoemenis.

HOOFDSTUK 120.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „IK KAN UIT MIJZELVEN NIETS WERKEN NOCH DOEN, NAAR WAT IK HOOR, DAARNAAR OORDEEL IK.”

1. Ik kan uit mij zelve niets werken noch doen. 2. Naar wat ik hoor, daarnaar oordeel ik. En mijn oordeel is gerecht. 3. Geef ik getuigenis van mijzelve, dan schijnt het, dat mijn getuigenis niet waar is. Maar een ander is er, die getuigt van mij en ik weet dat zijn getuigenis, die hij van mij geeft waar is. Gij hebt boodschappers gezonden tot Jan Baptist en hij heeft getuigenis gegeven van de waarheid. 4. Ik ontvang nochtans niet alleen getuigenis van de menschen. 5. Maar deze woorden zeg ik u, omdat ik begeer, dat gij behouden blijft. 6. Jan Baptist was een licht, brandend en lichtend en gij hebt u een korten tijd verblijd in zijn licht. 7. Maar ik heb betere getuigenissen dan hij gaf, want de werken, die mij mijn Vader gegeven heeft te werken, die geven getuigenis, dat ik ben, dien de Vader gezonden heeft, en de Vader, die mij zond, hij zelf heeft getuigenis gegeven van mij. 8. Noch zijn stem hebt gij ooit gehoord, noch zijn aanschijn hebt gij ooit gezien, noch zijn woorden hebt gij blijvend in u, omdat gij niet gelooft hem, dien hij gezonden heeft. 9. Doorzoekt de schrifturen, waar gij het eeuwige leven in meent te vinden en zij zijn het nochtans, die getuigenis geven van mij. 10. Toch wilt gij niet tot mij komen om het eeuwige leven te verwerven. 11. Ik zoek niet den lof der menschen, maar ik ken u wel en weet wel, dat gij de liefde Gods niet hebt in u. 12. Ik ben gekomen in den naam mijns Vaders en gij hebt mij niet ontvangen. 13. Komt een ander in zijn naam, dan zult gij hem ontvangen. 14. Hoe zoudt gij mij kunnen gelooven, gij die uw glorie ontvangt van elkander en de glorie die van God

alleen is, minder zoekt en begeert. Meent niet, dat ik u beschuldigen zal voor den Vader, een ander zal u beschuldigen, namelijk Mozes, waar gij op hoopt. 15. Want geloofdet gij Mozes, dan zoudt gij wellicht ook mij gelooven, want hij schreef in zijn boeken over mij. En wanneer gij zijn geschriften niet gelooft, hoe zoudt gij dan mijn woorden gelooven?"

HOOFDSTUK 121.

OVER DE VIERDUIZEND MENSCHEN ZONDER VROUWEN EN KINDEREN, DIE HIJ VERZADIGDE IN DE WOESTIJN MET ZEVEN BROODEN EN EENIGE VISSCHEN.

1. Toen Jesus deze woorden gesproken had, verliet hij het land van Judea en ging terug naar de woestijn. 2. Aldaar kwam een groote menigte tot hem. 3. En toen Jesus het volk drie dagen in de woestijn had geleerd, riep hij zijn leerlingen tot zich en zei aldus: „Ik heb medelijden met de menigte, want zij zijn hier drie dagen bij mij geweest en zij hebben hier niet te eten, en laat ik ze zonder spijs heen gaan, dan zullen zij onderweg bezwijken, want sommigen zijn van verre gekomen. 4. En zijn leerlingen antwoordden hem: „Waar zou hier in de woestijn zooveel brood voor ons vandaan komen, dat wij heel de schare er mee konden verzadigen?" 5. En Jesus antwoordde en vroeg hun: „Hoeveel brooden hebt gij?" 6. En zij zeiden: „Zeven en eenige vischjes." 7. Toen gebod Jesus de menigte te gaan zitten. 8. En hij nam de zeven brooden en de vischen, zegende ze en brak ze en gaf ze aan zijn leerlingen. 9. En zijn leerlingen gaven ze door aan 't volk. 10. En heel het volk at van de zeven brooden, zoodat een ieder genoeg had en zij allen verzadigd werden. 11. En toen de maaltijd was gedaan, gingen zijn leerlingen de resten verzamelen, die er overgebleven waren en vulden zeven manden met het overgeblevene. 12. En toch was het getal der schare die van de zeven brooden gegeten had vierduizend zonder vrouwen en kinderen.

HOOFDSTUK 122.

HOE HIJ IN DE LANDSTREEK MAGEDAN AAN ZIJN LEERLINGEN ZEI:
„HOEDT U, OPDAT NIETS VAN HET ZUURDEEG DER PHARISEEEN,
DER SADDUCEEEN OF VAN HET ZUURDEEG VAN HERODES U RAKE."

1. Toen de maaltijd was gedaan, zette Jesus zich terstond in een schip en stak over naar een landstreek, die Magedan heet. 2. En toen hij en zijn leerlingen overgestoken waren, dachten zijn leerlingen daar het allereerst aan, dat zij geen brood met zich mee hadden genomen en dat zij niet meer dan één brood hadden, want zij hadden het vergeten te koopen. 3. En toen Jesus met zijn leerlingen overgestoken was, sprak hij hun aldus toe en zei: „Hoedt u, opdat niets van het zuurdeeg der phariseeën en der sadduceeën en van Herodes

u rake." 4. Toen de leerlingen dat hoorden, dachten zij, dat zij verzuimd hadden brood met zich mee te nemen. 5. En Jesus, die hun gedachten wel kende, sprak hun nog toe en zei aldus: „Wat denkt gij onder elkander, kleingeloovigen, dat gij geen brood mee hebt genomen? 6. Begrijpt gij nog niet en herinnert gij u niet de vijf brooden en de vijfduizend die er van aten en hoeveel korven vol resten gij daarvan verzameld hebt?" 7. En zij antwoordden: „Jawel, twaalf." 8. Jesus vroeg nog verder: „Herinnert gij u ook niet de zeven brooden en de vierduizend, die er van aten en hoeveel manden vol resten dat daarvan overbleven?" 9. En zij antwoordden: „Jawel, zeven." 10. En Jesus antwoordde hun en sprak: „Waarom begrijpt gij dan niet, dat ik niet bedoelde het brood dat men eet, toen ik zei: laat van het zuurdeeg der phariseeën en sadduceeën niets u aanraken?" 11. Toen begrepen zij, dat hij niet meende het zuurdeeg, waar men het brood mee rijzen laat, maar dat hij met dat zuurdeeg bedoelde, dat zij zich moesten hoeden voor de leer der phariseeën en sadduceeën.

HOOFDSTUK 123.

HOE HIJ VROEG AAN ZIJN LEERLINGEN IN DE STREKEN WAAR DE STAD LIGT, DIE CESAREA PHILIPPI HEET: „WAT ZEGGEN DE MENSCHEN VAN DEN MENSCHENZOON, WIE HIJ IS?"

1. Van daar kwam Jesus in de streken, waar de stad ligt, die Cesarea Philippi heet. 2. Aldaar vroeg hij zijn leerlingen en sprak: „Wat zeggen de menschen van den Menschenzoon, wie hij is?" 3. En zij antwoordden en zeiden: „Sommingen zeggen, dat gij Jan Baptist zijt, anderen zeggen, dat gij Elias zijt. Weer anderen zeggen: Jeremias of één van de profeten." 4. En Jesus vroeg hen nog verder en zei: „Wat zegt gij zelf van mij, wie ik ben?" 5. Toen antwoordde Simon Petrus en zei: „Gij zijt Christus de Zoon van den levenden God." 6. En Jesus antwoordde hem aldus: „Zalig zijt gij, Simon Bariona, want noch vleesch noch bloed hebben u dit geopenbaard, maar mijn vader die in den hemel is. 7. En ik zeg u, dat gij Petrus zijt en op dezen steen zal ik mijn kerk bouwen en de poorten der hel zullen haar niet kunnen deren. 8. En u zal ik geven de sleutels van het hemelrijk. 9. En al wat gij bindt op aarde, dat zal gebonden zijn in het hemelrijk; en al wat gij ontbindt op aarde, dat zal ontbonden zijn in het hemelrijk."

HOOFDSTUK 124.

HOE HIJ ZIJN LEERLINGEN MEDEDEELDE, DAT HIJ NAAR JERUSALEM MOEST GAAN EN DAT MEN HEM DAAR ZOU DOODEN EN HOE PETRUS HEM WILDE BERISPEN . . .

1. Toen gebod hij zijn leerlingen, dat zij niemand zouden zeggen, dat hij de Christus was. 2. En daarna begon hij zijn leerlingen mede te deelen, dat hij

naar Jerusalem moest gaan en daar veel zou te lijden hebben van de ouderlingen en van de schriftgeleerden en van de oversten, en dat men hem daar dooden zou, en dat hij ten derden dage van den dood zou op staan. 3. Toen nam Petrus hem terzijde en begon hem te berispen en zei aldus: „Heer, denk er toch nooit meer aan dit te doen, dit zult gij u niet laten geschieden. 4. En Jesus keerde zich tot Petrus en sprak: „Wijk achter mij, satan. Gij zijt mij tot ergernis, want gij bevroedt niet, wat de wil Gods is, maar alleen, wat den menschen welgevallig is.”

HOOFDSTUK 125.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „WIE ACHTER MIJ WIL KOMEN, HIJ VERLOOCHENE ZICHZELF EN NEME ZIJN KRUIS OP EN VOLGE MIJ.”

1. Toen riep Jesus het volk en zijn leerlingen te zamen, en zei hun aldus: „Wie achter mij komen wil, hij verloochene zichzelf, neme zijn kruis op en volge mij, want wie zijn ziel behouden wil, hij zal haar verliezen, en wie zijn ziel verliest om mijnentwille, hij zal haar weder vinden. 2. Wat zou het den mensch helpen, dat hij heel de wereld won en zijn ziel verloor? 3. En welke ruilgoederen kan de mensch ontvangen voor zijn ziel? 4. Want de Zoon des menschen zal komen in de glorie zijns Vaders met zijn engelen en dan zal hij aan ieder geven naar zijn verdienste. 5. Voorwaar ik zeg, dat sommige van hen die hier staan, den dood niet zullen smaken tot het oogenblik dat zij zullen zien komen den Zoon des menschen in zijn rijk. 6. „In zijn rijk” zegt de glosse, dat is in de heerlijkheid, waarin hij zal zijn na den dag des oordeels; of, „in zijn rijk komen” dat is: zijn wonderwerken toonen in de heilige kerk.

HOOFDSTUK 126.

HOE JESUS VAN GEDAANTE WERD VERANDERD OP EEN HOOGEN BERG, WAARHEEN HIJ PETRUS EN JACOBUS EN ZIJN BROER JOHANNES ZONDER DE ANDEREN HAD MEEGENOMEN, WAAR ZIJ OOK MOZES EN ELIAS ZAGEN.

1. Van die heerlijkheid, waarin sommige van zijn leerlingen hem in dit leven zagen, spreken de evangelisten aldus: Zes dagen daarna nam Jesus Petrus en Jacobus en zijn broeder Johannes mee en leidde hen op een hoogen berg apart van de anderen weg om daar zijn gebed te doen. 2. En terwijl hij zijn gebed deed, werd hij van gedaante veranderd en zijn gelaat ontving een ander aanzien, want zijn aangezicht werd verlicht, gelijk de zon en zijn kleeren werden wit gelijk de sneeuw en witter en helderder, dan eenig mensch ze zou kunnen maken. 3. Aldaar nu kwamen Mozes en Elias en ze spraken openlijk tegen hem, over datgene wat hij zou moeten lijden in Jerusalem. 4. Toen sprak Petrus tot hem en

zei: „Heer, het is goed hier te zijn. 5. Wanneer gij wilt, zullen wij hier drie tenten maken, één voor u, één voor Mozes en één voor Elias. 6. Terwijl Petrus dit sprak, kwam een lichte wolk en bedekte hen met zijn schaduw en uit de wolk sprak een stem, die zei: „Dit is mijn beminde zoon, in wien ik mijn welbehagen gesteld heb, hoort naar hem en weest hem onderdanig.” 7. En toen zijn leerlingen dat hoorden, vielen zij ter neder en werden erg bevreesd. 8. Toen kwam Jesus tot hen en raakte ze aan en sprak: „Staat op en vreest niet.” 9. Toen hieven zij hun oogen op en zagen niemand dan Jesus alleen. 10. Toen leidde Jesus hen weer van den berg af en beval hen aldus zeggende: „Spreekt niemand over dit gezicht tot den tijd dat de Zoon des menschen van den dood is opgestaan.”

HOOFDSTUK 127.

HOE HIJ ANTWOORDDE AAN ZIJN LEERLINGEN, DIE HEM VROEGEN OVER ZIJN GLORIE.

1. Toen vroegen de leerlingen hem en zeiden: „Nu wij toch uw glorie reeds gezien hebben wat beteekent dat dan, dat de schriftgeleerden zeggen, dat Elias eerst moet komen, voor Christus in zijn glorie gezien zal worden.” 2. En Jesus antwoordde hun en zei aldus: „Het is waar, dat Elias nog komen zal en wanneer hij komt, dan zal hij alle dingen hernieuwen. 3. Nochtans zeg ik u, dat Elias nu gekomen is en de menschen der aarde wisten het niet, maar zij hebben met hem gedaan wat zij wilden. 4. Alzoo zullen zij doen met den Zoon des menschen, want door hen zal hij ten dood overgeleverd worden.” 5. Toen begrepen zijn leerlingen, dat hij bedoeld had Jan Baptist, en dat dit was de Elias, waar hij hun van had gesproken. 6. En toen Jesus terugkwam bij het volk, vond hij de schriftgeleerden, redetwistend met de menigte. 7. En toen zij Jesus zagen werden allen ontsteld en zij gingen tot hem en boden hem hun groet. 8. En Jesus vroeg hun, wat zij onder elkander geredetwist hadden.

HOOFDSTUK 128.

HOE HIJ ANTWOORDDE AAN DE PHARISEEEN, DIE HEM AANSPOORDEN UIT HET GEBIED VAN HERODES TE GAAN, WANT HIJ WILDE HEM DOODEN.

1. Aldaar kwamen sommige van de phariseeën tot hem en spraken aldus: „Vlucht van hier en ga uit het gebied van Herodes, want wij hebben vernomen, dat Herodes u dooden wil.” 2. En Jesus antwoordde hun: „Gaat en zegt aan dien vos ¹⁾, dat ik deze booze geesten verjaag uit hen, die bezeten zijn, en dat ik genees hen, die ziek zijn. 3. En zulke werken behoor ik te werken heden en

---

¹⁾ Hschr. L heeft volke; S: vosse.

morgen en op den derden dag zal ik het voltooid hebben. 4. In elk geval zal ik moeten rondgaan heden en morgen, en ook is het niet passend dat een profeet gedood wordt buiten Jerusalem." 5. (Dit moet verstaan worden, alsof hij zei: „Dat Herodes mij dreigt te dooden, dat is tevergeefs, want totdat de tijd van mijn lijden komen zal, zal ik werken aan de verlossing der menschen en zoolang als deze tijd duren zal, is het niet in Herodes' macht om mij te dooden. 6. En wanneer de tijd van mijn lijden komen zal, dan zal ik gedood worden in Jerusalem, waar Herodes geen macht heeft, maar Pilatus.”)

HOOFDSTUK 129.

OVER EEN MENSCH DOOR DEN DUIVEL BEZETEN, DIEN HIJ GENAS, OM DE SMEEKINGEN ZIJNS VADERS EN DIEN DE LEERLINGEN NIET KONDEN GENEZEN.

1. Den volgenden dag daarna kwam een mensch en viel Jesus te voet en riep tot hem en sprak aldus: „Heer, ontferm u over mijn zoon, want hij is mijn eenige zoon en de booze geest heeft hem bezeten en werpt hem dikwijls ter neer en doet hem schuimbekken en knarsetanden en door zware kwellingen wordt hij dikwijls gepijnigd en gekweld, want dikwijls werpt hij hem in het vuur en dikwijls in het water en dikwijls laat hij hem schreeuwen en zelden laat hij hem zonder kwellingen. 2. En hij vroeg uw leerlingen hem te bevrijden van den boozen geest, maar zij konden er niet in slagen." 3. Toen antwoordde Jesus en sprak aldus: „O ongeloovig en slecht geslacht, hoe lang zal ik met u zijn, hoe lang zal ik uw boosheid nog verdragen? 4. Brengt hem hier tot mij." 5. En toen deze voor hem kwam en hij hem zag, begon de booze geest hem terstond te kwellen en wierp hem neer en hij lag daar al wentelend en schuimbekkend. 6. Toen vroeg Jesus zijn vader zeggende: „Hoe lang is het geleden sinds hem dit overkomen is?" 7. En deze antwoordde: „Heer, dat is in zijn jeugd al over hem gekomen. 8. Maar hebt gij daartoe de macht, help ons dan en ontferm u onzer." 9. En Jesus antwoordde hem: „Kondet gij gelooven, dan zoudt gij geholpen worden, want alle dingen zijn mogelijk, voor hem, die gelooft." 10. Toen riep 's kinds vader al weenend uit en sprak: „Heer, ik geloof, dat gij er de macht toe hebt, en wanneer mijn geloof te zwak is, help mij, dat het gesterkt worde." 11. Toen Jesus zag, dat het volk toe kwam loopen, sprak hij tot den onzuiveren geest en zei: „Doove en stomme geest, ik gebied u, dat gij uitvaart en niet meer in dit lichaam wederkomt." 12. Toen voer de booze geest uit hem, al schreeuwend, en liet dien mensch liggen, alsof hij gestorven ware, zoodat sommigen zeiden, dat hij als dood was. 13. Toen nam Jesus hem bij de hand en richtte hem op. 14. En hij stond op en was geheel genezen en ging met zijn vader mee.

HOOFDSTUK 130.

HOE HIJ ANTWOORDDE AAN ZIJN LEERLINGEN, TOEN ZIJ HEM VROEGEN, WAAROM ZIJ DEN BOOZEN GEEST NIET KONDEN UITDRIJVEN.

1. Toen kwamen de leerlingen als ter sluiks te Jerusalem en zij vroegen hem en spraken aldus: „Waarom konden wij dien kwaden geest niet uitdrijven?”
2. En Jesus antwoordde: „Om uw zwak geloof, want voorwaar ik zeg u, hadt gij zooveel geloof, als de grootte van een mosterdzaadje, ge zoudt zeggen tot dezen berg: ga van hier elders staan en hij zou het doen en niets zou voor u onmogelijk zijn. 3. Nochtans zeg ik u, dat deze soort van kwade geesten niet kan verdreven worden, tenzij door vasten en door bidden.”

HOOFDSTUK 131.

HOE HIJ ZIJN LEERLINGEN OPNIEUW ZIJN LIJDEN OPENBAARDE EN HOE PETRUS DEN VISCH VING, WAAR HIJ EEN PENNING IN VOND, DIEN HIJ GAF ALS TOLGELD VOOR JESUS EN VOOR HEM.

1. In dien tijd dat Jesus en zijn leerlingen waren in het land van Galilea, voorzegde hij hun, dat men hem aan het gerecht zou overleveren en dat men hem zou dooden en dat hij ten derde dage van den dood op zou staan.
2. Toen zijn leerlingen dat hoorden, werden zij heel erg bedroefd over dat woord. 3. En op zekeren dag, toen Jesus te Capharnaum kwam, kwamen zij, die den tol plachten te ontvangen, bij Petrus en spraken hem aldus toe: „Uw meester heeft zijn tolgeld niet betaald.” 4. En Petrus antwoordde: „Het is, zooals gij zegt.” 5. En toen Petrus in de herberg kwam, sprak Jesus hem het eerst aan en zei: „Wat dunkt u Petrus, de heeren der wereld, van wien zamelen ze tolgeld in of belastingen: van hun kinderen of van de vreemden?” 6. En Petrus antwoordde: „Van de vreemden.” 7. En Jesus hernam: „Derhalve zijn dan de kinderen tolvrij. 8. Nochtans opdat wij ze niet ergeren, ga naar de zee en werp uw hengel uit en de eerste visch, dien gij vangt, moet gij nemen en hem de keel openen en wat gij daarbinnen vindt, neem dat en geef het hun voor mij en voor u.”

HOOFDSTUK 132.

HOE HIJ ZIJN LEERLINGEN ANTWOORDDE, TOEN ZIJ ZEIDEN, DAT ZIJ AAN DEGENEN, DIE HEM NIET VOLGDEN, VERBODEN HADDEN, DEN BOOZEN GEEST TE VERJAGEN.

1. Toen kwam Johannes tot zijn meester en sprak: „Meester, wij zagen een mensch in uw naam booze geesten verjagen en wij verboden het hem, want

hij volgt u niet met ons." 2. En Jesus antwoordde hem aldus: „Verbied het hem niet meer, want er is niemand, die in mijn naam goede werken werkt en die aanstonds daarna kwaad kan spreken van mij."

HOOFDSTUK 133.

HOE HIJ, TOEN ZIJN LEERLINGEN ONDER ELKAAR HADDEN BESPROKEN,
WIE VAN HEN DE EERSTE WAS, EEN KIND RIEP EN ALDUS ZEI:
„WANNEER GIJ U NIET BEKEERT EN NIET GELIJK WORDT
AAN DIT KIND, DAN ZULT GIJ NIET KOMEN IN HET
HEMELRIJK." EN OVER ERGERNIS GEVEN.

1. In dat zelfde uur vroeg Jesus zijn leerlingen, wat zij op weg, voor zij in de herberg kwamen, onder elkaar besproken hadden. 2. En zij zwegen, want zij hadden onder elkaar besproken, wie van hen de eerste was. 3. En Jesus, die goed wist, waarover zij onder elkaar gesproken hadden, en die hun gedachten wel kende, riep een kind tot zich en zette het kind te midden van hen allen en sprak aldus: „Voorwaar ik zeg u, wanneer gij niet terugkomt van uw verwaandheid van harte en wanneer gij niet gelijk wordt aan dit kind, dan zult gij niet in het hemelrijk kunnen komen. 4. En wie zich verootmoedigt, gelijk dit kind, hij zal de grootste zijn in het rijk der hemelen. 5. Wie de voorste wil zijn, zal de laatste zijn van alle anderen en hun aller knecht. 6. En al wie één van deze kleine kinderen in mijn naam ontvangt, ontvangt mij; en wie één van deze kleinsten, die aan mij gelooven, ergert, het ware hem beter, dat men een molensteen aan zijn hals hing en dat men hem wierp in de diepte der zee. 7. Wee de wereld om de ergernissen, die daar worden gegeven. Nochtans moeten de ergernissen komen. 8. Maar wee den mensch, door wien zij komen. 9. Daarom zeg ik u, zoals ik reeds eerder gezegd heb: gebeurt het, dat u uw voet of uw hand ergernis geeft, snijd ze dan af en werp ze van u, want het is beter, dat gij verminkt of kreupel komt in het hemelrijk, dan dat gij met twee handen of met twee voeten komt in het helsche vuur. 10. En ergert u uw oog, steek het dan uit en werp het van u, want het is beter voor u, dat gij met één oog komt in het hemelrijk, dan dat gij met twee oogen ter helle vaart, waar de worm niet sterven zal en het vuur niet gebluscht zal worden. 11. Zorgt er dan voor, dat gij één van deze kinderen niet versmaadt, want ik zeg u, dat hun engelen in den hemel immer aanschouwen het aangezicht van mijn Vader, die in den hemel is, want de Zoon des menschen is gekomen om te zoeken en te behouden, wat verloren was."

HOOFDSTUK 134.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN MAN, DIE HONDERD SCHAPEN EN OVER DE VROUW, DIE TIEN DRACHMEN HAD.

1. Toen haalde hij hier een gelijkenis bij aan en sprak aldus: „Dit is, zooals een man pleegt te doen, die honderd schapen heeft. 2. Gebeurt het, dat één van die honderd schapen buiten den weg gaat, waar het verloren geraakt is, wat dunkt u, zal die man de andere negen en negentig niet achterlaten op den berg of in de woestijn, waar zij weiden, en zal hij niet zijn schaap gaan zoeken, dat verdwaald is? 3. En gebeurt het, dat hij zijn schaap terugvindt, dan neemt hij het met vreugde op zijn schouders en draagt het naar huis. 4. En wanneer hij thuis komt, dan verzamelt hij zijn vrienden en zijn buren en zegt: „Verheugt u met mij, want ik heb gevonden mijn schaap, dat verloren was.” 5. Voorwaar ik zeg u, dat er alzoo meer blijdschap zal zijn in den hemel om één zondaar, die zich met berouw bekeert van zijn zonden, dan over negen en negentig rechtvaardigen, die geen boetvaardigheid noodig hebben, want het is niet de wil uws Vaders, die in den hemel is, dat één van deze minsten voor goed verloren ga. 6. Of is er een vrouw, die tien drachmen gouds heeft, en overkomt het haar, dat zij één drachme verliest, wat dunkt u, zal zij dan geen licht ontsteken en alles overhoop halen wat in huis is en met ijver overal zoeken de drachme, die zij verloren heeft, totdat zij hem terug vindt? 7. En wanneer zij hem gevonden heeft, dan verzamelt zij haar vriendinnen en haar buurvrouwen en zegt: „Verheugt u met mij, want ik heb mijn drachme terug gevonden, die verloren was.” 8. Alzoo zeg ik u, dat er blijdschap is onder de engelen Gods in den hemel om een zondaar, die zich met boete over zijn zonden bekeert.” 9. Dit bevestigde hij nog met een andere gelijkenis en sprak aldus:

HOOFDSTUK 135.

OVER DE GELIJKENIS VAN EEN MAN, DIE TWEE ZONEN HAD ,EN DE JONGSTE NAM ZIJN DEEL VAN HET GOED EN VERBRASTE HET BUITEN ZIJN LAND OP SLECHTE WIJZE.

1. „Een man was er, die had twee zonen. En de jongste zoon kwam tot den vader en zei: „Vader, geef mij het deel van het goud, dat mij toekomt.” 2. En de vader deed alzoo en deelde de broeders hun goed toe. 3. En niet lang daarna nam de jongste zoon en zamelde al wat hij had bij elkaar en reisde ver weg uit zijn land naar een ander land. 4. Daar nu verbraste hij zijn deel van het goed in overdaad en met slechte vrouwen. 5. En toen al zijn goed op was, kwam er een groote duurte in het land, en hij begon gebrek te lijden. 6. Toen ging hij en vervoegde zich bij één der burgers van dat land en deze zond hem naar zijn landgoed en beval hem zijn zwijnen te hoeden. 7. Aldaar

had hij zoo'n erge honger, dat hij zijn buik begeerde te vullen met de zemelen, waar de zwijnen van aten en hij kreeg er niets van, want men gaf het hem niet. 8. Toen kwam hij weer tot zichzelf en sprak aldus: „Hoe menige huurknecht heeft overvloed van brood in het huis mijns vaders, en ik sterf hier van honger. 9. Ik zal opstaan en gaan tot mijn vader en ik zal hem zeggen: „Vader ik heb misdaan tegen God en tegen u en ik ben niet waardig, dat ik uw zoon heet, maar doe met mij gelijk met één van de huurlingen.” 10. Toen stond hij op en ging naar zijn vader toe. 11. En toen de vader hem van verre komen zag, toen had hij medelijden met hem en ging hem tegemoet, greep hem om zijn hals en kustte hem op zijn mond. 12. Toen sprak de zoon tot den vader: „Vader, ik heb misdaan tegen God en tegen u, en ik ben niet waardig, dat ik uw zoon heete.” 13. Toen zei de vader tot zijn knechten: „Gaat terstond een nieuw kleed voor hem halen, en bekleedt hem daarmee en geeft hem een ring aan zijn vinger en schoenen aan zijn voeten en haalt een vet kalf dat gemest zij, en slacht het en laat ons eten en vroolijk zijn, want mijn zoon was dood en hij is weer levend geworden, hij was verloren en hij is wedergevonden.” 14. Ondertusschen was zijn oudste zoon op den akker en toen hij huiswaarts ging en het huis naderde, hoorde hij den zang en den dans en riep één van de knechten en vroeg, wat of dat beduidel 15. En deze antwoordde hem: „Uw broer is gekomen en uw vader heeft een vet gemest kalf doen slachten en is verheugd, omdat hij gezond terug is gekomen.” 16. Toen hij dit hoorde, was hij verontwaardigd en wilde niet in huis komen. 17. Toen ging de vader tot hem daar buiten en smeekte hem binnen te komen. 18. En deze antwoordde zijn vader: „Zoo menig jaar heb ik gediend en nooit deed ik tegen uw gebod en gij geeft mij nooit een bokje om met mijn vrienden te eten, maar toen uw zoon, die met slechte vrouwen zijn goederen verbrast heeft, terugkwam, toen hebt gij hem een gemest kalf gegeven.” 19. En de vader antwoordde: „Zoon, gij zijt altijd met mij en al wat ik heb, dat is het uwe, maar nu moesten wij eten en vroolijk zijn, want uw broeder was dood en hij is levend geworden, hij was verloren en hij is teruggevonden.”

HOOFDSTUK 136.

OVER DE LEER, HOE WIJ ONZE EVENMENSCHEN MOETEN VERGEVEN,
WAT ZIJ MISDOEN, TOEN HIJ ZEI: „MISDOET UW BROEDER
TEGEN U, GA DAN EN BERISP HEM TUSSCHEN U
EN HEM ALLEEN.”

1. Na deze woorden sprak Jesus nog verder en zei: „Let op u zelf. 2. Gebeurt het, dat uw broeder tegen u misdoet, ga dan en berisp hem tusschen u en hem alleen, en doet hij naar uw raad en berouwt hem zijn misdaad, vergeef hem

dan en zoo zult gij uw broeder winnen. 3. Maar wil hij niet naar u luisteren, neem dan mee met u nog één of twee van hen, zoodat uw getuigenis ligge in de mond van hun tweeën of drieën. 4. En wil hij naar u en naar hen dan niet luisteren, zeg het dan aan de heilige kerk. 5. En wil hij dan niet naar de heilige kerk luisteren, dan zal hij zijn als een vervloekte en een tollenaar. 6. Verder zeg ik u nog, wat gij bindt op aarde, dat zal gebonden zijn in het hemelrijk en wat gij ontbindt op aarde, dat zal ontbonden zijn in het hemelrijk. 7. En nog zeg ik u: „Waar twee overeenkomen, wat zij zullen bidden, wat zij ook bidden, het zal hun gegeven worden door mijn vader, die in den hemel is.” 8. Dit moet men verstaan van de gebeden, die noodig zijn tot zaligheid der menschen, want wie bidt, wat niet noodig is voor zijn zaligheid, zijn gebed is niet ontvankelijk, maar wie bidt wat noodig is voor zijn zaligheid, zijn bede is ontvankelijk. En hem zal gegeven worden, of wat hij vraagt of wat hem nuttiger is.” 9. Deze conclusie trekt Jesus in de uitspraak, die daarna volgt. 10. Want hij zegt aldus: „De gebeden van hun tweeën zullen verhoord worden, want waar twee of drie vergaderd zijn in mijn naam daar ben ik te midden van hen. 10. Toen kwam Petrus naar voren en sprak aldus: „Heer, als mijn broeder tegen mij misdoet, hoe dikwijls zal ik hem dan vergeven, tot zeven maal toe? 11. En Jesus antwoordde hem: „Ik zeg u, niet tot zeven maal, maar tot zeven en zeventig maal. 12. Dit bevestigt hij met een gelijkenis en spreekt aldus:

HOOFDSTUK 137.

OVER EEN KONING, DIE AF WILDE REKENEN MET ZIJN KNECHTEN.

1. „Hierom zeg ik u, dat het rijk der hemelen gelijk is aan een heer, een koning, die af wilde rekenen met zijn knechten. 2. En toen men was begonnen te rekenen, kwam er één voor hem, die hem 10.000 pond schuldig was. 3. En omdat deze niets had, waarmee hij het betalen kon, gebod de heer, dat men hem en zijn vrouw en zijn kinderen en al dat hij had zou verkoopen en dat men daarmee zijn schuld zou betalen. 4. Toen viel de knecht zijn heer te voet en sprak aldus: „Heer, heb medelijden met mij en ik zal u geleidelijk betalen, wat ik u schuldig ben. 5. Toen kreeg de heer medelijden met zijn knecht en liet hem gaan. En alles, wat hij hem schuldig was, dat schold hij hem kwijt. 6. Toen ging de knecht weg en ontmoette één van zijn gezellen, die bij dien zelfden heer knecht was, en die dien gezel honderd penningen schuldig was. 7. Toen greep deze hem beet, hield hem vast en worgde hem en sprak: „Betaal, wat je mij schuldig bent.” 8. Toen viel hij, die zijn medeknecht was, hem te voet en vroeg hem zeggende: „Keer uw goedgunstigheid naar mij, ik zal u gaarne betalen, wat ik schuldig ben.” 9. En deze wilde het niet doen, maar hij ging en bracht zijn makker naar den kerker om daar te blijven, totdat hij hem zijn schuld betaald had. 10. Toen de andere knechten,

hun gezellen, dat zagen, werden zij zeer verontwaardigd en zij gingen hun heer al het gebeurde vertellen. 11. Toen riep zijn heer hem bij zich en zei aldus: „Booze knecht, ik schold je kwijt alle schuld, die je mij schuldig waart omdat je het mij vroeg. En moest jij dan niet evenzoo medelijden hebben met je metgezel, zooals ik medelijden had met jou.” 12. Toen leverde de heer met vergramd gemoed hem aan de rechters over, opdat zij hem in de gevangenis zouden houden tot het uur, waarop hij alle schuld, die hij schuldig geweest was, betaald zou hebben. 13. Alzoo zal mijn hemelsche Vader doen met u, wanneer ieder van u zijn broeder niet van harte vergeeft, wat hij hem heeft misdaan.”

HOOFDSTUK 138.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN DE PHARISEEEN, DIE HEM OP DE PROEF WILDEN STELLEN EN ZEIDEN: „MEESTER, MAG IEMAND ZIJN VROUW LATEN GAAN EN VAN HAAR SCHEIDEN OM EEN OF ANDERE REDEN?”

1. Toen Jesus deze woorden gesproken had, ging hij uit 't land Galilea en kwam in het gebied van Judea over den Jordaan en aldaar volgde hem een groote schare en die ziek waren, genas hij daar. 2. Toen kwamen de phariseeën tot hem om hem op de proef te stellen en zij spraken aldus: „Meester, mag iemand zijn vrouw laten gaan en van haar scheiden om een of andere reden?” 3. En Jesus antwoordde hem: „Hebt gij niet gelezen, dat in den beginne, toen God man en vrouw gemaakt had, hij ze vereenigde, en Adam zei: „Daarom zal de mensch zijn vader en moeder verlaten en met zijn vrouw blijven en zij tweeën zullen vereenigd zijn in één vleesch.” 4. Zoo zijn dan man en vrouw niet twee, maar één vleesch. 5. Wat God dan vereenigd heeft, dat moet de mensch niet trachten te scheiden. 6. Toen antwoordden de phariseeën: „Waarom gebod Mozes dan, dat een man, die zijn vrouw verlaten wilde, haar een scheidingsacte gaf en dan van haar scheidde?” 7. En Jesus antwoordde hun: „Om uwe groote hardheid des harten, welke gij in u hebt, veroorloofde Mozes u uw vrouw te mogen verlaten, maar vóór dien tijd was het niet alzoo. 8. Daarom zeg ik u, dat al wie zijn vrouw laat gaan, tenzij dat zij overspel met andere mannen bedrijft, en inplaats van zijn eigen vrouw een andere vrouw neemt, hij overspel doet. 9. En wie haar neemt, die een ander verlaten heeft, hij doet overspel. 10. Toen spraken zijne leerlingen en zeiden: „Wanneer het zoo is tusschen man en vrouw, dan is het een moeilijk ding een vrouw te nemen.” 11. En Jesus antwoordde hun: „Alle menschen beseffen den zin van deze woorden niet, maar

hij alleen wien het geopenbaard wordt. 12. Want er zijn sommige onhuwbaren, die zoo geboren worden van hun moeder, sommige, die door andere menschen zoo gemaakt zijn, en andere weer zijn er, die zichzelf zoo gemaakt hebben om het loon van het rijk der hemelen. Wie dit begrijpen kan, hij begrijpe het."

HOOFDSTUK 139.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN ZIJN LEERLINGEN, DIE HEN BERISPEN, DIE DE KINDEREN TOT HEM BRACHTEN, OPDAT HIJ ZE ZOU ZEGENEN.

1. Toen Jesus dit gesproken had, kwamen er menschen en brachten kinderen voor hem en baden hem, dat hij zijn hand op hen leggen en dat hij ze zegenen zou. 2. Toen zijn leerlingen dat zagen, berispten zij hen, die dat deden. 3. Toen sprak Jesus tot zijn leerlingen en zei: „Laat de kinderen tot mij komen en verbiedt het hen niet, want het hemelrijk is het hunne." 4. En toen hij hun zijn handen opgelegd had, ging hij vandaar terug naar Galilea en wilde sedert dien tijd niet meer gaan door het land van Judea, want de Joden begonnen een gelegenheid te zoeken om hem te dooden.

HOOFDSTUK 140.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN HEN, DIE HEM ZEIDEN, DAT PILATUS LIEDEN VAN HET LAND GALILEA HAD LATEN DOODEN OP DE PLAATS, WAAR ZIJ GEOFFERD HADDEN.

1. In dien tijd kwamen er lieden uit het land van Galilea en vertelden Hem, hoe Pilatus menschen van dat land had laten dooden op de eigen plaats, waar zij hun offeranden hadden geofferd, en zoo het bloed van de dooden liet samenvloeien met het bloed van de offeranden. 2. Toen Jesus dat hoorde, antwoordde hij hun, die dat gezegd hadden, en zei aldus: „Meent gij, dat zij die daar hun leven verloren, grooter zondaars waren, dan de anderen van het Galileesche volk, omdat zij aldus hun leven verloren? 3. Neen, zeg ik u. 4. Maar wanneer gij zelf geen boete doet voor uw zonden, dan zult gij het even zoo goed ontgelden als die achttien, waar het kasteel van Siloë op viel en dat hen verpletterde. 5. Meent gij, dat die achttien grooter zondaars waren dan alle anderen van Jerusalem? 6. Neen zeg ik u. 7. En ook u zal het even slecht vergaan, wanneer gij geen boete doet voor uw zonden.

HOOFDSTUK 141.

OVER HET VOORBEELD VAN DEN VIJGBOOM, DIE EEN MAN IN ZIJN
WIJNGAARD HAD STAAN, EN HOE HIJ AAN DEN OVERSTE DER
SYNAGOGUE – DIE VERTOORND OP HEM WAS, OMDAT JESUS
OP EEN ZATERDAG EEN VROUW HAD GENEZEN, DIE 18
JAAR ZIEK WAS GEWEEST, ZOODAT ZIJ KROM WAS
– ANTWOORDDE, SPREKEND OVER HUN EZELN
EN OSSEN, DIE ZIJ NAAR HET WATER BRACHTEN.

1. Daarna bevestigde hij dit met een gelijkenis en zei aldus: „Een man was er die een vijgeboom had staan in zijn wijngaard. 2. Op zekeren tijd kwam die man en zocht vijgen aan den boom, maar hij vond ze er niet aan. 3. Toen zei hij tot zijn tuinman: „Ik ben drie jaar achter elkaar gekomen en heb vijgen gezocht aan dezen boom en ik vind er nooit meer iets aan. 4. Daarom beveel ik u, dat gij hem neerhouwt. Waartoe blijft hij hier staan? 5. Toen antwoordde deze zijn heer: „Heer, laat hem nog staan, tot dit jaar ten einde is. En ik zal hem ondertusschen omgraven en ik zal er mest rondleggen. 6. En als hij, wanneer het andere jaar komt, vruchten draagt, laat hem dan staan, en draagt hij geen vrucht laat hem dan neerhouwen.” 7. Op een Zaterdag zat Jesus in een synagoge en leerde het volk. 8. Aldaar was een vrouw, die een ziekte had gehad, achttien jaar, en haar rug was zoo gekromd, dat zij niet op kon zien. 9. En toen Jesus de vrouw zag, riep hij haar tot zich en zei: „Vrouw, wees bevrijd van uw ziekte.” 10. Toen legde hij zijn hand op haar en terstond richtte zij zich op en dankte God. 11. Toen de overste der synagoge dat zag, was hij vertoornd, dat Jesus dit op den Zaterdag had gedaan. 12. En daarom sprak hij tot de menigte en zei: „Er zijn zes dagen in de week, waarop het geoorloofd is te werken. Komt op die dagen en laat u genezen, en niet op den Zaterdag.” 13. Toen antwoordde Jesus hem en zei: „Schijnheiligen, maakt niet een ieder van u op Zaterdag zijn ezel of zijn os los van zijn kribbe en brengt hem naar het water? En deze dochter van Abraham, die Satan achttien jaren aaneen gebonden hield, mocht zij niet worden bevrijd van haar banden op den Zaterdag?” 14. En toen Jesus dat gesproken had, schaamden zich allen die zijn tegenstanders waren en zij werden verlegen en heel de schare loofde God met groote vreugde om alles wat zij hem zagen werken en hoorden spreken.

HOOFDSTUK 142.

WAT HIJ ANTWOORDDE AAN ZIJN BROEDERS, DIE HEM ZEIDEN: „GA VAN HIER NAAR HET LAND JUDEA,” EN HOE HIJ HEIMELIJK GING NAAR HET FEEST, DAT DE JODEN SCHENOPHEGIA (LOOFHUTTENFEEST) NOEMEN, EN VERDER OVER HET GEMOMPTEL, DAT ER WAS ONDER HET VOLK OVER HEM.

1. Op zekeren tijd was een feest nabij, dat de Joden noemden Schenophegia (Loofhuttenfeest). 2. Toen spraken zijn broeders tot hem en zeiden: „Ga van hier naar het land Judea en toon aan uw leerlingen, die daar zijn, de werken die gij werkt, want niemand verricht gaarne zijn werken in het verborgene. Maar wie in het openbaar werkt, hij werkt gaarne op openbare plaatsen.” 3. Dit spraken zij uit ongeloof, want juist die, die zijn verwanten waren, geloofden toen nog niet erg in hem. 4. Jesus antwoordde hun aldus: „Mijn tijd is nog niet gekomen, maar uw tijd is altijd gereed. 5. De wereld kan u niet haten, maar zij haat mij, want ik getuig van haar, dat haar werken boos zijn. 6. Gaat gij tot het feest. Ik wil niet met u tot het feest gaan, want mijn tijd is nog niet gekomen. 7. Toen hij dit gesproken had, bleef hij in Galilea. En zij gingen naar het feest. En toen zij weg waren, ging ook hij naar het feest, niet in het openbaar, maar heimelijk. 8. En op den feestdag zochten de Joden hem en spraken tot elkaar: „Waar is hij?” 9. En er was veel gemompel over hem onder 't volk, want sommigen zeiden: „Hij is goed,” en anderen antwoordden: „Hij is het niet, maar hij bedriegt het volk.” 10. Toch durfde niemand in het openbaar spreken over hem uit vrees voor de Joden.

HOOFDSTUK 143.

HOE JESUS ANTWOORDDE AAN DE JODEN OP EEN FEESTDAG IN DEN TEMPEL, TOEN ZIJ VAN HEM ZEIDEN: „HOE KAN DEZE GELETERD ZIJN, DIE NOOIT HEEFT GELEERD,” EN TOEN ZIJ OOK ZEIDEN: „GIJ HEBT DEN DUIVEL IN, WIE WIL U DOODEN?”

1. Op een dag van die feestdagen ging Jesus in den tempel en begon het volk te leeren. 2. Toen de Joden dat hoorden, verwonderden zij zich over zijn zijn leer en zij spraken onder elkaar: „Hoe komt het dat deze zoo geleerd is, hij die nooit op school is gegaan om letters te leeren?” 3. En Jesus antwoordde hierop: „Mijn leer is de mijne niet, maar van hem, die mij gezonden heeft. 4. Is er iemand, die naar zijn wil leven wil, hij zal weten van mijn leer of zij van God is, dan of ik uit mij zelf spreek. 5. Wie uit zichzelf spreekt, hij zoekt zijn eigen roem, maar wie de verheerlijking zoekt van hem, die hem gezonden

heeft, hij is waarachtig en in hem is geen ongerechtigheid. 6. En gaf Mozes u de wet en maakt niemand van u allen een andere wet? 7. Waarom wilt gij mij dan dooden?" 8. Toen antwoordde het volk hem en zei: „Gij hebt den duivel in, wie wil u dooden?" 9. En Jesus antwoordde aldus: „Ik heb een werk gedaan en gij allen zijt daar verwonderd over. 10. Mozes schreef u in de wet voor, hoe men de kinderen zou besnijden; niet dat de besnijding kwam van hem, maar van hen, die er voor hem waren. 11. En indien een mensch zijn besnijdenis op Zaterdag ontvangt en daarmee de wet niet verbroken wordt, waarom neemt gij het mij dan kwalijk dat ik een mensch geheel en al gezond maak op Zaterdag? 12. Oordeelt niet naar het aanschijn van buiten, maar oordeelt naar de gerechtigheid. 13. Toen zeiden sommigen, die dat hoorden uit het volk van Jerusalem: „Is dit niet degene, dien zij dreigen te dooden? Nu spreekt hij in het openbaar en niemand doet hem iets. Hebben de oversten nu begrepen dat dit Christus is? 15. Maar wij weten wel, van waar deze is. En wanneer de Christus komt, dan zal niemand weten van waar hij is." 16. Toen sprak Jesus in het openbaar, alwaar hij leerde in den tempel en hij zei aldus: „En mij kent gij en van waar ik ben dat weet gij. Toch kom ik niet uit mij zelf. 17. Maar hij is waarachtig, die mij gezonden heeft, dien gij niet kent, maar ik ken hem, want van hem ben ik en hij heeft mij gezonden; en zei ik, dat ik hem niet kende, dan was ik een leugenaar, gelijk gij zijt." 18. Toen Jesus dit had gesproken, hadden de Joden hem graag gegrepen, maar niemand sloeg een hand aan hem, want zijn uur was nog niet gekomen. 19. Nochtans geloofden velen uit het gewone volk aan hem en zij spraken onderling aldus: „Als de Christus komt, zal hij dan meer wonderwerken verrichten dan deze?"

HOOFDSTUK 144.

HOE HIJ ANTWOORDDE OP DE HEBZUCHT VAN HEM, DIE HEM VROEG
OM ZIJN BROEDER TE BEVELEN DE ERFENIS MET HEM TE DEELEN.
EN OVER DE GELIJKENIS VAN DEN RIJKE MAN, WIENS KOREN
OP HET VELD ER GOED BIJ STOND.

1. Toen kwam iemand uit het volk tot Jesus en sprak: „Meester, zeg tot mijn broeder, dat hij komt om met mij onze erfenis te deelen." 2. En Jesus antwoordde hem aldus: „Mensch, wie heeft mij gemaakt tot rechter en scheidsman over u?" 3. Toen sprak hij nog voort tot het volk: „Wacht u en ziet af van alle hebzucht, want noch in het gebruiken van aardsche rijkdom, noch in het veel hebben van vergankelijke dingen ligt het leven der menschen." 4. Dit bevestigde hij met een gelijkenis en hij zei: „Een rijke man was er eens, wiens koren op het veld er heel goed bij stond. 5. Toen sprak hij tot zichzelf

in zijn gedachten aldus: „Wat zal ik doen, daar ik geen schuren genoeg heb om mijn koren in te bergen? 6. Dit zal ik doen. Ik zal afbreken mijn oude schuren en ik zal grootere maken en daarin zal ik al mijn koren verzamelen, dat gegroeid is en ik zal mij zelf aldus opbeuren: „Nu hebt gij veel meer goed, dan gij in vele jaren zoudt kunnen verteren, rust nu en eet en drink en wees op je gemak.” 7 .Toen hij dat overdacht, kwam een stem van God, die hem toesprak en die aldus zei: „Onzalige dwaas, in dezen nacht zal uw ziel van uw lichaam gescheiden worden en wat gij verzameld hebt, aan wien zal dat komen?” 8. Evenzoo is het met hem, die alles bijeenverzamelt en opstapelt en die in God niet rijk is.”

HOOFDSTUK 145.

HOE HIJ ANTWOORDEDE AAN HEM, DIE OP ZIJN KNEIEN VIEL EN VROEG: „MEESTER, WAT MOET IK DOEN, OPDAT IK KOMEN MOGE TEN EEUWIGEN LEVEN?” AAN WIEN HIJ ANTWOORDEDE: „NIEMAND IS GOED DAN GOD ALLEEN, EN WILT GIJ VOLMAAKT ZIJN, VERKOOP DAN AL WAT GIJ HEBT.” EN VERDER OVER DE KAMEEL . . . .

1. Daarna ging Jesus uit den tempel en toen hij op den weg gekomen was, toen kwam er iemand en viel voor hem op zijn knieën en sprak: „Goede meester, wat voor goede werken moet ik doen, waar ik het eeuwige leven mee kan verdienen?” 2. En hem antwoordde Jesus aldus: „Wat vraagt gij mij naar goed? Niemand is goed dan God alleen. Maar wilt gij tot het eeuwige leven komen, onderhoud dan de geboden.” 3. Toen vroeg hij: „Welke geboden?” En Jesus antwoordde hem: „Gij zult niet moorden. 4. Gij zult geen onkuisheid doen, gij zult niet stelen. 5. Gij zult geen valsche getuigenis geven. 6. Eer uw vader en uw moeder en bemin uw evenmensch, gelijk u zelve.” 7. Toen antwoordde de jongeling hem en sprak: „Al deze geboden heb ik onderhouden van mijn kinderjaren af, wat ontbreekt mij nog?” 8. Toen zag Jesus hem lieflijk aan en zei aldus: „Eén ding ontbreekt u. Wilt gij volmaakt zijn, ga dan en verkoop wat gij hebt en geef het den armen en kom en volg mij, dan zult gij een schat in het hemelrijk vinden.” 9. Toen de jongeling dat hoorde, ging hij heen heel bedroefd, want hij was zeer rijk en had vele bezittingen. 10. Toen keek Jesus rond zich heen en sprak tot zijn leerlingen aldus: „Hoe moeilijk zal het zijn voor hen, die rijkdommen bezitten om te komen in het hemelrijk. 11. En ik zeg u nog dat het gemakkelijker is voor een kameel te kruipen door het oog van een naald dan voor een rijke om te komen in het hemelrijk.”

HOOFDSTUK 146.

HOE JESUS ANTWOORDDE AAN SINT PETRUS TOEN HIJ ZEI: „WIJ HEBBEN ALLES VERLATEN EN ZIJN U GEVOLGD, WAT VOOR LOON ZULLEN WIJ DAARVOOR KRIJGEN?”

1. Toen zijn leerlingen dat hoorden, verwonderden zij zich zeer en spraken aldus: „Wie zal dan behouden kunnen blijven?” 2. Toen keek Jesus hen aan en antwoordde: „Bij menschen is dit onmogelijk, maar bij God zijn alle dingen mogelijk.” 3. Toen sprak Petrus en zei aldus: „Wij hebben alles verlaten en zijn u gevolgd, wat zullen wij daar beter op zijn?” 4. Toen antwoordde Jesus hem: „Voorwaar ik zeg u, dat gij, die mij gevolgd zijt in de opstanding wanneer de Zoon des menschen zal zitten op den troon van zijn macht, zult zitten op twaalf tronen en oordeelen de twaalf geslachten van Israël. 5. Voorwaar ik zeg u, wie zijn huis of broeder of zuster of vader of moeder of vrouw of kinderen of land terwille van mij en van het evangelie verlaat, het zal hem hier honderdvoudig vergolden worden en in de andere wereld zal hij het eeuwige leven bezitten.” 6. Toen de schriftgeleerden, die hebzuchtig waren, dit hoorden, bespotten zij Jesus. 7. En Jesus sprak hen toe en zei: „Gij zijt het, die u rechtvaardig maakt voor de menschen. Maar God kent uw harten, want wat den menschen groot dunkt, dat is verachtelijk voor God.”

HOOFDSTUK 147.

OVER DEN RIJKE MAN EN LAZARUS.

1. Daarna bevestigde hij dit met een gelijkenis en zei aldus: Op zekeren tijd was er een mensch, die rijk was en in purper en fijn geitenweefsel gekleed en die alle dagen groote maaltijden hield. 2. Aldaar was ook een arme man, die Lazarus heette, die lag voor de deur van dien rijken man, heelemaal vol met zweren, en begeerde te eten van de brokken, die vielen van de tafel van den rijken man, maar niemand gaf er hem van. 3. Maar de honden kwamen en likten zijn zweren. 4. Daarna gebeurde het, dat de arme man stierf en de engelen kwamen en brachten zijn ziel in Abrahams schoot. 5. Daarna stierf de rijke man en zijn ziel werd gevoerd ter helle. 6. En toen hij lag in de kwelling, hief hij zijn oogen op en zag Abraham van verre en Lazarus zittend in zijn schoot. 7. Toen riep hij tot Abraham en zei: „Vader Abraham, heb medelijden met mij en zend Lazarus hier tot mij en gebied hem, dat hij het topje van zijn vinger in water nat make en daarmee mijn tong verkoele, want ik word hevig gekweld in deze vlammen.” 8. Toen antwoordde Abraham hem aldus: „Zoon, bedenk

dat gij uw genot had in uw leven en Lazarus armoede en ongeluk. 9. Daarom is hij nu in troost, en in geneugten en daarom zijt gij in kwelling. 10. En boven dit alles is er een groote afgrond tusschen ons en u, zoodat zij, die van hier naar u willen komen, dit niet kunnen doen en zij, die van daar, hier tot ons willen komen, kunnen dit ook niet bereiken." – 11. „Zoo bid ik u dan vader, dat gij hem zendt naar het huis mijns vaders, want ik heb daar nog vijf broeders, dat hij ze waarschuwe, opdat zij niet komen op de plaats van deze kwelling." 12. Toen antwoordde Abraham hem nog: „Zij hebben Mozes en de profeten, laten zij daarnaar luisteren." 13. En hij sprak nog voort: „Nee, vader Abraham, maar komt er iemand, die dood was en hen toespreekt, dan zullen zij boete doen." 14. En Abraham antwoordde hem aldus: „Luisteren zij niet naar Mozes en de profeten, dan zullen zij ook niet gelooven, wat iemand hun ook zeggen moge, die van den dood is opgestaan."

HOOFDSTUK 148.

OVER DEN RIJKEN MAN, WIENS RENTMEESTER BESCHULDIGD WERD BIJ HEM.

1. Daarna sprak Jesus tot zijn leerlingen en sprak aldus: „Eens was er een rijk man, die een rentmeester had, en die rentmeester werd beschuldigd bij zijn heer, omdat hij zijn goed slecht bestuurd had. 2. Toen ontbood de heer zijn rentmeester en sprak er hem over aan en zei: „Waarom moet ik deze ontrouw van u vernemen, geef mij rekenschap van uw rentmeesterschap, want gij kunt niet langer rentmeester zijn." 3. Toen sprak de rentmeester tot zichzelf en zei: „Wat zal ik doen, daar mijn heer mij mijn rentmeesterschap wil ontnemen? 4. Ik kan niet spitten en ik schaam mij te bedelen. 5. Ik heb bij mij zelven overdacht, wat ik doen zal, opdat de schuldenaars van mijn heer mij in hun huizen zullen ontvangen, wanneer ik zal worden ontslagen van mijn rentmeesterschap." 6. Toen ontbood hij alle schuldenaars van zijn heer bij zich en hij vroeg den eerste: „Hoeveel zijt gij mijn heer schuldig?" 7. En deze antwoordde: „Honderd vaten olie." 8. Toen sprak de rentmeester tot hem: „Hier neem uw papieren, ga aanstonds zitten en schrijf vijftig." 9. Toen vroeg hij den ander: „En gij, hoeveel zijt gij schuldig?" 10. En deze antwoordde: „Honderd mud tarwe." 11. Toen sprak de rentmeester tot hem: „Hier, neem uw papieren en schrijf tachtig." 12. Toen de heer dat vernomen had, prees hij den boozen rentmeester, omdat hij wijselijk gehandeld had. 13. Hieruit kan men zien, dat de kinderen der wereld wijzer zijn in hun geslacht dan de kinderen Gods. 14. En daarom zeg ik u: „Maakt u nu uit den boozen rijkdom vrienden, die u ontvangen in hun eeuwige woningen, wanneer gij van de aarde scheiden zult."

HOOFDSTUK 149.

OVER DE LEERREDE, TOEN JESUS ZEI: „WIE TROUW IS IN HET KLEINE, IS OOK TROUW IN HET GROOTE” . . . .

1. „Wie trouw is in het kleine, is ook trouw in het groote, en wie ontrouw is in het kleine, is ook ontrouw in het groote. 2. En wanneer gij dan deze vergankelijke rijkdommen niet goed besteedt, wie zal u dan de eeuwige rijkdom geven? 3. En wanneer gij in datgene, wat u niet toebehoort, ontrouw zijt, wie zal u dan geven, wat het uwe is? 4. En ook zeg ik u, dat de knecht, die den wif van zijn heer kent, en daarnaar niet doet, vele slagen zal ontvangen. 5. Maar de knecht, die den wil van zijn heer niet kent en doet tegen zijn wil, hij zal minder slagen ontvangen, want aan wien men veel toevertrouwd heeft, hem zal men veel vragen, en aan wien men minder toevertrouwd heeft, hem zal men minder vragen. 6. En weet gij niet, dat ik een vuur heb gebracht op de aarde, en wat wil ik anders dan dat het brande? 7. Ik heb nog een doopsel te doorstaan. En hoezeer zal ik bedroefd moeten worden, voor het voorbij is.”

HOOFDSTUK 150.

HOE HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET DEN HUISHEER, DIE UITGING DES MORGENS OM WERKLIEDEN TE HUREN VOOR ZIJN WIJNGAARD.

1. Daarna sprak hij nog een gelijkenis en zei aldus: „Gelijk is het hemelrijk aan een huisheer, die uitging des morgens in de eerste ure om werklieden te huren, die in zijn wijngaard werken zouden. 2. En toen hij zijn voorwaarden gemaakt had met hen, dat zij hem dienen zouden voor een penning daags, zond hij ze in zijn wijngaard. 3. En toen het kwam ter derde ure, ging hij nog eenmaal uit. En hij vond anderen op de markt, staande in ledigheid en hij sprak hun toe en zei: „Gaaf en werkt in mijn wijngaard en ik zal u geven, wat redelijk is.” En zij deden alzoo en gingen in den wijngaard. 4. Daarna ging hij ter zesde ure en ter negende ure van den dag uit en liet hen, die hij aantrof, evenzoo naar zijn wijngaard gaan. 5. En toen de elfde ure van den dag kwam, toen ging hij nog eens uit en vond weer anderen staande en hij sprak hun toe en zei: „Waartoe staat gij hier heel den dag ledig?” 6. En zij antwoordden: „Omdat niemand ons heeft gehoord.” 7. En hij sprak hun aldus toe: „Gaaf in mijn wijngaard.” 8. En toen de avond kwam, sprak de heer tot zijn hofmeester: „Laaf de werklieden komen en geef hun hun loon en begin met de laatsten en ga aldus verder tot de eersten.” 9. En toen zij, die op het elfde uur van den dag gekomen waren, naar voren kwamen, kregen zij elk een penning. 10. Daarna kwamen de eersten en zij meenden, dat men hun meer zou geven, maar ook hun werd elk een penning gegeven. 11. En toen zij zagen, dat men hun niet meer gaf, dan de anderen, toen beklagden zij zich over den huisheer en zij spraken: „Deze laatsten hebben maar één uur van den dag gewerkt en gij hebt

ze aan ons gelijk gemaakt, die de lasten van den dag en van de hitte gedragen hebben. 12. Toen antwoordde de heer één van hun en zei: „Vriend, ik doe u geen onrecht. 13. Hebt gij uw voorwaarden met mij niet gemaakt om een penning? 14. Neem het uwe en ga uws weegs. Ik wil aan deze laatsten zooveel geven als aan u. 15. Kan ik niet doen, wat ik wil? Waarom wordt gij geërgerd, omdat ik goed ben? 16. Alzoo zullen de laatsten de eersten worden en de eersten de laatsten, want velen zijn er, die geroepen zijn, maar weinigen, die uitverkoren zijn, 17. (Deze gelijkenis verklaren de schriften van de heiligen en de glossen op de eene manier aldus: „Die op het eerste uur in den wijngaard werken gaan, dat zijn zij, die zich in hun jeugd tot God keeren. 18. Het derde uur, dat is de tijd van de jonge jaren. 19. Het zesde uur, dat is de tijd van de mannelijkheid, als de mensch volwassen is. 20. Het negende uur, dat is de tijd van het afnemen door ouderdom. 21. Het elfde uur, dat is de laatste tijd van het menschenleven. 22. In al deze perioden worden Gods werklieden aangespoord te werken in den wijngaard, dat is, door de genaden Gods gestuurd, om te volbrengen de werken van hun zaligheid; en allen zullen zij een penning ontvangen, dat is de eeuwigheid van het toekomende leven. 23. Deze penning wordt soms eerder gegeven aan de laatsten dan aan de eersten, want al wie om deze penning gearbeid hebben, op welk uur zij zich dan ook tot God bekeerden, ontvangen het eeuwige loon aanstonds, wanneer zij van deze wereld scheiden. 24. Op een tweede manier verklaren de glossen deze tijdsperioden aldus: Het eerste uur, dat was de tijd van Adam tot Noë. Het derde uur van Noë tot Abraham. Het zesde uur van Abraham tot Mozes. Het negende uur van Mozes tot aan den tijd van Jesus Christus. Het elfde uur, dat is van de geboorte van Jesus Christus tot aan het einde der wereld. 25. Alle dezen worden beloond met de penning van een eeuwig leven. 26. Deze penning ontving eerder hij, die ter rechterzijde van Jesus Christus hing, aan wien was geantwoord: „Heden zult gij met mij zijn in het paradijs,” dan de anderen, die tevoren in den wijngaard gearbeid hadden, eerder zij, die nu arbeiden in den wijngaard, dan de patriarchen en de profeten, die hierop wachten moesten.)

HOOFDSTUK 151.

HOE HIJ IEMAND GENAS VAN WATERZUCHT OP EEN ZATERDAG,
TOEN HIJ AT IN HET HUIS VAN DEN PRINS DER PHARISEEEN,
ALWAAR DE JODEN HEM BESPIEDDEN, OMDAT ZIJ HEM
BESCHULDIGEN WILDEN. DAAR SPRAK HIJ
OVER DEN EZEL EN DEN OS EN OVER
HET AANZITTEN TER BRUILOFT.

1. Daarna gebeurde het, dat een prins van de phariseeën Jesus noodigde om op een Zaterdag te eten met hem. 2. En toen Jesus in het huis van dien

prins gekomen was, toen beloerden de Joden hem en zij bespieden hem, of hij iets doen zou, waar zij een aanmerking op konden maken. 3. Aldaar was een mensch, die ziek was van waterzucht. 4. Toen keek Jesus naar de phariseeën en de wetgeleerden en hij vroeg hun aldus en sprak: „Mag men op Zaterdag iets genezen?” 4. En zij zwegen. Toen richtte Jesus zich tot hem, genas hem en liet hem gezond gaan. 5. Toen sprak hij tot de phariseeën en zei: „Wie is er onder u allen, die op Zaterdag zijn ezel of zijn os niet uit den put trekt, waar hij ingevallen is?” 6. Toen zwegen zij, want zij konden hem niet antwoorden. 7. Toen sprak Jesus tot hen, die daar genoodigd waren, want hij merkte aan hen, dat zij er naar streefden op de eerste plaats te zitten en zei: „Wanneer gij genoodigd zijt op een bruiloft, ga dan niet zitten op de eerste plaats van de tafel, opdat men u niet zegge: „Er is hier een ander genoodigd, die aanzienlijker is dan gij, sta op en laat deze daar zitten”, en dat gij dan met schande aan het achterste eind van de tafel moet gaan zitten.” 6. Maar wanneer gij genoodigd zijt, ga dan op de allerachterste plaats zitten. Dan zal hij, die u genoodigd heeft, komen en zeggen: „Vriend, ga hoogerop zitten.” Dan zult gij in tegenwoordigheid van allen die daar zijn er eer bij inleggen. Want wie zichzelf verheft, zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert, zal verheven worden.”

HOOFDSTUK 152.

OVER DE LEERREDE, TOEN HIJ ZEI: „WANNEER GIJ EEN MAALTIJD GEEFT, NOODIG DAN NIET UW VRIENDEN, NOCH UW VERWANTEN, NOCH RIJKE BUREN.”

1. Toen sprak Jesus tot hem, die hem had genoodigd, en zei aldus: „Wanneer gij een maaltijd geeft, zij het des morgens of des avonds, noodig dan niet uw vrienden, noch uw kennissen, noch uw verwanten, noch uw buren, die rijk zijn, want zij zullen u wellicht terugnoodigen, en dan ontvangt gij hier uw wederloon. 2. Maar wanneer gij een maaltijd geeft, laat dan komen hen, die arm zijn, die krank zijn, die kreupel zijn en die blind zijn. 3. En dan zult gij zalig zijn, want zij hebben niets waarmee zij het u vergelden kunnen. Dan zal het u vergolden worden in de opstanding der rechtvaardigen.” 4. Toen één van hen, die daar aten, deze woorden hoorde, sprak hij: „Zalig zal degene zijn, die het eeuwige brood zal eten in het rijk Gods.”

HOOFDSTUK 153.

OVER DE TIEN MELAATSCHEN, DIE VAN VERRE TOT HEM RIEPEN:
„JESUS, GEBIEDER, ONTFERM U ONZER,” DIE HIJ GENAS.

1. In dien tijd gebeurde het dat Paschen naderde, wat de feestdag der Joden is. 2. Toen ging ook Jesus naar Jerusalem door de landstreek van Samaria. En

toen hij kwam in een dorp, kwamen hem tien melaatschen tegemoet. 3. Zij gingen van verre staan en riepen tot hem en zeiden: „Jesus, gebieder, ontferm u onzer.” 4. Zoodra Jesus hen zag, sprak hij tot hen en zei: „Gaat en toont u aan de priesters der wet.” 5. En terwijl de melaatschen daar heen gingen, werden zij genezen. 6. Toen één van de tien dat zag, dat hij aldus genezen was, kwam hij terug met luide stem God lovende. 7. En toen hij kwam, waar Jesus was, viel hij hem te voet in groote dankbaarheid. 8. En deze was een Samariitaan. 9. Toen sprak Jesus: „Waren er niet tien, die gereinigd werden, en waar zijn de negen?” ¹⁾ 10. Van deze allen is er niet één, die terug kwam en God loofde, behalve deze vreemdeling. 11. Toen sprak Jesus tot hem: „Sta op en ga, want uw geloof heeft u gezond gemaakt.”

HOOFDSTUK 154.

HOE HIJ ZIJN LIJDEN VOORSPELDE, EN OVER DE MOEDER VAN DE ZONEN VAN ZEBEDEUS, DIE VROEG OF HAAR KINDEREN BIJ HEM MOCHTEN ZITTEN IN ZIJN RIJK, DE EEN TER RECHTER- EN DE ANDER TER LINKERZIJDE.

1. Toen nam Jesus zijn twaalf apostelen apart en hij zei hun nog: „Nu gaan wij naar Jerusalem en aldaar zullen vervuld worden al de schriftuurplaatsen, die geschreven zijn in de profetenboeken over den Zoon des menschen. 2. Want hij zal overgeleverd worden aan de prinsen van de Joodsche priesters en de schriftgeleerden en zij zullen hem overleveren aan de heidenen. 3. Aldaar zal hij bespot en gegeeseld worden en bespuwd en gekruisigd en op den derden dag zal hij weer opstaan.” 4. Toen kwam tot hem de moeder van de kinderen van Zebedeus met haar zonen en zij aanbad hem en deed hem een verzoek. 5. Toen vroeg Jesus haar en zei: „Wat wilt gij?” 6. En zij sprak aldus verder: „Zeg, dat het aan deze twee, die mijn zonen zijn, gegeven worde, dat de één aan uw rechterzijde en de ander aan uw linkerzijde zit in uw rijk.” 7. Toen antwoordde Jesus aan de twee broeders en sprak: „Gij weet niet, wat gij vraagt. Zult gij kunnen drinken van den kelk, waar ik van drinken zal, of zult gij het doopsel kunnen doorstaan, waarin ik gedoopt zal worden?” 8. En zij antwoordden: „Ja.” 9. Toen sprak Jesus nog eenmaal tot hen en zei: „Van mijn kelk zult gij drinken en in mijn doopsel zult gij gedoopt worden, maar het zitten aan mijn rechter- of mijn linkerzijde dat staat aan mij niet om u te geven, maar aan hen, wien het door mijn vader gegeven is.” 10. Toen dit de tien anderen hoorden, vonden zij het leelijk van de twee broeders, dat zij zulk een voorrang hebben wilden. 11. Toen riep Jesus hen tot zich en sprak aldus: „Weet gij niet, dat de prinsen der wereld hun macht plegen te doen gelden over het volk en dat zij die boven anderen staan hun macht gebruiken over hen, die hun onderhoorig

¹⁾ Handschr. S. heeft die negene. L. echter: de ghene.

zijn. 12. Zoo moet het niet onder u zijn. 13. Maar wie de grootste wil zijn, zij uw dienaar en wie de eerste wil zijn, moet uw knecht zijn. 14. Gelijk de Zoon des menschen op de aarde gekomen is, niet, opdat men hem dienen zou, maar omdat hij zelf dienen wilde en zijn ziel wilde geven tot verlossing der menschen."

HOOFDSTUK 155.

WAT HIJ ANTWOORDDE, TOEN MEN HEM VROEG: „HEER, ZIJN ER WEINIG, DIE BEHOUDEN ZULLEN BLIJVEN?"

1. Toen sprak één van hen, die daar stonden tot Jesus: „Heer, zijn er weinig, die behouden zullen blijven?" 2. En Jesus antwoordde hierop en zei: „Doet uw best om voor te gaan door de nauwe poort, want ik zeg u, dat er velen zullen zijn, die willen ingaan, maar zij zullen er niet in kunnen. 3. Want als de huisheer in is gegaan en de deuren gesloten zijn, dan zult gij buiten staan en kloppen en zeggen: „Heer open de deur en laat ons binnen." 4. En hij zal antwoorden: „Ik ken u niet. Ik weet niet, vanwaar gij zijt. Gaat van mij, gij, die gewerkt hebt de werken der boosheid." 5. Dan zult gij zien Abraham en Izaak en Jacob en alle profeten in het hemelrijk en ook zult gij ze zien komen van oost en van west, van noord en van zuid, die rusten zullen in het rijk Gods. En gij zult overgeleverd worden, waar geschrei zal zijn en geknars van tanden. 6. En aldus zullen de laatsten de eersten en de eersten de laatsten zijn."

HOOFDSTUK 156.

OVER ZACHEUS, DIE OP DEN BOOM KLOM, OMDAT HIJ JESUS WILDE ZIEN.

1. Toen geschiedde het, dat Jesus ging door de stad, die Jericho genaamd is. 2. Aldaar was een man, die Zacheus heette, die prins der tollenaars en daarbij een rijk man was. 3. Deze verlangde Jesus te zien, maar hij kon er niet in slaan, omdat hij klein van gestalte was en door de menigte die zoo dicht om Jesus heendrong, dat hij niet te weten kon komen, wie Jesus was. 4. Toen liep hij vooruit en klom op een sikomore (een wilden vijgeboom) omdat hij hem zien wilde, want daar moest hij voorbij komen. 5. En toen Jesus bij de plaats kwam, waar Zacheus op den boom stond, keek hij omhoog en sprak hem toe en zei: „Zacheus, kom spoedig omlaag, want ik moet heden bij u in uw huis mijn intrek nemen." 6. En Zacheus ging haastig van den boom af en ontving hem met groote vreugde. 7. En toen de Joden dat zagen, begonnen zij te morren onder elkaar, omdat Jesus de gast wilde zijn bij dien zondaar. 8. Toen trad Zacheus vooruit en sprak tot Jesus: 9. „Heer, ik wil de helft van mijn goed geven aan de armen en heb ik iemand onrecht gedaan, dan wil ik het hem viervoudig vergoeden." 10. Toen sprak Jesus tot hem: „Heden wordt dit huis gezaligd en de huisheer is geworden een kind van Abraham, want de Zoon des menschen is gekomen om te zoeken en te behouden wat verloren was."

HOOFDSTUK 157.

OVER TWEE BLINDEN, DIE HIJ GENAS, TOEN ZIJ RIEPEN: „HEER, ZOON VAN DAVID, ONTFERM U OVER ONS.”

1. Toen Jesus ging uit Jericho, volgde hem een groote schare volks. 2. En toen hij buiten kwam, zaten twee blinden aan den weg, één van deze was Bartimeus, de zoon van Timeus. 3. Toen de blinden hoorden, dat Jesus de Nazareeër aldaar voorbijging, riepen zij van verre tot hem en zeiden: „Heer, Zoon van David, ontferm u over ons.” 4. Toen bleef Jesus staan en hij riep hen tot zich en zei: „Wat wilt gij, dat ik voor u doe?” 5. En zij antwoordden: „Heer, maak dat onze oogen worden geopend.” 6. Toen ontfermde Jesus zich over hen en hij legde zijn vinger op hun oogen en zij werden terstond ziende en zij volgden hem en loofden God. En al het volk, dat daar was en dat zag, gaf Gode grooten lof om dit wonderwerk.

HOOFDSTUK 158.

HOE HIJ WEENDE, TOEN HIJ DE STAD JERUSALEM ZAG EN ZEI: „WANNEER GIJ WIST . . . .”

1. Toen Jesus kwam bij de stad Jerusalem zoo nabij, dat hij ze zag, begon hij te weenen, en sprak aldus: „Wist gij even zoo goed als ik, wat u aanstaande is, dan zoudt ook gij weenen, want nu op dezen dag hebt gij uwen vrede. 2. Maar de dagen zullen komen, dat u uw vijanden zullen belegeren en omsingelen en u zullen kwellen op alle plaatsen en u terneer werpen en uwe kinderen, die in u zijn, en zij zullen den éénen steen niet laten liggen op den andere, omdat gij niet wilt kennen den tijd van uwe bezoeking.”

HOOFDSTUK 159.

HOE JESUS MET DE GEESELS, DIE HIJ VAN KOORDEN GEMAAKT HAD, HEN DIE KOCHTEN EN VERKOCHTEN UIT DEN TEMPEL JOEG, TOEN HIJ TOT HEN ZEI: „BREEKT AF DEZEN TEMPEL EN IK ZAL HEM BINNEN DRIE DAGEN WEER OPBOUWEN.”

1. En toen Jesus in de stad Jerusalem kwam, begon al het volk van de stad over hem te spreken en de één vroeg den ander: „Wie is deze?” En de één antwoordde den ander: „Dit is Jesus, de profeet uit Nazareth van Galilea.” 2. Toen ging Jesus in den tempel en toen hij daar binnen kwam, maakte hij uit koorden een geesel en hij joeg allen, die kochten en verkochten uit den tempel en de schapen en ossen joeg hij naar buiten en de tafels der wisselaars wierp hij ter aarde en hun geld verstrooide hij. 3. En de stoelen van hen, die duiven

verkochten, wierp hij omver, en hij zei aldus: „Doet dit weg en maakt van het huis mijns vaders geen hal, want er is geschreven: mijn huis zal zijn een bedehuis voor allen en gij hebt er van gemaakt een dievenwinkel.” 4. En ook liet hij niemand een vat door den tempel dragen. 5. Toen gedachten zijn leerlingen dit woord dat geschreven is: de geestdrift voor uw huis heeft mij verteerd. 6. Aldaar kwamen ook de blinden en de kreupelen tot hem in den tempel en die genas hij allen. 7. Toen de prinsen en phariseeën dit zagen en de kinderen in den tempel hoorden roepen: „Hosanna, den Zoon van David,” toen werden zij verontwaardigd en spraken aldus tot hem: „Hoort gij wat dezen zeggen?” 8. En Jesus antwoordde hun aldus: „Ja zeker, maar laast gij nooit wat geschreven is: uit den monde van kinderen en van hen, die nog zuigen, hebt gij Gods lof vervuld?” 9. Toen antwoordden de Joden en zeiden: „Wat voor teekenen toont gij ons, dat gij macht hebt om dit te doen?” 10. En Jesus antwoordde hun: „Breekt af dezen tempel en ik zal hem in drie dagen weer oprichten.” 11. Toen spraken de Joden wederom en zeiden: „Deze tempel werd in zesenzeventig jaar gebouwd en gij zoudt hem in drie dagen opbouwen?” 12. Maar Jesus bedoelde den tempel zijns lichaams.

HOOFDSTUK 160.

OVER DE WEDUWE, DIE TWEE PENNINGEN OFFERDE IN DEN OFFERBLOK.

1. Daar waar Jesus stond in den tempel, zag hij hen, die hun offerande offerden, zoowel rijken als armen. 2. Daar nu kwam een arme weduwe en legde twee kleine penningen in den offerblok. 3. En toen Jesus dit zag, sprak hij tot zijn leerlingen: „Voorwaar ik zeg u, dat deze arme weduwe meer geofferd heeft, dan alle anderen. 4. Want alle anderen hebben geofferd van datgene wat ze over hadden, maar zij offerde van wat haar ontbreekt; en gaf alles, waar haar nooddrift voor dien dag aan hing.”

HOOFDSTUK 161.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN PHARISEER EN DEN ZONDAAR, DIE IN DEN TEMPEL KWAMEN. EN WAT HIJ ZEI AAN HEN, DIE ZICHZELF OP DEN VOORGROND STELDEN, ALSOF ZIJ ALLEEN RECHTVAARDIG WAREN.

1. Toen sprak hij nog verder tot eenigen van hen, die zichzelf op den voorgrond stelden, alsof zij alleen rechtvaardig waren, en die de anderen versmaadden, en hij zei aldus: „Het gebeurde, dat twee menschen kwamen in den tempel, de één was een phariseeër en de ander een tollenaar. 2. De phariseeër

stond aldus zijn gebed te doen: „Heer God, ik dank u, dat ik niet ben als de andere menschen, die roovers zijn, die onrechtvaardig zijn, en onkuisch van leven, en ook niet zooals deze tollenaar. 3. Ik vast tweemaal in de week en ik geef mijn tiende van alles, wat ik heb.” 4. Maar de tollenaar stond van verre en wilde zijn oogen niet ten hemel heffen, maar hij sloeg op zijn borst en zei: „Heer God, ontferm u over mij, die een zondaar ben.” 5. Ik zeg u, dat deze gezonder en beter naar huis ging dan de andere. Want wie zichzelf verheft, hij zal vernederd en wie zichzelf verootmoedigt, hij zal verhoogd worden.

HOOFDSTUK 162.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN KNECHT, DIE HET LAND VAN ZIJN HEER BEBOUWT OF ZIJN VEE HOEDT.

1. Of wie is er onder u, die een knecht heeft, die zijn land bebouwt of die zijn vee hoedt, tot wien zijn heer zal zeggen, als gij komt van het veld: „Ga zitten eten” en die niet zal zeggen: „Bereid mij het eten en dien mij, totdat ik heb gegeten en gedronken en daarna zult gij eten en drinken.” 2. En wanneer die knecht het gebod van zijn heer heeft gedaan, wat voor dank heeft hij daaraan verdiend? 3. Alzoo zeg ik u, als gij hebt gedaan, al wat u bevolen is, zegt dan: „Wij zijn onnutte knechten, wat wij verplicht waren te doen, dat hebben wij gedaan.” 4. Toen Jesus deze woorden gesproken had, ging hij weg van het volk, want het liep tegen den avond en hij ging uit de stad in een dorp dat Bethanië heet, en daar bleef hij dien nacht. 5. En een ieder van hen die daar bijeen geweest waren, ging huiswaarts. 6. En toen het gewone volk vernam, dat hij uit de stad was gegaan, volgde het hem naar Bethanië. 7. Aldaar ontving Jesus hen, die tot hem kwamen en hij genas hen, die genezing noodig hadden.

HOOFDSTUK 163.

OVER DEN PRINS DER JODEN NICODEMUS, DIE BIJ NACHT TOT JESUS KWAM AAN WIEN JESUS ZEI: „WANNEER DE MENSCH NIET ANDERMAAL GEBOREN WORDT, DAN ZAL HIJ HET HEMELRIJK NIET BINNEN GAAN.”

1. In dien tijd was er één van de phariseeën, die Nicodemus heette en een prins van de Joden was. 2. Deze kwam bij nacht tot Jesus en sprak tot hem: „Rabbi, wij weten wel, dat gij van Godswege zijt gekomen om ons te leeren, want niemand kan de werken doen, die gij verricht, wanneer God niet met hem is.” 3. Toen antwoordde Jesus hem en sprak: „Voorwaar ik zeg u, wanneer de mensch niet andermaal geboren wordt, kan hij het rijk Gods niet aanschouwen. 4. Toen Nicodemus dat hoorde, sprak hij aldus: „Hoe kan een mensch

andermaal geboren worden, wanneer hij oud is? Kan hij weer terugkeeren in het lichaam van zijn moeder en opnieuw geboren worden? 5. En Jesus antwoordde hem hierop: „Voorwaar ik zeg u: wanneer de mensch niet weder geboren wordt door het water en den heiligen geest, kan hij niet komen in het rijk Gods. 6. Wat uit het vleesch geboren wordt, dat is vleesch, en wat uit den geest geboren wordt, dat is geest. 7. En verwondert u niet, dat ik u zei, dat gij andermaal geboren moet worden. 8. De geest blaast, waar hij wil en zijn stem hoort gij wel, maar gij weet niet van waar hij komt, noch waarheen hij gaat, Aldus is het met hem, die geboren wordt uit den geest.” 9. Toen antwoordde Nicodemus nog eens en sprak: „Hoe kan dit zijn?” 10. En Jesus antwoordde hem wederom: „Gij zijt een leeraar in Israël, en weet gij dit niet? Voorwaar ik zeg u, dat wij spreken over dat, wat wij weten, en wij getuigen, wat wij hebben gezien en gij ontvangt onze getuigenis niet. Wanneer ik u van aardsche dingen gesproken heb, welke gij niet gelooft, hoe zoudt gij dat dan gelooven, wat ik u zei van hemelsche zaken? 11. En toch zeg ik u, dat niemand de macht heeft om ten hemel op te varen, dan hij die van den hemel neerdaalde, dat is de Zoon des menschen die in den hemel is. 12. En ik zeg u nog, dat gelijk Mozes de slang in de woestijn oprichtte, evenzoo de Zoon des menschen moet worden opgericht, opdat allen, die aan hem gelooven, niet verloren gaan, maar het eeuwige leven behouden. 13. Want zoo heeft God de wereld bemind, dat hij zijn eenigen Zoon op de wereld gezonden heeft om hun die aan hem gelooven zullen, het eeuwige leven te geven. 14. Want God heeft zijn Zoon niet in de wereld gezonden om de wereld te veroordeelen, maar opdat de wereld door hem worde behouden. 15. Wie aan hem gelooft, zal niet veroordeeld worden. 16. Maar wie niet aan hem gelooft, hij is nu veroordeeld, omdat hij niet gelooft in den naam van den eenigen Zoon Gods. 17. En dit is de reden, waarom dat de wereld veroordeeld zal worden: omdat het licht is gekomen in de wereld en de menschen van de wereld liever de duisternissen hebben dan den glans van het licht, want hun werken die zijn boos. 18. En allen, die kwade werken doen, haten het licht en komen noode tot het licht, want zij vreezen ervoor, dat zij voor hun werken berispingen zullen ontvangen. 19. Maar wie volbrengt de werken der waarheid, hij komt gaarne tot het licht om zijn werken openbaar te maken en om te toonen dat zij met God gedaan zijn. 20. Toen Jesus deze woorden had gesproken, ging hij uit Bethanië en ging den Olijfberg op. 21. En den anderen morgen vroeg kwam hij in den tempel terug en aldaar verzamelde zich heel de menigte van het volk om hem en hij ging de schare zitten leeren.

HOOFDSTUK 164.

OVER DE VROUW, DIE DE PHARISEEEN VOOR HEM BRACHTEN, DIE IN OVERSPSEL BETRAPT WAS, TOEN JESUS ZEI: „WIE ZONDER ZONDE IS ONDER U, HIJ WERPE DEN EERSTEN STEEN OP HAAR.”

1. En waar Jesus nu gezeten was om het volk te leeren, daar kwamen de schriftgeleerden en phariseeën langs, en brachten een vrouw mee, die in overspel betrapt was en zij namen de vrouw, en zij zetten haar te midden van het volk vóór Jesus, en zij spraken aldus: „Meester, deze vrouw is zoo juist in overspel betrapt en Mozes gebiedt ons in de wet zulke lieden te steenigen, wat zegt gij hiervan?” 2. Dit zeiden zij om hem te beproeven en om een reden te vinden tegen hem, waar ze hem voor aan konden klagen. 3. Toen Jesus deze woorden hoorde, boog hij diep voorover en hij begon met zijn vinger op den grond te schrijven. 4. En de phariseeën stonden met grooten aandrang te vragen: wat hij daarvan zei; en toen zij lang met vragen bezig geweest waren, richtte hij zich op en sprak: „Wie zonder zonden is onder u, hij werpe den eersten steen op haar.” 5. En toen dat gezegd was, boog hij zich opnieuw ter neder en schreef almaar met zijn vinger in het zand. 6. Toen de phariseeën dat hoorden, slopen zij, de één na den ander, uit den tempel weg en zij, die van hen het oudste waren, vluchtten het allereerst, zoodat Jesus alleen bleef en de vrouw, die daar voor hem stond. 7. Toen richtte Jesus zich op en hij sprak tot de vrouw en zei: „Waar zijn zij, die u beschuldigden? Heeft iemand u veroordeeld?” 8. En zij antwoordde: Neen, heer.” 9. Toen sprak Jesus nog tot haar: „Ook ik zal u niet veroordeelen. Ga en hoed u voortaan voor zonden.”

HOOFDSTUK 165.

OVER DEN VIJGBOOM, DIEN JESUS VERVLOEKTE EN DEED VERDORREN, WAAR HIJ GAARNE VRUCHTEN VAN HAD GEGETEN, TOEN HIJ HONGER HAD.

1. Op zekeren dag kwam Jesus van buiten naar de stad in, op het morgen-
uur, en hij voelde honger. 2. En waar hij toen juist langs ging, daar zag hij een vijgboom, die stond naast den weg. 3. En toen Jesus bij den boom kwam, vond hij er niets aan dan alleen bladeren, omdat het buiten den tijd was, dat vijgen aan den boom plegen te zijn. 4. Toen sprak Jesus tot den boom: „Nooit meer groeie er vrucht aan u.” 5. En zoodra dat gesproken was, verdroogde de boom. 6. Toen zijn leerlingen dat zagen, verbaasden zij zich, dat de boom zoo plotseling verdord was. 7. En 's avonds daarna ging Jesus uit de stad, en den volgenden dag, toen hij weer langs dien boom ging, zagen zijn leerlingen, dat die boom verdroogd was tot in den wortel. 8. Toen sprak Petrus en zei: „Mees-

ter, de boom, dien gij vervloekt hebt, is verdroogd." 9. Toen antwoordde Jesus hierop en zei aan zijn leerlingen: „Hebt het geloof Gods in u, want voorwaar ik zeg u, hebt gij geloof en komt er geen twijfel in u, dan zult gij het zelfde kunnen doen, niet alleen dit van den vijgenboom, maar zegt gij tot dezen berg: Hef u op en werp u in de zee, het zal geschieden." 10. Toen zeiden zijn leerlingen tot hem: „Heer, vermeerder in ons ons geloof." 11. En Jesus antwoordde hun: „Al wat gij vraagt in uw gebeden, hebt geloof dat het u gegeven zal worden, en het zal alzoo geschieden. 12. En wanneer gij uw gebed staat te doen, vergeeft dan hun, die misdadig zijn tegen u, dan zal uw Vader, die in den hemel is, u uwe zonden vergeven."

HOOFDSTUK 166.

HOE JESUS HUN MET VOLHARDING LEERDE BIDDEN, TOEN HIJ EEN GELIJKENIS AANHAALDE VAN DEN BOOZEN RECHTER, TOEN DE WEDUWE ZEI: „DOE MIJ RECHT TEGENOVER MIJN TEGENSTANDER."

1. Toen leerde hij hun, dat zij altoos met volharding moesten bidden en niet moesten verslappen en hij sprak in een gelijkenis en zei: „Een rechter was er eens in een stad, die noch God noch de menschen vreesde. 2. In die zelfde stad was een weduwe, die kwam tot den rechter en die aldus zei: „Doe mij recht tegenover mijn tegenstander." 3. En die rechter wilde het niet doen, maar hij stelde het haar een langen tijd uit. 4. Daarna, toen die vrouw bij hem aandrang met haar vragen, sprak hij tot zichzelf: „Al vrees ik God niet en al heb ik voor geen mensch ontzag, toch zal ik, omdat deze weduwe mij niet met rust laat, haar recht verschaffen, dat zij het mij ten jongsten dage niet kan verwijten." 5. Toen sprak Jesus nog verder en zei: „Hebt gij gehoord, wat die booze rechter deed? 6. En wanneer hij die vrouw recht verschafte, hij die zoo slecht was, zal God dan zijn uitverkorenen geen recht verschaffen en het onrecht wreken, wat men hun aandoet? Of zal hij alles maar ongewroken laten voorbijgaan? 7. Ik zeg u, dat hij het onmiddellijk straffen zal. 8. Maar wanneer de Menschenzoon komt, wat dunkt u, zal hij echt geloof vinden op aarde?"

HOOFDSTUK 167.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN DE JOODSCHE PRIESTERS, TOEN ZIJ IN DEN TEMPEL VROEGEN: „DOOR WELKE MACHT DOET GIJ DEZE WERKEN?"

1. Toen Jesus in den tempel gekomen was en hij gezeten was om het volk te leeren, kwamen de prinsen van de Joodsche priesters en de ouderlingen van het volk en zij spraken aldus: „Door welke macht doet gij al deze werken en wie heeft u deze macht gegeven? 2. Toen antwoordde Jesus en sprak: „Ik

zal u ook een vraag stellen, en geeft gij mij antwoord op wat ik u vraag, dan zal ik u ook zeggen door welke macht ik deze werken verricht." 3. Het doopsel van Jan Baptist, was dat van den hemel of kwam dat van de menschen?" 4. Toen zij dat hoorden, dachten zij in zichzelf aldus: „Zeggen wij, dat het was van den hemel, dan zal hij zeggen: waarom hebt gij dan niet aan hem geloofd? Zeggen wij, dat het kwam van menschen, dan vreezen wij opschudding van de menigte, want heel die schare hield Jan Baptist voor een profeet." 4. En daarom antwoordden zij en zeiden: „Wij weten niet van waar het kwam." Toen antwoordde Jesus en zei: „Dan zeg ik u ook niet, door welke macht ik deze werken doe."

HOOFDSTUK 168.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN MAN, DIE TWEE ZONEN HAD, WIEN HUN VADER BEVAL TE GAAN WERKEN IN ZIJN WIJNGAARD.

1. Toen sprak Jesus nog verder en zei aldus: „Wat dunkt u van dit, wat ik u nog vragen wil? 2. Er was eens een man, die had twee zonen. 3. En hij ging tot den eerste en zei: „Zoon, ga heden werken in mijn wijngaard." En hij antwoordde: „Ik doe het niet." 4. Daarna berouwde het hem en hij ging werken in den wijngaard. 5. Toen kwam de vader tot den andere en hij beval hem te gaan werken in den wijngaard, en deze antwoordde hem: „Heer, ik zal het graag doen." 6. En toch deed hij het niet. 7. Wie van deze twee deed zijns vaders wil?" 8. En zij antwoordden: „De eerste." 9. Toen sprak Jesus nog verder: „Voorwaar ik zeg u, dat de tollenaars en de slechte vrouwen vóór u het hemelrijk zullen ingaan, want Jan Baptist kwam tot u op den weg van gerechtigheid en gij geloofde hem niet. 10. Maar de zondaren en de slechte vrouwen, zij geloofden in hem. 11. En al hebt gij dat gezien, toch zijt gij gebleven in uw hardheid en gij hebt er geen berouw van gehad, dat gij hem niet geloofd hebt."

HOOFDSTUK 169.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN MAN, DIE EEN WIJNGAARD PLANTTE EN HET LAND UITTROK EN ZIJN KNECHTEN ZOND EN OP HET ALLERLAATST ZIJN ZOON.

1. Hoort nog naar een andere parabel: 2. Er was eens een man, die een wijngaard plantte en dien wijngaard omsloot hij door een omheining. En hij groef er een put in en bouwde er een wijnhuis op. 3. En daarna verhuurde hij zijn wijngaard aan de wijngaardeniers en trok het land uit en hij talmde lang, al eer hij terugkwam. 4. Daarna, toen de tijd naderde, dat men de druiven zou lezen, zond de heer zijn knechten naar de wijngaardeniers om de vruchten uit de wijngaard te ontvangen. 5. Maar de wijngaardeniers vielen zijn knechten aan

en den één sloegen zij en den ander doodden zij en den derde steenigden ze. 6. Toen zond de heer nog andere knechten tot hen, nog meerdere dan de eerste maal, maar zij deden met hen evenzoo. 7. Daarna zond hij zijn eigen zoon tot hen, in zichzelf zeggende: „Misschien zullen zij mijn zoon ontzien.” 8. Toen zij hem zagen, spraken zij tot elkaar en zeiden: „Dit is de zoon, aan wien de erfenis toebehoort. Komt en laat ons hem doodden, dan zullen wij zijn erfenis hebben.” 9. Toen grepen zij hem en doodden hem en wierpen hem uit den wijngaard. 10. En als nu de heer komt, wat zal hij dan doen met die wijngaardeniers?” 11. En zij antwoordden: „Hij zal de boosdoeners op wreede wijze het leven doen verliezen en zijn wijngaard zal hij verhuren aan andere arbeiders, die hem zijn vruchten tijdig zullen opbrengen.” 12. Toen sprak Jesus nog verder en zei: „Laast gij nooit in de schriften het woord dat aldus luidt: „De steen, dien de steenhouwers afkeurden, is gelegd in den nokhoek als hoeksteen, dit is door God geschied en ook is dit wonderbaar in der menschen oogen? 13. Daarom zeg ik u dat het rijk der hemelen aan u zal ontnomen worden en zal gegeven worden aan hen die de werken doen die daartoe behooren. 14. En wie op dezen steen valt, hij zal te pletter vallen; en op wien hij valt, dien zal hij verpletteren. 15. En toen de prinsen van de Joodsche priesters en phariseeën zijn parabelen hoorden, begrepen zij, dat hij ze over hen zei en dat hij hen bedoelde. En daarom hadden zij hem graag gevangen genomen en vastgehouden. 16. Maar zij vreesden het gewone volk, want al het volk hield hem voor een profeet.

HOOFDSTUK 170.

OVER DE GELIJKENIS VAN DEN KONING, DIE VOOR ZIJN ZOON EEN BRUILOFT AANRICHTTE EN DIE VELEN UITNOODIGDE, DIE ZICH ALLEN VERONTSCHULDIGDEN. EN WAT DE KONING ZEI TOT HEN, DIE DAAR ZONDER BRUILOFTSKLEEREN GEKOMEN WAREN.

1. Daarna vertelde Jesus nog een andere gelijkenis en hij zei aldus: „Gelijk is het rijk der hemelen aan een heer, een koning, die voor zijn zoon een bruiloft aanrichtte en hij bereidde een grooten maaltijd en noodigde vele lieden. 2. En toen het liep tegen etenstijd, zond hij zijn knechten uit en ontbood hen, die genoodigd waren, om ter bruiloft te komen, want dat de maaltijd toebereid was. 3. En zij wilden niet komen, maar zij verontschuldigten zich allemaal. 4. De eerste zei: „Ik heb een landgoed gekocht, ik moet daar naar toe gaan en het landgoed bezien, ik vraag u, dat gij mij verontschuldigt.” 5. En de andere zei: „Ik heb vijf paar ossen gekocht, vijf span, en ik moet die ossen gaan probeeren, ik vraag u, dat gij mij verontschuldigt.” 6. En de derde zei: „Ik heb een vrouw tot mij genomen, daarom kan ik niet komen.” 7. En de knechten kwamen terug en zeiden dit aan hun heer. 8. Toen zond de heer andere knechten en zei hun: „Gaat en zegt tot de genoodigden, mijn spijzen

zijn bereid, mijn ossen en vogelen zijn geslacht en heel de maaltijd is gereed. Komt ter bruiloft." 9. En zij wilden niet komen. Maar de één ging naar zijn landgoed toe, en de ander op zijn handel uit en de overigen grepen zijn knechten en mishandelden hen en doodden hen. 10. Toen de koning dat bemerkte, werd hij zeer toornig en zond zijn krijgsvolk naar de stad waar de moordenaars woonden en hij liet hen doodden en hunne stad verbranden. 11. Toen sprak hij opnieuw tot zijn knechten: „De bruiloft is gereed, maar die genoodigd waren, waren niet waardig op mijn feest te komen. 12. Gaat nu dan naar de uithoeken der wegen en naar de straten in de dorpen en in de steden en doet allen die gij vindt, armen en zieken, blinden en kreupelen ter bruiloft komen." 13. Toen antwoordde hem één van zijn knechten: „Heer, zooals gij geboden hebt, zoo is gedaan en toch is uw huis nog niet vol.¹⁾ 14. Toen sprak de heer opnieuw tot den knecht: „Ga uit op de wegen en langs de hagen en wie gij vindt, dwing ze te komen, opdat mijn huis vol worde. Maar ik zeg u, dat niemand van de genoodigden van mijn spijzen zal proeven. 15. Toen gingen de knechten nog eenmaal op de wegen uit en verzamelden allen die ze vonden: zoowel kwaden als goeden, en deden ze binnenkomen en zoo werd de (zaal der) bruiloft vol. 16. Toen kwam de koning de zaal in en beschouwde hen die daar aten. 17. Toen zag hij daar een mensch die niet in het bruidskleed gekleed was, en hij sprak tot hem aldus: „Vriend, hoe zijt gij hier binnengekomen zonder bruidskleed?" 18. En deze antwoordde hem niet. 19. Toen sprak de koning tot zijn knechten: „Bindt hem handen en voeten, en werpt hem in de uiterste duisternis waar geschrei is en geknars van tanden. 20. Dit zeg ik omdat er velen zijn die genoodigd zijn en weinigen die zijn uitverkoren."

HOOFDSTUK 171.

WAT JESUS ANTWOORDEDE AAN DE LEERLINGEN DER PHARISEEËN EN AAN DE VOLGELINGEN VAN HERODES, TOEN ZIJ HEM VANGEN WILDEN IN ZIJN WOORDEN EN HEM VROEGEN: „IS HET ONS GEOORLOOFD CIJNS TE GEVEN AAN DEN KEIZER?"

1. Toen de phariseeën dat hoorden, kwamen zij te samen en zochten in hun vergadering naar een list, waarmede zij hem vangen konden in zijn woorden. 2. Toen zonden zij tot hem hun leerlingen met volgelingen van Herodes, die aldus spraken: „Meester, wij weten dat gij waarachtig zijt, en dat gij den weg van de geboden Gods in waarheid leert, en dat gij niemand spaart, want gij ziet niet naar den persoon van de menschen. 3. Zeg ons dan wat dunkt u? Is het ons geoorloofd cijns te betalen aan den keizer of niet? 4. En Jesus die hun boosheid zeer goed kende, antwoordde hun en sprak aldus: „Schijnheiligen,

¹⁾ In handschrift: volc (Inplaats van vol).

waarom beproeft gij mij? 5. Toont mij de munt waar men den cijns mee betaalt." 6. Toen toonden zij hem een penning. 7. En Jesus vroeg hun: „Van wien is dit inschrift en dit beeld?" 8. En zij antwoordden: „Van den keizer." 9. En hij sprak opnieuw tot hen en zei aldus: „Geef dan aan den keizer wat van den keizer is en aan God wat van God is." 10. Toen de Joden dat hoorden, stonden zij verbaasd en gingen weg zonder hem te hebben kunnen vangen.

HOOFDSTUK 172.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN DE SADDUCEEEN, DIE HEM VROEGEN OVER DE OPSTANDING EN DIE SPRAKEN OVER EEN VROUW DIE ZEVEN BROERS TOT MAN HAD GEHAD, VAN WIEN ZIJ ZOU ZIJN.

1. Op dien dag kwamen de Sadduceeën tot hem, die zeiden, dat er geen opstanding is, en zij vroegen hem en spraken aldus: „Meester, Mozes gebod in de wet, dat als er een man was, die zonder kinderen gestorven was, dat zijn broeder dan zijn vrouw tot zich moest nemen en kinderen winnen voor zijn broeder. 2. Nu gebeurde het bij ons, dat er zeven broeders waren en de eerste trouwde een vrouw en stierf zonder kind en hij liet zijn vrouw aan zijn broer na. En deze trouwde die vrouw en hij stierf ook zonder kinderen. 3. Toen nam de derde haar en daarna alle anderen, zoodat zij haar alle zeven gehad hebben en allen stierven zij zonder kinderen. 4. En ten laatste is ook de vrouw gestorven. 5. Zeg ons nu meester: van wien hunner zal die vrouw zijn in de algemeene opstanding, want allen hebben zij haar tot vrouw gehad?" 6. Toen antwoordde Jesus hun: „Gij dwaalt, want gij begrijpt de schriftuur niet, noch de macht Gods. 7. De mannen van deze wereld nemen vrouwen en sluiten huwelijken, maar zij, die waardig zullen zijn het leven van de andere wereld en de opstanding der zaligen, zij zullen geen vrouwen nemen noch bruiloft houden en noch zullen zij daarna ooit meer sterven. 8. Maar zij zullen zijn als de engelen Gods in den hemel en dan zullen zij ook zijn kinderen Gods, want zij zijn kinderen der opstanding. 9. Maar dat de dooden opstaan, dat kunt gij bewijzen uit de boeken van Mozes met het woord dat God sprak tot hem, toen hij dit zeide: „Ik ben de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jacob." 10. Hij is geen God der dooden maar der levenden, want zij leven hem allen. 11. En daarom dwaalt gij zeer." 12. Toen het gewone volk dat hoorde, stonden zij allen verbaasd over deze leer. 13. Toen antwoordden sommigen van de schriftgeleerden en zeiden: „Meester, gij hebt wèl gesproken."

HOOFDSTUK 173.

HOE DE PHARISEEËN IN GROOTEN GETALE TOT JESUS KWAMEN EN EEN HEM VROEG: „MEESTER, WELK IS HET GROOTSTE GEBOD IN DE WET?” EN HOE HIJ ANTWOORDDE EN EEN GELIJKENIS VERTELDE VAN DEN MENSCH, DIE GEWOND WERD TUSCHEN JERUSALEM EN JERICHO, DIEN EEN SAMARITAAN VERBOND EN HIELP.

1. Toen de phariseeën zagen, dat hij de Sadduceeën had doen zwijgen, kwamen zij in grooten getale tot hem. 2. En één van de schriftgeleerden, die leeraar der wet was, trad vooruit om hem te beproeven en hij sprak aldus: „Meester, welk is het grootste gebod in de wet?” 3. En Jesus antwoordde hem aldus: „Het eerste van alle geboden is dit: Hoor, Israël, uw Heer uw God is één God en hem zult gij beminnen uit geheel uw hart en met al uwer zielen kracht en met heel uw aandacht en uit al uw macht. 4. Dit is het eerste en het grootste gebod. 5. Het tweede gebod is gelijk aan dit: gij zult beminnen uw naasten gelijk u zelve. 6. Op deze twee geboden is gegrondvest heel de wet en de propheeten. 7. Toen antwoordde de leeraar en sprak aldus: „Waarlijk, meester, gij hebt goed gezegd dat er één God is en dat er geen andere God is en het is recht, dat men hem minne met geheel zijn hart en met geheel zijn verstand en met alle kracht der ziel en met alle macht. En den naaste beminnen gelijk zich zelf, dat is meer dan alle offeranden en alle sacrificiën.” 8. Toen Jesus hoorde, dat hij wijs geantwoord had, antwoordde hij hem ook en zei aldus: „Gij zijt niet ver van het rijk Gods, gij hebt wel geantwoord. 9. Doe dit, dan zult gij eeuwig leven.” 10. Toen wilde deze zichzelf verontschuldigen en sprak nog verder tot Jesus: „Zeg mij nu, wie is mijn naaste?” 11. En Jesus keek hem aan en antwoordde dit: „Eens ging een mensch van Jerusalem naar Jericho toe. 12. En onder weg overvielen hem moordenaars, die hem beroofden en die hem verwonden, zoodat zij hem voor dood lieten liggen. 13. Toen geschiedde het, dat een priester voorbij kwam langs dienzelfden weg gaande, en toen hij hem zag, ging hij voorbij. 14. En evenzoo deed een leviet, die daar langs kwam, hij ging ook voorbij. 15. Toen gebeurde het, dat een Samaritaan langs dienzelfden weg kwam en toen hij den ongelukkige zag, kreeg hij medelijden met hem en hij ging naar hem toe, waar hij lag en verbond hem zijn wonden en goot er olie en wijn in en daarna zette hij hem op zijn paard en bracht hem in een herberg en verzorgde hem. 16. Den anderen dag nam hij twee penningen en gaf ze aan den waard en zeide hem: „Verzorg dezen mensch goed, en al wat gij meer dan dit aan hem besteedt, dat zal ik u betalen als ik terugkom.” 17. Wat dunkt u, wie van de drie de naaste was voor hem die onder de moordenaars was geraakt?” 18. En hij antwoordde: „Hij, die zich over hem ontfermde.” 19. En Jesus sprak nog door tot hem: „Ga dan en doe ook alzoo.”

HOOFDSTUK 174.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN DE KNECHTEN DER PRINSEN EN PHARISEEËN, DIE ZIJ UITZONDEN OM HEM TE VANGEN, TOEN HIJ ZEI: „GIJ ZULT MIJ ZOEKEN EN GIJ ZULT MIJ NIET VINDEN.” EN HOE DE KNECHTEN EN DE WETGELEERDEN ONDER ELKAAR SPRAKEN.

1. In dien tijd kwam Jesus alle dagen in den tempel en leerde het volk. 2. En de prinsen van de Joodsche priesters en schriftgeleerden en de prinsen van het volk zochten alle dagen een gelegenheid om hem te doodden, maar zij konden er niet in slagen, want al het gewone volk hoorde gaarne zijn leer. 3. En de phariseeën hadden vernomen, dat heel de menigte om die reden morde tegen hen. 4. Op zekeren dag zonden de prinsen en de phariseeën hun knechten en hun boden uit om Jesus gevangen te nemen. 5. En toen deze kwamen, waar Jesus was, sprak hij hen toe en zei aldus: „Nog een weinig tijds moet ik bij u blijven en daarna zal ik gaan tot hem, die mij gezonden heeft. 6. Dan zult gij mij zoeken, en gij zult mij niet vinden, en waar ik zijn zal, daar zult gij niet kunnen komen.” 7. Toen spraken de Joden onder elkaar: „Waarheen zal deze gaan, waar wij hem niet zullen kunnen vinden? Zal hij onder de heidenen gaan en het heidensche volk onderrichten? 8. Wat bedoelt hij daarmee, dat hij zegt: gij zult mij zoeken en gij zult mij niet vinden en waar ik zal zijn, daar zult gij niet kunnen komen?” 9. Op dien dag, het was op den laatsten feestdag, stond Jesus op en riep en zei aldus: „Wie dorst heeft, kome tot mij en drinke. 10. Wie aan mij gelooft, zooals de schriftuur zegt, uit zijn lichaam zullen vloeien de vloedden van het levende water. 11. Dat zeide hij van den Heiligen Geest, dien zij ontvangen zouden, die aan hem zouden gelooven, want de Heilige Geest was toen nog niet gegeven, omdat Jesus toen nog niet opgevaren was in zijn glorie. 12. Toen sommigen van de boden de woorden hoorden, die Jesus sprak, spraken zij onder elkaar en zeiden aldus: „Waarlijk, dit is een profeet.” 13. En de anderen zeiden: „Dit is Christus.” 14. En weer anderen spraken daar tegen in aldus: „Zal Christus komen van Galilea? En zegt de schriftuur niet, dat Christus van het geslacht David komen zal, en uit Bethlehem, Davids stad?” 15. En aldus twistte het volk onder elkaar over hem. 16. En toen de boodschappers terug kwamen tot de prinsen en phariseeën, vroegen de heeren hun: „Waarom brengt gij hem niet met u mee?” 17. En de boodschappers antwoordden hun: „Zoo sprak nooit een mensch als deze mensch spreekt.” 18. Toen antwoordden de phariseeën hun en zeiden: „Zijt gij ook bedrogen?” 19. Maar dit volk dat de schriftuur van de wet niet begrijpt, dat is vervloekt.” 20. Toen sprak Nicodemus, hij die bij nacht tot Jesus¹⁾ was gekomen, één van de prinsen: „Pleegt

¹⁾ Handschr. L. heeft Jerusalem voor Jesus.

onze wet een mensch te veroordeelen, die het niet eerst door woorden of werken verdiend heeft?" 2. Toen antwoordden de anderen hem en spraken aldus: „Zijt gij ook een Galileeër? 22. Raadpleeg de schriftuur en zie dat geen profeet van Galilea komen kan." 23. En toen dat gesproken was, gingen zij allen uit elkander en ieder ging naar zijn huis.

HOOFDSTUK 175.

WAT JESUS ANTWOORDEDE AAN DE PHARISEEEN, TOEN HIJ HUN HAD GEVRAAGD: „WAT DUNKT U VAN CHRISTUS, WIENS ZOON IS HIJ?" EN ZIJ ANTWOORDEN: „VAN DAVID."

1. Op zekeren dag stonden de phariseeën rond Jesus bijeen en Jesus vroeg hun en sprak aldus: „Wat dunkt u van Christus, wiens zoon hij is?" 2. En zij antwoordden: „Van David." 3. Toen vroeg Jesus hen nog verder: „Hoe komt het dan, dat David hem in den psalm „Heer" noemt, waar hij aldus spreekt: „Dat zei de vader tot mijn heer, kom en zit aan mijn rechterzijde tot den tijd, dat ik uwe vijanden zal leggen tot een voetbank onder uwe voeten?" 4. En als David hem nu in den geest heer noemt, hoe kan hij dan zijn zoon zijn?" 5. En niemand van hen allen kon hem iets tot antwoord geven. 6. En van dat uur af durfde niemand hunner hem meer ondervragen.

HOOFDSTUK 176.

OVER HET ANTWOORD VAN JESUS TOEN HIJ ZEI: „IK BEN HET LICHT DER WERELD, EN GIJ KENT MIJ NIET, NOCH MIJN VADER KENT GIJ, EN IK BEN HET BEGIN DIE SPREEK TOT U EN WANNEER GIJ DEN MENSCHENZOON ZULT VERHEVEN HEBBEN VAN DE AARDE, DAN ZULT GIJ WETEN WIE IK BEN."

1. Op zekeren dag zat Jesus het volk te leeren en sprak aldus: „Ik ben het licht van de wereld; wie mij volgt, wandelt niet in de duisternissen, maar zal hebben het licht des levens. 2. Toen de phariseeën dat hoorden, antwoordden zij hem aldus: „Gij getuigt van uzelf, uw getuigenis is niet waar. 3. En Jesus antwoordde hun aldus: „Ook al getuig ik van mij zelf, toch is mijn getuigenis waar; want ik weet van waar ik gekomen ben en waarheen ik gaan zal, maar gij weet niet van waar ik gekomen ben, noch waarheen ik gaan zal. 4. Gij oordeelt naar het vleesch en ik oordeel nog niemand. 5. En al zou ik oordeelen, mijn oordeel is rechtvaardig, want ik ben niet alleen, maar wij zijn samen: ik en de Vader, die mij gezonden heeft. En in uw wet is geschreven, dat de getuigenis van twee menschen waar is. 6. Ik ben het die getuig van mij zelven en de Vader die mij gezonden heeft getuigt ook van mij. 7. Toen vroegen de

Joden hem: „Waar is dan uw vader?” 8. En Jesus antwoordde hen: „Noch mij kent gij, noch mijn Vader. Kendet gij mij, dan zoudt gij ook misschien mijn Vader kennen. 9. Ik zal heengaan en gij zult mij zoeken. Maar gij zult sterven in uwe zonden. 10. Waar ik heen ga, daar kunt gij niet komen. 11. Toen spraken de Joden onder elkaar: „Zal hij dan zichzelf dooden? Want hij zegt, waar ik heenga daar kunt gij niet komen.” 12. Toen sprak Jesus nog door en zei: „Gij zijt van deze wereld, maar ik ben van deze wereld niet. 11. Daarom zei ik u, dat gij sterven zult in uwe zonden, want als gij niet aan mij gelooft, zult gij in uwe zonden sterven.” 15. Toen vroegen de Joden hem: „Wie zijt gij dan?” 16. En Jesus antwoordde hen wederom: „Ik ben het begin die spreek tot u. 17. Ik heb veel van u te zeggen en te oordeelen. 18. Maar hij, die mij gezonden heeft, is waarachtig en wat ik van hem gehoord heb, dat zeg ik in de wereld. 19. Maar zij verstonden niet, dat hij zei, dat God zijn Vader was. 20. Toen sprak hij nog verder en zei aldus: „Als gij den Zoon des menschen van de aarde verheven zult hebben, dan zult gij weten wie ik ben; want uit mij zelve doe ik niets, maar zooals de Vader mij geleerd heeft, zoo spreek ik. 21. En hij die mij gezonden heeft, is met mij en hij heeft mij niet alleen gelaten, want wat hem behaaglijk is, doe ik altoos.” 22. Toen Jesus deze woorden gesproken had, begonnen velen van hen, die die woorden gehoord hadden, aan hem te gelooven.

HOOFDSTUK 177.

OVER JESUS' LEER TOEN HIJ ZEI: „WILT GIJ MIJN LEER ONDERHOUDEN, DAN ZULT GIJ WAARLIJK MIJNE LEERLINGEN ZIJN.”

1. Toen sprak Jesus nog tot de Joden en zei aldus: „Wilt gij mijn leer onderhouden, dan zult gij waarlijk mijne leerlingen zijn en dan zult gij de waarheid kennen en de waarheid zal u vrij maken.” 2. Toen antwoordden de Joden hem: „Wij zijn van het geslacht van Abraham en wij hebben nooit iemand gediend. Wat bedoelt gij daarmee, dat gij zegt, gij zult vrij zijn?” 3. En Jesus antwoordde hun aldus: „Voorwaar ik zeg u, al wie zonde doet is knecht der zonde. 4. Maar de knecht blijft niet altijd met den heer in zijn huis wonen, dat doet de zoon wel: die blijft altijd met den vader wonen. 5. Indien de zoon u dan vrij maakt, dan zult gij waarlijk vrij zijn. 6. Ik weet wel, dat gij kinderen van Abraham zijt, maar gij zoekt een aanleiding om mij te dooden, want mijn woorden vallen niet in uw hart. 7. Ik spreek over datgene wat ik bij mijn Vader gezien heb en gij werkt naar datgene wat gij bij uw vader gezien hebt.” 8. Toen antwoordden de Joden hem: „Onze vader is Abraham.” 9. En Jesus antwoordde hun en zei aldus: „Wanneer gij kinderen van Abraham zijt, volbrengt dan de werken van Abraham. 10. Maar nu zoekt gij een gelegenheid om mij te dooden, die u altijd de waarheid gezegd heb, die ik van God heb gehoord. 11.

Dat heeft Abraham niet gedaan, maar gij doet de werken van uw vader." 12. Toen spraken de Joden nog tot Jesus en zeiden aldus: „Wij zijn niet uit onkuischheid geboren, wij hebben God tot vader." 13. En Jesus antwoordde hun aldus: „Was God uw vader, dan zoudt gij mij liefhebben, want van God ben ik gekomen. 14. Ik ben niet gekomen uit mijzelf, maar hij heeft mij gezonden. 15. Waarom ontvangt gij dan mijn woorden niet? Omdat ze u zwaar zijn te hooren. 16. Gij zijt uit den duivel, die uw vader is, en naar zijn wil werkt gij de werken, die gij doet. 17. Hij was een moordenaar van den vroegsten tijd af en hij bleef niet staande in de waarheid. Want geen waarheid is in hem. 18. Als hij een leugen zegt, dan zegt hij hem uit zichzelf, want hij is een leugenaar en vader der leugens. 9. Maar mij gelooft gij niet, omdat ik u de waarheid zeg."

HOOFDSTUK 178.

OVER JESUS' LEER TOEN HIJ ZEI: „WIE ONDER U ALLEN IS ER, DIE MIJ BESCHULDIGEN ZAL VAN ZONDEN?"

1. „Wie is er onder u allen, die mij beschuldigen kan van zonden? 2. En wanneer ik u de waarheid zeg, waarom gelooft gij mij niet? 3. Wie uit God is, die hoort de woorden Gods, maar daarom hoort gij ze niet, omdat gij niet uit God zijt." 4. Toen antwoordden de Joden en zeiden aldus: „Spreken wij niet de waarheid, als wij zeggen, dat gij een Samaritaan zijt en den duivel in hebt?" 5. En Jesus antwoordde hun aldus: „Ik heb den duivel niet in, maar ik eer mijn Vader en gij hebt mij smaad aangedaan. 6. Ik zoek mijn glorie niet, maar er is een ander, die haar zoekt en die daarover oordeelen zal. 7. Toch zeg ik u, voorwaar, hij die mijne woorden onderhoudt, hij zal den dood nooit smaken." 8. Toen de Joden dat hoorden, spraken zij aldus: „Nu zien wij heel duidelijk, dat gij den duivel in hebt. 9. Abraham is dood en de profeten, en gij zegt, wie mijn woorden onderhoudt, hij zal den dood niet smaken. 10. Zijt gij dan meer dan onze vader Abraham was, die dood is en de profeten die dood zijn? 11. Wien maakt gij van u zelve?" 12. En Jesus antwoordde hun opnieuw: „Wil ik mij zelf eeren, dan is mijn eer in het geheel niets waard. 13. Maar de vader is het, die mij eert, dien gij zegt, dat uw God is, maar gij kent hem niet; ik ken hem. En zei ik, dat ik hem niet kende, dan was ik een leugenaar gelijk gij leugenaars zijt. 14. Maar ik ken hem en aan zijne uitspraak houd ik mij. 15. Abraham uw vader begeerde mijn dag te zien en hij zag hem en hij werd er gelukkig van. 16. Toen spraken de Joden en zeiden: „Gij zijt nog geen vijftig jaar en gij hebt Abraham gezien?" 17. En Jesus antwoordde hun aldus: „Voorwaar ik zeg u, eer Abraham was, was ik." 8. Toen namen de Joden steenen op om hem te steenigen, maar Jesus ontkwam hun en verborg zich en ging den tempel uit.

HOOFDSTUK 179.

OVER DEN MENSCH, DIE BLIND GEBOREN WAS, DIEN HIJ ZAG, TERWIJL HIJ VOORBIJGING EN DIEN HIJ GENAS.

1. Waar Jesus toen langs ging, zag hij een mensch, die blind geboren was. 2. Toen vroegen zijn leerlingen hem en spraken aldus: „Meester, waaraan verdiende het deze mensch of zijn ouders, dat hij blind geboren moest worden?” 3. En Jesus antwoordde hun aldus: „Noch deze verdiende het, noch zijn ouders, maar daarom geschiedde het alzoo, omdat de werken Gods aan hem openbaar moesten worden. 4. Ik behoor te werken de werken van dengene, die mij gezond heeft zoolang als het dag is. 5. De nacht zal komen, dat niemand zal kunnen werken. Zoolang als ik in de wereld ben, ben ik het licht der wereld.” 6. Toen hij dit gesproken had, spuwde hij op de aarde en maakte slijk van zijn speeksel en van de aarde, en het slijk streek hij op 's mans oogen en hij sprak aldus: „Ga en wascht dit af in den stroom, die uit de bron komt, die Siloë heet.” 7. En hij deed alzoo en waschte zijn oogen en kwam ziende terug. 8. En toen zijn burenen en zij, die hem van te voren hadden gekend, hem ziende zagen terugkomen, spraken zij onder elkaar en zeiden aldus: „Is deze niet degene, die blind hier neerzat en aalmoezen aan de menschen vroeg?” 9. En de ééne zei, dat hij het was, en de andere zei, dat hij het niet was, maar dat hij op hem leek. Hij zei echter, dat hij het zelf was. 10. Toen vroegen zij hem en spraken aldus: „Hoe werden u uwe oogen geopend?” 11. En hij antwoordde: „De mensch, die Jesus heet, maakte slijk van zijn speeksel en streek het op mijn oogen en zei tot mij: „Ga naar de beek van Siloë en wasch dit af,” en ik ging en waschte het af en terstond werd ik ziende.” 12. Toen vroegen de lieden aan hem, die ziende was geworden: „Waar is hij dan?” 13. En de ander antwoordde: „Ik weet niet, waar hij is.” 14. Toen namen zij hem mee, die blind was geweest (en) leidden hem naar de phariseeën, want het was op een Zaterdag, dat Jesus het slijk gemaakt had en de oogen van dien mensch had geopend. 15. Toen vroegen hem ook de phariseeën, hoe hij ziende was geworden. 16. En de man antwoordde hun opnieuw: „Hij, die Jesus heet, legde slijk op mijn oogen en beval mij het af te wasschen en ik waschte het af en werd ziende.” 17. Toen spraken sommigen van de phariseeën: „Deze mensch is niet uit God, omdat hij de Sabbathviering niet onderhoudt.” 18. En sommigen antwoordden aldus: „Hoe kan een zondaar zulke werken verrichten?” 19. En zoo twisten zij onder elkander. 20. Toen vroegen zij nog aan den blinde en spraken aldus: „Wat zegt gij van hem, die u uwe oogen heeft geopend?” 21. En deze antwoordde: „Het is een profeet.” 22. Toen wilden de Joden het van hem niet gelooven, dat hij blind was geweest, tot het oogenblik, dat zij zijn vader en zijn moeder ontboden en zij het hun vroegen

en aldus spraken: „Is dit uw zoon, waar gij van zegt, dat hij blind geboren werd? Hoe is hij nu dan ziende geworden.” 23. En zij antwoordden aldus: „Wij weten wel, dat dit onze zoon is en dat hij blind geboren werd, maar hoe hij nu ziende geworden is en wie hem zijn oogen heeft geopend, weten wij niet, vraagt het hem zelf, hij is tot de jaren gekomen, laat hij spreken voor zichzelf.” 24. Dit zeiden zij, omdat zij de Joden vreesden, want de Joden hadden afgesproken, dat, al wie beleed, dat hij (de) Christus was, uit de synagoge verbannen zou worden. 25. Daarom zei de moeder en de vader van hem, die ziende geworden was: „Hij is gekomen tot de jaren, laat hij spreken voor zichzelf.” 26. Toen lieten zij hem, die blind was geweest, opnieuw voor zich komen en zeiden aldus: „Eere aan God, wij weten zeker, dat deze mensch een zondaar is. 27. En de man antwoordde aldus: „Ik weet niet of hij een zondaar is, maar één ding weet ik, dat ik blind was en dat ik nu zie.” 28. Toen vroegen hem de Joden nog: „Wat heeft hij u gedaan? Hoe heeft hij uw oogen geopend?” 29. En de man antwoordde hen opnieuw aldus: „Ik heb het u gezegd en gij hebt het gehoord, waartoe verlangt gij het nog eens te hooren? 30. Wilt gij ook zijn leerlingen worden?” 31. Toen vervloekten zij hem en spraken aldus: „Gij zijt zijn leerling, wij zijn Mozes' leerlingen, wij weten, dat God sprak tot Mozes, maar van dezen kennen wij niets, noch weten wij, wie hij is.” 32. En hij antwoordde hun weder aldus: „Dat is toch wonderlijk van u, dat gij niet weet, wie hij is, die aldus mijn oogen heeft geopend. 33. Wij weten, dat God de zondaars niet verhoort, maar hem, die God dient en zijn wil doet, hem verhoort hij. 34. Nooit werd het gehoord, dat iemand de oogen van één, die blind geboren was, opende. 35. Als hij niet van God kwam, kon hij zulke werken niet doen.” 36. Toen spraken de Joden en zeiden aldus: „Gij zijt geheel en al in zonden geboren en gij wilt ons leeren.” 37. Toen verdreven zij hem en wierpen hem uit de synagoge. 38. Toen Jesus zag, dat zij hem uit de synagoge hadden geworpen, kwam hij tot hem en zei aldus: „Geloofst gij aan den Zoon Gods?” 39. En hij antwoordde: „Wie is, heer, de Zoon Gods, waar ik aan gelooven moet?” 40. En Jesus zeide: „Gij hebt hem gezien en die tot u spreekt, hij is het.” 41. En hij antwoordde: „Heer, ik geloof aan u. 42. En met dit woord viel hij neder en aanbad hem op zijn knieën.

HOOFDSTUK 180.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEIDE: „WIE NIET INGAAT DOOR DE DEUR
IN DE SCHAAPSKOOI, MAAR ER BEZIJDEN OVERKLIMT, DAT IS
EEN DIEF EN EEN ROOVER; EN IK BEN DE DEUR.”

1. Toen sprak Jesus nog tot hem en zei aldus: „Ten oordeel ben ik gekomen in de wereld, opdat zij, die niet zien, ziende worden, en zij die zien, blind worden. 2. Toen sommige van de phariseeën, die daar waren dat hoorden,

antwoordden zij aldus: „Zijn wij dan ook blind?” 3. En Jesus sprak er op door en zei: „Waart gij blind dan waart gij zonder zonde, maar daar gij zegt, dat gij ziet, blijven uwe zonden in u. 4. Voorwaar ik zeg u: Wie niet ingaat door de deur in de schaapskooi, maar er bezijden overklimt, dat is een dief en een roover, maar wie de deur ingaat, dat is de herder, die de schapen hoedt. 5. Voor dezen opent de deurwachter de deur en de schapen verstaan zijn stem. 6. En zijn schapen noemt hij bij den naam, en hij leidt ze naar buiten en wanneer hij ze buiten heeft gebracht, dan gaat hij voor hen uit en de schapen volgen hem, want zij kennen zijne stem. 7. Maar den vreemde volgen zij niet, maar zij vluchten van hem, want de stemmen van vreemden kennen zij niet.” 8. Deze gelijkenis zeide Jesus hun, maar zij begrepen niet, wat zij beduidde. 9. Daarom sprak Jesus nog door en zei aldus: „Voorwaar ik zeg u: ik ben de deur van de kooi. 10. Allen, die tot nu toe gekomen zijn, dat waren dieven en roovers, maar de schapen hebben niet naar hen geluisterd. 11. Ik ben de deur, al wie door mij ingaat, hij zal behouden blijven, en hij zal in- en uitgaan, en zal de weide vinden. 12. De dief komt alleen om te stelen en om te doden en te vernietigen. Maar ik ben gekomen om hun het leven te geven en te vermeerderen.”

HOOFDSTUK 181.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „IK BEN EEN GOEDE HERDER. DE GOEDE HERDER GEEFT ZIJN LEVEN VOOR ZIJN SCHAPEN.”

1. „Ik ben een goede herder. 2. De goede herder geeft zijn leven voor zijn schapen. 3. Maar de gehuurde knecht en hij, die geen herder is en wien de schapen niet toebehooren, wanneer hij den wolf ziet komen, dan vlucht hij en laat de schapen in den steek, en dan grijpt de wolf de schapen en drijft ze uiteen. 4. Maar de gehuurde knecht vlucht, omdat hij gehurd is en omdat de schapen hem niet aangaan. 5. Ik ben de goede herder en ik ken mijn schapen en mijn schapen kennen mij, zooals de Vader mij kent. 6. En ik ken den Vader en mijn leven geef ik voor mijn schapen. 7. Ook heb ik nog andere schapen, die niet van deze kooi zijn en die moet ik met dezen bij één brengen en dan zal van beiden één kooi worden en één herder zal ze hoeden. 8. Daarom bemint mij de Vader, omdat ik mijn leven geef voor mijn schapen. 9. Ik zal het afgeven en ik zal het weer terug nemen. 10. Niemand zal het mij ontnemen, maar uit mij zelf zal ik het afgeven. 11. Ik heb de macht om het af te geven en ik heb de macht om het weer terug te nemen. 12. Deze opdracht heb ik ontvangen van mijn Vader.” 12. Toen Jesus deze woorden gesproken had, ontstond opnieuw een twist onder de Joden om deze woorden, want velen zeiden: „Hij heeft den duivel in en hij raast, wat lust het u zijn woorden te hooren?” 14. En de anderen antwoordden: „Deze woorden zijn niet van één, die den duivel in heeft. Heeft de duivel macht om de oogen der blinden te openen?”

HOOFDSTUK 182.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN DE JODEN TE JERUSALEM OP HET FEEST, DAT „ENCENIA” (HET FEEST VAN TEMPELWIJDING) HEET, TOEN HIJ WANDELDE IN DEN TEMPEL IN DEN VOORHOF VAN SALOMON, TOEN ZIJ HEM VROEGEN: „HOE LANG ZULT GIJ ONZE ZIELEN IN SPANNING HOUDEN? ZIJT GIJ CHRISTUS, ZEG HET ONS DAN OPENLIJK?” EN TOEN ZIJ HEM WILDEN STEENIGEN.

1. Op zekeren dag was er een feest te Jerusalem, dat de Joden „Encenia” (het feest van Tempelwijding) noemen en het was in den winter. 2. En Jesus wandelde in den tempel in den voorhof van Salomon. 3. Aldaar omringden de Joden hem en spraken aldus: „Hoe lang zult gij onze zielen in spanning houden? 4. Wanneer gij Christus zijt, zeg het ons dan openlijk.” 5. En Jesus antwoordde hun aldus: „Ik zeg het u, maar gij gelooft mij niet. 6. De werken, die ik werk in mijns Vaders naam, die getuigen van mij. Maar gij gelooft het niet, omdat gij niet van mijn schapen zijt. 7. Mijn schapen luisteren naar mijn stem en ik ken ze en ze volgen mij en ik zal hun het eeuwige leven geven en ze kunnen nooit meer verloren gaan, want niemand kan ze rooven uit mijn handen. 8. Wat de Vader mij heeft gegeven, dat is meer dan alle dingen en dat kan niemand rooven uit mijns Vaders handen. 9. Ik en de Vader zijn geheel één.” 10. Toen de Joden deze woorden hoorden, namen zij steenen op en wilden hem steenigen. 11. Toen sprak Jesus tot hen en zei aldus: „Allerlei goede werken heb ik u getoond van mijns Vaders wege. Om welk van al die werken wilt gij mij steenigen?” 12. En de Joden antwoordden hem aldus: „Om geen goed werk steenigen wij u, maar om de godslastering, die gij spreekt, en omdat gij, die een mensch zijt, van u zelf een god maakt.” 13. Toen sprak Jesus nog verder en zei aldus: „Staat er niet geschreven in uw wet dit woord: „Want ik zei, dat gij goden zijt en kinderen van den Allerhoogste.” 14. En wanneer de schriftuur, die niet falen kan hen goden noemt, tot wie het woord Gods gekomen is, waarom klaagt gij mij dan aan, mij dien de Vader geheiligd en in de wereld gezonden heeft, dat ik godslastering spreek, omdat ik zeg, dat ik de Zoon Gods ben? 15. Verricht ik niet de werken mijns Vaders, gelooft mij dan niet. 16. Maar volbreng ik zijn werken, ook al zoudt gij mij niet gelooven, gelooft dan toch aan die werken, daaruit kunt gij des te beter kennen en gelooven, dat in mij de Vader is en ik in den Vader ben. 17. Toen dit gesproken was, hadden de Joden hem graag gevangen genomen, maar hij ontkwam hun en ging terug over de Jordaan naar de plaats, waar Jan Baptist vroeger placht te doopen en daar bleef hij een tijd. 18. Aldaar kwamen vele lieden tot hem en

spraken onder elkaar over Jan Baptist en over hem en zeiden aldus: „Jan Baptist heeft nooit een wonderwerk verricht. 19. En alles wat Jan Baptist van hem getuigd heeft, dat was waar.” 20. En hierdoor zagen zij in, dat Jesus grooter was dan Jan Baptist en daarom geloofden er velen aan hem.

HOOFDSTUK 183.

HOE JESUS, LAZARUS VAN BETHANIE, DIE VIER DAGEN IN HET GRAF HAD GELEGEN, DEN BROEDER VAN MARTHA EN MARIA, OP DEED STAAN VAN DEN DOOD.

1. In dien tijd, dat Jesus daar verbleef, werd Lazarus ziek uit Bethanië, het vlek van Maria en Martha, die zijn zusters waren. 2. Dit was dezelfde Maria, die Jesus vroeger met balsem had gezalfd en zijn voeten met haar haren had gedroogd. 3. Haar broeder nu was deze Lazarus, die daar ziek lag. 4. Zij nu zonden iemand tot Jesus en lieten hem deze boodschap brengen: „Heer, uw vriend Lazarus is ziek.” 5. Toen Jesus deze boodschap hoorde, antwoordde hij aldus: „Dit is geen doodelijke ziekte, maar zij is gegeven tot glorie Gods en opdat de Zoon Gods daardoor verheerlijkt worde.” 6. En toen Jesus, die Maria, Martha en Lazarus beminde, van die ziekte had vernomen, bleef hij aldaar nog twee dagen nadat de boodschap tot hem gekomen was. 7. Daarna sprak hij tot zijn leerlingen: „Laten wij terug gaan naar het land van Judea. 8. En zijn leerlingen antwoordden hem: „Meester, het is nog niet lang geleden, dat de Joden u wilden steenigen en gij wilt nu weer daarheen gaan?” 9. En Jesus antwoordde hun: „Zijn er geen twaalf uren in den dag? 10. Wie bij dag wandelt, hij verdwaalt niet, want hij wandelt bij het licht, dat hij ziet; maar wie wandelt bij nacht, hij verdwaalt, want hij heeft geen licht.” 11. Toen hij dit gezegd had, zei hij hun nog: „Lazarus onze vriend slaapt en ik zal hem gaan wekken uit zijn slaap.” 12. Toen spraken zijn leerlingen tot hem en zeiden: „Heer, slaapt hij, dan zal hij wel genezen.” 13. Maar Jesus bedoelde dit van zijn dood en zij meenden, dat hij van den gewonen slaap gesproken had. 14. Toen zei Jesus hun duidelijk: „Lazarus is dood en dat is mij lief om uwentwille, opdat gij des te beter gelooven zult, omdat ik er niet bij ben geweest.” 15. Toen sprak Thomas, ook Didimus genaamd, tot de anderen zijner gezellen: „Laten wij gaan en sterven met hem.” 16. Toen ging Jesus naar Bethanië heen, en vond Lazarus dood; en het was reeds de vierde dag, dat hij in zijn graf gelegd was. 17. En Bethanië lag bij Jerusalem op een kwart mijl afstand. 18. Aldaar waren velen van het Joodsche volk naar Maria en Martha gekomen om haar met den dood van hun broeder te troosten. 19. Toen nu Martha hoorde, dat Jesus gekomen was, ging zij hem tegemoet, en Maria bleef thuis zitten. 20. Toen sprak Martha tot Jesus: „Heer, waart gij hier geweest, dan was mijn broeder niet

gestorven, maar ook nu nog weet ik zeker, dat God u geven zal al wat gij hem vraagt. 21. Toen sprak Jesus en zei aldus: „Uw broeder zal weer opstaan.” 22. En Martha antwoordde hem en zei: „Ik weet wel, dat hij opstaan zal in de opstanding ten jongsten dage.” 23. Toen zei Jesus nog: „Ik ben de opstanding en het leven. 24. Wie aan mij gelooft, al was hij dood, hij zou levend worden, en allen, die leven en aan mij gelooven, die sterven nimmer meer, gelooft gij dit?” 25. En zij antwoordde: „Ja heer, ik geloof, dat gij Christus zijt, de Zoon Gods, die in deze wereld gekomen zijt.” 26. En toen Martha dit had gesproken, ging zij heimelijk naar haar zuster Maria en sprak aldus: „De meester is hier en vraagt naar u.” 27. Toen Maria dat hoorde, stond zij haastig op en ging naar hem toe, want Jesus was tot dusverre niet in het vlek gekomen, maar hij was nog op de plaats waar Martha hem was tegemoet gegaan. 28. En toen de Joden, die bij haar waren om haar te troosten, zagen, dat zij haastig opstond en weg ging, volgden zij haar en spraken onder elkaar aldus: „Zij gaat naar het graf toe om daar haar smart te vernieuwen.” 29. En toen Maria kwam, waar Jesus was, en zij hem zag, viel zij aan zijn voeten en sprak aldus: „Heer, waart gij hier geweest, dan zou mijn broeder niet dood zijn.” 30. En toen Jesus Maria weenen zag en de Joden, die met haar kwamen, zuchtte hij en werd ontroerd en zei aldus: „Waar hebt gij hem gelegd?” 31. En zij zeiden: „Heer, kom en zie hem.” 32. Toen weende ook Jesus. 33. Nu de Joden dat zagen, spraken zij onder elkaar en zeiden: „Ziet hoe hij hem liefhad.” 34. En de anderen spraken aldus: „Kon deze, die de oogen van den blinde opende, ook niet maken, dat deze niet gestorven ware?” 35. En Jesus zuchtte nog eenmaal en zoo kwam hij tot het graf, en het graf was een put en op dien put was een steen gelegd. 36. Toen sprak Jesus: „Doet den steen er af.” 37. En Martha, zijne zuster antwoordde aldus: „Heer, het lichaam is reeds in ontbinding, want hij heeft vier dagen in het graf gelegen.” 38. Toen sprak Jesus door tot Martha: „Heb ik u niet gezegd: gelooft gij, dat gij zoudt zien de glorie Gods?” 39. En tegelijk wentelden zij den steen af. 40. Toen hief Jesus zijn oogen hemelwaarts en sprak aldus: „Vader, ik dank u, omdat gij mijn bede gehoord hebt. 41. Ik weet wel, dat gij mij altijd hoort, maar, dit zeg ik terwille van het volk, dat hier rondom staat, opdat zij te eer mogen gelooven, dat gij mij gezonden hebt. 42. Toen Jesus dat gesproken had, riep hij met luider stem: „Lazarus, kom naar buiten.” 43. Toen kwam hij, die dood geweest was, terstond uit het graf, omwonden met windeldoeken aan handen en aan voeten en ook was zijn aangezicht omwonden met een linnen kleed. 44. Toen sprak Jesus: „Maakt hem los en laat hem gaan.” 45. Toen velen van de Joden, die naar Maria en Martha gekomen waren, dit zagen, geloofden zij aan hem. 46. En sommigen gingen naar de phariseeën en vertelden hun het wonderwerk, dat Jesus had gewrocht.

HOOFDSTUK 184.

HOE DE JOODSCHE OPPERPRIESTERS EN PHARISEEËN RAAD HIELDEN EN ZEIDEN: „WAT MOETEN WIJ DOEN? WANT DEZE MENSCH WERKT VELE WONDERWERKEN.” EN HOE CAIPHAS PROFETEERDE ,DAT JEZUS STERVEN MOEST TOT VERLOSSING VAN HET VOLK.

1. Toen kwamen de opperpriesters van de Joodsche wet en de phariseeën in raadsvergadering te zamen en spraken aldus: „Wat zullen wij doen? Want deze mensch werkt vele wonderwerken. 2. Laten wij hem alzoo begaan, dan zal al het volk aan hem gelooven, dan zullen de Romeinen komen en ons ontnemen onze stad en ons volk.” 3. Toen sprak één van hen, die Caiphas heette en die dat jaar hoogepriester was, aldus: „Gij weet niet en gij bedenkt niet, dat het u nuttig is, dat één mensch sterve voor heel het volk, opdat niet al het volk der wereld verloren ga.” 4. Dit sprak hij niet uit zichzelf, maar omdat hij hoogepriester was voor dit jaar, zoo profeteerde hij, dat Jesus moest sterven tot verlossing van de heele wereld en om de kinderen Gods, die van één gescheiden waren, weer te zamen te brengen. 5. Van dien dag af aan bleven zij eendrachtig besloten, dat zij hem dooden zouden. 6. En Jesus kwam niet meer in 't openbaar onder de Joden, maar hij ging naar het landschap, dat ligt bij de woestijn en hij kwam in een stad, die Ephrem heet en daar bleef hij met zijn leerlingen.

HOOFDSTUK 185.

HOE DE JODEN, TOEN HET PAASCHFEEST NABIJ KWAM, JESUS ZOCHTEN TE DOODEN EN OVER EEN STAD IN SAMARIA, DIE AAN JESUS GEEN ONDERDAK WILDE GEVEN. EN WAT HIJ ANTWOORDDE AAN ZIJN LEERLINGEN, DIE DE STAD DOOR HET HEMELSCH VUUR WILDEN DOEN VERBRANDEN.

1. In dien tijd was het Paaschfeest der Joden naderende en velen van het Joodsche volk gingen naar Jerusalem heen voor het Paaschfeest om zich te zuiveren van hun zonden. 2. Toen zochten de Joden Jesus en spraken onder elkaar, waar zij stonden in den tempel en zeiden aldus: „Waarom denkt gij dat hij niet op het feest komt?” 3. En ook hadden de opperpriesters en de phariseeën geboden, dat ieder, die wist waar hij was, hem zou vasthouden en gevangen nemen. 4. In die dagen was de tijd van zijn lijden nabij en daarom besloot Jesus met vasten wil naar Jerusalem toe te gaan. 5. Toen zond hij boden voor hem uit en de boden kwamen in één der steden van het Samaritaansche

land om zijn onderkomen voor hem gereed te maken en zij wilden hem niet in hun stad ontvangen, omdat hij er uitzag als iemand, die naar Jerusalem ging. 6. Toen zijn leerlingen Jacobus en Johannes dat zagen, spraken zij aldus: „Heer, wilt gij, dat wij zeggen, dat het vuur van den hemel neder kome en hen verbrande?” 7. En Jesus keerde zich naar hen toe en verweet hun dit en zei aldus: „Gij weet niet met wiens geest gij geteekend zijt. 8. De Menschenzoon is niet gekomen om de zielen te verliezen, maar om ze te behouden.” Toen gingen zij en namen hun intrek in een ander dorp.

HOOFDSTUK 186.

HOE MARIA MAGDALENA TE BETHANIË IN HET HUIS VAN SIMON DEN
MELAATSCHEN, ZES DAGEN VOOR PASCHEN, JESUS MET BALSEM
ZALFDE EN ZIJN VOETEN MET HAAR TRANEN WASCHTE EN
MET HAAR HAREN AFDROOGDE EN HOE JESUS DAAR
ANTWOORDDE AAN SIMON EN AAN DE ANDEREN,
DIE VERONTWAARDIGD WAREN EN HOE HIJ EEN
GELIJKENIS AANHAALDE VAN TWEE SCHULDE-
NAARS, DIE EEN WOEKERAAR HAD.

1. Daarna kwam Jesus te Bethanië, waar hij Lazarus, die dood was geweest, van den dood had doen opstaan, en het was zes dagen voor Paschen, toen Jesus daar kwam. 2. En toen Jesus daar was in het huis van een man, die Simon de melaatsche heette, zag het Joodsche volk, dat Jesus daar was. En velen van het volk kwamen daar heen niet alleen om Jesus, maar ook om Lazarus te zien, dien hij van den dood had doen opstaan. 3. Toen kwamen de prinsen overeen, dat zij ook Lazarus zouden dooden, want door zijn opstanding bekeerden zich velen van het Joodsche volk tot Jesus en geloofden aan hem. 4. Aidaar bereidden zij voor hem een avondmaal, en Martha bediende daar, en Lazarus was één van degenen, die daar aten. 5. En Maria, die een flesch vol balsem had, uit nardus bereid, die zeer kostbaar was, brak de flesch en goot den balsem op het hoofd van Jesus, terwijl hij daar zat, en zij bestreek zijn voeten er mee, en bevochtige ze met haar tranen en droogde ze met haar haren, en zoo werd het geheele huis met den heerlijken reuk van den balsem vervuld. 6. Toen sprak één van zijn leerlingen — het was Judas Iscariot die hem verried:—: „Waarom heeft men dien balsem niet verkocht voor driehonderd penningen en het geld niet aan de armen gegeven” 7. Dat zei hij niet, omdat de zorg voor de armen op hem rustte, maar omdat hij een dief was en het geld in zijn bezit had; en wat tot de gemeenschappelijke beurs behoorde, dat placht hij te stelen. 8. Sommigen waren daar ook, die er verontwaardigd over waren in hun hart, en zij spraken tot zichzelf aldus: „Waarom wordt deze kostbare balsem alzoo vermorst en verspild?” 9. Maar Jesus, die dat heel goed wist,

antwoordde hun en zei aldus: „Waarom zijt gij zoo onbarmhartig voor deze vrouw? 10. Zij heeft een goed werk aan mij gedaan, want altoos hebt gij de armen bij u en als gij wilt, kunt gij hun goed doen. Maar mij zult gij niet altijd hebben, want dat deze vrouw dezen balsem op mijn lichaam uitgegoten heeft, dat heeft zij gedaan om mij daarmee te begraven. 11. Voorwaar ik zeg u, dat overal waar men dit evangelie prediken zal over heel de wereld, men daar gewagen zal van datgene, wat deze vrouw gedaan heeft: tot gedachtenis van haar werk en van haar zelf.” 12. En toen de phariseeër, die hem genoodigd had, die vrouw dat zag doen, sprak hij in zichzelf aldus: „Was deze een profeet, dan zou hij toch wel weten, wie en wat voor een vrouw het is, die hem aanraakt, dat zij immers een zondares is.” 13. En Jesus, die zijn gedachten doorschouwde, antwoordde hem en sprak: „Simon, ik heb u een kleinigheid te zeggen.” 14. En deze antwoordde: „Meester spreek.” 15. En Jesus sprak verder en zei: „Een geldschieter had twee schuldenaars, de één was hem vijfhonderd penningen schuldig en de ander vijftig. 16. En daar zij niets hadden, waarmee zij hun schuld betalen konden, liet hij hen beiden gaan. 17. Wie van deze twee zal hem meer liefhebben?” 18. En Simon antwoordde en zei: „Ik denk, dat hij hem het meest zal liefhebben, aan wien hij het meest heeft kwijt gescholden.” 19. En Jesus antwoordde: „Gij hebt goed geoordeeld.” 20. Toen keerde hij zich naar de vrouw toe en sprak aldus: „Simon, ziet gij deze vrouw? 21. Ik kwam in uw huis en gij hebt mij mijn voeten niet gewasschen met water, maar zij heeft ze bevochtigd met haar tranen en met haar haren afgedroogd. 22. Gij hebt mij niet een kus op mijn mond gegeven, maar zij heeft, sedert zij hier binnen kwam, geen oogenblik opgehouden mijn voeten te kussen. 23. Gij hebt mijn hoofd niet met olie bestreken, maar zij heeft mijn voeten met balsem gezalfd. 24. Daarom zeg ik u, dat haar vele zonden zijn vergeven, omdat zij veel bemint. 25. Maar hij, aan wien men minder vergeeft, hij mint ook het allerminst. 26. Toen sprak Jesus tot de vrouw: „Uw zonden zijn u vergeven.” 27. Toen begonnen zij, die daar aan tafel zaten, in zichzelf te zeggen: „Wie is deze, die zichzelf ook aanmatigde de zonden te vergeven?” 28. En Jesus sprak nog tot de vrouw: „Uw geloof heeft u geholpen. Ga in vrede.”

HOOFDSTUK 187.

HOE JESUS, DEN VIJFDEN DAG VOOR PASCHEN TE BETHPHAGE BIJ DEN OLIJFBERG TWEE VAN ZIJN LEERLINGEN VOORUIT ZOND NAAR EEN DORP OM EEN EZELIN EN HAAR JONG; EN OVER DE EERBEWIJZEN, DIE HET VOLK HEM TOEN BRACHT TE JERUSALEM.

1. Den anderen dag daarna ging Jesus naar Jerusalem op. 2. En toen hij de stad naderde en hij te Bethphage, op den Olijfberg gekomen was, zond hij

twee van zijn leerlingen vooruit en hij zei hun aldus: „Gaat in het dorp, dat tegenover u ligt en terstond zult gij een ezelin vinden, vastgebonden, en haar jong daarbij, waar nooit een mensch op zat. 3. Maakt ze los en brengt ze tot mij, en is er iemand, die daar iets tegen zeggen wil, antwoordt dan aldus: „Onze Heer heeft ze noodig en terstond zal men ze u laten meenemen.” 4. Toen gingen de leerlingen en deden zooals hun bevolen was en maakten de ezels los. En degenen, van wien de dieren waren, vroegen hun, waarom zij dat deden, en zij antwoordden aldus: „Onze Heer heeft ze noodig.” En toen zwen- gen de anderen en lieten ze door hen wegleiden. 5. Toen brachten de leerlin- gen den jongen ezels tot Jesus en legden zijn kleeren daarop en lieten hem er bovenop zitten. 6. Dit alles werd gedaan om de profetie te vervullen, die eertijds dat had voorgezegd, en die luidt aldus: „Zegt aan de dochter van Sion, uw koning komt tot u ootmoediglijk zittend op het jong van een ezelin.” 7. Dit begrepen zijn leerlingen toen niet, maar later, toen Jesus van den dood ver- rezen was, toen viel het hun in, dat dit van hem geschreven was. 8. En overal waar Jesus langs reed, kwamen velen van het Joodsche volk en spreidden hun kleeren op den weg, en de anderen sloegen takken van de boomen en wierpen ze op den weg. 9. En toen Jesus kwam aan de helling van den Olijfberg, toen begon heel het volk, dat daar verzameld was, God met luide stem te loven. 10. En de scharen, die vooruit gingen en die achteraan kwamen, riepen en zongen: „Hosanna, den Zoon van David. Gezegend zij de koning, die komt in den naam van God, vrede in den hemel en glorie in den hoogen troon en gezegend zij het rijk van David onzen vader, dat tot ons komt. Hosanna in den hoogen troon, gebenedijd.” 11. En velen van het volk, dat naar het feest gekomen was, namen, toen zij hoorden zeggen, dat Jesus te Jerusalem kwam, takken van palmboomen in hun handen en gingen hem tegemoet en riepen ook: „Hosanna, gezegend zij hij, die komt in den naam van God, den koning van Israël.” 12. Toen sommigen van de phariseeën, die daar stonden, dat hoorden, spraken zij tot Jesus en zeiden: „Meester, berisp uw leerlingen, die het volk zoo doen roepen.” 13. En Jesus antwoordde hun aldus: „Voorwaar ik zeg u dat zwiigen deze, de steenen zullen roepen.”

HOOFDSTUK 188.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN PHILIPPUS EN ANDREAS, TOEN ZIJ HEM ZEIDEN, DAT ER VREEMDELINGEN WAREN, DIE HEM GAARNE WILDEN ZIEN, TOEN HIJ ZEI: „WANNEER DE TARWEKORREL, DIE IN DE AARDE VALT, DAARIN NIET STERFT, DAN BLIJFT ZE ALLEEN . . .”

1. Toen spraken de phariseeën onder elkaar en zeiden: „Alles wat wij doen, baat niet, want heel de wereld volgt hem.” 2. Daar nu waren ook vreemdelin- gen tot het feest gekomen, die niet tot het Joodsche volk behoorden. 3. Deze

kwamen tot Philippus, die uit Bethsaida van Galilea was en spraken aldus: „Heer, wij zouden graag Jesus zien.” 4. Toen kwam Philippus tot Andreas en zei het hem verder en daarna kwamen Andreas en Philippus tot Jesus en zeiden het hem door. 5. En Jesus antwoordde hun en sprak aldus: „Nu komt de ure dat de Zoon des menschen verheerlijkt zal worden. Voorwaar zeg ik u, wanneer de tarwekorrel, die in de aarde valt, daarin niet sterft, dan blijft ze alleen en zonder vrucht, maar als ze sterft in de aarde, dan brengt zij rijke vrucht voort. 6. Wie zijn leven bemint, hij zal het verliezen, en wie zijn leven haat in deze wereld, hij zal het behouden in het eeuwige leven. 7. Wie mij dienen wil, hij volg me, en waar ik zijn zal, daar zal ook zijn hij, die mij dient. 8. En al wie mij dient, dien zal mijn vader eeren, die in den hemel is. 9. Nu is mijn ziel ontroerd en wat zal ik zeggen? 10. Vader, nu beschik over mij van deze ure af, want daarom heb ik deze ure verbeid. 11. Vader, verheerlijk uw naam.” 12. Toen kwam een stem van den hemel, die sprak aldus: „Ik heb hem verheerlijkt en ik zal hem nog verheerlijken.” 13. En toen het volk, dat daar rondom stond, die stem hoorde, zeiden sommigen dat het een donderslag was geweest en anderen zeiden: „Het was een engel die tot hem sprak.” 14. En Jesus antwoordde en sprak: „Niet om mijnentwille kwam deze stem, maar om uwentwille.”

HOOFDSTUK 189.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „NU NADERT HET OORDEEL VAN DE WERELD, NU ZAL DE VORST DER WERELD UITGESTOOTEN WORDEN.”

1. „Nu nadert het oordeel van de wereld. 2. Nu zal de vorst dezer wereld uitgestooten worden, en als ik van de aarde opgeheven zal zijn, dan zal ik alle dingen tot mij trekken.” 3. Toen sprak Jesus om hun duidelijk te maken, wat voor dood hij sterven zou. 4. Nu antwoordden sommigen uit de schare en spraken aldus: „Wij hebben gehoord uit de wet, dat Christus eeuwig leven zal, wat bedoelt gij er dan mee, dat gij zegt, de Zoon des menschen moet van de aarde opgeheven worden, wie is deze Menschenzoon?” 5. En Jesus antwoordde hun aldus: „Nog is er weinig licht in u, wandelt al den tijd, dat gij het licht hebt, opdat de duisternissen u niet overvallen, want wie in duisternissen wandelt, weet niet waarheen hij gaat. 6. Zoolang gij nog het licht hebt, geloof dan aan het licht, dan zult gij kinderen des lichts zijn.” 7. Toen vroegen de phariseeën hem, wanneer het rijk Gods komen zou. 8. En Jesus antwoordde hun aldus: „Het komen van het rijk Gods is niet op een zekeren tijd waar te nemen, noch zal men zeggen: het is hier of het is ginder, want gij hebt het rijk Gods reeds onder u.” 9. Aldus leerde Jesus het volk overdag in den tempel en 's avonds ging hij uit de stad en overnachtte op den Olijfberg en 's morgens verzamelde zich al het volk in den tempel om zijn leer te hooren.

HOOFDSTUK 190.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „OP MOZES' STOEL ZIJN DE SCHRIFT-
GELEERDEN EN DE PHARISEEEN GEZETEN, AL WAT ZIJ U LEEREN
DOET DAT; MAAR NAAR HUN WERKEN: WERKT NIET.”

1. Op één van die dagen zat Jesus het volk te leeren en sprak tot de menigte en tot zijn leerlingen en zeide aldus: „Op Mozes' stoel zijn de schriftgeleerden en phariseeën gezeten. 2. Al wat zij u leeren, onderhoudt en doet dat, maar naar hunne werken, werkt niet, want wat zij leeren, dat doen zij zelf niet, want zij binden zware en ondragelijke lasten en leggen ze op de schouders van de menschen, maar zij willen ze met hun eigen vingers niet verroeren. 3. En al hun werken verrichten zij, omdat zij door menschen gezien willen worden, want zij verbreedten hun gebedsriemen en zij dragen groote kwasten en lange, en zij gaan gekleed in lange opperkleederen. 4. En zij houden er van: vooraan te zitten bij de maaltijden, en te zitten op de eerste stoelen in de synagogen, en begroet te worden door de menschen op de markt, en door het volk „rabbi” genoemd te worden. 5. Maar gij zult niet begeeren rabbi genoemd te worden, want één alleen is uw meester en gij allen zijt gebroeders. 6. Noemt ook niemand vader op de aarde, want één alleen is uw Vader, die in den hemel is. 7. Laat u ook geen meester noemen, want één alleen is uw meester, dat is Christus. 8. Hij, die de grootste onder u is, zal hun knecht zijn en wie zichzelf verheft, hij zal vernederd worden en wie zich zelf vernedert, hij zal verheven worden.”

HOOFDSTUK 191.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „WEE U PHARISEEEN, DIE ER VAN
HOUDT VOORAAN TE ZITTEN IN DE SYNAGOGEN EN BEGROET
TE WORDEN OP DE MARKT. WEE U SCHRIFTGELEERDEN EN
PHARISEEEN, DIE DE WET LEERT, SCHIJNHEILIGEN, DIE DEN
SLEUTEL DER WETENSCHAP HEBT GENOMEN.”

1. „Wee u phariseeën, die er van houdt vooraan te zitten in de synagogen en begroet te worden op de markt. 2. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, die de wet uitlegt, schijnheiligen, die den sleutel der wetenschap hebt genomen en voor de menschen het hemelrijk gesloten hebt en evenmin als gij er in komt, laat gij er ook anderen in komen. 3. Wee u phariseeën, schijnheiligen, die op-slokt de huizen der weduwen in een geveinsdheid van lange gebeden, waar gij

een zwaar vonnis en verdoemenis voor zult ontvangen. 4. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, schijnheiligen, die de zee en de aarde rondgaat om één mensch te bekeeren, en wanneer gij hem bekeerd hebt, dan maakt gij hem tot een kind der hel tweemaal meer dan gij zelf zijt. 5. Wee u blinde leiders, die zegt, al wie zweert bij den tempel, dat geeft niets, maar wie zweert bij het goud, dat in den tempel is, hij is verplicht te houden wat hij zweert. 6. Dwazen en blinden, wat is meer, het goud of de tempel, die het goud eerbiedwaardig maakt? 7. En al wie zweert bij het altaar, dat geeft niets, maar wie zweert bij de offerande, die er op ligt, die is verplicht zijn eed te houden. 8. Blinde menschen, wat is meer: de offerande of het altaar, dat de offerande aannemelijk maakt? 9. Wie dan bij het altaar zweert, hij zweert daarbij en bij alles wat er op is. 10. En wie zweert bij den tempel, hij zweert daarbij en bij hem, die er in woont. 11. En wie zweert bij den hemel, hij zweert bij den troon Gods, en bij hem, die er op zetelt. 12. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, schijnheiligen, die tienden geeft van muntekruid en van anijs en van komijn en van wijnruit en van allerhande kruiden, en die de zware geboden der wet nalaat: rechtvaardigheid en barmhartigheid en geloof en trouw en liefde jegens God. 13. Dat alles moest gij eerst volbracht en het overige niet nagelaten hebben. 14. Blinde leiders, gij zift de mug er uit, maar gij zwelgt den kameel in. 15. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, huichelaars, die het uiterlijke van den beker en den schotel reinigt en uw binnenste is vol van roof en allerhande onzuiverheid. 16. Blinde phariseeën, zuiver eerst het binnenste van den beker, dan kan ook het uiterlijke gezuiverd worden. 17. Wee u, die gelijk zijt aan de graven, waar de menschen op wandelen en waarvan ze niet weten wat er binnen in ligt. 18. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, huichelaars, die gelijk zijt aan witgekalkte graven, die den menschen van buiten schoon lijken, maar van binnen zijn ze vol gebeente van doode menschen en van allerhande onreinheid. 19. Zoo schijnt ook gij van buiten rechtvaardig voor de menschen, maar van binnen zijt gij heelemaal vol met huichelarij en boosheid. 20. Toen één van de leeraars, die de wet uitlegde, dit hoorde, sprak hij tot Jesus en zei aldus: „Meester, wanneer gij zoo spreekt, dan doet gij ons ook smaad aan.” 21. En Jesus antwoordde aldus: „En tot u leeraars, die de wet uitlegt, zeg ik ook: Weel want gij belaadt de menschen met lasten, die zij niet dragen kunnen en gij zelf wilt uw vinger niet naar die lasten uitsteken. 22. Wee u schriftgeleerden en phariseeën, schijnheiligen, die bouwt de graven der profeten en versiert de graftomben van de rechtvaardigen en zegt: hadden wij geleefd in den tijd, dat onze voorvaderen de profeten doodden, dan hadden wij niet medegedaan aan hunne zondige werken. 13. En alzoo getuigt gij tegen u zelf, dat gij kinderen zijt van hen, die de profeten gedood hebben.”

HOOFDSTUK 192.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „MAAKT NU DE REST VAN DE MAAT VOL, DIE UW VOORVADEREN NOG TE VULLEN OVERBLEEF. IK ZAL TOT U ZENDEN MIJN PROFETEN EN APOSTELN EN DAARVAN ZULT GIJ SOMMIGEN DOODEN, SOMMIGEN KRUISIGEN EN GEESELEN.

1. „Maakt nu dan de rest van de maat vol, die uw voorvaderen nog te vullen overbleef. 2. Serpenten, slangen-kinderen, hoe zult gij ontgaan het toekomstige oordeel, dat u naar de hel verwijzen zal? 3. Daarom sprak de wijsheid Gods voorheen aldus: „Ik zal tot u zenden mijn profeten en mijn apostelen en mijn schriftgeleerden, en van die zult gij sommigen dooden, en sommigen kruisigen, en gij zult ze geeselen in uwe synagogen en gij zult ze jagen van stad tot stad, zoodat alle wraak op u zal vallen van al het bloed, dat op de aarde gestort is, van het bloed van Abel den rechtvaardige af tot het bloed van Zacharias, den zoon van Barachias, dien gij gedood hebt tusschen den tempel en het altaar. 4. Alzoo zeg ik u voorwaar, dat alle wrake zal vallen op dit geslacht. 5. Jerusaleem, Jerusaleem, gij die de profeten doodt en steenigt de boodschappers Gods, die tot u gezonden zijn, hoe menigwerf heb ik willen verzamelen uwe kinderen, gelijk een hen hare kiekens verzamelt onder haar vleugelen, en gij hebt het niet willen toestaan. 6. Daarom zult gij verwoest worden en uw huis geheel leeg achterblijven, want ik zeg u, dat gij mij niet meer zult kunnen zien tot het oogenblik, dat gij zeggen zult: „Gezegend die tot ons komt in den naam van God.”

HOOFDSTUK 193.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „WIE AAN MIJ GELOOFT, HIJ GELOOFT NIET ALLEEN AAN MIJ, MAAR AAN HEM, DIE MIJ GEZONDEN HEEFT.”

1. Toen Jesus deze woorden sprak, hoorden sommigen van de prinsen ze gaarne. 2. En velen geloofden aan hem, maar zij durfden het niet bekennen uit vrees voor de phariseeën, dat men hen uit de synagoge zou verbannen, want zij hadden de eer der menschen liever dan de eere Gods. 3. Daarom sprak Jesus eens met luide stem en zei aldus: „Wie aan mij gelooft, hij gelooft niet alleen aan mij, maar aan hem, die mij gezonden heeft. 4. En wie mij ziet, hij ziet hem, die mij gezonden heeft. 5. In ben het licht, dat in de wereld gekomen is, opdat allen, die aan mij gelooven niet in duisternis blijven. 6. En is er iemand, die mijne woorden hoort en daarnaar niet doet, ik veroordeel hem niet, want ik ben niet gekomen om de wereld te veroordeelen, maar om de wereld te behouden. 7. Wie mij versmaadt en mijn leer niet ontvangt zal wel vinden, wie hem oordeelen zal. 8. De woorden die ik gesproken heb, die zullen

hem oordeelen ten jongsten dage, want ik heb niet uit mij zelf gesproken, maar de Vader, die mij zond, gaf mij de opdracht om te spreken en leerde mij wat ik zeggen en wat ik spreken moest. 9. En ik weet, dat zijn gebod is het eeuwige leven. 10. Derhalve, wat ik spreek, dat zeg ik zóó gelijk mijn Vader het mij te voren gezegd heeft." 11. Toen Jesus deze woorden gesproken had, ging hij weg en verborg zich voor hen. 12. En al had hij nõg zooveel wonderwerken gewerkt, toch geloofden zij niet aan hem. 13. En daardoor werd de profetie vervuld, die Isaias oudtijds gesproken heeft, die luidt aldus: „Heer, wie zal onze woorden gelooven, en aan wien zal de macht van God geopenbaard worden." 14. Dit sprak Isaias, toen hij zag de glorie Gods en hij profeteerde van den Zoon Gods.

HOOFDSTUK 194.

WAT JESUS ANTWOORDDE AAN EEN VAN ZIJN LEERLINGEN, DIE HEM ALDUS SPRAK VAN DEN TEMPEL: „MEESTER, ZIE WAT VOOR STEENEN DIT ZIJN EN WAT VOOR WERKENI"; TOEN HEM OOK ZIJN LEERLINGEN VROEGEN: „WANNEER ZAL DIT GESCHIEDEN?"

1. Op één van die dagen nu ging Jesus uit den tempel en aldaar kwam één van zijn leerlingen tot hem en sprak aldus: „Meester, zie, wat voor steenen dit zijn en wat voor werken!" 2. En Jesus antwoordde hem: „Ziet gij heel dit groote bouwwerk ?Voorwaar ik zeg u, dat de dagen zullen komen, waarop men geen steen op den anderen zal laten liggen, die niet zal verbrijzeld worden." 3. En toen hij op den Olijfberg kwam en was gaan zitten tegenover den tempel, kwamen zijn leerlingen tot hem en vroegen hem heimelijk en spraken: „Meester zeg ons, wanneer dit gebeuren zal en wat de teekenen zijn van uw komst, wanneer dit alles een einde zal nemen en beginnen te vergaan?" 4. En Jesus beantwoordde zijn leerlingen en sprak aldus: „De dagen zullen komen, dat gij begeeren zult te zien één dag van den Zoon des menschen en gij zult hem niet kunnen zien."

HOOFDSTUK 195.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „ZIET TOE, WANNEER GIJ HOORT VAN OORLOGEN EN VAN VELDSLAGEN, VREEST DAN NIET! . . .

1. „Ziet toe dat niemand u bedriege, want vele bedriegers zullen komen in mijn naam en zullen zeggen, dat zij Christus zijn en zij zullen vele menschen bedriegen. 2. En wanneer gij hoort spreken over oorlogen en de geruchten hoort over de veldslagen en de slachtingen, vreest dan niet, want dat moeten gebeuren. 3. Maar dat zal nu nog niet geschieden, want het ééne volk zal oorlogen tegen het ander en het ééne koninkrijk tegen het ander en

er zullen groote rampen en besmettelijke ziekten komen en groote hongersnooden. En de aarde zal beven op vele plaatsen en van boven zullen komen groote teekenen, die men aan den hemel zien zal, die de menschen zullen slaan met groote vrees en groote angst. 4. En dit alles zal slechts een begin zijn van daarna komend leed. 5. Maar eer dit geschieden zal, zal men u gevangen nemen en men zal u in groote kwellingen overleveren en zal u geeselen in de synagogen, en dan zult gij voor koningen en voor rechters moeten staan tot een aanklacht van hun boosheid, en dan zult gij door heel de wereld gehaat zijn en dan zal men u ter dood brengen om mijnentwil. 6. Maar geen haar van uw hoofd zal verloren gaan. 7. En wanneer men u aan het gerecht overlevert, bedenkt dan niet hoe gij zult antwoorden, want ik zal u geven woord en wijsheid, die al uw tegenstanders niet zullen kunnen weerspreken noch weerleggen. 8. Dan zullen velen geërgerd worden en de één zal den ander haten en verraden en dan zullen vele valsche profeten komen en zij zullen vele lieden bedriegen. 9. En door de matelooze boosheid, die er dan wezen zal, zal ook de liefde in de harten van velen verkoelen. 10. Maar wie volharden zal tot het einde, die zal behouden blijven."

HOOFDSTUK 196.

OVER DE VERWOESTING VAN JERUSALEM, TOEN JESUS ZEI: „WANNEER GIJ JERUSALEM OMRINGD ZIET MET GROOTE LEGERSCHAREN, DAN ZULT GIJ WETEN, DAT HAAR VERWOESTING NABIJ IS."

1. „En dit evangelie moet eerst in heel de wereld gepredikt zijn tot een getuigenis van de verdoemdheid der boozen en dan zal het einde der wereld komen. 2. En wanneer gij de gruwelen, waar Daniël de profeet van voorspelde, zult zien staan op de heilige plaats, waar hij niet behoort, die het teeken van den ondergang der wereld zijn zal, moge hij, die dit lezen zal, dit dan indachtig zijn. 3. En wanneer gij Jerusalem ziet omringd met groote legerscharen, dan zult gij weten, dat haar verwoesting nabij is. 4. Dan raad ik dat zij, die in het land van Judea zijn, vluchten op den berg, en dat zij, die in de stad zijn, naar buiten vluchten, en die buiten op het land zijn, dat zij niet de stad inkomen, en die op hun huis zitten, dat zij niet naar beneden gaan om iets uit hun huis mee te nemen, en die op het veld zijn, dat zij niet terugkeeren om hun kleeren te bergen. 5. Want dan zullen komen de dagen van wrake en dan zullen de schrifturen vervuld worden, die daarover geschreven zijn. 6. Wee dan de vrouwen, die in het kraambed zullen liggen en die kinderen zullen voeden in die dagen. 7. Want dan zal er zijn groote jammer en bedruktheid op de aarde, en een groote geesel en toorn zal komen over al het volk der wereld. 8. En dan zal er zijn een groote verdrukking op de aarde, die zoo ontzettend zal zijn, als er nooit een geweest is, noch

ooit meer daarna komen zal. 9. En het volk zal aan het zwaard en de gevangenis overgeleverd worden. 10. En dan zal het Joodsche volk uiteengestrooid worden, heel de aarde over, en Jerusalem zal door de heidenen en ongelovigen vertrapt worden tot den tijd, dat heel de wereld geloovig zal worden en heel het geslacht van Israël behouden zal worden. 11. Bidt dan God, dat uw vlucht niet kome in den winter of op Zaterdag, want hunne verdrukking zal op geen andere gelijken: noch die ooit tevoren geweest is, noch die daarna komen zal."

HOOFDSTUK 197.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „MEN ZAL TEEKENEN ZIEN AAN DE ZON EN AAN DE MAAN EN AAN DE STERREN EN OP DE AARDE ZAL ER GROOTE ANGST ZIJN."

1. „En dan zal men teekenen zien in de zon en in de maan en in de sterren en op de aarde zal er groote angst zijn onder de menschen vanwege angstwekkende geluiden, die zullen komen uit de zee en uit de rivieren en dan zullen de menschen verdwazen door groote vrees en ontsteltenis, en door het wachten op dat, wat er dan over de heele wereld komen zal, want de hemelsche kracht zal dan geopenbaard worden. 2. En ook zeg ik u, werden die dagen niet verkort, dan zouden er weinig menschen behouden blijven. 3. Maar terwille van de uitverkorenen zullen die dagen worden ingekort. 4. Geloof dan niet, al zegt u iemand, Christus is hier of hij is ginder, want dan zullen vele valsche Christussen en valsche profeten opstaan en zij zullen toonen vele teekenen en vele wonderlijke dingen werken, zoodat daardoor ook de uitverkorenen, ware het mogelijk en kon het geschieden, bedrogen zouden worden. 5. Dit zeg ik u van te voren, opdat gij het te eer zult gelooven als gij het ziet. 6. En al zegt men u dan, Christus is in de woestijn, gaat daar niet heen en al zegt men u, Christus is in het huis, gelooft het niet, want evenals de bliksem, die komt vanwaar de zon opgaat en zich toont tot waar de zon ondergaat, evenzoo zal de komst van den Menschenzoon zijn. 7. En terstond na deze verdrukking zal de zon verduisteren en de maan zal geen licht geven. 8. En de sterren zullen vallen van den hemel, want de hemelsche kracht zal dan in beroering gebracht worden en dan zal het teeken van den Menschenzoon zich vertoonen aan den hemel. 9. En dan zullen alle menschen der aarde zuchten en kermen, want zij zullen den Zoon des menschen hier zien nederkomen op de wolken met groote macht en groote majesteit. 10. En dan zal hij zijn engelen zenden met bazuinen en met groot geschal, die zullen verzamelen zijn uitverkorenen van de vier einden der aarde en van boven tot beneden. 11. En wanneer gij al dit wonderbaarlijke ziet beginnen, heft uw hoofd dan op en weest blij, omdat dan de tijd van uw verlossing nabij is. 12. Neemt hiervoor

dan een voorbeeld aan den vijgeboom, want wanneer zijn takken uitgelopen zijn en zijn bladeren ontspruiten en als de boomen beginnen vrucht te dragen, dan weet gij, dat de zomer nabij is. 12. Evenzoo zult gij, wanneer gij al dit wonderlijke ziet geschieden, weten, dat de tijd van uw verlossing nabij is. 13. Voorwaar ik zeg u, dat dit geslacht niet zal vergaan voor den tijd, dat dit alles zal geschieden. 14. De hemel en de aarde zullen vergaan, maar mijne woorden zullen niet vergaan."

HOOFDSTUK 198.

OVER JESUS' LEER, DAT NIEMAND DEN TIJD WEET VAN DEN LAATSTEN DAG, TOEN HIJ ZEI: „ZIET TOE”.

1. „Daarom ziet toe, dat uw harten niet worden bezwaard door veel eten en drinken of door bezorgdheid voor uw leven, opdat die dag niet onverwachts over u kome. 2. Want hij zal komen als een strik over allen, die dan leven op aarde. 3. Doet dus uw best om wakker te zijn ten allen tijde, opdat gij waardig moogt zijn aan al deze kwellingen te ontkomen en te mogen staan voor den Menschenzoon, want gij weet niet op welken tijd dit zal geschieden, want den dag en het uur waarop dit gebeuren zal weet niemand, noch de Zoon, noch de engelen in den hemel, maar alleen de Vader."

HOOFDSTUK 199.

OVER DEN LAATSTEN DAG, DAT EEN IEDER OP ZIJN HOEDE MOET ZIJN, TOEN HIJ ZEI: „GELIJK HET WAS IN DEN TIJD, DAT NOE OP DE AARDE WOONDE . . .”

1. Daarna gaat Jesus nog verder op deze stof door en zegt aldus: „Gelijk het was in den tijd, dat Noë op aarde was, alzoo zal het zijn, wanneer de Zoon des menschen komen zal. 2. Want gelijk de menschen aten en dronken en huwelijken sloten tot op den dag, dat Noë in de ark ging en zij niets ergs vermoedden tot op het oogenblik, dat de vloed kwam en hen allen verdrong, aldus zal het zijn in de dagen, dat de Zoon des menschen komen zal. 3. En gelijk het was in den tijd toen Loth er was, alzoo zal het dan zijn. 4. De menschen aten en dronken en kochten en verkochten en plantten en bouwden huizen en op dienzelfden dag, dat Loth uit de stad Sodoma ging, regende het vuur en zwavel uit den hemel en verbrandde hen allen. Juist zoo zal het zijn op den dag, waarop de Zoon des menschen zich vertoonen zal. 5. Daarom zeg ik u nog, wie op zijn dak zit, wanneer die tijd komt, hij ga er niet af om iets te bergen, wat in zijn huis is. Laat het u dan te binnen vallen, wat er met de vrouw van Loth gebeurd is. 6. Dan zullen er twee zijn op den akker; de één zal

weggevoerd worden en de ander zal blijven. 7. En twee vrouwen zullen malen aan een molen: de één zal opgenomen worden en de ander zal daar gelaten worden. 8. En er zullen er twee zijn, die in één bed slapen; de één zal opgenomen worden en de ander daar achtergelaten worden." 9. Toen vroegen zijn leerlingen hem: „Waarheen zij zouden gaan, die opgenomen worden?" 10. En hij antwoordde hen: „Waar het lichaam zal zijn, daar zullen de arenden zich verzamelen."

HOOFDSTUK 200.

OVER JESUS' LEER, DAT WIJ ALTIJD GEREED MOETEN ZIJN EN WAKEN, TOEN HIJ ZEI: „WIST DE HUISHEER VAN TE VOREN, WANNEER DE DIEF KOMEN ZOU . . . ."

1. Dit is als een man, die op reis gaat en zijn huis verlaat en aan elk van zijn knechten beveelt zijn werk te doen, en aan zijn deurwachter beveelt, dat hij wake. 2. Daarom raad ik u aan, dat gij waakt, omdat gij niet weet, wanneer de heer komen zal, of 's avonds of te middernacht, of na middernacht, of 's morgens, opdat hij niet onverwachts u overvalle en u slapende vinde. 3. En ook zeg ik u, wist de huisheer te voren op welk uur de dief komen zou, hij zou waken en zijn huis niet laten ondergraven. 4. Weest daarom altoos bereid, want gij weet niet wanneer de Zoon des menschen komen zal." 5. Toen vroeg hem Petrus en sprak aldus: „Heer, zegt gij deze gelijkenis tot ons alleen of ook tot alle anderen?" 6. En Jesus antwoordde: „Wat ik u zeg, zeg ik tot allen. Doet uw best om te waken." 7. Toen sprak hij nog verder en zei aldus: „Wie meent gij, dat de trouwe knecht zal zijn en de wijze huisbestuurder, dien de heer heeft gesteld over zijn huisgezin, om hun op tijd te geven wat zij behoeven? 8. Zalig zal de knecht zijn, dien de heer alzoo zal vinden, zijn huis besturend en bezig zijnde als hij komt. 9. Voorwaar ik zeg u, dat hij hem zal maken tot bestuurder over al zijn goederen en hem zal stellen over alles wat hij heeft. 10. Maar de booze knecht zegt tot zichzelf: „Mijn heer zal wel lang toeven," en, omdat hij zich daarop verlaat, slaat hij zijn makkers en eet en drinkt hij met de wellustelingen. 11. Maar ik zeg u, dat zijn heer komen zal, wanneer hij het niet vermoeden zal en op het uur, dat hij het niet weten zal, en hij zal hem afzonderen uit het gezelschap der rechtvaardigen en hij zal hem zetten bij de huichelaars en bij de ongelooovigen, waar geschrei zal zijn en geknars van tanden."

HOOFDSTUK 201.

HOE HIJ HET HEMELRIJK VERGELEEK MET TIEN MAAGDEN, DIE HAAR LAMPEN TER HAND NAMEN.

1. „Dan zal het rijk der hemelen gelijk zijn aan tien maagden, die hare lampen in de hand namen en uitgingen den bruidegom en bruid tegemoet. 2. De

eene vijf waren dwaas en de andere vijf waren wijs. 3. En de vijf dwazen ,al namen zij hun lampen, zij namen er geen olie in, maar de wijzen namen met de lampen olie in hare kruiken. 3. En terwijl de bruidegom uitbleef, werden de maagden slaperig en sliepen in. 4. En toen het middernacht werd, ging er een geroep op en een stem, die sprak aldus: „De bruidegom komt, gaat hem tege- moet.” 5. Toen stonden alle maagden op en maakten hun lampen klaar. 6. Toen spraken de dwazen tot de wijzen: „Geeft ons van uw olie, want onze lampen gaan uit.” 7. Maar de wijzen antwoordden aldus: „Gaat tot hen, die olie verkoopen en koopt ze, opdat we niet allebei te kort komen, wij en gij.” 8. En onder- tusschen, dat zij olie gingen koopen, kwam de bruidegom en zij, die gereed waren, gingen met hem in ter bruiloft, en toen zij binnen waren, werd de deur gesloten. 9. Op het allerlaatst kwamen de andere maagden en zeiden: „Heer, heer, doe ons open en laat ons in.” 10. Maar de heer antwoordde: „Ik zeg u, voorwaar ik ken u niet.” 11. Daarom raad ik u, dat gij waakt, omdat gij den dag noch de ure weet.

HOOFDSTUK 202.

OVER DE GELIJKENIS VAN EEN EDELMAN, DIE NAAR EEN VREEMD LAND TROK OM EEN KONINKRIJK IN BEZIT TE NEMEN.

1. Daarna vertelde Jesus nog een gelijkenis en zei aldus: „Er was eens een edelman, die naar een vreemd land trok om een koninkrijk te ontvangen. 2. En voor hij heen ging, riep hij zijn tien dienaren tot zich en hij gaf hun tien besanten en hij sprak aldus: „Wint en werft hiermee, tot den tijd, dat ik weder kom.” 3. En toen de heer weg was, zonden zijn burgers, die hem haatten hem boden achterna en lieten hem zeggen: „Wij willen niet, dat deze nog langer regeere over ons.” 4. En daarna, toen de heer zijn koninkrijk had ontvangen en hij wedergekomen was, gebod hij, dat men zijn dienaren, aan wien hij zijn goed gegeven had tot hem liet komen, om te weten, hoeveel ieder had gewonnen. 5. Toen kwam de eerste en zei: „Heer, uw besant heeft tien besanten opgebracht.” 6. En de heer antwoordde: „Heb dank goede en getrouwe knecht, omdat gij in het kleine getrouw zijt geweest, zult gij macht hebben over tien steden.” 7. En de ander kwam en zei: „Heer, uw besant heeft vijf besanten opgebracht.” En de heer antwoordde hem aldus: „En gij zult over vijf steden gesteld worden.” 8. En weer een andere kwam en zei: „Heer, zie hier uw besant, dien ik geborgen hield in een kleed, want ik vreesde u, omdat gij een verschrikkelijk man zijt, want gij neemt, waar gij niet neerlegde, en gij oogst, waar gij niet zaaide.” 9. Toen antwoordde hem de heer: „Uit uw eigen mond oordeel ik u, booze knecht. 10. Gij wist heel goed, dat ik een verschrikkelijk man ben en dat ik neem, waar ik het niet neerlegde en dat ik oogst, waar ik niet heb gezaaid. Waarom hebt gij dan mijn geld niet op de bank gezet, waar 't rente opge-

bracht had? Dan had ik het nu met de rente terug gevraagd?" 11. Toen sprak de heer, tot hen, die daarbij stonden: „Neemt hem de besant af en geeft hem aan dengene, die tien besanten heeft." 12. En zij antwoordden: „Heer, hij heeft tien besanten." 13. En de heer hernam: „Ik zeg u, dat men aan allen, die hebben, geven zal, en dat men van dengene, die niets heeft, dat wat hij schijnt te hebben, nog afnemen zal. 14. En mijn vijanden, die niet wilden, dat ik regeerde over hen, brengt ze hier, en doodt ze voor mijn oogen. 15. En den onnutten knecht, werpt hem in de uiterste duisternis, waar geschrei zal zijn en geknars van tanden."

HOOFDSTUK 203.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „HOUDT UW LENDENEN ALTIJD OMGORD EN HEBT BRANDENDE LICHTEN IN UW HANDEN."

1. Daarna sprak Jesus en zei aldus: „Houdt uw lendenen altijd omgord en hebt brandende lichten in uw handen. 2. En gij moet zijn gelijk aan hen, die wachten op hun heer tot het oogenblik, dat hij van de bruiloft komt, opdat zij hem terstond kunnen open doen, wanneer hij komt en klopt. 3. Zalig zijn de knechten, die de heer wakend vindt, als hij komt. Voorwaar ik zeg u, dat hij zichzelf omgorden zal en hen bedienen. 4. En komt hij in de tweede nacht-wake, of in de derde en hij vindt hen evenzoo wakende, zalig zijn die knechten!"

HOOFDSTUK 204.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ SPRAK OVER HET LAATSTE OORDEEL: „WANNEER DE ZOON DES MENSCHEN ZAL KOMEN IN ZIJN MAJESTEIT EN AL ZIJN ENGELN MET HEM, DAN ZAL HIJ ZITTEN" ENZ.

1. Toen sprak Jesus nog verder en hij zei aldus: „Wanneer de Zoon des menschen komen zal in zijn majesteit en al zijn engelen met hem, dan zal hij zitten op de stoel van zijn mogendheid en dan zal men voor hem brengen alle menschen, die ooit geboren werden en hij zal hen dan van één scheiden, gelijk een herder zijn schapen van de bokken scheidt, en dan zal hij de schapen aan zijn rechter- en de bokken aan zijn linkerzij zetten. 2. Dan zal de koning zeggen tot hen, die aan zijn rechterzij zullen staan: „Komt gezegenden mijns Vaders en neemt bezit van het rijk, dat voor u bereid is vanaf den tijd, dat de wereld werd gemaakt. 3. Want ik had honger en gij hebt mij te eten gegeven, ik had dorst en gij hebt mij te drinken gegeven, ik was vreemdeling en gij hebt mij geherbergd, ik was naakt en gij hebt mij gekleed, ik was ziek en gij hebt mij bezocht, ik was in den kerker en gij zijt tot mij gekomen." 4. Dan zullen de rechtvaardigen hem antwoorden en zeggen: „Heer, wanneer zagen wij u hongerig en gaven u te eten, dorstig en gaven u te drinken en wanneer zagen

wij u als vreemdeling en herbergden u, of naakt en kleedden u en wanneer zagen wij u ziek of in den kerker en kwamen tot u?" 5. En dan zal de koning hun antwoorden en aldus zeggen: „Voorwaar ik zeg u, zoolang gij dit aan één van mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het mij zelf gedaan." 6. Dan zal hij ook spreken tot hen, die aan zijn linkerzij zullen staan en zeggen: „Gaaf van mij vervloekten in het eeuwige vuur, dat bereid is voor den duivel en zijn engelen, want ik had honger en gij hebt mij niet te eten gegeven, ik had dorst en gij hebt mij niet te drinken gegeven, ik was vreemdeling en gij hebt mij niet geherbergd, ik was naakt en gij hebt mij niet gekleed, ik was ziek en lag in den kerker en gij hebt mij niet bezocht." 7. Dan zullen ook zij antwoorden en aldus zeggen: „Heer, wanneer hebben wij u gezien hongerig en dorstig of vreemdeling of naakt of ziek of in den kerker en hebben u niet gediend?" 8. En hij zal opnieuw antwoorden en zeggen: „Voorwaar ik zeg u, zoolang als gij dit niet deedt voor één van deze minsten, hebt gij het ook niet voor mij gedaan." 9. En dan zullen zij gaan in de eeuwige pijn en de rechtvaardigen ten eeuwigen leven.

HOOFDSTUK 205.

HOE JESUS ZIJN LEERLINGEN TOESPRAK, TOEN ZIJN LIJDEN NADERDE,
EN ZEIDE: „WEET GIJ NIET, DAT HET OVER TWEE DAGEN PASCHEN
ZAL ZIJN EN DAT DE MENSCHENZOON OVERGELEVERD ZAL
WORDEN AAN DE JODEN, OM HEM TE KRUISIGEN?"
EN HOE JUDAS HEM VERRIED.

1. Toen Jesus al deze woorden gesproken had, zei hij nog tot zijn leerlingen: „Weet gij niet, dat het over twee dagen Paschen zal zijn en dat de Menschenzoon overgeleverd zal worden aan de Joden, die hem kruisigen zullen?" 2. Intusschen waren de prinsen van de Joodsche priesters en de ouderlingen van het volk en de schriftgeleerden vergaderd in een hof, die van den hoogepriester was, Caiphas genaamd. 3. En daar hielden zij raad om Jesus door list gevangen te nemen en ter dood te brengen. 4. Maar zij besloten, dat dit niet op den feestdag zou zijn, uit vrees voor opschudding van het gewone volk. 5. Toen ging één van de twaalf leerlingen, Judas Iscariot genaamd, heen, en hij sprak tot de prinsen van de Joodsche priesters en tot de vergaderde leeraren en hij zei aldus: „Wat wilt gij mij geven en ik zal hem u overleveren?" 6. Toen zij dat hoorden, werden zij blij en beloofden hem dertig zilveren penningen. 7. En van dit uur af zocht hij naar een gelegenheid om hem zonder opschudding van het volk over te leveren. 8. En op den eersten dag, dat het feest was begonnen en dat men het paaschlam zou eten en het brood zonder zuurdeesem naar het gebod van de wet, toen kwamen de leerlingen ¹⁾ tot Jesus en vroegen

¹⁾ L. heeft hier yoeden, maar S. jongere.

hem en spraken aldus: „Waar wilt gij, dat wij alles voor u klaar maken om het Paaschlam te eten?” 9. En Jesus antwoordde hun en zei: „Gaaf de stad in en wanneer gij daar binnenkomt, dan zal een mensch u tegemoet komen, die een emmer vol water zal dragen, volgt hem tot in het huis, waar hij ingaat en wanneer gij daar binnen komt, zegt dan aan den heer van wien dat huis is: „De meester laat u weten en zegt, mijn tijd is nabij en in uw huis wil ik houden mijn Paschen met mijn leerlingen.” 10. En dan zal de gastheer u een groote kamer aanwijzen, en goed gestoffeerd; maakt daar alles voor ons klaar.” 11. Toen gingen de leerlingen de stad in en vonden alles juist gelijk Jesus hun gezegd had en zij bereidden hun paaschmaal. 12. En 's avonds kwam Jesus met zijn twaalf leerlingen en hij ging zitten eten met hen. 13. En onder den maaltijd sprak hij tot zijn leerlingen en zei: „Met een groote begeerte heb ik begeerd dit Paschen met u te eten, voor ik lijden zal, want ik zeg u, dat ik na dit Paschen nimmer meer het Paaschmaal zal eten tot den tijd, dat ik het eten zal in het rijk mijns vaders.”

HOOFDSTUK 206.

HOE JESUS AAN ZIJN LEERLINGEN HET GEZEGENDE BROOD TE ETEN EN DEN KELK TE DRINKEN GAF.

1. En onder het eten nam Jesus een brood, zegende het, en brak het, en gaf het aan zijn leerlingen, en zei aldus: „Neemt en eet hiervan allen, want dit is mijn lichaam, dat voor u overgeleverd zal worden.” 2. Daarna nam hij den kelk en dankte God en zegende hem en gaf hem aan zijn leerlingen en zei aldus: „Drinkt hier allen uit, want dit is mijn bloed van het Nieuwe Testament, dat voor u en voor vele menschen zal gestort worden tot vergiffenis van hunne zonden. 3. En ook zeg ik u, dat ik hierna nimmer meer van de vrucht van den wijngaard drinken zal tot den tijd, dat ik met u een nieuwen drank zal drinken in het rijk mijns Vaders. 4. En zoo dikwijls gij dit doet, zoo doet het tot mijn gedachtenis.” 5. Toen sprak Jezus tot Petrus en zei aldus: „Simon, Satan heeft getracht ulieden te ziften als tarwemeel, maar ik heb gebeden voor u, dat uw geloof niet fale. En wanneer gij eenmaal gesterkt zijt, bevestig dan uwe broeders.”

HOOFDSTUK 207.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZIJN LEERLINGEN DE VOETEN HAD GEWASSCHEN, DEN DAG VOOR HET HOOGE PAASCHFEEST.

1. Op dienzelfden dag, die vooraf ging aan den hoogen Paaschdag, heeft Jesus, die maar al te goed wist dat zijn uur nakende was, waarop hij van deze wereld tot zijn Vader heen zou gaan, hij die toch de zijnen, die in de wereld moesten blijven altoos bemind had, hen nu ook liefgehad ten uiteinde toe. 2.

En na het avondmaal, toen de booze geest in het hart van Judas Iscariot het plan had doen rijpen om hem aan de Joden over te leveren — al wist hij zeer wel, dat de Vader hem alle dingen in zijn macht had gegeven en dat hij van Godswegen gekomen was, en dat hij ook naar God terug voer — stond hij toch van het avondmaal op en ontkleedde zich en nam een linnen laken en omgordde zich daarmee. 3. Daarna goot hij water in een bekken, en begon de voeten van zijn leerlingen te wasschen, en ze daarna te droogen met het laken, waar hij mee omgord was. 4. Toen kwam hij tot Simon Petrus om zijn voeten te wasschen. 5. En Petrus sprak hem toe en zei aldus: „Heer, wilt gij mijn voeten wasschen?” 6. En Jesus antwoordde: „Wat ik doe, dat weet gij nu niet, waarom ik het doe, maar later zult gij het weten.” 7. Toen sprak Petrus tot Jesus: „Gij zult nimmer mijn voeten wasschen.” 8. En Jesus antwoordde hem opnieuw alzoo: „Wasch ik u niet, dan zult gij geen deel met mij hebben.” 9. Toen sprak Simon Petrus nog en zei: „Heer, wasch dan niet alleen mijn voeten, maar ook mijn handen en mijn hoofd.” En Jezus antwoordde hem: „Wie gewasschen is, hoeft alleen maar zijn voeten te wasschen, want hij is geheel rein. 11. En gij zijt rein, maar niet allen.” 12. Want hij wist wel, wie degene was, die hem zou verraden en daarom zei hij, gij zijt niet allen rein. 13. En toen hij hun voeten had gewasschen en hij weer gekleed was, ging hij weer zitten en sprak aldus: „Weet gij, wat ik u gedaan heb? 14. Gij noemt mij meester en heer en gij zegt goed, want ik ben het. 15. En wanneer ik dan, die heer en meester ben, uw voeten gewasschen heb, met hoeveel meer reden moet gij dan elkanders voeten wasschen. Want een voorbeeld heb ik u gegeven, opdat ook gij alzoo doet, als ik voor u gedaan heb. 16. Voorwaar ik zeg u, dat de knecht niet meer is dan zijn heer, noch de apostel meer dan degene, die hem gezonden heeft. 17. Als gij dit weet, zalig zijt gij, als gij er naar werkt. 18. Dit zeg ik niet van u allen. 18. Ik weet wel wie degenen zijn, die ik uitverkoren heb. Maar de schriftuur moet vervuld worden, die aldus spreekt: „Wie mijn brood eet, zal zijn hielen tegen mij opheffen. 19. Dit zeg ik u tevoren, eer het geschiedt, omdat gij te gereeder aan mij gelooven zult, wanneer het geschied is. 20. Ook zeg ik u, wie hem ontvangt, dien ik zend, hij ontvangt mij; en wie mij ontvangt, hij ontvangt hem, die mij gezonden heeft.”

HOOFDSTUK 208.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ GEZEGD HAD, DAT EEN HEM AAN DE JODEN ZOU OVERLEVEREN EN HOE HIJ AAN ZIJN LEERLINGEN HET GEBOD GAF VAN ONDERLINGE LIEFDE.

1. Toen Jesus dit gesproken had, werd hij ontroerd in zijn geest en zei aldus: „Voorwaar ik zeg u, dat één uwer mij zal verraden en aan de Joden overleveren. 2. Toen zijn leerlingen dat hoorden, werden zij bedroefd en elk afzonderlijk vroeg hem: „Ben ik het heer?” 3. En Jesus antwoordde: „Eén van u allen,

die zijn hand met mij in deze schotel steekt, zal mij aan de Joden overleveren. 4. De Zoon des menschen moet henen gaan, zooals geschreven is van hem; maar wee den mensch, door wien hij overgeleverd zal worden: het ware dien mensch goed, dat hij niet geboren ware." 5. Toen zagen de leerlingen elkaar aan, want zij wisten niet, wien hij bedoelde, en daarom vroegen zij aan elkander, wie het was, die dat doen zou. 6. Toen lag één van de leerlingen, dien Jesus minde, in Jesus' schoot. 7. Hem wenkte Simon Petrus en fluisterend sprak hij hem toe: „Wie is het, waar Jesus van spreekt?" 8. En hij, die tegen de borst van Jesus lag, vroeg Jesus verder en zei: „Heer, wie is het, dien gij bedoelt?" 9. En Jesus antwoordde hem en zei: „Hij is het, aan wien ik dit geweekte brood geven zal." 10. En toen hij het brood geweekt had, gaf hij het aan Judas, den zoon van Simon Iscariot, en na dien mondvol voer Satan in hem. 11. Toen sprak Jesus tot hem en zei aldus: „Doe spoedig, wat gij doen zult." 12. Maar niemand van de leerlingen wist, waarom Jesus dat zei, want zij meenden, omdat Judas het geld had, dat Jesus hen bevolen had iets te koopen, wat men noodig zou hebben op het feest, of dat hij iets aan de armen zou geven. 13. Toen antwoordde hem Judas, die hem verried, aldus: „Ben ik het meester?" 14. En Jesus antwoordde hem en zei dit: „Gij zegt het dat gij het zijt." 15. En zoodra hij dien mondvol had genuttigd, ging hij weg uit het huis. 16. Toen was het nacht. 17. En zoodra hij weg was, sprak Jesus en zei: „Nu is de Menschenzoon verheerlijkt en God is verheerlijkt in hem, en daar God verheerlijkt is in hem, zoo heeft God hem ook in hem zelf verheerlijkt." 18. En terstond daarna werd hij verheerlijkt door God. 19. Toen sprak Jesus nog verder en zei aldus: „Mijn kindkens, nog een korten tijd zal ik met u zijn. 20. Gij zult mij zoeken, en gelijk ik aan de Joden gezegd heb, waar ik henen ga, daar kunt gij mij niet volgen. 21. Maar ik zeg u nu, wat gij te doen hebt. 22. Ik geef u een nieuw gebod, dat is, dat gij elkander bemint: zooals ik u bemind heb, zoo moet gij elkander beminnen. 23. Daaraan zullen allen erkennen, dat gij mijn leerlingen zijt, dat gij elkander bemint. 24. Toen sprak Simon Petrus en vroeg Jesus aldus: „Heer, waarheen zult gij gaan?" 25. En Jesus antwoordde hem en sprak: „Waar ik heen ga, kunt gij mij nu niet volgen, maar later zult gij mij daarheen volgen." 26. Toen antwoordde Petrus hem: „Waarom kan ik u nu niet volgen? Ik geef mijn leven voor u."

HOOFDSTUK 209.

HOE JESUS AAN ZIJN LEERLINGEN ZEI, DAT ZIJ VAN HEM WEG ZOUDEN VLUCHTEN EN WAT SINT PETRUS ANTWOORDEDE.

1. Toen sprak Jesus tot al zijn leerlingen en zei aldus: „Gij allen te zamen zult in dezen nacht geërgerd worden aan mij, want er staat geschreven: „Men zal den herder slaan en de schapen zullen verspreid worden." 2. Maar wanneer

ik opgestaan zal zijn, dan zal ik u voorgaan naar het land van Galilea." 3. Toen antwoordde Petrus en sprak aldus: „Ook al werden alle anderen geërgerd aan u, dan zou ik toch nooit aan u geërgerd worden, want ik ben bereid met u in den kerker en in den dood te gaan." 4. Toen antwoordde Jesus hem en zei aldus: „Zoudt gij dus uw leven voor mij willen geven? Voorwaar, ik zeg u, dat gij nog in dezen zelfden nacht, vóór de haan tweemaal kraaien zal, mij driemaal verloochenen zult." En Petrus antwoordde aldus: „Ook al moest ik sterven met u, ik zal u niet verloochenen," en hetzelfde zeiden al de andere leerlingen.

HOOFDSTUK 210.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „LAAT UW HART NIET BEDROEFD WORDEN EN VREEST NIET. GELOOFT GIJ AAN GOD" ENZ.

1. Toen sprak Jesus nog verder en zei aldus: „Laat uw hart niet bedroefd worden en vreest niet. 2. Geloofst gij aan God, geloofst dan ook aan mij. 3. In mijns Vaders huis zijn vele woningen; en was het anders, dan had ik het u gezegd, want ik ga uw plaats voor u gereed maken. 4. En al ga ik weg om uw plaats gereed te maken, ik zal terugkomen en zal u bij mij ontvangen, om u te brengen, waar ik ben en met mij te zijn. 5. En waar ik heen ga, weet gij; en den weg weet gij." 6. Toen antwoordde hem Thomas aldus: „Heer, wij weten niet, waarheen gij gaat. En hoe zouden wij den weg kunnen weten?" 7. En Jesus antwoordde hem aldus: „Ik ben de weg, de waarheid en het leven. 8. Niemand komt tot den Vader, tenzij door mij. 9. Hadt gij mij gekend, dan hadt gij ook mijn Vader gekend. 10. En voortaan zult gij hem kennen, en ook hebt gij hem gezien." 11. Toen sprak Philippus tot hem en zei: „Toon ons den Vader, dat zal ons genoeg zijn. 12. En Jesus antwoordde en sprak: „Ik ben zoo langen tijd bij u geweest en kent gij mij nog niet? 13. Philippus, wie mij ziet, ziet den Vader. Hoe komt het dan, dat gij zegt, toon ons den Vader? 14. Geloofst gij niet, dat ik ben in den Vader en de Vader in mij? 15. De woorden, die ik tot u spreek, spreek ik niet uit mij zelf, maar de Vader, die in mij woont, hij verricht de werken. 16. Geloofst gij niet, dat ik ben in den Vader en dat de Vader in mij is? 17. En al zoudt gij het ergens anders niet om gelooven, geloofst het dan toch om de werken, die ik verricht. 18. Voorwaar ik zeg u, wie aan mij gelooft, hij zal de werken verrichten, die ik verricht en meer dan dat zal hij werken. 19. Want ik ga tot den Vader heen. En al wat gij vraagt in mijn naam, dat zal ik doen, opdat de Vader worde geëerd in den zoon."

HOOFDSTUK 211.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „BEMINT GIJ MIJ, ONDERHOUDT DAN MIJN GEBODEN."

1. „Bemint gij mij, onderhoudt dan mijn geboden. 2. En ik zal den Vader bidden voor u en hij zal u geven een anderen Trooster om eeuwig met u te

blijven. 3. Dat zal zijn de Geest der waarheid, die de wereld niet kan ontvangen, want de wereld heeft hem nooit gezien en kent hem niet, maar gij zult hem kennen, want hij zal met u wonen en in u zijn. 4. Ik zal u niet als weezen achterlaten, ik zal weder tot u komen. 5. Nog zal er een weinig tijd voorbijgaan en daarna zal mij de wereld niet meer zien. Maar gij zult mij zien, want ik leef en gij zult leven met mij. 6. Op dien dag zult gij erkennen, dat ik ben in den Vader en gij in mij en ik in u. 7. Wie mijn geboden heeft en ze onderhoudt, hij is 't, die mij bemint. 8. En wie mij bemint, hij zal bemind worden door mijn Vader en ik zal hem beminnen en mijzelf aan hem openbaren." 9. Toen sprak Judas, niet de zoon van Iscariot, maar een ander: „Heer, waardoor komt het, dat gij u aan ons openbaren wilt en niet aan de wereld?"

HOOFDSTUK 212.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „IS ER IEMAND, DIE MIJ BEMINT, HIJ ZAL MIJN LEER ONDERHOUDEN.”

1. En Jesus antwoordde hem en zei aldus: „Is er iemand, die mij bemint, hij zal mijn leer onderhouden en mijn Vader zal hem beminnen en wij zullen tot hem komen en ons metterwoon bij hem vestigen. 2. Wie mij niet bemint, hij onderhoudt mijn leer niet. 3. En de leer, die gij hebt gehoord, is de mijne niet, maar van hem, die mij gezonden heeft, dat is de Vader. 4. De woorden van die leer heb ik u gezegd, terwijl ik bij u geweest ben. 5. Maar de trooster, dat is de Heilige Geest, dien de Vader zal zenden in mijn naam, die zal u alles leeren, en u alles ingeven en u doen begrijpen, al wat ik u leer. 6. Peis en vrede laat ik u, peis en vrede geef ik u. 7. Niet zoals de wereld haar peis geeft, geef ik ze u. 8. Laat uw hart niet ontsteld worden en vreest niet, want gij hebt gehoord, dat ik u gezegd heb: ik ga heen en ik kom tot u. 9. Bemindet gij mij, dan zoudt gij blij en vroolijk zijn, omdat ik ga tot den Vader, want hij is grooter dan ik ben. 10. Ik zal weldra niet veel meer spreken tot u, want de vorst dezer wereld komt, maar hij heeft op mij geen vat.”

HOOFDSTUK 213.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „TOEN IK U HET LAND INZOND, WAT ONTBRAK U TOEN?"

1. Toen sprak hij nog tot zijn leerlingen en zei aldus: „Toen ik u het land inzond zonder beurs en zonder knapzak en zonder schoeisel, wat ontbrak u toen?" 2. En zij antwoordden: „Niets." 3. Toen sprak Jesus nog verder en zei: „Maar wie nu een beurs heeft, hij neme ook een knapzak mee, en wie er geen heeft, hij verkoope zijn lijfrok en koope een zwaard. 4. Want ik zeg u, dat de schriftuur, die geschreven is over mij, die aldus spreekt: hij zal met de boos-

doeners gelijkgesteld worden, vervuld moet worden en al wat van mij geschreven en voorspeld is, dat zal weldra een einde nemen." 5. Toen antwoordden zijn leerlingen en zeiden: „Heer, hier zijn twee zwaarden." 6. En Jesus antwoordde aldus: „Dat is genoeg." 7. Daarna sprak Jezus nog verder en zei: „Omdat ik de wereld wil doen erkennen, dat ik den Vader bemin en dat ik zoo doe als de Vader mij geboden heeft, welaan staat op en laat ons henen-gaan." 8. En toen dat woord gesproken was, ging hij uit en kwam op den Olijf-berg volgens zijn gewoonte.

HOOFDSTUK 214.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „IK BEN DE WARE WIJNGAARD EN MIJN VADER IS DE AKKERMAN" . . . .

1. En aldaar sprak Jesus nog tot zijn leerlingen en zei aldus: „Ik ben de ware wijngaard en mijn Vader is de akkerman, die hem kweekt. 2. Alle ranken, die geen vrucht dragen in mij, die zal hij afhouden en alle, die vrucht dragen, zal hij reinigen, om beter vrucht te dragen. 3. Nu zijt gij gereinigd door de woorden, die ik tot u gesproken heb. Blijft in mij en ik zal blijven in u. 4. Gelijk de rank geen vrucht kan dragen, wanneer ze niet aan den wijngaard blijft, zoo kunt ook gij geen vrucht dragen, wanneer gij niet blijft in mij. 5. Ik ben de wijngaard en gij zijt de ranken. 6. Wie in mij blijft en ik in hem, hij draagt groote vrucht; want zonder mij kunt gij niets doen. 7. Wie in mij niet blijft, die zal uitgeworpen worden en verdorren gelijk de rank, die verdord is, en die men zal nemen en in 't vuur werpen, waar ze verbranden zal. 8. Blijft gij in mij en blijven mijn woorden in u, al wat gij wilt zult gij vragen, en het zal u geschieden. 9. Hierin is mijn Vader verheerlijkt, dat gij mijn leerlingen blijft en groote vrucht draagt. 10. Gelijk de Vader mij bemind heeft, zoo heb ik u bemind. 11. Daarom raad ik u aan te blijven in mijn minne. 12. Onderhoudt gij mijn geboden, dan zult gij blijven in mijn minne, gelijk ik heb gehouden de geboden van mijn Vader en in zijn minne gebleven ben. 13. Dit heb ik u gezegd, opdat mijn blijdschap in u zij en uw blijdschap volkomen worde."

HOOFDSTUK 215.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „DIT IS MIJN GEBOD, DAT GIJ ELKANDER MOET BEMINNEN, GELIJK IK U HEB BEMIND."

1. „Dit is mijn gebod, dat gij elkander bemint, gelijk ik u heb bemind. 2. Grootere vriendschap kan niemand hebben, dan dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden. 3. Gij zijt mijn vrienden, wanneer gij doet, wat ik u gebied. 4. Voortaan zal ik u niet meer knechten noemen, want de knecht weet niet, wat

zijn heer doet, maar u noem ik mijne vrienden, want al wat ik heb gehoord van mijn Vader, dat heb ik u bekend gemaakt. 5. Gij hebt mij niet gekozen, maar ik heb u gekozen, opdat gij zult gaan en vrucht winnen en dat uw vrucht blijve gestadelijk en u alles gegeven worde, wat gij den Vader vraagt in mijn naam."

HOOFDSTUK 216.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEIDE: „DAT GEBIED IK U, DAT GIJ ELKANDER BEMINT.”

1. „Dat gebied ik u, dat gij elkander bemint. 2. Al haat u de wereld, gij zult weten, dat zij mij eerder gehaat hebben dan u, mij, die de eerste onder u ben. 3. Waart gij van de wereld geweest, dan had de wereld haar aandeel in u bemind; maar daar gij van deze wereld niet zijt en ik u uit deze wereld verkozen heb, daarom haat u de wereld. 4. Wil dit woord gedenken dat ik u zei: dat de knecht niet meer is dan zijn heer. 5. Hebben zij mij vervolging aangedaan, dan zullen ze ook u vervolging aandoen. Hebben ze mijn leer onderhouden, dan zullen ze ook de uwe onderhouden. 6. Maar dit alles zullen ze u aandoen om mijnentwille, want zij kennen hem niet die mij gezonden heeft. 7. Was ik zelf niet gekomen en had ik hen niet toegesproken, dan hadden zij er geen schuld aan, maar nu hebben zij geen verontschuldiging voor hun schuld. 8. Wie mij haat, hij haat mijn Vader. 9. En had ik de werken niet verricht, die geen mensch ooit verricht heeft, dan hadden zij geen schuld, maar nu hebben zij ze gezien en hebben ons gehaat, beiden: mij en mijn Vader. 10. Maar de profetie, die in hun wet geschreven is, moet vervuld worden, die aldus luidt: „Zij haten mij zonder reden!”

HOOFDSTUK 217.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „WANNEER DE TROOSTER KOMEN ZAL, DIEN IK U ZENDEN ZAL VAN DES VADERSWEGE.”

1. Wanneer de Trooster, dien ik u van des Vaderswege zenden zal, zal komen, dan zal hij getuigenis geven van mij. 8. En gij zelf zult ook getuigen van mij, omdat gij van het begin af met mij zijt geweest. 3. Dit heb ik u gezegd, opdat gij niet geërgerd wordt, want men zal u uit de synagogen werpen. 4. Maar het uur komt, waarop allen, die u dooden, meenen zullen een aan God welgevaligen dienst te bewijzen. En dit zullen ze u aandoen, want zij kennen noch den Vader noch mij. 5. Maar ik zeg het u te voren, opdat gij indachtig zijt, wanneer het uur komt, waarop het geschiedt, wat ik u heb gezegd. 6. Dit heb ik u niet van het eerste oogenblik af gezegd, omdat ik met u was.”

HOOFDSTUK 218.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „IK GA TOT HEM, DIE MIJ GEZONDEN HEEFT.”

1. „Maar nu ga ik tot hem, die mij gezonden heeft en niemand van u vraagt mij waarheen ik ga. 2. Maar omdat ik u dit heb gezegd, zijn uw harten bedroefd. 3. Maar in waarheid zeg ik u, dat het u nuttig is, dat ik heenga, want ga ik niet heen, dan zal de Trooster niet komen tot u, maar ga ik weg, dan zal ik u dien zenden. 4. En wanneer hij komt, dan zal hij de wereld beschuldigen van zonde en van gerechtigheid en van veroordeeling. Van zonde, omdat de menschen van de wereld niet gelooven aan mij, van gerechtigheid, omdat ik tot den vader ga en gij mij weldra niet meer zult zien, van veroordeeling, omdat de vorst dezer wereld reeds veroordeeld is. 5. Ik heb u nog veel te zeggen, maar gij kunt nu alles niet opnemen. 6. Maar wanneer de Geest der waarheid komt, dan zal hij u leeren alle waarheid, want hij zal niet uit zichzelf spreken, maar wat hij hooren zal, dat zal hij zeggen en wat nog gebeuren moet, dat zal hij u openbaren. 7. Hij zal mij verheerlijken, want hij zal het van mijn eigene ontvangen en het u openbaren. 8. Al wat de Vader heeft, dat is van mij. Daarom zei ik, dat hij het van het mijn (eigene) ontvangen en het u openbaren zou.”

HOOFDSTUK 219.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „EEN LUTTEL TIJDS ZAL VOORBIJGAAN EN DAN ZULT GIJ MIJ NIET ZIEN.”

1. „Een luttel tijds zal voorbijgaan en dan zult gij mij niet zien. 2. En daarna zal wederom een luttel tijds voorbijgaan en dan zult gij mij weer zien; want ik ga tot den Vader.” 3. Toen spraken sommige van zijn leerlingen onder elkaar en zeiden aldus: „Wat bedoelt hij hiermee, dat hij zegt een luttel tijds zal voorbijgaan en dan zult gij mij niet zien, en daarna zal wederom een luttel tijds voorbijgaan en dan zult gij mij weer zien, want ik ga tot den Vader? 4. Wat meent hij met een luttel tijds? 5. Wij begrijpen niet, wat hij daarmee bedoelt.” 6. Maar Jesus, die wist, wat zij hem begeerden te vragen over die woorden, begon uit zichzelf tot hen te zeggen: „Gij vraagt elkaar over de woorden, die ik zei: een luttel tijds zal voorbijgaan en dan zult gij mij niet zien en daarna zal er weder een luttel tijds voorbijgaan en dan zult gij mij weer zien. 7. Voorwaar ik zeg u, dat gij weenen en schreien zult en de wereld zal zich verblijden. 8. Gij zult bedroefd moeten worden, maar uw droefheid zal in blijdschap veranderd worden. 9. Een vrouw, die een kind baart, is in droefheid, omdat het uur van baren nabij is. Maar, wanneer zij het kind gebaard heeft, denkt zij niet meer aan druk of lijden om de blijdschap, die zij heeft daarom dat er een

mensch in de wereld geboren is. 10. Evenzoo zijt gij ook nu bedroefd, maar ik zal u nog komen bezoeken en dan zal uw hart zich verblijden en niemand zal die blijdschap van u weg kunnen nemen."

HOOFDSTUK 220.

OVER JESUS' LEER, TOEN HIJ ZEI: „VOORWAAR IK ZEG U: AL WAT GIJ DEN VADER VRAAGT IN MIJN NAAM, DAT ZAL HIJ U GEVEN."

1. „Op dien dag zult gij mij niets hoeven te vragen. 2. Voorwaar ik zeg u, wat gij den Vader vraagt in mijn naam, dat zal hij u geven. 3. Tot nu toe hebt gij niets gevraagd in mijn naam. 4. Vraagt en gij zult ontvangen, opdat uw blijdschap volkomen zij. 5. Tot nu toe heb ik in gelijkenissen tot u gesproken, maar nu komt het uur, dat ik niet meer in gelijkenissen tot u spreken zal, maar dat ik u openlijk van den Vader zal spreken. 6. Op dien dag zult gij vragen in mijn naam. 7. En nu zeg ik u, dat ik den Vader zal vragen voor u, want de Vader zelf bemint u, omdat gij mij bemint, en gelooft, dat ik van God gekomen ben. 8. Ik kwam van den Vader in deze wereld, nu verlaat ik de wereld en ga weer tot den Vader." 9. Toen spraken de leerlingen en zeiden aldus: „Nu spreekt gij openlijk en zegt geen gelijkenis. 10. Nu weten wij, dat gij alle dingen weet en dat het niet noodig is dat iemand u iets vraagt. 11. Hierdoor gelooven wij, dat gij uit God gekomen zijt." 12. Toen antwoordde Jesus hun en sprak aldus: „Nu gelooft gij. Ik zeg u, dat de ure nadert en weldra komen zal, dat gij verspreid zult worden en ieder van u zal zijns weegs gaan, en gij zult mij alleen laten, maar ik ben niet alleen, omdat de Vader met mij is. 13. Dit heb ik u gezegd, opdat gij vrede zult hebben in mij. 14. In de wereld zult gij druk en lijden vinden, maar wees getroost, want ik heb de wereld overwonnen."

HOOFDSTUK 221.

HOE JESUS ZIJN OOGEN HEMELWAARTS OPHIEF EN ZEI: „VADER, DE URE NADERT, VERHEERLIJK UW ZOON."

1. Dit sprak Jesus en daarna hief hij zijn oogen ten hemel en zei aldus: „Vader, de ure nadert, verheerlijk uw Zoon, opdat de Zoon wederkeerig u verheerlijke. 2. Verheerlijk hem zoo, gelijk gij hem macht en heerschappij hebt gegeven over alle schepselen, opdat hij aan allen, die gij hem gegeven hebt, het eeuwige leven moge geven. 3. En dat is het eeuwige leven, dat zij u alleen erkennen als den waren God en hem, dien gij gezonden hebt, Jesus Christus. 4. Ik heb u verheerlijkt op aarde. Het werk, dat gij mij bevolen had te doen, heb ik volbracht. 5. En nu Vader, verheerlijk mij, gij zelf, met uwe heerlijkheid, die ik had, eer de wereld gemaakt werd. 6. Ik heb uw naam geopenbaard aan de menschen, welke gij mij uit de wereld gegeven hebt. 7. Zij waren de uwen

en gij hebt ze mij gegeven en uwe leer hebben zij gehouden. 8. Nu erkennen zij, dat al wat gij mij gegeven hebt, van u is, want de woorden, die gij mij gegeven hebt, heb ik aan hen doorgegeven en zij hebben ze aangenomen en zij erkennen waarlijk, dat ik van uwentwege gekomen ben en zij gelooven ook, dat gij mij hebt gezonden. 9. Ik vraag voor hen, niet voor de wereld, maar voor degenen, welke gij mij gegeven hebt, omdat zij de uwen zijn; en al wat ik heb, dat is het uwe en wat gij hebt, dat is het mijne; en ik ben verheerlijkt in hen. 10. En weldra ben ik niet meer in de wereld, maar deze blijven in de wereld en ik kom tot u."

HOOFDSTUK 222.

HOE JESUS SPRAK: „HEILIGE VADER, BEWAAR HEN, DIE GIJ MIJ GEGEVEN HEBT, IN UW NAAM."

1. „Heilige Vader, bewaar hen, welke gij mij gegeven hebt, in uw naam, opdat ze één zijn: gelijk wij één zijn. 2. Toen ik met hen was, bewaarde ik hen in uw naam. Die gij mij geeft, behoedde ik en niemand van hen ging verloren, dan de zoon der verdoemenis om de schriftuur te vervullen. 3. Nu kom ik tot u en dit zeg ik aan hen, terwijl ik nog in de wereld ben, opdat zij mijn blijdschap bewaren in hen. 4. Ik heb hun uwe leer gegeven en de wereld heeft hen gehaat, omdat zij van de wereld niet zijn. 5. Ik vraag niet, dat gij hen neemt uit de wereld, maar, dat gij hen behoedt van het kwaad. 6. Zij zijn van de wereld niet, gelijk ook ik van de wereld niet ben. 7. Maak hen heilig in de waarheid: uw leer, dat is de waarheid. 8. Gelijk gij mij in de wereld hebt gezonden, zoo heb ik hen in de wereld gezonden en om hunnentwille heilig ik mij zelven, opdat zij ook in de waarheid worden geheiligd. 9. En niet alleen vraag ik voor hen, maar ook voor degenen, die aan mij gelooven zullen door hunne leer, dat zij allen één worden, gelijk gij Vader in mij zijt en ik in u, en dat zij in ons één worden, opdat de wereld geloove, dat gij mij hebt gezonden. 10. En de heerlijkheid, welke gij mij gegeven hebt, heb ik hun gegeven, opdat zij allen één worden, gelijk wij één zijn, ik in hen en gij in mij, opdat zij volmaakt worden in één en de wereld erkenne, dat gij mij gezonden hebt en ik hen bemind heb, gelijk gij mij hebt bemind. 11. Vader, die gij mij gegeven hebt, die wil ik, dat daar met mij zijn zullen, waar ik wezen zal, opdat zij de heerlijkheid mogen zien, welke gij mij gegeven hebt. 12. Want gij beminde mij, eer de wereld werd gemaakt. Gerechtighe Vader, de wereld heeft u niet gekend, maar ik ken u en dezen erkennen, dat gij mij gezonden hebt. 13. En uw naam heb ik hun bekend gemaakt en ik zal hem nog bekend maken, opdat die minne, waarmee gij mij bemind hebt in hen blijvende zij en ik ook blijve in hen."

HOOFDSTUK 223.

HOE JESUS KWAM OP EEN LANDGOED, DAT GETHSEMANE HEETTE, WAAR HIJ GING BIDDEN EN ZIJN LEERLINGEN BEVAL HUN GEBED TE DOEN.

1. Toen Jesus deze woorden gesproken had, ging hij met zijn leerlingen naar een landgoed, dat Gethsemane heette, over de beek, de Cedron genaamd. 2. Aldaar lag een hof, waar hij met zijn leerlingen inging. 3. En Judas, die hem zou verraden, kende die plaats heel goed, want hij was gewoon daar dikwijls met zijn leerlingen te komen. 4. En toen Jesus daar kwam, zei hij tot zijn leerlingen: „Gaat hier zitten en doet uw gebed, opdat gij niet in bekoring geraakt, en wacht op mij, zoolang tot ik mijn gebed ga doen en terug kom.” 5. Toen nam hij Petrus en de twee zonen van Zebedeus, Jacobus en Johannes met zich mee, en ging wat verder en hij begon treurig en bedroefd te worden. 6. Toen sprak hij tot hen en zei: „Mijn ziel is bedroefd tot den dood, wacht hier op mij en waakt met mij.” 7. Toen ging hij van hen weg, zoover men een steen werpen kan en hij legde zijn knieën ter aarde, en hij viel op zijn aangezicht, en bad of het zijn mocht, dat die ure van hem voorbij mocht gaan en zeide aldus: „Abba, mijn Vader, alle dingen zijn u mogelijk, mag het zijn, neem dan dezen kelk van mij af, maar toch: laat geschieden, niet wat ik wil, maar wat gij wilt.” 8. En toen hij opstond van zijn gebed, kwam hij tot zijn leerlingen en hij vond hen slapende. 9. En hij sprak hen toe en zei: „Simon Petrus slaapt ge? Wat slaapt gijlieden? 10. Kondt gij niet één uur met mij waken? 11. Waakt en bidt, opdat gij niet valt in bekoringen. 12. Mijn geest is gewillig, maar het vleesch is traag.” 13. Toen ging hij nog een tweede maal heen om te bidden en nu kwam ook de engel van den hemel en troostte hem. 14. En om de droefheid, waar hij in was, bleef hij nog langer bidden en zei: „Vader, kan deze kelk niet voorbij gaan, tenzij ik hem moet drinken, zoo moge uw wil geschieden.” 15. Toen werd zijn zweet tot druppelen bloeds nedergudsend ter aarde. 16. En toen hij opstond, ging hij weer tot zijn leerlingen, maar hij vond hen weder slapende van treurigheid, want hun oogen waren al slaperig en zij wisten niet, wat zij zouden antwoorden. 17. Toen liet hij hen liggen en ging voor de derde maal zijn gebed doen en bad, zooals hij tevoren gebeden had. 18. Daarna kwam hij weer naar zijn leerlingen en sprak aldus: „Slaapt nu dan maar en rust, het is genoeg, nu komt het uur, dat de Zoon des menschen zal overgeleverd worden in de handen der zondaars. 19. Staat op en laten wij gaan. Hij, die mij overleveren zal, begint ons te naderen.”

HOOFDSTUK 224.

HOE JUDAS JESUS KUSTE EN HOE HIJ WERD GEVANGEN GENOMEN EN HOE SINT PETRUS EEN KNECHT ZIJN OOR AFSLOEG EN JESUS HET WEER GENAS.

1. En nog terwijl Jezus sprak, kwam Judas daar, die één van de twaalf was geweest, en met hem een groote schare volks met lantarens en met fakkels, met wapenen en met zwaarden en met knuppels, die gezonden waren door de prinsen der Joodsche priesters en door de ouderlingen des volks. 2. En hij die hem verried, had hun een teeken gegeven en had aldus gezegd: „Wien ik kussen zal, die is het, houdt hem vast en voert hem listig weg.” 3. Hij ging nu terstond op Jesus af en zei: „Welkom rabbi,” en meteen trad hij vooruit om hem te kussen. 4. En Jesus zei: „Judas, levert gij den Zoon des menschen over door een kus?” 5. Vriend wat zoekt gij hier?” 6. Toen kuste Judas hem op zijn mond. 7. En Jesus, die wel wist al wat met hem zou geschieden, trad vooruit en zei: „Wien zoekt gij?” 8. En zij antwoordden: „Jesus den Nazerener.” 9. En Jesus sprak: „Ik ben het.” 10. Aldaar stond ook Judas met hen. 11. En zoodra Jesus gezegd had: ik ben het, weken zij achteruit en vielen neer ter aarde. 12. Toen vroeg Jesus hun nog ten tweeden male en zei: „Wien zoekt gij?” 13. En zij antwoordden hem wederom: „Jesus den Nazarener.” 14. En Jesus sprak: „Ik heb u gezegd dat ik het ben, zoekt gij mij dus, laat dezen heengaan.” 15. Dat zeide hij om het woord te volbrengen dat hij gezegd had toen hij sprak aldus: „Vader, van hen welke gij mij gegeven hebt, is er geen verloren gegaan.” 16. Toen traden zij naar voren en sloegen de hand aan hem en grepen hem vast. 17. Toen zijn leerlingen, die bij hem stonden, dat zagen, en begrepen wat daar ging gebeuren, spraken zij tot Jezus: „Heer, willen wij met het zwaard slaan?” 18. Toen trok Simon Petrus een zwaard uit, dat hij bij zich had, en sloeg een van de knechten van den opperpriester en sneed hem zijn rechteroor af. — 19. Die knecht was Malchus genaamd. — 20. Toen sprak Jezus tot Petrus en zei: „Den kelk, dien de Vader mij gegeven heeft te drinken, wilt gij niet, dat ik hem drinke? 21. Steek uw zwaard in zijn scheede, want een ieder die met het zwaard slaat, zal met het zwaard verslagen worden. 22. Weet gij niet, dat ik van den Vader kan verkrijgen, dat hij mij meer dan twaalf legioenen engelen zendt? 23. Maar hoe zullen dan de schrifturen vervuld worden, die zeggen, dat dit moet zijn? 24. Houd op hiermee te slaan.” 25. Toen stak Jesus zijn hand uit en raakte het oor van den man aan, en terstond werd hij genezen.

HOOFDSTUK 225.

HOE DE JODEN JESUS NAAR HET HUIS VAN ANNAS LEIDDEN, EN HOE SINT PETRUS HEM VERLOOCHENDE.

1. Daarna sprak Jesus tot het volk, dat daar tegen hem saam gekomen was en zei aldus: „Alsof ik een dief was, zoo komt gij mij tegen, met zwaarden en met knuppels om mij te vangen. Ik was alle dagen met u in den tempel en gij hebt mij niet gevangen genomen. 2. Maar dit is uw uur en nu toont de vorst der duisternissen zijne macht.” 3. Dit geschiedde aldaar, omdat de schrifturen van de profeten zoo moesten vervuld worden. 4. Toen de leerlingen die opschudding zagen, lieten zij allen Jesus in den steek en vluchtten weg. 5. Toen grepen de knechten der Joden en de oversten en het volk dat daar verzameld was Jesus vast, en zij boeiden hem en leidden hem naar Annas. 6. Deze Annas was de schoonvader van Caiphas, die hoogepriester was in dat jaar en deze Caiphas was degene, die aan de Joden den raad gegeven had, om één mensch te dooden tot verlossing van het volk. Toen men Jesus wegleidde, volgde hem een jongeling, die met een linnen kleed was gekleed, en niet meer kleeren aan had. 8. Dezen grepen de Joden en zij wilden hem gevangen nemen maar hij liet hun het linnen kleed en vluchtte geheel naakt van hen weg. 9. En toen Simon Petrus zag dat men Jesus wegleidde, volgde hij hem van verre met nog een ander van Jesus' leerlingen tot voor den hof van den hoogepriester en daar die andere leerling kennis had aan den hoogepriester, ging hij binnen en volgde Jesus tot in den hof. 10. En Petrus bleef buiten voor de poort staan. 11. Toen ging de andere leerling, die kennis had aan den hoogepriester, naar binnen en sprak met de deurwachtster en liet Petrus daar binnen komen. 12. En zoodra als de jonge vrouw, die deurwachtster was, Petrus zag, sprak zij tot hem en zei: „Zijt gij niet één van de leerlingen van dezen mensch?” 13. En Petrus antwoordde haar: „Vrouw, ik ken dien mensch niet, en ik weet ook niet, wat gij bedoelt.” 14. Daar nu in den hof stonden ook knechten bij een vuur en warmden zich, daar het koud was en Petrus ging zich met hen staan warmen, omdat hij den afloop wilde zien. 15. Toen vroeg de hoogepriester Jesus over zijn leerlingen en over zijn leer. 16. En Jesus antwoordde hem aldus: „Openlijk heb ik gesproken in de wereld en ik heb altoos geleeraard in de synagogen en in den tempel, waar alle Joden plachten te vergaderen en op geheime plaatsen heb ik niet gesproken. Wat vraagt gij mij dan? 17. Vraag aan hen, die gehoord hebben wat ik hun gezegd heb.” 18. Toen Jesus dit gesproken had, gaf één van de knechten, die daar stond en dat hoorde, Jesus een kaakslag en zei aldus: „Antwoordt gij zoo den hoogepriester?” 19. En Jesus antwoordde hem en zei aldus: „Heb ik verkeerd gezegd, geef dan bewijs van het verkeerde, en heb ik wel gesproken, waarom slaat gij mij dan?” 20. Toen zond Annas Jesus gebonden tot Caiphas den hoogepriester. 21. En Simon Petrus stond nog altijd

in den hof buiten en warmde zich .22. Aldaar kwam een andere jonge vrouw en toen zij Petrus zag, sprak zij tot hen, die daar stonden en zei: „Ook deze was met Jesus den Nazarener.” 23. Toen spraken ook zij, die daar stonden, en zeiden tot Petrus: „Waarlijk gij zijt één van hen, want uw spraak doet ons weten, dat gij een Galileër zijt.” 24. Toen verloochende Petrus hem weder met een grooten eed en zei, dat hij dien mensch niet kende. 25. En daarna, na een korten tijd van ongeveer een daguur lang, sprak één van de knechten van den hoogepriester, die een bloedverwant was van hem, dien Petrus het oor af geslagen had, en hij zei: „Waarlijk deze was met hem, want hij is een Galileeër.” 26. Toen sprak hij nog verder tot Petrus en zei: „Zag ik u niet in den hof met hem?” 27. Toen begon Petrus te vloeken en te zweren en te zeggen: „Ik ken hem niet, en ik weet ook niet, wat gij zegt, noch weet ik, wie hij is.” 28. En terstond daarna kraaide de haan tweemaal. 29. Toen keerde Jesus zich om en zag Petrus aan, en tegelijkertijd dacht Petrus aan het woord dat Jesus hem gezegd had, voor de haan tweemaal kraait, zult gij mij driemaal verloochenen, nog heden. 30. Toen ging Petrus naar buiten en begon bitter te weenen.

HOOFDSTUK 226.

HOE DE JODEN GETUIGENISSEN ZOCHTEN TEGEN JESUS EN HOE ZIJ HEM OVERLEVERDEN AAN PILATUS EN JUDAS ZICH VERHING.

1. Des anderen daags vroeg vergaderden alle prinsen van de Joodsche priesters met de ouderlingen van het volk en de schriftgeleerden en nu zochten zij allerlei valsche getuigenissen tegen Jesus, waardoor zij hem zouden kunnen veroordeelen en ten dood overleveren; en zij konden er geen vinden, hoewel vele valsche getuigen naar voren kwamen en velerlei getuigden; maar hun getuigenissen waren niets waard. 2. Ten laatste kwamen twee valsche getuigen en spraken aldus: „Wij hoorden dezen zeggen: ik heb macht om te verwoesten den tempel Gods, dezen, die met handen gemaakt is, en om binnen drie dagen een andere te bouwen zonder hulp van handen.” 3. En Jesus zweeg en antwoordde hen niet. 4. Toen stond op de prins der Joodsche priesters en ging staan in het midden voor Jesus en vroeg hem en sprak aldus: „Waarom antwoordt gij niet op dat, wat dezen tegen u getuigen?” 5. En Jesus zweeg stil en antwoordde hem niet. 6. Toen sprak de hoogepriester nog eenmaal en zei: „Ik bezweer u, en maan u aan bij den levenden God, dat gij ons zegt, of gij Christus zijt, de Zoon Gods.” 7. En Jesus antwoordde en sprak aldus: „Gij zegt het, dat ik het ben, want al zei ik het u, gij zoudt mij niet gelooven en al vroeg ik u iets, gij zoudt mij niet antwoorden, noch mij laten gaan. 8. Nochtans zeg ik u, dat gij hierna den Zoon des menschen zult zien zitten ter rechterzijde van de mogendheid Gods en wederkomen op de wolken des hemels.” 9. Toen scheurde de prins der Joodsche priesters zijn kleeren en sprak aldus: „Hij heeft gods-

lastering gezegd, waarom zoeken wij nog andere getuigen? 10. Nu hebt gij allen de godslastering uit zijn eigen mond gehoord, wat dunkt u nu?" 11. En zij antwoordden allen te zamen: „Hij heeft den dood verdiend." 12. Toen gingen de Joden naar hem toe en spuwden hem in zijn aangezicht en zij die hem bewaakten, bespotten hem en bedekten zijn aangezicht en sloegen hem in den nek en toen zij hem bespot hadden, kwamen er anderen en gaven hem kaakslagen in zijn gezicht en spotten met hem en zeiden: „Profeteer ons Christus, wie was het, die u sloeg?" 13 En vele andere godslasteringen zeiden zij van hem. En toen zij hem genoeg bespot en geslagen hadden, namen zij hem en leidden hem gebonden voor het vierschaar-huis en leverden hem over aan den rechter Pontius Pilatus. 14. Maar zij gingen niet mee tot in het vierschaar-huis, omdat zij zich niet wilden bevleken, maar zuiver wilden blijven om hun Paschen te eten. 15. Toen Judas zag dat dien hij verkocht had, ten oordeel overleverd werd, kreeg hij berouw, dat hij hem verkocht had. 16. Toen ging hij naar de prinsen der Joodsche priesters en naar de ouderlingen en bracht hun de dertig zilveren penningen terug en sprak aldus: „Ik heb misdaan doordat ik aan u het bloed van een rechtvaardig mensch heb verkocht." 17. En zij antwoordden hem aldus: „Wat gaat ons dit aan? Moge het u wel bekomen." 18. Toen wierp hij de zilveren penningen den tempel in en ging weg en verhing zichzelf met een strik. 19. Toen namen de prinsen der Joodsche priesters de dertig zilveren penningen en spraken onder elkaar en zeiden aldus: „Het is ons niet geoorloofd dat wij ze leggen in de schatkist; omdat iemands bloed er mee gekocht is. 20. Toen besloten zij eenstemmig in hun raad er een stuk land van te koopen, dat van één pottenbakker ¹⁾ was en zij bestemden het daarvoor dat men vreemdelingen die in de stad gestorven waren, daar op zouden begraven en hierom werd dat land geheeten Hakeldama, dat beteekent zooveel als bloedig land en zoo is het blijven heeten tot op dezen dag. 21. Hiermee werd de profetie vervuld die vroeger een profeet aldus gesproken heeft en die aldus luidt: „Zij namen dertig zilveren penningen waarvoor ik gekocht ben door het Israëlitische volk en gaven ze voor het land van een pottenbakker gelijk het mij door God geopenbaard werd."

HOOFDSTUK 227.

OVER JESUS' LIJDEN TOEN HIJ AAN PILATUS WAS OVERGELEVERD.

1. Toen de Joden Jesus aan Pilatus overgeleverd hadden, kwam Pilatus naar buiten tot hen en sprak aldus: „Wat voor beschuldigingen brengt gij in tegen dezen mensch?" 2. En de Joden antwoordden hem en zeiden: „Als deze geen misdadig mensch was, dan hadden wij hem niet aan u overgeleverd. Want wij hebben dezen gevonden ons volk van den rechten weg afbrengend, en het

¹⁾ Hschr. L. heeft potter voor potter.

verbiedend den keizer belasting te betalen en zich er op beroemend dat hij Christus de koning was." 3. Toen antwoordde Pilatus hen en sprak aldus: „Neemt gij hem en oordeelt hem naar het oordeel uwer wet." 4. En de Joden antwoordden hem: „Ons is het niet geoorloofd iemand te doodden." 5. Dit geschiedde aldus om het woord te vervullen dat Jesus gesproken had, toen hij zei, welken dood hij sterven zou. 6. Toen ging Pilatus terug naar binnen tot Jesus en sprak aldus: „Zijt gij de koning der Joden?" 7. En Jesus antwoordde hem: „Zegt gij dit uit u zelf of hebben de anderen u dit van mij gezegd?" 8. En Pilatus sprak nog verder en zei aldus: „Ben ik dan ook een Jood? 9. Uw volk en uw opperpriesters hebben u aan mij overgeleverd, wat hebt gij misdaan?" 10. En Jesus antwoordde hem: „Mijn rijk is niet van deze wereld; was mijn rijk van deze wereld, dan zouden mijne lieden voor mij strijden, opdat ik niet aan de Joden overgeleverd werd, maar mijn rijk is hier niet." 11. Toen sprak Pilatus nog verder en zei: „Zijt gij dan koning?" 12. En Jesus antwoordde hem en sprak: „Gij zegt het dat ik koning ben. 13. Daartoe ben ik geboren en daartoe ben ik in de wereld gekomen, om getuigenis te geven van de waarheid. Allen die de waarheid beminnen, hooren gaarne mijne woorden." 14. Toen vroeg Pilatus hem en sprak: „Wat is de waarheid?" 15. En toen hij dat gesproken had, ging hij weer naar buiten tot de Joden en sprak tot de prinsen der Joodsche priesters en tot het volk: „Ik vind geen reden des doods in dezen mensch." 16. Maar de Joden riepen luid daartegen in en zeiden: „Hij heeft het volk in dwalingen gebracht en heeft heel het Joodsche land door geleeraard van Galilea tot hier." 17. Toen Pilatus Galilea hoorde noemen, vroeg hij of hij van Galilea was. 18. En toen hij vernam dat hij van het rechtsgebied van Herodes was, zond hij hem naar Herodes, die in dien tijd ook te Jerusalem was. 19. En toen Herodes Jesus zag, werd hij zeer blij, want langen tijd had hij verlangd hem te zien, omdat hij veel van hem had hooren zeggen en omdat hij hoopte een teeken van hem te zien. 20. En Herodes vroeg hem vele dingen, maar Jesus antwoordde hem in 't geheel niets. 21. Aldaar stonden ook de prinsen der Joodsche priesters en beschuldigden hem heel erg. 22. Toen hebben Herodes en de zijnen hem gehoond en zij hebben hem hem bespot en hem een wit kleed aangedaan en hem naar Pilatus teruggezonden. 23. Op dien dag werden Herodes en Pilatus vrienden, want tevoren waren zij onderling vijanden geweest. 24. Toen Jesus weer bij Pilatus teruggekomen was, kwam Pilatus naar buiten en riep te zamen de prinsen der Joodsche priesters en de leerarenvergadering en het volk en sprak aldus: „Gij hebt mij dezen mensch overgeleverd als een verderver des volks, maar ik zal hem u hier weer terug geven, om u bekend te maken dat ik geen schuld in hem vind aan iets van alles, waarvan gij hem beschuldigt. En zoo deed ook Herodes met hem, want ik zond u tot hem en ook daar hebt gij niet tegen hem bewezen waarom hij den dood zou verdiend hebben. 25. Daarom zal ik hem geeselen en hem zoo laten gaan. 26. Toen roep al het volk als uit

één mond en sprak: „Ruim dezen uit den weg, en hang hem terstond aan het kruis.” 27. En Pilatus antwoordde hun en zei: „Neemt gij hem en kruisigt hem, want ik vind geen schuld in hem.” 28. Toen antwoordden de Joden hem en spraken aldus: „Wij hebben een wet en naar de uitspraak van onze wet moet hij sterven, want hij maakt zichzelf Gods Zoon.” 29. Toen Pilatus dat hoorde, werd hij bevreesd. 30. En terstond ging hij weer naar binnen waar Jesus was en hij sprak aldus: „Van waar zijt gij?” 31. En Jesus antwoordde hem niet. 32. Toen sprak Pilatus nog eenmaal tot hem en zei: „Spreekt gij niet tegen mij? 33. Weet gij niet dat ik macht heb om u te kruisigen en u te laten gaan?” 34. Toen antwoordde Jesus hem en zei: „Gij zoudt geen macht over mij hebben, wanneer zij u niet van boven gegeven was. Daarom zeg ik u dat hij die mij aan u overgeleverd heeft, er groter schuld aan heeft.” 35. Van dat uur af zocht Pilatus een gelegenheid om hem vrij te laten. 36. En toen de Joden dat zagen, riepen zij met groot geschreeuw en spraken aldus: „Laat gij dezen vrij, dan zijt gij de vriend van den keizer niet, want wie zichzelf koning maakt, die doet tegen den keizer.” 37. Toen Pilatus dat hoorde, nam hij Jesus mee en leidde hem uit en liet zich zijn stoel klaar zetten waar hij op zou zitten ten gerecht, op een plaats die Lthostratos heet, en in het Hebreeuwsch Gabatha. 38. Dat was op den Vrijdag voor Paschen, omtrent den middag. 39. En toen hij Jesus naar buiten bracht, sprak hij tot de Joden en zei: „Ziet hier uw koning.” 40. En toen de Joden hem zagen, riepen zij allen te zamen: „Weg met hem, weg met hem en hang hem aan het kruis.” Toen sprak Pilatus: „Zal ik uw koning kruisigen?” 41. En de Joodsche priesters antwoordden: „Wij hebben geen koning meer dan den keizer.” 42. Toen begonnen de Joodsche priesters en opperpriesters hem van zeer veel dingen te beschuldigen, maar Jesus antwoordde hun volstrekt niets. 43. Toen sprak Pilatus tot Jesus en zei: „Hoort gij niet hoeveel getuigenissen zij tegen u inbrengen?” 44. En Jesus antwoordde hem zelfs geen enkel woord, zoodat het den rechter zeer verwonderde.

HOOFDSTUK 228.

HOE DE JODEN RIEPEN DAT MEN BARRABAS MOEST VRIJLATEN VOLGENS DE GEWOONTE EN JESUS MOEST KRUISIGEN.

1. Op het feest van Paschen was het een oud gebruik dat de rechter één van zijn gevangenen placht vrij te laten: wien het volk hebben wilde. 2. En op dat oogenblik hieldt hij er één gevangen die Barrabas heette. 3. Toen riep hij de Joden te zamen en sprak aldus: „Het is oud gebruik dat ik u op het feest van Paschen één gevangene vrij laat, wien wilt gij nu dat ik u vrijlaat, Barrabas of Jesus, dien men Christus noemt?” 4. Want hij wist wel dat zij hem uit haat en uit nijd hadden overgeleverd. 5. Toen hij nu daar als rechter zat, zond zijn vrouw een bode tot hem die hem namens haar aldus zei: „Waag u niet aan

dezen rechtvaardigen mensch, en verdien geen schuld aan hem, want om zijnentwille heb ik heden veel geleden in mijn droom." 6. En toen Pilatus aan de Joden had gevraagd, wien zij vrij wilden gelaten hebben, rieden de Joodsche opperpriesters en de ouderlingen het gewone volk aan: dat zij Barrabas moesten vragen. 7. Toen vroeg de rechter hen nog een tweede maal, wien zij van die twee bevrijd wilden hebben. 8. En zij allen riepen: „Barrabas." 9. Deze Barrabas was een moordenaar en om een moord dien hij in de stad bedreven had, was hij gevangen genomen en in den kerker gezet. 10. Toen antwoordde hun Pilatus en sprak aldus: „Wat zal ik dan doen met Jesus, dien men Christus noemt?" 11. En zij antwoordden hem opnieuw aldus: „Hang hem aan het kruis." 12. En Pilatus vroeg hun en sprak: „Wat heeft hij misdaan?" 13. En zij riepen andermaal: „Hang hem aan het kruis." 14. Toen Pilatus zag dat al wat hij deed en zei niets baatte, maar dat de opschudding onder het volk hoe langer hoe erger werd, nam hij water en waschte zijn handen voor heel het volk en sprak aldus: „Ik heb geen schuld aan het bloed van dezen rechtvaardigen mensch, moge er u heil van komen." 15. Toen antwoordde heel de schare als uit één mond en zei: „Zijn bloed kome neder op ons en op onze nakomelingen." 16. Toen liet hij Barrabas gaan en Jesus liet hij geeselen. 17. En toen hij geeseld was, gaf Pilatus hem over aan zijn krijgslieden en aan degenen die met hen waren: opdat zij hem zouden kruisigen. 18. Toen Jesus aan de krijgslieden en de soldaten overgeleverd was, namen zij hem mee en brachten hem terug in het vierschaar-huis en verzamelden al het volk om hem en deden hem zijn kleeren uit en deden hem een purperen lijfrok aan en hingen hem een mantel van geel fluweel om en vlochten een kroon van doornen en zetten hem die op zijn hoofd en gaven hem een rieten staf in zijn hand en knielden ¹⁾ voor hem en riepen spottend uit: „Wees gegroet, der Joden koning."

HOOFDSTUK 229.

HOE DE JODEN JESUS KRUISIGDEN.

1. Daarna spuwden zij hem in zijn aangezicht en namen het riet en sloegen hem daarmee op zijn hoofd. 2. En toen zij hem genoeg bespot hadden, namen zij hem den mantel af en trokken hem den purperen rok uit en deden hem zijn kleeren weer aan, en legden hem zijn kruis op zijn schouder ²⁾ en brachten hem naar buiten naar de plaats, waar zij hem zouden kruisigen. 3. En toen zij daar buiten kwamen, ontmoetten zij een man, Simon van Cyrene genaamd, den vader van Alexander en Rufus, die van het land kwam. 4. Dezen dwongen zij er toe, achter Jesus het kruis te dragen. 5. Toen Jesus zoo dus naar zijn lijden ging, volgde hem daar een groote menigte mannen en vrouwen, die schreiden

¹⁾ Hschr. L. heeft hulden voor knielden.

²⁾ De tekst heeft: hals.

en weenden om hem. 6. Toen keerde Jesus zich om tot hen en hij sprak: „Dochteren van Jerusalem, weent niet om mij, maar om u zelve, en om uw kinderen, want de dagen zullen komen dat men zal zeggen: zalig zijn de onvruchtbaren en de schooten die niet ontvingen van mannen, en de borsten die niet gezoogd hebben. 7. Dan zullen er zijn, die aan de bergen en de heuvelen zullen gebieden: valt op ons en bedekt ons, want wanneer men het groene hout zulk een geweld doet, wat zal er dan van het droge hout geworden?” 8. Op dat uur leidde men met Jesus ook twee anderen, die zich aan misdaden hadden schuldig gemaakt, naar buiten, om ze met hem te kruisigen. 9. En toen Jesus gekomen was op de plaats, waar men de misdadigers placht te doden, die in het Hebreeuwsch Golgotha genaamd was, toen hing men Jesus daar aan het kruis, en de boosdoeners, den één ter rechter- en den ander ter linkerzijde en in het midden Jesus. 10. En toen Jesus gekruisigd was, gaf men hem te drinken: wijn met gal vermengd. 11. En toen hij dien geproefd had, wilde hij er niets van drinken. 12. Toen Jesus daar nu aan het kruis hing, sprak hij: „Vader vergeef hun deze wandaad, want zij weten niet, wat zij doen.” 13. En nadat de soldaten Jesus aan het kruis gehangen hadden, namen zij zijn kleeren en deelden ze in vieren. En een ieder kreeg zijn deel. 14. Maar de lijfrok was zonder naad en geweven uit één stuk en daarom spraken zij onder elkaar en zeiden: „Laten wij dat kleed niet scheuren, maar laten wij het lot werpen: van wien het zal zijn.” 15. Daarmee werd de schriftuur vervuld die spreekt: „Zij hebben mijn kleeren onder elkaar verdeeld en zij hebben over mijn lijfrok het lot geworpen.” 16. Zij, die dit gedaan hebben, waren de soldaten. 17. Deze waren het ook, die hem bewaakten, terwijl hij aan het kruis hing. 18. Toen schreef Pilatus zijn opschrift en liet het aan het kruis slaan boven Jesus hoofd. 19. Het opschrift was geschreven met deze woorden: JESUS NAZARENUS, DER JODEN KONING. 20. Dit opschrift lazen vele Joden, die kwamen en gingen, want de plaats waar Jesus gekruisigd was, lag niet ver van de stad, en ook was het opschrift geschreven in het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn. 21. En toen de Joodsche opperpriesters dat lazen, spraken zij tot Pilatus en zeiden: „Schrijf niet: koning der Joden, maar schrijf dat hij zei: ik ben de koning der Joden.” 22. En Pilatus antwoordde hun aldus: „Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven.” 23. Terwijl Jesus daar nu hing, hoonden hem de Joden, die gingen en kwamen, en zij spraken aldus: „Wat! gij, die afbreekt den tempel Gods en hem binnen drie dagen weer opbouwt, verlos u zelf; en als gij Gods Zoon zijt, kom dan af van het kruis.”

HOOFDSTUK 230.

HOE DE JODEN JESUS BESPOTTEN AAN HET KRUIS.

1. Toen kwamen ook naar voren de prinsen en schriftgeleerden en de ouderlingen en dreven den spot met hem en spraken: „Andere menschen heeft hij

verlost en zichzelf kan hij niet verlossen. 2. Is hij koning van Israël, laat hij dan van het kruis afkomen, terwijl wij het zien, dan kunnen wij aan hem gelooven. 3. Hij vertrouwt op God, laat God hem nu verlossen, als het zijn wil is, want hij beroemde er zich op Zoon van God te zijn." 4. Evenzoo bespote hem ook één van hen, die naast hem hingen, en hij sprak: „Zijt gij Christus, verlos dan u zelve en ook ons." 5. Toen antwoordde de ander en berispte hem en zei: „Gij zijt tot dezelfde straf veroordeeld als hij, en nochtans vreest gij God niet!" 6. Wij zijn terecht veroordeeld, want wij hebben het terdege verdiend, maar deze had niets misdaan." 7. Toen sprak hij tot Jesus en zei aldus: „Heer, gedenk mijner, wanneer gij komt in uw rijk." 8. En Jesus antwoordde hem aldus: „Voorwaar ik zeg u, dat gij nog heden met mij zult zijn in het paradijs." 9. Aldaar stond naast Jesus' kruis zijn moeder en de zuster van zijn moeder Maria van Cleophas en Maria Magdalena. 10. En toen Jesus zijn moeder en den leerling, dien hij minde, daar zag staan, sprak hij tot zijn moeder en zei: „Vrouw, ziehier uw zoon." 11. Daarna sprak hij tot den leerling: „Ziehier uw moeder." 12. En van dat uur af, hield die leerling haar voor zijn moeder. 13. Toen Jesus zoo aan het kruis gehangen was, ongeveer op het middaguur, toen verduisterde de zon en heel de wereld was in duisternissen tot den noen en omtrent den noentijd riep Jesus met luider stem en zeide aldus: „Eloy, Eloy, lamma sabachtani", dat beteekent zooveel als: „Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten?" 14. En sommigen, die daar stonden en die woorden hoorden, spraken aldus: „Hij roept Elias."

HOOFDSTUK 231.

HOE JESUS DEN GEEST GAF EN WAT DAARNA GESCHIEDDE.

1. En toen Jesus zag, dat alles volbracht was, wat van hem geschreven was, sprak hij aldus: „Ik heb dorst." 2. Daar stond nu een vat vol azijn, en één van hen, die daar stonden, ging een spons halen, en bond haar om een rieten stok en vulde haar met azijn en gaf ze hem te drinken. 3. Toen riepen de anderen, die daar stonden: „Wacht, laat eens zien of Elias zal komen om hem te verlossen." 4. Toen sprak Jesus nog met luider stem en zei: „Vader in uwe handen beveel ik mijn geest." 5. En toen Jesus van de azijn geproefd had, sprak hij aldus: „Nu is 't alles volbracht." 6. Toen neigde hij zijn hoofd ter neder en gaf den geest en stierf. 7. Op datzelfde oogenblik scheurde de gordijn van den tempel van boven tot onder, in twee stukken, en de aarde beefde, en de steenen spleten, en de graven openden zich en vele lichamen van heilige menschen, die begraven waren, stonden op en kwamen uit hun graven, en na zijn opstanding vertoonden zij zich aan vele menschen in de stad Jerusalem. 8. Daar nu bij het kruis stond een edelman, die honderd krijgslieden onder zich had en toen hij de aarde zag beven en al het wonderlijke zag, dat daar geschiedde,

werd hij zeer bevreesd, en ook allen die bij hem stonden en Jesus bewaakten. 9. En de hoofdman loofde God en sprak aldus: „Waarlijk deze mensch was rechtvaardig en Gods Zoon.” 9. En al het volk, dat daar stond en al het wonderlijke zag, werd bevreesd en een ieder sloeg voor zijn borst en zoo keerden zij naar de stad terug. 10. En allen, die zijn vrienden geweest waren en hem goed gekend hadden, en vele vrouwen die met hem waren gekomen uit het land van Galilea naar Jeruzalem, stonden van verre en zagen toe. 11. Onder deze stond daar ook Maria Magdalena en Maria de moeder van Jacob den Mindere, en van Joseph, en Salome en de moeder van de zonen van Zebedeus. 12. Deze plachten hem te volgen, toen hij rondging in het land van Galilea en hem te dienen. 13. Toen kwamen de Joden, want het was op Vrijdag voor Paschen en daags voor den grooten Sabbathdag en vroegen Pilatus dat men hunne beenderen zou breken, opdat zij des te eerder sterven zouden, en opdat men hen voor dien hoogen dag weg kon doen, en ze op den dag van het feest niet aan het kruis zouden blijven hangen.” 14. Toen kwamen er soldaten tot den eerste en braken hem zijn beenderen, en daarna tot den andere en braken hem ook de zijne; maar toen zij kwamen bij Jesus, vonden zij hem dood en daarom braken zij hem zijn beenderen niet. 15. Maar één der soldaten nam een speer en stak Jesus in zijn zijde en hij opende hem de zijde en terstond liep uit de zijde bloed en water. 16. En hij die dit zag, getuigt het en zijn getuigenis is waar, en hij weet zelf heel goed dat hij waarheid spreekt en daarom getuigt hij het, opdat gij het gereeder gelooven zult. 17. Want dit geschiedde om de schriftuur te vervullen die spreekt: „Men zal geen been breken van zijn lichaam.” En een andere schriftuurtekst luidt: „Zij zullen hem nog aanzien, dien zij doorstoken hebben.”

HOOFDSTUK 232.

HOE JOSEPH VAN ARIMATHEA PILATUS OM JESUS' LICHAAM VROEG EN HOE HIJ HEM IN EEN GRAF LEGDE.

1. Toen de avond viel, kwam daar een man, rijk en edel, die tien krijgsknechten onder zich had. Hij was van een stad uit het Joodsche land Arimathea geheeten, en die man was Joseph genaamd, en hij was goed en rechtvaardig en Jesus' leerling in het verborgen, uit vrees voor de Joden; en hij verbeidde het rijk Gods niet instemmend met de Joden noch met raad noch metterdaad. 2. Deze nu kwam naar Pilatus en vroeg hem of hij hem het lichaam van Jesus wilde geven. 3. En Pilatus vroeg, of Jesus zoo spoedig al gestorven was. 4. En toen de centurio hem zei, dat hij reeds dood was, beval hij dat men het lichaam aan Joseph gaf. 5. Toen kwam ook Nicodemus, dat was hij, die bij nacht tot Jesus gekomen was, en hij bracht een mengsel van myrrhe en aloë mee, ongeveer honderd pond. 6. Zij namen het lichaam van Jesus af, en legden het in een lin-

nen laken, en wikkelden het daarin, zooals de Joden gewoon waren hun dooden te begraven. 7. Daar bij de plaats waar Jesus gekruisigd was, lag een hof en in dien hof was een nieuw graf, waar nog nooit iemand in gelegd was. 8. Toen nam Joseph het lichaam en legde het in dat nieuwe graf, dat uit een rots gehouwen was, en voor de opening van het graf legde hij een grooten steen; en toen dat gedaan was, ging hij weg. 9. Daarbij zaten Maria Magdalena en een andere Maria en zij zagen toe, toen men het lichaam in het graf legde. 10. En toen zij in hun nachtverblijf kwamen, begonnen zij hare zalven gereed te maken, waar zij Jesus mee balsemen zouden. 11. En heel dien Zaterdag bleven zij thuis naar het gebod der wet.

HOOFDSTUK 233.

HOE DE JODEN JESUS' GRAF LIETEN BEWAKEN.

1. Des anderen daags, na den Vrijdag dien de Joden Parasceve noemen, kwamen de prinsen der Joodsche priesters en de phariseeën, en spraken tot Pilatus en zeiden aldus: „Heer, ons is te binnen gekomen een woord, dat die misleider gesproken heeft toen hij nog leefde: „Ik zal na drie dagen weer opstaan.” 2. Gebied daarom, dat men het graf bewake tot op den derden dag, opdat zijn leerlingen niet komen en hem stelen en zeggen aan het volk, dat hij opgestaan is van den dood, want dan zou de laatste dwaling erger zijn dan de eerste.” 3. Toen antwoordde Pilatus hun: „Gaat en neemt wachten en bewaakt hem, zooals gij wilt.” Toen gingen zij weg en plaatsten wachten bij het graf en verzegelden den steen en bevalen aan de wachters het graf goed te bewaken.

HOOFDSTUK 234.

HOE DE DRIE MARIA'S DES ZATERDAGSNACHTS NAAR HET GRAF KWAMEN EN DEN ENGEL ZAGEN, DIE HUN ZEI, DAT JESUS WAS OPGESTAAN.

1. Des nachts na den Zaterdag, in den morgenstond van den Zondag, toen het nog donker was, kwam Maria Magdalena en de andere Maria en Salome naar het graf, en brachten haar zalven mee, die zij bereid hadden. 2. En bij zonsopgang toen het begon te lichten van den dageraad, spraken zij onder elkaar: „Wie zal ons dien steen van het graf doen?” want hij was zeer groot. 3. Toen op hetzelfde uur, beefde de aarde zeer, want de engel kwam van den hemel en trad vooruit en wentelde den steen van het graf. 4. En toen de vrouwen bij het graf kwamen, zagen zij den steen van het graf gedaan en den engel zittend op den steen en het aanschijn van den engel was gelijk aan den bliksem en zijn kleeren waren wit als sneeuw. 5. En uit vrees voor den engel werden de wachters zeer vervaard en leken op doode mannen. 7. Toen sprak de engel

tot de vrouwen: „Vreest niet gijlieden, want ik weet wel dat gij Jesus zoekt, die gekruisigd was. 6. Hij is hier niet, want hij is opgestaan zooals hij tevoren gezegd heeft. 7. Komt en beziet de plaats waar hij nedergelegd was.” 8. En toen de vrouwen dit hoorden en zagen, werden zij ontsteld en bevreesd. 9. En terwijl zij stonden in deze ontsteltenis, kwamen twee andere engelen als twee menschen bij hen staan in kleederen wit en stralend. 10. Toen verschrokken de vrouwen en keerden hun gezicht ter aarde. 11. En de engelen spraken hen aan en zeiden: „Wat zoekt gij den levende onder de dooden? 12. Hij is hier niet, dien gij zoekt, maar hij is weer opgestaan. 13. Wilt de woorden gedenken, die hij gezegd heeft, toen hij nog in Galilea was, dat de Zoon des menschen in de handen der zondaren moest worden overgeleverd, en gekruisigd worden, en ten derde dage weer zou opstaan. 14. Gaat nu dan spoedig en zegt aan zijn leerlingen en aan Petrus, dat hij herrezen is en dat hij u voorgaat naar Galilea, daar zult gij hem zien, gelijk het u tevoren beloofd was.”

HOOFDSTUK 235.

HOE DE VROUWEN HAASTIG VAN HET GRAF WEGGINGEN EN NAAR DE LEERLINGEN LIEPEN OM HUN TE BOODSCHAPPEN WAT ZIJ HADDEN GEZIEN.

1. Toen gingen de vrouwen haastig van het graf weg, en zij liepen in vreeze en met groote blijdschap, om aan de leerlingen te boodschappen wat zij hadden gehoord. 2. En terwijl zij daar nu heen gingen, kwam Jesus zelf hun tegemoet en sprak aldus: „Ik groet u.” 3. Toen vielen de vrouwen hem te voet en aanbaden hem en hielden hem bij de voeten. 4. Toen sprak Jesus tot hen en zei aldus: „Vreest niet, maar gaat en zegt aan mijn broeders dat zij gaan naar Galilea, daar zullen zij mij zien.” 5. Toen gingen zij weg en zeiden dit alles aan de elf apostelen op de plaats waar deze zaten te weenen en aan alle anderen, die met hem plachten te zijn. 6. En toen de leerlingen dit hoorden, dacht het hun verdwazing en zinsbegoocheling en zij geloofden er niets van.

HOOFDSTUK 236.

HOE MARIA MAGDALENA KWAM BIJ SIMON PETRUS EN BIJ DEN ANDEREN LEERLING, DIEN JESUS MINDE EN ZEI: „ZIJ HEBBEN ONZEN HEER UIT HET GRAF GENOMEN” EN HOE DE TWEE LEERLINGEN NAAR HET GRAF TOELIEPEN.

1. Toen kwam Maria Magdalena bij Simon Petrus en bij dien anderen leerling, dien Jesus minde en zei aldus: „Zij hebben onzen Heer uit het graf weggenomen en wij kunnen niet te weten komen, waar zij hem gelegd hebben.” 2. Toen

liepen Petrus en de andere leerling heen en kwamen bij het graf. 3. Deze twee liepen tegelijk daarheen, maar die eene leerling liep vlugger dan Petrus en kwam eerder bij het graf. 4. En toen hij er in keek, zag hij het lijnwaad bezijden liggen, maar hij ging er niet in. 5. Toen kwam Simon Petrus na hem en hij ging in het graf en zag het lijnwaad daar liggen, en het laken waar zijn hoofd mee was bedekt niet bij het lijnwaad maar afzonderlijk en in één gerold. 6. Toen kwam ook de andere leerling, die het eerst gekomen was en hij zag het en geloofde het, want tot nog toe verstonden zij de schriften niet, die zeggen: dat Jesus van den dood weer op moest staan. 7. Toen de leerlingen dat gezien hadden, gingen zij daar van daan.

HOOFDSTUK 237.

HOE MARIA MAGDALENA JESUS EN TWEE ENGELEN ZAG, TOEN ZIJ STOND TE WEENEN BUITEN HET GRAF.

1. Maar Maria Magdalena, die hen gevolgd was (uit wie Jesus zeven booze geesten had verdreven) bleef buiten het graf staan: weenend. 2. Toen zij daar nu stond te weenen, keek zij naar binnen en zag twee engelen zitten, gekleed in witte kleederen, de één aan het hoofdeind, de andere aan het voeteneind, waar Jesus' lichaam gelegen had. 3. Toen spraken de engelen haar aan en zeiden aldus: „Vrouw, waarom weent gij?” 4. En zij antwoordde: „Omdat zij mijn heer weggenomen hebben en ik niet weet, waar zij hem gelegd hebben.” 5. Toen Maria dat gezegd had, keerde zij zich om en zag Jesus staan, maar zij wist niet, dat het Jesus was. 6. Toen sprak Jesus haar aan en zei aldus: „Vrouw, waarom weent gij? Wien zoekt gij?” 7. En Maria die meende, dat het een tuinman was, antwoordde hem: „Heer, hebt gij hem weggenomen, zeg mij dan, waar gij hem gelegd hebt en ik zal hem terugbrengen.” 8. Toen sprak Jesus en zei: „Maria.” 9. Toen herkende hem Maria en zei: „Rabboni,” dat beteekent zooveel als: meester. 9. En Jesus sprak nog meer en zei: „Raak mij niet aan, want ik ben nog niet tot mijn Vader gegaan, maar ga naar mijn broeders en zeg hun: Ik ga heen naar mijn Vader en naar uw Vader, tot mijn God en tot uw God.” 10. Toen ging Maria Magdalena naar de leerlingen en zei hun: „Ik heb onzen heer gezien, en deze woorden heeft hij mij gezegd.”

HOOFDSTUK 238.

HOE DE JODEN AAN DE KRIJGSKNECHTEN, DIE HET GRAF BEWAAKT HADDEN EEN SOM GELDS GAVEN, OPDAT ZIJ ZOULDEN ZEGGEN DAT DE LEERLINGEN JESUS 'S NACHTS WEGGEHAALD HADDEN.

1. Toen Jesus van den dood herrezen was, kwamen de krijgsknechten, die het graf hadden bewaakt, in de stad, en zeiden aan de prinsen der Joodsche

priesters, al wat bij het graf was geschied. 2. Toen kwamen zij te samen met de ouderlingen en beraadslaagden, wat zij hieraan doen moesten. 3. Daar namen zij het besluit aan de krijgsknechten een groote som gelds te geven en spraken aldus: „Zegt dat zijn leerlingen bij nacht gekomen zijn en het lichaam weggehaald hebben, terwijl gij laagt te slapen. 4. En verneemt de landvoogd het, dan zullen wij u verontschuldigen en u beveiligen voor hem.” 5. En de krijgsknechten namen het geld en deden zooals bevolen was. En zoo wordt dit onder de Joden verkondigd tot op dezen dag.

HOOFDSTUK 239.

HOE JESUS OP DENZELFDEN DAG, DAT HIJ OPGESTAAN WAS, ZICH VERTOONDE AAN TWEE VAN ZIJN LEERLINGEN, DIE NAAR HET DORP EMMAUS GINGEN, WAAR ZIJ HEM HERKENDEN BIJ HET BREKEN VAN HET BROOD.

1. Op dien zelfden dag, dat Jesus weer van den dood opgestaan was, vertoonde hij zich in een menschelijke gedaante aan twee van zijn leerlingen. 2. Deze twee gingen op dienzelfden dag van Jerusalem naar Emmaus heen, wat ongeveer een mijl van Jerusalem verwijderd lag. 3. Terwijl zij nu op weg waren, spraken zij onder elkaar over alles, wat geschied was. 4. Terwijl zij zoo spraken, kwam Jesus en liep met hen mee. Maar het zien van hun oogen was zoo veranderd, dat zij hem niet herkenden. 5. Toen sprak Jesus tot hen en vroeg: „Wat beteekenen deze woorden, die gij onder het gaan met elkaar spreekt, en waarom zijt gij zoo bedroefd?” 6. En één van de twee leerlingen, Cleophas genaamd, antwoordde hem en sprak: „Zijt gij een pelgrim alleen, en komt gij van Jerusalem zonder iets te weten van wat daar geschied is in deze dagen?” 7. En Jesus vroeg verder en zei: „Wat dan?” 8. En zij antwoordden: „Van Jesus van Nazareth, die een machtig profeet was zoowel in woorden als in werken voor God en voor heel de wereld. 9. En op welke wijze onze opperpriesters en onze prinsen hem aan den dood overgeleverd en aan het kruis gehangen hebben. 10. En wij hoopten, dat hij het volk van Israël verlost zou hebben en vandaag is het reeds de derde dag, dat dit geschied is. 11. Maar sommige vrouwen, die bij ons hooren, hebben ons doen ontstellen. In den dageraad waren zij naar het graf gegaan en vonden zijn lichaam niet. 12. Maar zij kwamen terug en zeiden, dat zij een verschijning van engelen gezien hadden, die hun zeiden, dat hij nog leeft. 13. En ook gingen sommige van hen die bij ons hooren, en vonden de zaken gelijk de vrouwen gezegd hadden, maar hem vonden zij niet. 14. Toen sprak Jesus verder tot hen en zei aldus: „O dwazen en tragen van hart, om te gelooven alles wat de profeten gesproken hebben. 15. Moest Christus niet eerst den dood ondergaan en zoo opvaren naar zijn heerlijkheid?” 16.

Toen verlichtte hij hun verstand om de Schriften te verstaan. 17. Daarop begon hij van Mozes en alle profeten af, hun alle Schriften te verklaren, die over hem geschreven waren. 18. Intusschen begonnen zij het dorp te naderen, waar zij naar toe gingen. 19. En toen zij daar kwamen, nam Jesus den schijn aan alsof hij verder wilde gaan. 20. Toen noodden zij hem en drongen bij hem aan om met hen mee te gaan en spraken aldus: „Blijf bij ons, want het loopt naar den avond en de dag zal weldra voorbij zijn.” 21. En Jesus ging met hen in hun huis. 22. En toen hij met hen aan tafel zat, nam hij een brood en zegende het en brak het en bood het hun aan. 23. Toen werden hun oogen geopend en zij herkenden hem. 24. En zoodra zij hem herkend hadden, verdween hij uit hun oogen en zij zagen hem niet meer. 25. Toen spraken zij tot elkaar en zeiden: „Waren onze harten niet brandend in ons, toen hij onderweg met ons sprak en hij ons de Schriften uitlegde?” 26. Toen stonden zij nog in datzelfde uur op en gingen naar Jerusalem. 27. En toen zij daar kwamen, vonden zij de apostelen en hen die bij hen waren, vergaderd en deze zeiden hun: dat Jesus waarlijk weer opgestaan was en dat hij zich aan Petrus had vertoond. 28. Toen vertelden zij ook, wat zij onderweg gezien hadden en hoe zij hem herkend hadden in het breken van het brood.

HOOFDSTUK 240.

HOE JESUS ZICH AAN ZIJN LEERLINGEN DIEN ZONDAG, TOEN HET LAAT WAS, VERTOONDE WAAR ZIJ ZICH OPGESLOTEN HADDEN UIT VREES VOOR DE JODEN; EN WAAR THOMAS NIET BIJ WAS; EN VAN DEN ACHTSTEN DAG DAARNA, TOEN THOMAS DAAR WAS MET DE ANDEREN, TOEN HIJ ZEIDE: „VREDE ZIJ MET U.”

1. In de avonduren van dien Zondag, toen het reeds laat was en de deuren waren gesloten, waar de leerlingen waren vergaderd, uit vrees voor de Joden, en terwijl zij daar zaten en spraken over de verschijning, die hun vertoond was, kwam daar Jesus en stond temidden van zijn leerlingen en zei: „Vrede zij onder u, ik ben het, vreest niet.” 2. Toen werden zij ontsteld en bevreesd, want zij waanden een geest te zien. 3. Toen sprak Jesus verder tot hen: „Waarom zijt gij ontsteld? en waarom laat gij zoo wonderlijke gedachten in uw hart komen? 4. Bezieet mijne handen en mijne voeten en overtuigt u, dat ik het zelf ben, betast en ziet, want een geest heeft geen vleesch noch been gelijk gij mij ziet hebben.” 5. En toen hij dit gezegd had, toonde hij hun zijn handen en zijn voeten en zijn zijde. 6. En toch konden zij het nog niet gelooven, zoo zeer verwonderde het hun, en zoo zeer werden zij ontsteld van blijdschap. 7. Toen sprak Jesus: „Hebt gij hier iets dat men eten kan?” 8. En de leerlingen legden

hem een stuk van een gebraden visch voor en een honingraat. 9. En toen hij onder hun oogen gegeten had, nam hij het overgeblevene en gaf het hun. 10. Daarna sprak hij: „Dit waren de woorden die ik u zei, toen ik nog bij u was, dat alle schriften die over mij geschreven waren in Mozes' wet en in de profeten en in de psalmen moesten worden vervuld. 11. Toen verlichtte hij hun verstand om de schriften te verstaan en sprak aldus: „Alzoo staat er geschreven en alzoo moest het geschieden, dat Christus den dood moest smaken en ten derden dage weer herrijzen; en dat men moet prediken in zijn naam: vergiffenis en kwijtschelding van zonden heel de wereld door, en beginnen met Jerusalem. 12. En hiervan zult gij mijne getuigen zijn, want ik zal zenden de belofte mijns Vaders in u.” 13. Toen de leerlingen dit hoorden en zagen werden zij verblijd. 14. Toen sprak Jesus nog andermaal: „Vrede zij onder u. 15. Gelijk de Vader mij gezonden heeft, zoo zend ik u.” 16. Toen hij dat gesproken had, blies hij en sprak: „Ontvangt den Heiligen Geest. 17. Wier zonden gij vergeeft, die zullen vergeven zijn; en wier zonden gij houdt, die zullen gehouden zijn. 18. Ten tijde dat Jesus zich zoo aan zijn leerlingen vertoonde, was Thomas die ook Didimus genoemd wordt, daar niet bij hen; en toen hij kwam, zeiden de andere leerlingen hem: „Wij hebben onzen heer gezien. 19. En Thomas antwoordde hun en zei: „Als ik niet zie in zijn handen de wonden van de nagelen en als ik niet mag steken mijn vinger in de gaten der nagelen en als ik mijn hand niet mag steken in zijn zijde, dan geloof ik het niet.” 20. En acht dagen daarna waren zijn leerlingen wederom daar binnen en Thomas met hen. 21. Toen kwam Jesus bij gesloten deuren naar binnen en ging staan te midden van hen en sprak: „Vrede zij onder u!” 22. Daarna sprak hij tot Thomas: „Leg hier uw vinger en betast en bezie mijn handen en leg uw hand hier en steek ze in mijn zijde en wees niet ongeloovig maar geloovig.” 23. Toen antwoordde Thomas en zei: „Gij zijt mijn Heer en mijn God.” 24. En Jesus antwoordde hem: „Omdat gij mij gezien hebt, gelooft gij; maar zalig zijn zij, die mij niet zien en gelooven.” 25. Ook vertoonde Jesus nog vele andere wonderteekenen aan zijn leerlingen, die niet in dit boek geschreven zijn, maar deze zijn beschreven, opdat gij gelooven zult, dat Jesus is Gods Zoon, en opdat gij in dat geloof het eeuwige leven wint in zijn naam.

HOOFDSTUK 241.

HOE JESUS ZICH NOG EENS VERTOONDE AAN HET MEER, DAT MEN NOEMT MEER VAN TIBERIAS, TOEN ZIJN LEERLINGEN HEM ZAGEN STAAN AAN DEN OEVER, WAAR ZIJ VISCHTEN.

1. Daarna vertoonde Jesus zich wederom op het meer dat meer van Tiberias genaamd is. 2. Daar nu verscheen hij op deze wijze. 3. Het gebeurde, dat daar samen waren Simon Petrus en Thomas ook Didimus genaamd en Nathanaël uit

Cana van Galilea, en de beide zonen van Zebedeus en twee anderen van zijn leerlingen. 3. Toen zij daar bij elkaar waren, sprak Simon Petrus: „Ik wil gaan visschen.” 4. En de anderen spraken en zeiden: „Wij willen met u meegaan.” 5. Toen gingen zij op een schip en in dien nacht vingen zij niets. 6. En toen het tegen den morgen liep, stond Jesus op den oever, maar de leerlingen wisten niet dat het Jesus was. 6. Toen sprak Jesus hen toe en zei: „Kinderen hebt gij niets gevangen?” 7. En zij antwoordden: „Neen niets.” 8. Toen sprak Jesus: „Werpt uw net ter rechter zijde van het schip en gij zult vangen.” 9. En zij deden alzoo en vingen zooveel visschen dat zij het net nauwelijks naar zich toe konden trekken. 10. Toen sprak de leerling dien Jesus minde, tot Petrus: „Het is onze Heer.” 11. Toen Simon Petrus dat hoorde, wierp hij een lijfrok om, want hij was naakt en sprong in zee. 12. Maar de andere leerlingen kwamen met het schip, want zij waren niet ver van het land, maar ongeveer tweehonderd voet er van af; en zij trokken hun net achter hen aan. 13. En toen zij aan land kwamen, zagen zij wat houtskool op den oever liggen en op die kolen een visch en daarbij een brood. 14. Toen sprak Jesus en zei: „Gaat wat van die visschen halen, die gij nu hebt gevangen.” 15. Toen ging Simon Petrus en trok het net aan land, dat vol was met groote visschen. 16. En het aantal visschen was honderd drie en vijftig en hoewel er zooveel waren, scheurde hun net niet. 17. Toen sprak Jesus: „Komt eten.” 18. En toen zij aldaar zaten en aten, durfde niemand van hen vragen: wie zijt gij? want zij allen wisten heel goed, dat het onze heer was. 19. Toen nam Jesus het brood en brak het en gaf het hun, en daarna de visch. 20. En het was voor de derde maal, dat Jesus zich aan zijn leerlingen vertoonde, nadat hij van den dood weer was opgestaan.

HOOFDSTUK 242.

HOE JESUS DRIEMAAL VROEG AAN PETRUS OF HIJ HEM BEMINDE, TOEN HIJ HEM ZIJN SCHAPEN TOEVERTRouwDE.

1. En toen Jesus gegeten had, sprak hij tot Simon Petrus: „Simon, zoon van Johannes bemint gij mij meer dan deze anderen?” 2. En Petrus antwoordde: „Ja, heer, gij weet dat ik u bemin.” 3. Toen sprak Jesus en zei: „Weid dan mijne lammeren.” 4. En daarna vroeg hij hem nog andermaal: „Simon, zoon van Johannes, bemint gij mij?” 5. En Petrus antwoordde: „Ja, heer, u is het bekend, dat ik u bemin.” 6. Toen sprak Jesus nog éénmaal: „Weid dan mijne lammeren.” 7. En daarna vroeg hij hem voor de derde maal: „Simon, zoon van Johannes, bemint gij mij?” Toen werd Petrus bedroefd, omdat hij hem voor de derde maal vroeg: bemint gij mij? en hij antwoordde opnieuw: „Heer gij weet alle dingen, u is bekend dat ik u bemin.” 8. Toen sprak Jesus nog eens voor de derde maal: „Weid dan mijne schapen. 9. Voorwaar ik zeg u, dat toen gij jonger

waart, gij u zelf omgordde en gingt waar gij wilde, maar wanneer gij komen zult op uw ouden dag, dan zult gij uw armen en uw handen strekken, en een ander zal u omgorden en zal u brengen waar gij niet zult willen zijn." 10. Dit zei hij om hem aan te duiden, met welken dood hij God eere zou geven.

HOOFDSTUK 243.

HOE JESUS TOT SINT PETRUS SPRAK: „VOLG MIJ.” TOEN KEERDE PETRUS ZICH OM EN ZAG DEN LEERLING VOLGEN, DIEN JESUS LIEF HAD.

1. En toen Jesus dat gesproken had, zei hij tot Petrus: „Volg mij.” 2. Toen keerde Petrus zich om en zag dien leerling Jesus volgen, dien Jesus liefhad en die aan zijn borst had gelegen bij het avondmaal en hem gevraagd had: „Heer, wie is hij, die u verraden zal.” 3. Toen Petrus hem nu zag, sprak hij tot Jesus en zei: „Heer, wat zal deze doen?” 4. En Jesus antwoordde hem: „Ik wil dat hij zoo blijve tot den tijd dat ik terug zal komen; wat gaat u dat aan? Gij, volg mij.” 5. Toen Jesus dit gezegd had, kwamen de andere leerlingen door die uitspraak in den waan, dat deze leerling, waar Jesus dit van zei, niet sterven zou. 6. En nochtans zei Jesus niet, dat hij niet sterven zou, maar: „Ik wil dat hij zoo blijve, tot den tijd dat ik terug zal komen; wat gaat u dat aan?” 7. Dit is dezelfde leerling die hiervan getuige is en die dit opschreef. 8. Nog vele werken werkte Jesus, die niet geschreven zijn in dit boek, want zou men alles beschrijven wat hij gedaan en geleerd heeft, de wereld zou de boeken die men daarvan maken zou, naar mijn meening, niet alle kunnen bevatten. 8. (Hier neemt het evangelie van Sint Jan een einde.)

HOOFDSTUK 244.

HOE JESUS ZICH VERTOONDE AAN ELF VAN ZIJN LEERLINGEN OP EEN BERG IN GALILEA, DIEN HIJ HUN HAD GENOEMD.

1. Daarna gingen de elf leerlingen naar het land van Galilea. 2. Op den berg, dien Jesus hun genoemd had, vertoonde Jesus zich aan zijn leerlingen, en toen zij hem zagen, aanbaden zij hem. 3. Nochtans twijfelden sommigen van hen. Toen sprak Jesus tot hen en zei: „Mij is volkomen macht gegeven zoowel in den hemel als op aarde. 4. Gaat en onderwijst het volk der aarde en doopt hen allen in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes en leert hen te onderhouden alles wat ik u gezegd heb. 5. En ik beloof u dat ik met u blijven zal tot het einde van de wereld.”

HOOFDSTUK 245.

HOE JESUS ZICH VERTOONDE AAN ZIJN LEERLINGEN, TERWIJL ZIJ ZATEN TE ETEN, TOEN HIJ HEN BERISPTE DAT ZIJ HEN NIET GELOOVEN WILDEN, DIE HEM GEZIEN HADDEN, NADAT HIJ VERREZEN WAS, EN TOEN HIJ HUN BEVAL TE GAAN PREDIKEN HEEL DE WERELD DOOR, EN HOE HIJ OPVOER TEN HEMEL, NADAT HIJ HEN GEZEGEND HAD.

1. Niet lang daarna vertoonde Jesus zich nog eens aan zijn leerlingen aan tafel, waar zij zaten te eten. 2. Daar nu verweet hij hun hunne ongeloovigheid en de hardheid hunner harten, omdat zij niet wilden gelooven aan degenen, die hem hadden gezien, nadat hij van den dood was opgestaan. 3. Daarna sprak hij aldus: „Gaet heel de wereld door en predikt het evangelie aan alle schepselen. 4. Wie gelooft en gedoopt wordt, zal behouden blijven, maar wie niet gelooft, zal verdoemd worden. 5. En hun die gelooven, zullen deze wonderteekenen volgen: zij zullen in mijn naam de booze geesten verjagen, en zij zullen prediken in nieuwe talen, en zij zullen macht hebben over de serpentes, en al drinken zij ook iets dat vergiftigd is, het zal hen niet schaden. 6. Zij zullen ook de zieken hun handen opleggen en deze zullen allen genezen. 7. Blijft nu rusten in de stad, tot het oogenblik, dat gij vervuld zult worden met de kracht Gods van boven.” 8. En toen Jesus deze woorden gesproken had, leidde hij hen de stad uit naar Bethanië. 9. Daar nu hief hij zijn handen op en zegende hen. 10. En toen hij hen gezegend had, scheidde hij van hen en voer omhoog hemelwaarts. 11. En toen hij uit hun oogen verdwenen was, gingen zij terug naar Jerusalem met groote vreugde. 12. Daar bleven zij gestadig in den tempel: God lovend en zegenend.

DOMINE LABIA MEA APERIAS.

INHOUDSOPGAVE

bewerkt door Rev. C. A. PHILLIPS.

—beteekent een doorlopend stuk.

: geeft het einde van een doorlopend stuk aan.

b.v.

Matt. IX. 1 : 8 beteekent: dat vers 2 tot 7 niet opgenomen zijn.

III. 13-15:16 beteekent: dat de verzen 13, 14, 15 opgenomen zijn, maar dat vóór vers 16 een stuk van een ander evangelie is Ingevoegd.

IV. 17a:17c, beteekent: dat alleen het eerste en laatste gedeelte van vers 17 opgenomen zijn, met een ander stuk ertusschen gevoegd.

— wijst een verplaatst vers aan.

b.v.

Matt. XXVI 73, 72 : 74 : 70.

MATTHEUS.

Mattheus	Leven v. Jesus	Mattheus	Leven v. Jesus
I. 1-24	Hoofdstuk 8, 9	VIII. 1, 2:3, 4	Hoofdstuk 58
II. 1-23	Hfdst. 16-19	5-13	Hfdst. 59, 60
III. 2, 3 (= Lk. III, II)	21	14:15b	" 61
4-10 (= Lk. III, 9)	21, 22	16-20:21 (= Lk.) 22	" 63, 64
11a:11b:12 (=Lk.III,17)	22	23, 24:25, 6:27	" 66
13-15:16,17(=Lk.III,22)	23	28:29:30-32 (33 = Mc. v. 14) 34	" 67
IV. 1-11	24	IX. 1:8	" 68
12a:13-16	33	9	" 31
17a:17c	28	10	" 70
18-22	29	13-15	" 71
23-25	33, 34	18-26	" 75
V. 1a, b:1c:2-11:12	35	27-31	" 76
13-15a	36	32, 33:34	" 77
15b-42	36-40	X. 1:5-9:10, 1:12-14:15	" 51
43-46:47, 48	41, 42	16-18:19-27	" 52, 53
VI. 1-8	42	28-32:33	" 53
9-18	43, 44	34:35-8:39-42	" 54, 55
19-34	45, 46	XI. 1	" 56
VII. 1, 2:3-6	47	2; 7; 12-23	" 61, 62
9, 10:11-18	48, 49	25-30	" 64
19-29	49-51		

MATTHEUS.

Mattheus	Leven v. Jesus	Mattheus	Leven v. Jesus
XII. 5, 6	Hoofdstuk	XXII. 1, 2 : 3 : 4 - 9a : 9b :	
13, 11, 12	Hfdst.	10 - 25	Hoofdstuk 170 - 172
15 - 21	"	27:28, 9:30:31:33 . Hfdst.	172
23:25	"	34, 5:36, 7:38 - 40 . . "	173
30 - 37	"	41 - 43:44 - 46 . . . . "	175
38 - 45	"	XXIII. 1 - 5:6 - 12 . . . . "	190
46 - 48	"	13a : 13b : 14a : 14b	
XIII. 1 - 8	"	15 - 23a	191
10, 11:13 - 19:20, 21:		23b - 26:27, 8:29 - 33 . . "	191, 192
22, 3	92, 93	34 - 39	192
24 - 30	90	XXIV. 1:2:3	194
31a:31b - 34a:34b, 35 . . "	91	4, 5:6:8, 9:10 - 15 . . . . "	195
36 - 54:55 - 57:58 . . . . "	95 - 98	17	199
XIV. 1:4:10, 11:12 . . . . "	99	XXIV. 21a:20:21b	196
13 - 15:18:19, 20a:		22 - 30	197
20b, 21	100	32:33 - 35:36	198
22a:22b:23a	101	37 - 39:40, 41	199
23b, 24, 25:26 - 32 . . . . "	102	43, 44:45 - 51a:51b . . . . "	200
33 - 36	102, 103	XXV. 1 - 13	201
XV. 1 - 9:10 - 14:15 - 19 . . "	112	15 - 25	202 mg.
20 - 26	112, 113	30	202
30:32 - 38	121	31 - 46	204
XVI. 5 - 8	122	XXVI. 1 - 5	205
11 - 23	123, 124	7a:7b:10:12:13	186
24 - 28	125	14:15a:15b:16:17,	
XVII. 1:2:3:4 - 14a	126, 127	18a:18b:20, 21	205
14b:15:16:18	129	22:23, 24:25	208
19 - 27	130, 131	26:27 - 29	206
XVIII. 1:2 - 4:5 - 9:10, 11 . . "	133	30	213
12a:12b:13a:13b:14 . . . . "	134	31, 32, 33:35	209
15b:15c - 35	136, 137	36a:36b:39a:39b:	
XIX. 1 - 15	138, 139	40a:40b, 41, 42a:	
16, 7:18 - 20:21, 2:		42b:43:44 - 46 . . . . "	223
23a:24	145	47:48:49:50a:50b,	
25 - 28:29a:29b	146	52 - 54	224
XX. 1 - 16	150	55, 56:58a:58b	225
17:19:20 - 22a:22b,		59:60c:61b, 63a	
23:24 - 28	154	62:63b, 64a:64b,	
29, 30:32 - 34	157	65:66, 67	226
XXI. 1a	158	69:71a:71b, 73, 72:	
1b, 2a: 2b, 3:4, 5:6		74:70	225
7:8, 9	187	XXVII. 2:3 - 10	226
10 - 12:13a:13b 14 - 16 . . "	159	12 - 14	227
17	162	15 - 17:18 - 21:22 -	
18, 19a:19b, 20:21 . . . . "	165	28a, 28b, 29	228
23a:23b - 46	167 - 169	30, 31:32:38, 34:35:	
		36:39, 40	229

MATTHEUS.

Mattheus	Leven v. Jesus	Mattheus	Leven v. Jesus
41,42:43,44:45, 46	Hoofdstuk	XXVIII. 1:2:3-6:7 . . .	Hoofdstuk
47:48:49, 50a:50b-		8, 9, 10	Hfdst.
54:55:56	Hfdst.	11-15	"
57:58:59:60	"	16-20	"
62-66	"		

MARKUS.

Markus.	Leven v. Jesus	Markus.	Leven v. Jesus
I. 15	Hoofdstuk	17:18:19-26	Hoofdstuk
20	Hfdst.	33, 34:35	Hfdst.
25-27	"	39	"
31a	"	48	"
45	"	X. 17:18:21:23	"
II. 3	"	29a:29c:30b	"
15-17:18, 19-21	"	32:33:38, 9	"
27	"	46b	"
III. 4	"	XI. 3, 6, 7:10	"
13, 14a:17	"	11	"
IV. 21	"	13	"
26-29	"	16:17b	"
30-33	"	19-22:24, 25	"
38, 39	"	XII. 26, 27a:27b:28:29,	
V. 3-7	"	30, 32-34	172, 173
26, 27:29, 30:32:34—		38	190
36:37:38, 39:40, 41:		42, 43	160
42, 43	"	XIII. 1:2:3:4:7	194, 195
VI. 2:5:6-	97, 98	14:15:16	196
12, 13	"	33:32	198
17:18:19-26:28	"	34-36:37	200
30-32	"	XIV. 3a:3b:4:7	186
38, 39, 40	"	11:14:15-17	205
45	"	19:20	208
48	"	23	206
VII. 1, 2	"	30	209
3	"	35, 36:37a:40	223
8:17:22	"	43, 4	224
27:28	"	49:51, 52	225
31-37	"	58:60, 61	226
VIII. 2:3	"	68, 69:71:72	225
10, 14:15:16:19:20	"	XV. 3	227
34	"	6:17 (Jo XIX, 2; v.Fuld.) ,,	228
IX. 3	"	20:21:22:25b:27	229
13-15	"	32	230
		39:41a	231
		43:44, 45	232

MARKUS.

Markus	Leven v. Jesus	Markus	Leven v. Jesus
XVI. 1a	Hoofdstuk	12	Hoofdstuk 239
1b, 2b, 3	Hfdst.	14-18	Hfdst. 245
9	"	[19b:20b in SH. alleen].	
11	"		
	232		
	234		
	237		
	235		

LUKAS.

Lukas	Leven v. Jesus	Lukas	Leven v. Jesus
I. 5-80	Hoofdstuk	12:13:16	Hoofdstuk 100
II. 1-39	Hfdst.	28, 29a:31	Hfdst. 126
40-52	"	37, 38:39b, 40:41:42:	
III. 1-3:4 (= Mt.) 5, 6	"	43	" " 129
10-15:17 (= Mt.) 18	"	49	" " 132
21, 22 (= Mt.)	"	51-56	" " 185
IV. 14-21	"	59:60-62	" " 64
23-30	"	X. 1, 2a, 16-20	" " 83
33, 34:36	"	21a:21b, 22:23a	" " 84
38b	"	25b:28-37	" " 173
41	"	38-43	" " 80
42, 43	"	XI. 1, 2	" " 42
V. 1-10 (10a vóór 9b):11	"	5-10	" " 48
18-26	"	12	" " 49
28	"	15, 17:18a:18b-20	" " 78
29	"	27, 28	" " 73
32, 33:35, 36:37-39	"	33	" " 36
VI. 1-4:6-9:10:11	86, 87	37, 38:39:41	" " 111
12, 13a	"	42:43:44:45, 46	" " 191
13c, 14a:14c-16:20:		49	" " 192
22, 23a:24, 25b, 26	"	52	" " 191
27a	"	XII. 4:8:9	" " 53
31	"	11	" " 52
33, 34:35	"	13-21	" " 144
36	"	26	" " 47
37:38	"	32, 33	" " 45
45	"	35-38	" " 203
VII. 10	"	41:42a:42b:46c	" " 200
11-17	"	47-50	" " 149
19-23:24-30	"	52	" " 54
38b; 39-50	186	XIII. 1-17	" 140, 141
VIII. 5:8	"	18, 19	" " 85
11, 12:13	"	23-25:27b-30	" " 155
25, 26:34:35:38	67	31-33	" " 128
41:43:44:45, 46:47:		XIV. 1-15	" 151, 152
50:51c:53:55a:55b:		16, 17:18-21:22-24	" " 170
56a	"	26-33	" " 85
IX. 2, 3a:3b	"	26(c)	" " 54
7-9	"	XV. 3, 4:5, 6:7:8-10	" " 134
11	162	11-32	" " 135

LUKAS.

Lukas	Leven v. Jesus	
XVI. 1-12	Hoofdstuk 148,	149
14, 15	Hfdst.	146
19-31	"	147
XVII. 3a:3b	"	136
5	"	165
7-10	"	162
11-19	"	153
20, 21	"	189
22	"	194
28-30:32:34, 36, 7	"	199
XVIII. 1-8	"	166
9-14	"	161
31-33	"	154
43	"	157
XIX. 1-10	"	156
11-27	"	202
30:31:33, 34:36:37, 38:39, 40	"	187
41-44	"	158
47, 48	"	174
XX. 1.	"	167
9c	"	169
30, 31:33, 34a:34b- 36a:36b, 37:38:39.	"	172
42	"	175
XXI. 1:3, 4	"	160
6:7	"	194
9, 10:18	"	195

Lukas	Leven v. Jesus	
20, 21:22, 23:24	Hoofdstuk	196
25, 26:28:29, 30	Hfdst.	197
34-36	"	198
37, 38	"	189
XXII. 4:6:10, 11:15, 16	"	205
19	"	206
23	"	208
31, 32	"	206
33	"	209
34-38	"	213
39	"	214
40:41:43:44:45a 45b:46	"	223
47, 48:49:51	"	224
53:56:57:59a:59b: 61a:61c, 62	"	225
63-65:67, 68:71c	"	226
XXIII. 2:4-14:15:16:18	"	227
19	"	228
26-33:34	"	229
39-43	"	230
47:48:49a:49c	"	231
51:55:56	"	232
XXIV. 1:2:4-7	"	234
9:11	"	235
13-35	"	239
36-40:41-49a	"	240
49b-53	"	245

JOHANNES.

Johannes	Leven v. Jesus	
I. 1-5	Hoofdstuk	1
7-18	Hfdst.	21
29-25:26:28	"	22
32-34	"	23
35-50	" 24-27	
II. 1-11	"	57
11c	"	30
15, 16:17:18-21	"	159
III. 1-21	"	163
22-36	"	32
IV. 1a:1b, 3	"	33
4-42	"	115
46-53	"	69
V. 1-47	" 116-120	

Johannes	Leven v. Jesus	
VI. 4	Hoofdstuk	153
5-7:8, 9:12, 13	Hfdst.	100
14, 15	"	101
21b	"	102
22-71	" 104-110	
VII. 1	"	139
2-31	" 142, 143	
32-43:45-47:49- 53	"	174
(44-43 ook in 77) (53 " " 162)	"	
VIII. 1-11	"	164
12-59	" 176-178	
IX. 1-41	" 179, 180	

JOHANNES.

Johannes	Leven v. Jesus	Johannes	Leven v. Jesus
X. 1-42	Hoofdstuk 181, 182	19-25a:25b:26a:	
XI. 1-56	Hfdst. 183-185	26b:27	Hoofdstuk 225
XII. 1:2, 3a:3b:3c-6:9-11 "	186	28	Hfdst. 226
12, 13:15, 16	187	29, 30:31-38	227
20-36	188, 189	39:40	228
36-41:42-50	193	XIX. 2b	228
XIII. 1-21	207	4:6-15	227
22:23-29:30-37	208	17b:18a:18b:19-22:	
XIV. 1-28:30	210-212	23, 24	229
31	213	25-27	230
XV. 1-25	214-216	28:30:31-37	231
26, 27	217	38:39-41	232
XVI. 1-5a	217	XX. 1	234
5b-33	218-220	2-10	236
XVII. 1-26	221, 222	11-18	237
XVIII. 1, 2	223	19:20a:20b-31	240
3:4-9:10, 11	224	XXI. 1-25	241-243
12-14:15, 16:17:18:			

*

